

GUS 205

VA 11

RES PUBLICA

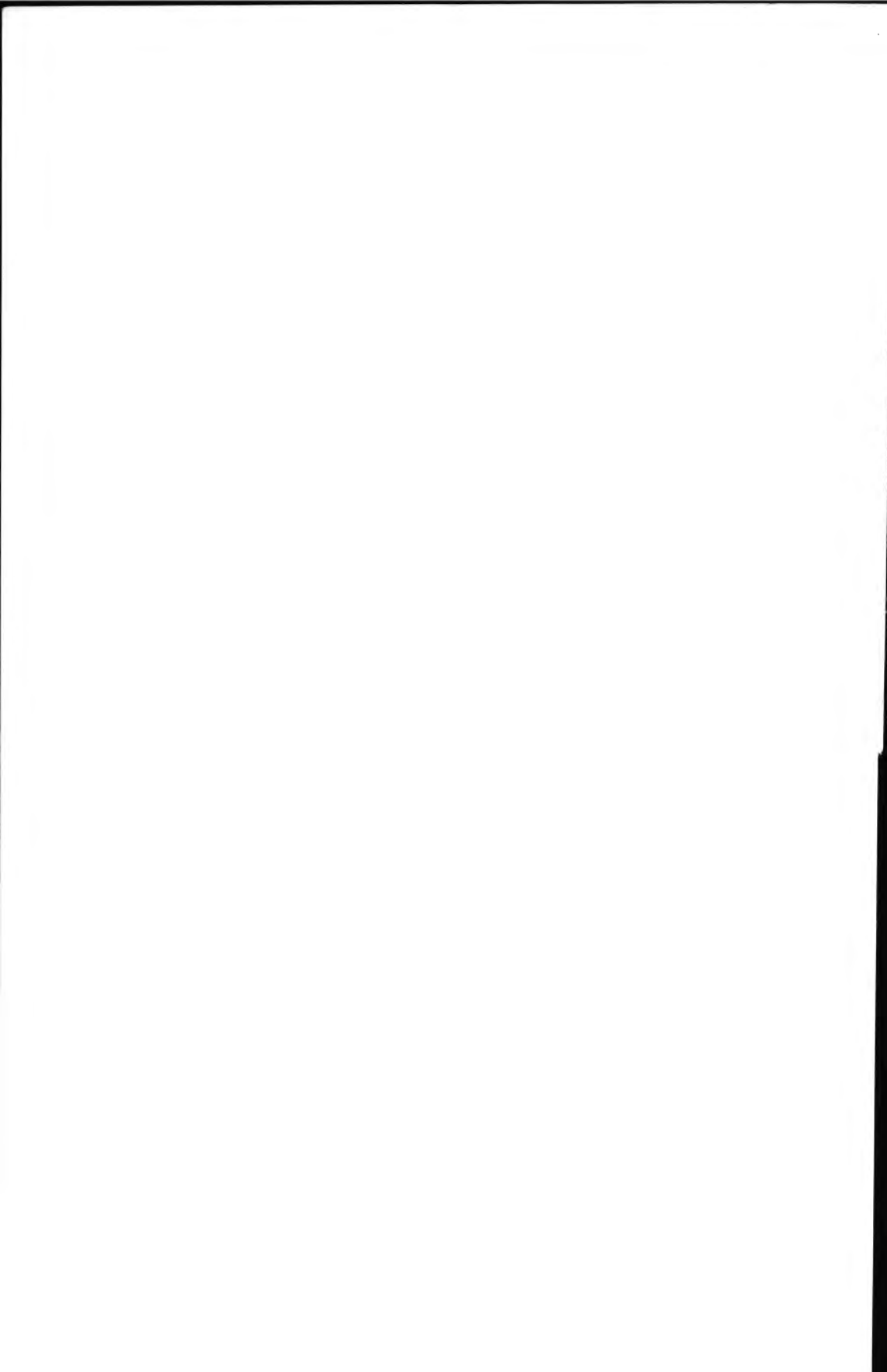
*Review
1979/1*

1979/1

Rijksuniversiteit Gent
Seminarie voor Hedendaagse Ontwikkeling
van de Binnen- en Buitenlandse Politiek
Universiteitsstraat 8
9000 GENT

INSTITUT BELGE DE SCIENCE POLITIQUE
BELGISCH INSTITUUT VOOR WETENSCHAP DER POLITIEK

RES PUBLICA

Tijdschrift voor Politologie
Revue de Science Politique
Belgian Journal for Political Science

---

muji

INHOUDSTAFEL — SOMMAIRE TABLE OF CONTENTS

1979

	n	p
Politieke Theorie — Théorie Politique — Political Theory.		
L. HOLVOET	3	443-463
Maatschappelijk probleem en probleem-ervaring		
P. DE MEYERE	3	495-513
De fysiocratie : toonaangevend politiek en sociaal-economisch stelsel in het Frankrijk van de XVIII ^{de} eeuw		
G. GORIELY	4	607-622
Un paradoxe historique : la social démocratie allemande inspiratrice du bolchevisme		
Politieke en Administratieve Instellingen — Institutions Politiques et Administratives — Political and Administrative Institutions.		
G. VAN DEN BERGHE	1	3- 28
De nationale kieswetten voor de Europese verkiezingen		
M. PLATEL	2	281-306
De politieke krisissen in 1978 : de crisis van het politiek vertrouwen		

		n	p
R. DETHIER	Autorité politique et informatique du secteur public	4	535-568
J. CEULEERS	De elektronische media in het Belgisch Parlement	4	569-582
W. PLAUSIC	La nonciature Micara	4	583-606
M. WING	Luxembourg : A case-study in legislation in a mini-state	4	623-640
Politieke Sociologie — Sociologie Politique — Political Sociology.			
J. JAMAR	L'impact du Parti Populaire Européen dans la première élection du Parlement Européen au suffrage universel	1	29- 42
P. CLAEYS et N. LOEB-MAYER	L'Union des Partis Socialistes de la Communauté Européenne	1	43- 63
J. ENGELS	Het ontstaan en de ontwikkeling van de Liberale partijvorming op Europees vlak	1	65- 78
L. GRAY	Eurocommunism : a brief political-historical portrait	1	79- 98
J. HART en B. DE WITTE	De Europese programma's van Fianna Fail, FDF-RW en Volksunie	1	99-113
W. DEWACHTER en L. DE WINTER	Het verlies van het machtspotentieel van een zwak parlement	1	115-125
N. DELRUELLE- VOSSWINKEL	Evolution de l'opinion publique en Belgique entre les élections d'avril 1977 et celles de décembre 1978	2	211-227
M. DEWEERDT	Het gebruik van de voorkeurstem bij de parlementsverkiezingen van 17 december 1978	2	331-341
W. FRAEYS	Les élections législatives du 17 décembre 1978. Analyse des résultats	2	309-328
W. FRAEYS	Les élections européennes de 1979. Analyse des résultats pour la Belgique	3	411-426
P. DELFOSSE	La formation des familles politiques en Belgique (1830-1914)	3	465-493
A. LAPORTE	Referendum in Andenne en Tessenderlo. Statistische interpretatie van de uitslagen	3	515-531

Beleid — Politique — Policy.

		n	p
J.-P. HANNEQUART	Le Parlement Européen et l'environnement	1	127-143
M. DEWEERDT	Overzicht van het Belgisch politiek gebeuren in 1978	2	185-207
L. BOONE	Ophefmakende falingen in de perswereld	2	229-242
G. VAN GHELUWE, C. LISABETH en E. MANGE	Recente economische ontwikkelingen in Vlaanderen	2	247-263
M. QUEVIT	L'année économique en Wallonie : 1978, des perspectives inquiétantes pour l'avenir de l'économie wallonne	2	265-277
L. HUYSE, L. VAN OTRIVE, C. FYNAUT, L. DUPONT en T. PETERS	Justitiebeleid in de jaren zeventig	2	343-369
A. HOOGERWERF	Resultaten van onderzoek naar effecten van overheidsbeleid	3	427-441
S. HARITOS	Le gel de l'accord d'Athènes	4	641-666

Instrumentarium voor onderzoek — Instruments de recherche — Instruments for research.

M. VAN DEN WIJNGAERT, E. LAMBRECHTS en P. VAN DE MEERSSCHE	België en de Europese integratie 1945-1955	1	163-169
M. DAUVEN- CATTELAÏN	Etudes universitaires sur le Parlement Européen	1	171-180
J. SMITS	De politieke opiniepeilingen in België in 1978	2	371-387
W.S. PLAVSIC	Bibliographie de l'année politique 1978	2	389-400
X	Iconografie van de verkiezingspropaganda — Iconographie de la propagande électorale	2	401-402

HERNIEUW UW ABONNEMENT NU

REABONNEZ-VOUS MAINTENANT

TAKE YOUR SUBSCRIPTION FOR 1980 RIGHT NOW

Verkoops- en abonnementsvoorwaarden van het tijdschrift Res Publica :

Conditions de vente et d'abonnement de la revue Res Publica :

Sales conditions and annual subscription of Res Publica :

	1980
	B.F.-F.B.
1. Jaarlijks abonnement (4 nummers) — Abonnement annuel (4 numéros) — Annual subscription (4 issues)	
België - Belgique - Belgium } persoon - individu	700
Andere landen - Autres pays - Other countries } instelling - institution	1.500
Studenten - Etudiants (alleen voor België - Belgique seulement)	400
2. Bundel per jaar vanaf 1959 tot 1975 — Collection par année de 1959 à 1975 — Set per year from 1959 through 1975	
België — Belgique	500
Andere landen — Autres pays — Other countries	700
3. Verkoop per nummer — Vente au numéro — Number sale	350
4. Volledige verzameling van 1961 tot 1975 inbegrepen: België	: 7.000 B.F.
Andere landen: 8.000 B.F.	
4. Collection complète de 1961 à 1975 inclus: Belgique	: 7.000 F.B.
Autres pays: 8.000 F.B.	
Full set from 1961 through 1975: Belgium	: 7.000 B.F.
Other countries: 8.000 B.F.	

De hernieuwing van het abonnement gebeurt het best door overschrijving van het bedrag op Gemeentekrediet nr. 091-0034240-28 van het Politologisch Instituut, Elyzeese Veldenstraat 43, 1050 Brussel, met vermelding: Abonnement Res Publica 1980. Wilt U even nakijken of Uw adres wel volledig is vermeld op de betalingsstrook.

Reabonnez-vous en versant le montant au Crédit Communal n° 091-0034240-28, Politologisch Instituut, rue des Champs-Élysées 43, 1050 Bruxelles en mentionnant : Abonnement Res Publica 1980. Vérifiez si votre adresse est bien indiquée au talon du versement.

The easiest way to renew your subscription is to transfer the required sum to the bank account Gemeentekrediet 091-0034240-28 of the Politologisch Instituut, Brussels, mentioning: Subscription Res Publica 1980. And please check if your payment-form bears your full address.

RES PUBLICA

REVUE DE L'INSTITUT BELGE DE SCIENCE POLITIQUE
TIJDSCHRIFT VAN HET BELGISCH INSTITUUT VOOR WETENSCHAP DER POLITIEK

SOMMAIRE — INHOUD

Europese verkiezingen Elections européennes

- De nationale kieswetten voor de Europese verkiezingen,
door G. VAN DEN BERGHE 3-28
- L'impact du Parti Populaire Européen dans la première élection du Parlement Européen au suffrage universel,
par J. JAMAR 29-42
- L'Union des Partis Socialistes de la Communauté Européenne,
par P. CLAEYS et N. LOEB-MAYER 43-64
- Het ontstaan en de ontwikkeling van de Liberale partijvorming op Europees vlak,
door J. ENGELS 65-78
- Eurocommunism: a brief political-historical portrait,
by L. GRAY 79-98
- De Europese programma's van Fianna Fail, FDF-RW en Volksunie,
door J. HART en B. DE WITTE 99-114
- Het verlies van het machtspotentieel van een zwak parlement,
door W. DEWACHTER en L. DE WINTER 115-126
- Le Parlement Européen et l'environnement,
par J.-P. HANNEQUART 127-144
- De zetelverdeling voor het Europese Parlement: een extrapolatie en een simulatie,
door L. HOLVOET 145-162
- België en de Europese integratie 1945-1955,
door M. VAN DEN WIJNGAERT, E. LAMBERTS en P. VAN DE MEERS-SCHE 163-170
- Etudes universitaires sur le Parlement Européen,
par M. DAUVEN-CATTELAÏN 171-180
-

La reproduction, soit intégrale, soit abrégée, des articles est autorisée. Toutefois, les références doivent être indiquées avec précision (nom de l'auteur, titre de l'article, numéro et pages de la revue). Les droits de traduction sont réservés pour tous pays.

L'Institut Belge de Science Politique n'assume pas la responsabilité des opinions émises ; celles-ci n'engagent que les auteurs.

Les articles qui nous sont envoyés devront être dactylographiés en double interligne et accompagnés d'un court résumé (max. 150 mots) en anglais. Les manuscrits non insérés ne sont pas rendus.

Het is toegelaten de artikels hetzij integraal, hetzij samengevat, over te nemen. De referenties moeten nochtans nauwkeurig aangeduid worden (naam van de schrijver, titel van het artikel, nummer en bladzijden van het tijdschrift). De vertaalrechten zijn voorgehouden voor alle landen.

Het Belgisch Instituut voor Wetenschap der Politiek neemt geen verantwoordelijkheid op zich voor de uitgebrachte meningen ; deze verbinden alleen de auteurs.

De bijdragen moeten persklaar aangeboden worden, getipt met dubbel interlinie. Zij moeten vergezeld zijn van een engelstalige samenvatting van maximum 150 woorden. De niet opgenomen manuscripten worden niet teruggegeven.

Rédacteur en chef - Hoofdredacteur : Wilfried Dewachter

La revue RES PUBLICA est publiée
avec le concours du Ministère de l'Éducation nationale
Het tijdschrift RES PUBLICA wordt uitgegeven
met de steun van het Ministerie van Nationale Opvoeding

Dépôt légal — Wettelijk depot : D/R.P. 1979/1/1173.

Imprimé en Belgique — Gedrukt in België

De nationale kieswetten voor de Europese verkiezingen

---

door Guido VAN DEN BERGHE,

Wetenschappelijk onderzoeker
Europees Universitair Instituut Florence.

★

De verkiezing van de leden van het Europese Parlement door middel van rechtstreekse algemene verkiezingen zullen, in alle Lid-Staten van de Europese Gemeenschappen, plaatsvinden binnen eenzelfde periode die aanvangt op donderdagmorgen 7 juni en die afloopt op zondag 10 juni 1979.

Binnen deze vastgestelde periode bepaalt elke Lid-Staat zelf de dag van de verkiezingen. Het zijn ook de Lid-Staten zelf, die behoudens enkele gemeenschappelijke bepalingen, de verkiezingsprocedure regelen, zodat er in feite negen afzonderlijke nationale verkiezingen voor het Europese Parlement zullen plaats vinden. Maar daar ze gelijktijdig worden gehouden en daar de uitslag ervan ongeveer op het zelfde tijdstip zal bekend gemaakt worden, laat toe van Europese verkiezingen te spreken.

In dit artikel zullen de verschillende nationale kieswetten die zullen gebruikt worden voor de Europese verkiezingen op een rij gezet worden en onder de loupe genomen. Onderlinge verschillen en tegenstellingen zullen kritisch beschouwd worden. Afwijkingen met de verkiezingsprocedures, in voege voor nationale verkiezingen zullen, per Lid-Staat, worden opgespoord en besproken.

Globaal genomen zal hier ondermeer getracht worden aan te strepen dat de potentiële invloed van een individuele stem van een « Europees burger » op de samenstelling van het Europese Parlement per Lid-Staat zeer verschillend zal zijn.

TERUGBLIK.

Zowel in het Verdrag van Parijs (1951) tot oprichting van de Gemeenschap voor Kolen en Staal (EGKS) als in de Verdragen van Rome (1957)

tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap (EEG) en de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie (EURATOM) werden bepalingen opgenomen waaruit bleek dat de Vergadering zou worden samengesteld uit afgevaardigden die rechtstreeks zouden worden verkozen.

Over rechtstreekse verkiezingen zegt Art. 138, lid 3 van het EEG-Verdrag : « De Vergadering stelt ontwerpen op voor het houden van rechtstreekse algemene verkiezingen volgens een in alle Lid-Staten eenvormige procedure. De Raad stelt met eenparigheid van stemmen de desbetreffende bepalingen vast, waarvan hij de aanneming door de Lid-Staten overeenkomstig hun onderscheidene grondwettelijke bepalingen aanbeveelt ».

Reeds in 1960 had dat Europese Parlement een ontwerp voor rechtstreekse algemene verkiezingen klaar. Deze ontwerp-conventie, de zgn. conventie-Dehousse werd prompt aan de Raad voorgelegd. Het document werd daar echter nooit echt in behandeling genomen. Men was verstrikt geraakt in een cirkelredenering : aan de ene kant werd beweerd dat het onnodig was verkiezingen te organiseren voor een Parlement dat zo weinig bevoegdheden had, aan de andere kant werd gezegd dat de bevoegdheden van een Parlement dat niet rechtstreeks verkozen was, niet uitgebreid konden worden.

Een doorbraak kwam er slechts jaren later nl. op 9 en 10 december 1974, toen de staatshoofden en regeringsleiders op de topconferentie van Parijs hadden geconstateerd dat het in het Verdrag gestelde doel, te weten algemene verkiezingen voor het Europese Parlement, zo spoedig mogelijk diende te worden verwezenlijkt. Op dit punt zagen ze met belangstelling de voorstellen van het Europese Parlement tegemoet, waarover de Raad der Ministers dan in 1976 zou moeten beslissen. In dat geval zouden er vanaf 1978 rechtstreekse algemene verkiezingen moeten plaats vinden.

Het Europese Parlement dat reeds in het licht van de uitbreiding van de Gemeenschap met drie nieuwe Lid-Staten begonnen was met de herziening van de ontwerp-conventie van 1960, reageerde onmiddellijk. Reeds op 14 januari 1975 keurde het een tweede ontwerp-conventie, op basis van het rapport-Patijn goed. Bij het opstellen van deze ontwerp-conventie ging het Parlement ervan uit dat alleen een aantal wezenlijke punten zoals het aantal zetels en de verdeling ervan per land, het tijdstip van de verkiezingen, het mandaat van de vertegenwoordigers etc. op het vlak van de Gemeenschap diende te worden geregeld en dat de rest moest overgelaten worden aan de nationale wetgevers. In afwijking met het EEG-Verdrag voorzag de ontwerp-conventie dus niet in een eenvormige verkiezingsprocedure. Voor zulk Europees kiesstelsel, met

zijn vele aan tradities gebonden problemen, bleek de tijd nog niet rijp te zijn.

Maar zelfs deze minimaal gestelde ontwerp-conventie leidde niet tot een onmiddellijke eensgezindheid in de Raad. Het duurde nog tot 20 september 1976, na veel touwgetrek over o.a. de zetelverdeling, vooraleer de Raad een besluit ondertekende, waaraan een akte werd toegevoegd, betreffende de verkiezing van de vertegenwoordigers in het Europese Parlement door middel van rechtstreekse algemene verkiezingen. Deze akte volgde in grote lijnen de ontwerpconventie van het Europese Parlement.

HET BESLUIT EN DE AKTE VAN 20 SEPTEMBER 1976.

Met dit besluit en de daarbijgevoegde akte werd een tweede fase, voorzien in Art. 138, lid 3 van het EEG-Verdrag afgesloten. Nu moesten de nationale parlementen deze teksten ook nog goedkeuren. Het besluit voorzag twee fazen. Eerst de ratificatie van de akte door alle parlementen der Negen. Daarna het in kennis stellen van de Secretaris - Generaal van de Raad van de Europese Gemeenschappen van de voltooiing van de procedures die volgens de onderscheidene grondwettelijke bepalingen van de Lid-Staten vereist zijn voor de aanneming van de akte.

Naast het beginsel van rechtstreekse algemene verkiezingen zelf, zijn de belangrijkste elementen van de akte o.a. :

- tot de inwerkingtreding van een eenvormige verkiezingsprocedure gelden in elke Lid-Staat de nationale bepalingen ;
- het aantal zetels in het Europese Parlement wordt verhoogd van 198 tot 410 en de verdeling ervan tussen de Lid-Staten wordt geregeld (1) ;
- de leden van het Europese Parlement worden verkozen voor de duur van vijf jaar ;
- de leden van het Europese Parlement kunnen tevens lid zijn van het Parlement van hun Lid-Staat ;
- het lidmaatschap van het Europese Parlement is onverenigbaar met een aantal met name genoemde lidmaatschappen van communautaire instellingen en organen alsmede van nationale regeringen, bovendien kan iedere Lid-Staat de onverenigbaarheden vaststellen die op nationaal vlak van toepassing zijn ;

---

(1) Zie tabel I.

- de verkiezingen vinden voor alle Lid-Staten plaats binnen eenzelfde periode van vier dagen. Deze periode vangt aan op donderdagochtend en loopt af op de daaropvolgende zondag ;
- de Raad zal in een later stadium met eenparigheid van stemmen en na raadpleging van het Europese Parlement besluiten wanneer de eerste verkiezingen zullen plaatsvinden.

Niettegenstaande de akte in zich reeds een akkoord volgens de kleinste gemeenschappelijke noemer inhield, dat het moest mogelijk maken de Europese verkiezingen te houden in de periode mei/juni 1978, zoals voorzien was in het besluit van 20 september 1976, bleek deze streefdatum niet haalbaar te zijn. Heel wat verzet in de parlementen van sommige Lid-Staten was hiervoor verantwoordelijk. Dit verzet kwam vooral los tegen het gevaar van een mogelijke uitbreiding van de bevoegdheden van het Europese Parlement na de rechtstreekse verkiezingen. Het steunde ook op de vrees dat deze verkiezingen verregaande gevolgen zouden kunnen hebben op de interne krachtsverhoudingen tussen de verschillende politieke partijen. Dit alles bracht met zich, dat het nog anderhalf jaar duurde vooraleer alle parlementen der Negen de akte geratificeerd hadden en dat de Raad hiervan in kennis was gesteld. De laatsten in de rij waren het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk. Hun kennisgevingen werden respectievelijk slechts op 12 juni en op 23 juni 1978 aan de Raad overgemaakt.

Het was dus pas op 1 juli 1978 dat, zoals voorzien in Art. 16 van de akte, de bepalingen van de akte in werking konden treden.

Inmiddels was op 7 april 1978, door de Europese Raad van Kopenhagen, overeengekomen de verkiezingen van 7 tot 10 juni 1979 te houden. Na raadpleging van het Europese Parlement werd dit dan zo door de Raad van Ministers, met eenparigheid van stemmen, beslist.

Vooraleer de nationale Kieswetten te bespreken, die volgens Art. 7, lid 2 van de akte van 20 september 1976, in de verschillende Lid-Staten de verkiezingsprocedure zullen regelen, moet een voorafgaande opmerking gemaakt worden. Het is juist te stellen dat het de eerste maal is dat er rechtstreeks op de Europese burgers een beroep gedaan wordt om op een democratische wijze aan de uitbouw van de Europese integratie deel te nemen en ook kan gezegd worden dat het Europese bouwwerk op deze wijze een democratische legitimiteit verkrijgt. Toch mag men de ogen niet sluiten voor enkele belangrijke vertekeningen en scheeftrekkingen die in de akte onder Art. 2, dat de definitieve zetelverdeling regelt, aanwezig zijn (zie tabel I).

Deze zetelverdeling, die veel minder evenredig is dan degene opgenomen in de ontwerp-conventie van het Europese Parlement, houdt o.a. geen

rekening met de bevolkingsverschillen de de verschillen in het aantal kiesgerechtigden tussen de « grote landen ». Deze kunnen bvb. tussen de Bondsrepubliek Duitsland en Frankrijk zeer hoog oplopen. Voor de « kleine landen » valt er qua zetelaantal een procentuele oververtegenwoordiging waar te nemen, alhoewel deze minder uitgesproken is dan in het huidige Europese Parlement. Verder bevat deze zetelverdeling nog tal van andere afwijkingen o.a. tussen de groep « grote landen » en de groep « kleine landen » maar ook binnenin de twee groepen zelf.

TABEL I

	Bevolking 1977 in mil.* (gerond)	% totale bevolking	Kiesgerechtigden voor Europese verkiezingen in mil.** (schatting)	Europees Parlement zetels na Europese verkiezingen	% totaal aantal zetels	Europees Parlement huidig aantal zetels	% totaal aantal zetels
Bondsrepubliek Duitsland	61.4	23.6	42.1	81	19.8	36	18.2
Italië	56.5	21.7	40.9	81	19.8	36	18.2
Verenigd Koninkrijk	56.0	21.6	41.0	81	19.8	36	18.2
Frankrijk	53.1	20.4	35.3	81	19.8	36	18.2
Nederland	13.9	5.4	9.5	25	6.1	14	7.1
België	9.8	3.8	7.0	24	5.9	14	7.1
Denemarken	5.1	2.0	3.5	16	3.9	10	5.1
Ierland	3.2	1.2	2.1	15	3.7	10	5.1
Luxemburg	0.4	0.2	0.2	6	1.5	6	3.0
Totaal	± 259.2	100	181.6	410	100	198	100

* Maandelijks Bulletin Algemene Statistiek, Bureau voor officiële publicaties der Europese Gemeenschappen, 4/6-1978, p. 14.

** A Parliament for Europe, Europees Parlement, juni 1978, p. 22.

NATIONALE KIESWETTEN.

België.

Het wetsontwerp betreffende de Europese verkiezingen werd door de regering bij de Kamer van Volksvertegenwoordigers ingediend op 2 december 1977. Het geraakte echter gevangen in de gemeenschapsproblematiek. Daardoor duurde het nog tot 3 november 1978 vooraleer het wetsontwerp door de Kamer en tot 14 november 1978 vooraleer het door de Senaat werd goedgekeurd (1). In grote trekken zijn de bepalingen van de Kieswet dezelfde als deze die gelden voor de nationale verkiezingen

(2) Wet betreffende de verkiezingen van het Europese Parlement, *Belgisch Staatsblad*, 23 december 1978, blz. 15927-15936.

maar met de nodige aanpassingen wegens de specificiteit van de Europese verkiezingen. Een van de meest in het oog springende bepaling van deze kieswet is deze welke zegt dat de twee grote cultuurgemeenschappen hun eigen vertegenwoordigers naar het Europese Parlement zullen sturen. Alhoewel er mogelijkheid tot discussie bestaat over de « juiste » verdeelsleutel, zal het principe nl. een eigen vertegenwoordiging voor cultuurgemeenschappen in de andere Lid-Staten zeker van zeer nabij worden gevolgd.

Het was in bijlage II bij de regeringsverklaring van 7 juni 1977, (het zgn. Gemeenschapsakkoord), dat in verband met de Europese verkiezingen werd bepaald dat van de 24 aan België toegewezen vertegenwoordigers er 13 Nederlandstalig en 11 Franstalig zouden zijn.

In uitvoering van deze fundamentele optie werden er twee kiescolleges samengesteld, het ene Nederlands, het andere Frans. De kiezers uit de kiesarrondissementen die in hun geheel tot het Nederlandse taalgebied behoren vormen het Nederlandse kiescollege. De kiezers uit de kiesarrondissementen die het Franse en het Duitse taalgebied beslaan vormen het Franse kiescollege. De kiezers uit het kiesarrondissement Brussel, zoals het zal samengesteld zijn drie maanden voor de datum van de Europese verkiezingen, bepalen bij het uitbrengen van hun stem zelf tot welk kiescollege ze behoren. Voor de organisatie van de Europese verkiezingen wordt België ingedeeld in drie kiesgebieden. De Vlaamse kieskring omvat de kiesarrondissementen die in hun geheel tot het Nederlands taalgebied behoren. De Waalse kieskring omvat de kiesarrondissementen die het Franse en het Duitse taalgebied beslaan. De Brusselse kieskring, valt samen met kiesarrondissement Brussel zoals het zal samengesteld zijn drie maanden voor de datum van de Europese verkiezingen.

Het actief stemrecht werd voor de Europese verkiezingen verlaagd tot 18 jaar (21 jaar voor nationale verkiezingen). Dit gebeurde in navolging van de andere Lid-Staten en had ook als bedoeling zoveel mogelijk burgers (inzonderheid jongeren) aan de verkiezingen te laten deelnemen. Enkel personen die de Belgische nationaliteit bezitten kunnen het actief stemrecht verwerven.

Voor de Europese verkiezingen werd de stemplicht behouden. De kieswet bepaalt ook dat de kiezers zullen moeten ingeschreven zijn in de bevolkingsregisters van een Belgische gemeente. De verplichting ten minste zes maanden in dezelfde gemeente zijn woonplaats te hebben vervalst. Die bepaling bracht immers mede dat zeer veel kiezers zich moesten verplaatsen en bemoeilijkte ook het opmaken van de kiezerslijsten door de gemeentebesturen. De gemeentebesturen zullen nu op de negentigste dag voor de verkiezingen een lijst moeten opmaken van de kiezers die op die dag in de bevolkingsregisters van de gemeente zijn ingeschreven.

Voor de Europese verkiezingen werden de verkiesbaarheidsvereisten wat betreft de nationaliteit en de leeftijd gewijzigd. Om verkiesbaar te zijn, moet men het genot hebben van de burgerlijke en politieke rechten en zijn woonplaats hebben in België. Voor de Europese verkiezingen volstaat het verder Belg te zijn zonder meer en de leeftijd van 21 jaar te hebben bereikt. Verkiesbaar zijn dus ook Belgen door huwelijk of door gewone naturalisatie. Voor nationale verkiezingen geldt 25 jaar. Tot een verlaging van de leeftijd voor het verkrijgen van het passief kiesrecht werd besloten op grond van de redenering dat men vooral op jongeren moest rekenen voor de uitbouw van de Europese Gemeenschap.

De indeling van het land in twee kiescolleges bracht met zich dat er een bijkomende verkiesbaarheidsvereiste werd ingevoerd. De kandidaten die zich voor het Nederlands kiescollege aanmelden moeten bevestigen dat ze nederlandstalig zijn, terwijl de kandidaten die zich voor het Franse kiescollege aanmelden moeten bevestigen dat ze frans- of duitstalig zijn.

De voorwaarden die gesteld worden voor de voordracht van kandidaten houden rekening met deze nieuwe bepaling. Ten einde te vermijden dat een nederlandstalig persoon wordt voorgedragen voor het Franse kiescollege of dat een franstalig of duitstalig persoon wordt voorgedragen voor het Nederlands kiescollege werd bepaald dat de belgische parlementairen die de lijst ondertekenen (minimum 5) tot de taalgroep moeten behoren die overeenstemt met de taal van de kandidaten. Indien de voordracht gebeurt door kiezers, dan moeten de lijst door minstens duizend kiezers ondertekend zijn, ingeschreven in elk van de vijf provincies die geheel of gedeeltelijk het kiescollege vormen waartoe de voorgedragen kandidaten behoren.

De verkiezing zal gehouden worden volgens het stelsel van evenredige vertegenwoordiging. Elke kiezer heeft, zoals voor de nationale verkiezingen één stem. Indien hij zich kan verenigen met de volgorde waarin de kandidaat-titularissen en -opvolgers op de door hem gesteunde lijst voorkomen, dan vult hij het stemvak in bovenaan op de lijst van die kandidaten. Is dit niet het geval, dan kan hij een naamstem uitbrengen op een kandidaat-titularis of op een kandidaat-opvolger of op beiden.

Voor de berekening en de toekenning van de zetels binnen de twee kiescolleges wordt de methode d'Hondt gebruikt. De stemming bij volmacht, die bij nationale verkiezingen tot heel wat onregelmatigheden had aanleiding gegeven, wordt afgeschaft. Wanneer een mandaat van een vertegenwoordiger openvalt voleindigt de opvolger, gekozen op een afzonderlijke lijst van opvolgers, het mandaat van zijn voorganger. De Kamer van Volksvertegenwoordigers beslist over de bezwaren die worden ingebracht op grond van de bepalingen van de kieswet.

De Europese verkiezingen zullen in België op 10 juni 1979 plaatsvinden.

Denemarken.

Reeds op 2 december 1977 keurde het parlement (het Folketing) de kieswet die zal gelden voor de Europese verkiezingen goed (3). Denemarken kent het één-Kamer-stelsel.

Van de 16 aan Denemarken toegewezen zetels krijgt Denemarken zelf er 15. Groenland zal 1 vertegenwoordiger verkiezen op basis van het uninomiaal meerderheidsstelsel met één stembeurt. De Färöer-eilanden, die geen deel uitmaken van de Europese Gemeenschap, nemen bijgevolg ook geen deel aan de Europese verkiezingen. Denemarken zelf vormt één kiesgebied. De verkiezingen worden gehouden volgens het stelsel van evenredige vertegenwoordiging. In tegenstelling met de nationale verkiezingen, wordt voor de berekening en de toewijzing der zetels de methode d'Hondt gebruikt.

Op 18 jarige leeftijd wordt aan alle personen die de Deense nationaliteit bezitten het actief en het passief kiesrecht verleend. Een referendum gehouden op 20 september 1978 besliste in deze zin. Dit geldt nu ook zo voor de nationale verkiezingen. Voordien verkreeg men het actief en het passief kiesrecht pas op 20 jarige leeftijd. Ook de Deense onderdanen die in andere Lid-Staten van de Gemeenschap verblijven mogen aan de Europese verkiezingen deelnemen. Ze zullen hun stem in een Deens Consulaat of in de Deense Ambassade kunnen uitbrengen.

Om aan de verkiezingen te kunnen deelnemen moeten de kiezers ingeschreven zijn in de kiezerslijsten. Voor de Denen die in Denemarken wonen gebeurt dit automatisch. Denen die in andere Lid-Staten verblijven worden slechts op aanvraag in een speciale kiezerslijst van Kopenhagen opgenomen.

De voordracht van kandidaten geschiedt via lijsten, die een maximum van 20 kandidaten kunnen bevatten. Het zijn de politieke partijen die in het Folketing vertegenwoordigd zijn die die lijsten kunnen indienen. De mogelijkheid tot het sluiten van kiesverbonden bestaat echter. Indien een partij aan de Europese verkiezingen wenst deel te nemen, maar niet in het Folketing vertegenwoordigd is, dan is bovendien een aantal handtekeningen vereist dat overeenkomt met minimaal 2 % van de bij de laatste nationale verkiezingen geldige stemmen. Alhoewel dit aantal meer

---

(3) Lov om valg af danske repraesentanter til Europa-Parlamentet, *Lovtidende 1977*, n° 609, 14 december 1977, blz. 1706-1711.

dan 60.000 handtekeningen bedraagt, heeft het toch niet kunnen beletten dat tegenstanders van de Europese Gemeenschap deze kaap ver overschreden. Ze zullen dus als 'nieuwe partij' aan de Europese verkiezingen kunnen deelnemen. Elke kiezer beschikt over één stem, die hij naar keuze aan de gehele lijst of aan een kandidaat op de lijst kan geven.

Het stemmen per brief is mogelijk onder dezelfde voorwaarden als deze voorzien voor de nationale verkiezingen.

De bezetting van een vrijgekomen zetel geschiedt door de eerstvolgende op de lijst. Over de geldigheid van de kiesverrichtingen en over elk bezwaar in verband met de verkiezingen beslist het Folketing.

De Europese verkiezingen zullen in Denemarken op 7 juni 1979 plaatsvinden.

Bondsrepubliek Duitsland.

De verkiezingswetgeving voor de Europese verkiezingen werd op 17 maart 1978 door de Bondesdag (Bundestag) en op 28 april 1978 door de Bondsraad (Bundesrat) goedgekeurd (4).

Van de 81 afgevaardigden die de Bondsrepubliek in het Europese Parlement zal hebben zullen er drie uit West-Berlijn afkomstig zijn. Deze laatsten worden niet rechtstreeks verkozen maar worden aangewezen door het Berlijnse Huis van Afgevaardigden, op grond van de samenstelling van het Huis op het tijdstip van de Europese verkiezingen. Dit Huis van Afgevaardigden wordt rechtstreeks verkozen door de inwoners van West-Berlijn. Alhoewel de kieswetgeving, op dit punt, in overeenstemming is met de praktijk die gevolgd wordt voor het aanduiden van de Berlijnse afgevaardigden in de Bondsdag, beschouwen de Russen de aanwezigheid van West-Berlijnse vertegenwoordigers op de banken van het Europese Parlement als een schending van de Vier-Machtenovereenkomst over Berlijn van 1971.

Voor de verkiezing van de 78 andere afgevaardigden wordt het stelsel van evenredige vertegenwoordiging toegepast. Lijsten die minder dan 5 % van de uitgebrachte geldige stemmen behalen worden bij de zetelverdeling niet in aanmerking genomen. Het wetsontwerp dat door de Regering op 1 april 1977 bij de Bondsraad was ingediend geworden voorzag in het stelsel van evenredige vertegenwoordiging op basis van Bondslijsten met een 5 % drempel. Dit werd echter door de

---

(4) Gesetz über die Wahl der Abgeordneten des Europäischen Parlaments aus der Bundesrepublik Deutschland, *Bundesgesetzblatt* 1978 I, n° 31, 21 juni 1978, blz. 709-717.

Bondsraad verworpen. Een compromis werd gevonden. De politieke partijen kunnen nu zelf beslissen of ze de Europese verkiezingen willen betwisten met Bondslijsten dan wel met lijsten die voor één of meer deelstaten (Länder) gelden. De berekening geschiedt in beide gevallen op Bondsniveau volgens de methode d'Hondt. Het verschil tussen de twee opties kan als volgt worden samengevat. Wanneer een partij lijsten indient voor één of meer Länder dan worden de in totaal door deze partij behaalde zetels volgens de methode d'Hondt over de diverse deelstaten verdeeld. Wanneer een Bondslijst ingediend wordt, moet de partij zelf rekening houden met de regionale vertegenwoordiging op de lijst.

Het actief en het passief kiesrecht wordt vanaf 18 jarige leeftijd aan personen met de Duitse nationaliteit. Ook aan onderdanen van de Bondsrepubliek die op de dag van de verkiezingen sedert ten minste drie maanden in een andere Lid-Staat wonen wordt het stemrecht verleend. Ze kunnen per brief stemmen. Die mogelijkheid bestaat trouwens ook voor de andere kiezers.

De voordracht van kandidaten kan enkel gebeuren door politieke partijen of door lidmaatschappelijk georganiseerde verenigingen een bepaling, die de deur openlaat voor transnationale partijcombinaties. Indien de partij of de vereniging niet reeds met ten minste vijf zetels vertegenwoordigd is in het huidige Europese Parlement, in de Bondsdag of in een Landdag zijn bovendien nog 4.000 handtekeningen voor een Bondslijst of 2.000 handtekeningen van kiezers voor een deelstaatslijst nodig. Iedere kiezer heeft één stem. De volgorde op de lijst wordt door de politieke partijen bepaald. Deze volgorde is tevens bepalend voor de volgorde van de toe te wijzen zetels.

Wanneer een zetel vrijkomt wordt de plaats ingenomen door een vervangende kandidaat die naast elke kandidaat op een lijst kan benoemd worden. Dit systeem wordt reeds in enkele deelstaten voor de verkiezingen van de Bondsdag toegepast. Is er geen vervangende kandidaat dan gaat de vrijgekomen zetel naar diegene die de volgende staat op de lijst. Over de geldigheid van de kiesverrichtingen beslist de Bondsdag. Bij het constitutioneel hof (Bundesverfassungsgericht) kan tegen deze beslissing bezwaar worden aangetekend.

De Europese verkiezingen zullen in de Bondsrepubliek Duitsland op 10 juni 1979 plaatsvinden.

Frankrijk.

Zoals reeds hoger vermeld werd, was Frankrijk allerlaatst om de Secretaris-Generaal van de Raad van Ministers van de Europese Gemeen-

schappen in kennis te stellen van de ratificatie van de akte van 20 september 1976. Toch had het land reeds in de maand juni 1977 zijn kieswet voor de Europese verkiezingen klaar. Deze kieswet werd op 21 juni 1977 door de Nationale Vergadering (Assemblée nationale) en op 30 juni 1977 door de Senaat (Sénat) goedgekeurd (5).

Op aandringen van de Nationale Vergadering werd in deze zeer korte kieswet een artikel opgenomen dat bepaalt dat er geen enkele wijziging in de verkiezingsprocedure voor de aanduiding van de Franse afgevaardigden in het Europese Parlement kan gebeuren zonder de toestemming van het franse parlement. Dit artikel neemt heel wat wind uit de zeilen van sommigen die reeds dromen van een door het Europese Parlement ontworpen eenvormige verkiezingsprocedure.

De 81 Franse afgevaardigden in het Europese Parlement zullen mede de Franse overzeese gebiedsdelen vertegenwoordigen. Het grondgebied van de Republiek vormt één kiesgebied. In tegenstelling met het unominaal meerderheidsstelsel met « ballotage » dat voor nationale verkiezingen gebruikt wordt, zullen de Europese verkiezingen gehouden worden volgens het stelsel van evenredige vertegenwoordiging. De berekening en de toewijzing der zetels zal gebeuren op nationaal vlak volgens de methode d'Hondt. Lijsten die minder dan 5 % van de uitgebrachte stemmen behalen worden bij de toewijzing van de zetels niet in aanmerking genomen.

Het actief stemrecht wordt vanaf 18 jarige leeftijd verleend aan alle personen die in het bezit zijn van de Franse nationaliteit. Fransers die in een andere Lid-Staat wonen maar ook elders in de wereld kunnen evenals bij de presidentsverkiezingen hun stem uitbrengen in de Franse Consulaten of de Franse Ambassade. Ze moeten echter ingeschreven staan op de lijsten van het stemcentrum voor de verkiezing van de President van de Republiek. Dit kan enkel gebeuren op aanvraag van de personen in kwestie. Stemmen bij volmacht is zoals voor de nationale verkiezingen toegelaten.

Voor het verwerven van het passief stemrecht is de Franse nationaliteit en een minimum leeftijd van 23 jaar vereist.

Voor de voordracht van kandidaten zijn er geen specifieke regels voorgeschreven. Lijsten worden door de lijstaanvoerder of diens gevolmachtigde ingediend. Voor elke lijst dient een waarborgsom van FF 100.000 te worden gestort. Deze wordt enkel teruggestort indien de lijst ten minste 5 % van de uitgebrachte stemmen op zich verenigt.

---

(5) Loi n° 77-729 du 7 juillet 1977 relative à l'élection des représentants à l'Assemblée des communautés européennes, *Journal Officiel de la République Française*, 8 juli 1977, blz. 3579-3580.

Elke kiezer heeft één stem die enkel op een lijst kan worden uitgebracht. Het geven van een voorkeurstem is niet mogelijk. De zetels worden aan de kandidaten toegewezen in de volgorde waarin zij op de lijst voorkomen.

De kandidaat van de lijst die onmiddellijk volgt op de laatstgekozen kandidaat vervangt een op deze lijst gekozen kandidaat wiens zetel vacant wordt. Elke kiezer kan bij de Raad van State de verkiezingen aanvechten gedurende tien dagen die volgen op de bekendmaking van de resultaten. Voor de nationale verkiezingen is de Constitutionele Raad verantwoordelijk voor de geschillenregeling.

De Europese verkiezingen zullen in Frankrijk op 10 juni 1979 plaatsvinden.

Ierland.

Het wetsontwerp voor de verkiezing van de Ierse afgevaardigden in het Europese Parlement werd op 30 november 1977 en door de Kamer van Afgevaardigden (Dail Eireann) en op 8 december 1977 door de Senaat (Seanad Eireann) goedgekeurd (6).

De 15 afgevaardigden worden in vier kieskringen verkozen. In de kieskring Dublin worden vier afgevaardigden verkozen. In de kieskringen Connacht-Ulster en Leinster drie en in de kieskring Munster vijf.

Het stelsel van evenredige vertegenwoordiging, zonder lijsten, wordt gebruikt. Er is ook geen kiesdrempel in de wet vastgelegd. De vier kieskringen gelden als kiesgebied. Voor de berekening en de toewijzing van de zetels wordt het traditionele stelsel van de overdraagbare stem (Single Transferable Vote) toegepast. Op het stembiljet worden de namen van de kandidaten in alfabetische volgorde gerangschikt. De kiezer kan zijn voorkeur voor bepaalde kandidaten uitdrukken door de cijfers 1, 2, 3, etc., naast hun namen te plaatsen. Deze stem kan overgedragen worden op de volgende kandidaat van zijn keuze indien de eerste kandidaat van zijn keuze reeds voldoende stemmen heeft behaald om zijn verkiezing te verzekeren of indien hij wegens het behalen van te weinig stemmen geëlimineerd is geworden. De kieswet laat dus aan de kiezer de mogelijkheid zijn voorkeur voor één kandidaat, voor een beperkt aantal kandidaten of voor alle kandidaten in de volgorde van zijn keuze tot uiting te brengen.

Stemrecht hebben alle personen met de Ierse nationaliteit die de leeftijd van 18 jaar hebben bereikt en die hun woonplaats hebben in een

---

(6) The European Assembly Elections Act van 9 december 1977.

kieskring. Om het stemrecht te kunnen uitoefenen moeten ze zich laten inschrijven in de kiezerslijsten. Ook aan onderdanen van een andere Lid-Staat, die aan dezelfde voorwaarden voldoen, wordt het stemrecht verleend. Verkiesbaar zijn personen die de Ierse nationaliteit bezitten en die de 21 jarige leeftijd hebben bereikt.

Men kan ofwel zichzelf kandidaat stellen of, indien men daarmee instemt, worden voorgedragen door een andere persoon die ingeschreven is in de kiezerslijsten van de kieskring waar hij de kandidaat wil voordragen. Kandidaten moeten bovendien nog een waarborgsom van 1.000 Ierse ponden storten. Deze som wordt terugbetaald indien de kandidaat bij de stemopneming meer dan eenderde van de kiesdeler heeft behaald.

Wanneer een zetel vrijkomt, dan stelt de Dáil Eireann een vervanger aan. Indien de afgevaardigde die zijn mandaat neerlegt tot een politieke partij behoort, dan kan die partij iemand voordragen. Er vinden dus geen tussentijdse verkiezingen plaats, zoals gebruikelijk is voor nationale verkiezingen.

De mogelijkheid tot het stemmen per brief, voor de leden van de politie en de strijdkrachten, en het stemmen bij volmacht, voor blinden, gehandicapten en de analfabeten, bestaat onder dezelfde voorwaarden als deze die gelden voor de nationale verkiezingen.

Elke kiesgerechtigde kan de uitslag van de verkiezingen betwisten door het indienen van een bezwaarschrift bij de High Court, wiens uitspraak definitief is. Enkel een beroep met betrekking tot een rechtsvraag is mogelijk bij de Supreme Court.

De Europese verkiezingen zullen in Ierland op 7 juni 1979 plaatsvinden.

Italië.

Italië dat als eerste land de akte van 20 september 1976 ratificeerde was een van de allerlaatsten om zijn kieswetgeving voor de Europese verkiezingen klaar te hebben. De aanslepende politieke en economische crisis was hiervoor grotendeels voor verantwoordelijk. De Senaat (Senato della Repubblica) keurde het door de regering ingediende wetsontwerp pas goed op 2 december 1978. De dreiging van een nieuwe regeringscrisis en de vrees dat Italië bijgevolg niet tijdig zou klaar komen met het opstellen van zijn kieswet deed de kamer van Afgevaardigden (Camera dei Deputati) op 18 januari 1979 beslissen het wetsontwerp zonder verdere wijzigingen aan te nemen (7).

---

(7) Wet van 24 januari 1979, n. 18, Elezione dei rappresentanti dell' Italia al Parlamento europeo, *Gazzetta Ufficiale della Repubblica Italiana*, 30 januari 1979, blz. 947-969.

Het Italiaanse grondgebied wordt voor de Europese verkiezingen verdeeld in vijf kiesgebieden (Noord-West, Noord-Oost, Centrum, Zuiden en Eilanden). De 81 Italiaanse afgevaardigden in het Europese Parlement worden verkozen volgens het stelsel van evenredige vertegenwoordiging. De berekening van het aantal zetels dat een lijst behaald heeft en de toewijzing ervan aan de verschillende kiesgebieden geschiedt op nationaal vlak volgens het systeem van de natuurlijke quotiënten. De resten worden volledig benut. Dit laat kleinere partijen die het nationaal kiesquotient niet behalen, mede te dingen naar één of meerdere van de rest-zetels.

Kiesrecht hebben alle personen met Italiaanse nationaliteit die de 18 jarige leeftijd hebben bereikt en die ingeschreven zijn in de kiezerslijsten. Italianen die in de andere Lid-Statens verblijven zullen, in akkoord met de regeringen van die Lid-Statens, voor het eerst hun stem ter plaatse kunnen uitbrengen. Ze zullen voor de lijsten van het Italiaan kiesgebied waar ze in de kiezerslijsten zijn ingeschreven kunnen stemmen. In België, bijvoorbeeld, zullen de Italianen op 9 juni 1979 in 210 stembureaus kunnen stemmen. Italianen die in derde landen wonen kunnen aan de verkiezingen deelnemen door naar Italië terug te keren en te stemmen in hun gemeente van oorsprong. Voor het verwerven van het passief kiesrecht is een minimumleeftijd van 25 jaar en het bezit van de Italiaanse nationaliteit vereist.

De voordracht van kandidaten geschiedt via lijsten. Voor de verschillende kiesgebieden zijn er voor het aantal kandidaten per lijst bepaalde maxima en minima gesteld. De lijst moet bovendien nog gesteund worden door minstens 30.000 kiezers per kiesgebied. Deze laatste vereiste geldt niet voor lijsten die gesteund worden door politieke partijen die reeds in het Italiaanse parlement vertegenwoordigd zijn.

Kiezers kunnen tot drie voorkeurstemmen uitbrengen in het kiesgebied Noord-West, tot twee voorkeurstemmen in de kiesgebieden Noord-Oost, Centrum en Zuiden en beschikken over één voorkeurstem in het kiesgebied Eilanden.

Een vrijgekomen zetel wordt bezet door de eerstvolgende kandidaat op de lijst. Voor motieven die verband houden met de kiesverrichtingen kan door elke kiezer tegen de akte van bekendmaking van de verkozenen bezwaar worden aangetekend bij de regionale administratieve rechtbank van Lazio. Beroep is mogelijk bij de Raad van State (Consiglio di Stato).

In verband met de voorwaarden van verkiesbaarheid of verenigbaarheid, kan door elke kiezer bezwaar worden aangetekend bij het hof van beroep (corte d'appello). Beroep is mogelijk bij het hof van cassatie (Corte di Cassazione).

De Europese verkiezingen zullen in Italië op 10 juni 1979 plaatsvinden.

Luxemburg.

Luxemburg, waar toch het secretariaat van het Europese Parlement gevestigd is, is het allerlaatste land van de Europese Gemeenschappen zijn om zijn kieswetgeving voor de Europese verkiezingen klaar te hebben. Het wetsontwerp werd pas op 21 februari 1979 goedgekeurd (8). Het ontwerp van Kieswet evenwel was reeds op 9 februari 1978 door de regering aan het parlement voorgelegd (9).

Allerlei redenen zijn voor die laattijdigheid verantwoordelijk. Er is eerst en vooral het feit dat het land de Europese verkiezingen en de nationale verkiezingen op één en dezelfde dag, namelijk op 10 juni 1979, wil houden. Dit bracht met zich dat de nationale kieswetgeving moest worden gewijzigd. Maar de Kamer van Afgevaardigden (Chambre des Députés), Luxemburg kent het één-Kamer-stelsel, wilde beide wetsontwerpen gelijktijdig behandelen. Het probleem van de deelname aan de Europese verkiezingen van de Luxemburgers die in het buitenland wonen was een andere reden voor de opgelopen vertraging. Dit probleem werd langdurig onderzocht door een speciale commissie van de Kamer van Afgevaardigden. In dit verband dient opgemerkt te worden dat voor de nationale verkiezingen het stemmen per brief noch het stemmen bij volmacht mogelijk is. Voor de Europese verkiezingen werd beslist dat Luxemburgers die in de overige E.G. landen verblijven kunnen deelnemen aan de verkiezingen door in Luxemburg-stad, in de speciaal daartoe ingerichte kiesburelen, te gaan stemmen.

De zes Luxemburgse afgevaardigden in het Europese Parlement zullen volgens het stelsel van evenredige vertegenwoordiging worden verkozen. Het land vormt voor de Europese verkiezingen één kiesdistrict. Dit is in tegenstelling met de nationale verkiezingen waarvoor het land in vier kiesdistricten verdeeld wordt. De berekening en de toewijzing van de zetels aan de verschillende lijsten zal op nationaal vlak geschieden volgens de methode d'Hondt. Maar voor de toekenning van de zetels aan de individuele kandidaten zullen, per lijst, enkel de naamstemmen in aanmerking worden genomen.

Actief kiesrecht wordt verleend aan alle in de landen van de E.G. wonende personen die de Luxemburgse nationaliteit bezitten en de 18 jarige leeftijd bereikt hebben en die ingeschreven zijn in de kiezerslijsten. Voor de Europese verkiezingen wordt de stemplicht behouden.

---

(8) Loi du 25 février 1979 relative à l'élection directe des représentants luxembourgeois au Parlement Européen. *Mémorial*, 25 février 1979.

(9) Projet de loi relatif à l'élection directe des représentants luxembourgeois au Parlement Européen, n° 2163 (1977-1978), 9 februari 1978.

Passief kiesrecht bezitten de personen met Luxemburgse nationaliteit die de 21 jarige leeftijd bereikt hebben.

De voordracht van kandidaten geschiedt door middel van lijsten. Voor het indienen van een lijst zijn 100 handtekeningen van kiesgerechtigde personen vereist. Een lijst mag niet meer dan 12 namen bevatten. Voor de nationale verkiezingen mogen de lijsten slechts eenzelfde aantal kandidaten bevatten als er zetels toe te wijzen zijn in een kiesdistrict. Voor de Europese verkiezingen heeft men de bedoeling gehad per lijst een aantal opvolgers ter beschikking te hebben. Indien een zetel vrijkomt dan zal deze bezet worden door de eerstvolgende op de lijst.

Elke kiezer heeft evenveel stemmen als er kandidaten te kiezen zijn (zes). Hij kan deze stemmen over de kandidaten van één enkele lijst verdelen of hij kan ook aan individuele kandidaten van verschillende lijsten stemmen geven (panachage). Hij kan echter ook zijn stemmen op een lijst in haar geheel uitbrengen door het stemvak bovenaan de lijst in te vullen. Om te vermijden dat de kandidaten van de dichtsbevolkte delen van het land zouden bevoordeligd worden wordt er slechts één stemvak naast de namen van de kandidaten geplaatst en niet twee zoals gebruikelijk is voor de nationale verkiezingen.

De Kamer van Afgevaardigden beslist over de bezwaren die worden ingebracht op grond van de bepalingen van de kieswet.

Nederland.

Het wetsontwerp Europese verkiezingen dat door de regering op 26 mei 1978 bij de Tweede Kamer was ingediend geworden werd daar op 5 september 1978 aangenomen. De Eerste Kamer keurde op zijn beurt het wetsontwerp goed op 12 december 1978 (10).

De verkiezing van de 25 afgevaardigden die Nederland in het Europese Parlement zal hebben zal plaats vinden volgens het stelsel van evenredige vertegenwoordiging. Zoals voor de nationale verkiezingen vormt Nederland voor de Europese verkiezingen één kiesgebied. De berekening en de toewijzing van de zetels zal op nationaal vlak gebeuren volgens de methode d'Hondt.

Kiesgerechtigd zijn de personen met de Nederlandse nationaliteit die hun woonplaats hebben in Nederland en die de leeftijd van 18 jaar zullen bereikt hebben. Ook aan de elders in de Europese Gemeenschap woonachtige Nederlanders die aan de genoemde vereisten voldoen wordt het

---

(10) Wet van 13 december 1978, houdende regeling voor de verkiezing in Nederland van leden van het Europese Parlement (Wet Europese verkiezingen), *Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden*, jaargang 1978, n° 652, 22 december 1978, blz. 1-8.

stemrecht verleend. In Nederlandse openbare dienst werkzame Nederlanders in derde landen hebben ook, zoals voor de nationale verkiezingen, het stemrecht. Personen die in een van deze twee laatstvernoemde categorieën vallen, moeten om aan de Europese verkiezingen te kunnen deelnemen, ingeschreven zijn in een speciaal register van de gemeente waarvan zij het laatst voor hun vertek ingezetene waren. Voor hen die nooit eerder ingezetene van een Nederlandse gemeente waren legt de gemeente s'Gravenhage zo een register aan. De opname in een register geschiedt enkel op verzoek. Deze personen kunnen persoonlijk of per volmacht stemmen. Kiesgerechtigd zijn ook de in Nederland wonende onderdanen uit de andere Lid-Statens, voor zover deze laatsten geen stemrecht hebben in eigen land. Passief kiesrecht hebben de personen met de Nederlandse nationaliteit die de leeftijd van 25 jaar hebben bereikt.

De voordracht van kandidaten geschiedt door middel van lijsten die door de politieke groeperingen worden ingediend en die gelden voor het gehele land. Elke lijst mag ten hoogste 40 kandidaten bevatten en moet ondertekend zijn door ten minste 25 kiezers. Voor de lijsten die niet in de Tweede Kamer of in het Europese Parlement vertegenwoordigd zijn moet een waarborgsom van 18.000 gulden gestort worden. Deze waarborgsom wordt niet terugbetaald als een partij een stemcijfer behaalt dat lager is dan 75 procent van de kiesdeler. Een andere element van de kieswet dat gericht is tegen al te kleine partijen is eerst en vooral het feit dat de kiesdrempel gelijk is aan de kiesdeler wat voor de Europese verkiezingen, daar er slechts 25 zetels te verdelen zijn, 4 procent betekent. Ook wordt een partij die de kiesdeler niet haalt uitgesloten van de verdeling van der rest-zetels.

Elke kiezer heeft één stem, die hij ofwel aan de gehele lijst ofwel aan een kandidaat van zijn voorkeur kan geven. Stemmen bij volmacht is mogelijk. De Tweede Kamer onderzoekt of een op grond van de nationale bepalingen tot lid van het Europese Parlement benoemde kandidaat als zodanig kan worden toegelaten.

Zodra blijkt dat een lid van het Europese Parlement een in de kieswet gestelde vereiste voor het lidmaatschap niet bezit of een ingevolge de nationale bepalingen met het lidmaatschap onverenigbare betrekking vervult, houdt hij op lid te zijn. De Tweede Kamer oordeelt hierover.

Een vrijgekomen zetel wordt door de hoogst geplaatste nog niet verkozen gekozen kandidaat bezet.

De Europese verkiezingen zullen in Nederland op 7 juni 1979 worden gehouden.

Verenigd Koninkrijk.

Met de koninklijke bekrachtiging, op 5 mei 1978, verkreeg het Verenigd Koninkrijk zijn kieswet voor de Europese verkiezingen (11). Het regeringsontwerp was tevoren reeds op 16 februari 1978 door het Lagerhuis (House of Commons) en op 4 mei 1978 door het Hogerhuis (House of Lords) goedgekeurd. Van de 81 afgevaardigden in het Europese Parlement die uit het Verenigd Koninkrijk afkomstig zullen zijn, komen er 66 van Engeland, 8 van Schotland, 4 van Wales en 3 van Noord-Ierland. Voor het bekomen van deze indeling werd rekening gehouden met de bevolkingsdichtheid maar ook met de belangen van de verschillende gebiedsdelen die tezamen het Verenigd Koninkrijk vormen.

De afgevaardigden van Engeland, Schotland en Wales worden gekozen volgens het traditionele uninominaal meerderheidsstelsel met één stembeurt ('first-past-the-post' systeem). De kandidaat die in een kiesdistrict het hoogste stemmen aantal behaalt is verkozen. Drie onafhankelijke kiesdistricten-commissies (Boundary Commissions) hebben voor Engeland, Schotland en Wales respectievelijk 66, 8 en 4 nieuwe kiesdistricten afgebakend.

De afgevaardigden van Noord-Ierland worden volgens het stelsel van evenredige vertegenwoordiging, zonder lijsten, verkozen. Voor de berekening en de toewijzing van de drie zetels wordt, zoals in de Ierse Republiek, het stelsel van de overdraagbare stem (Single Transferable Vote) toegepast. Deze speciale bepaling voor Noord-Ierland heeft als bedoeling de katholieke minderheid één van de drie zetels te laten verwerven.

Bij de bespreking van het wetsontwerp in het parlement draaide het ganse debat rond het aan te nemen kiesstelsel. Het originele van het regeringsontwerp was dat het, onder druk van de kleine Liberal Party, aan het parlement de keuze liet tussen het traditionele systeem en het stelsel van evenredige vertegenwoordiging met regionale lijsten. Voor- en tegenstanders van de twee stelsels waren in beide grote partijen te vinden. Uiteindelijk behaalde een meerderheid van de leden van de Conservative Party met een minderheid van de Labour Party de bovenhand en werd er beslist het meerderheidsstelsel te behouden. Een van de doorslaggevende factoren in deze beslissing was de vrees dat de invoering van het stelsel van evenredige vertegenwoordiging voor de Europese verkiezingen als gevolg zou hebben dat ook in de nabije toekomst voor nationale verkiezingen het meerderheidsstelsel zou verdwijnen.

---

(11) European Assembly Elections Act 1978, c. 10, blz. 1-12.

Het behoud van het meerderheidsstelsel is vooral een ramp voor de Liberal Party die nu waarschijnlijk geen enkele zetel in het Europese Parlement zal behalen, waar de partij toch 18,3 procent van de geldig uitgebrachte stemmen behaalde op de laatst gehouden nationale verkiezingen van 10 oktober 1974.

In navolging van de franse kieswetgeving bevat de kieswet een speciale clausule die bepaalt dat verdragen tot uitbreiding van de bevoegdheden van het Europese Parlement pas door het Verenigd Koninkrijk geratificeerd worden nadat ze door het britse parlement zijn goedgekeurd. Onder verdrag wordt tevens verstaan iedere internationale overeenkomst en ieder protocol of bijlage bij een verdrag of internationale overeenkomst. Deze clausule die door het Lagerhuis aan het regeringsontwerp werd toegevoegd en die er moet voor zorgen dat Westminster niet al te veel bevoegdheden verliest, breekt met een lange traditie die wil dat veranderingen aan verdragen normaal bij Koninklijk Besluit geratificeerd worden.

Actief stemrecht bezitten de in het Verenigd Koninkrijk wonende personen met de Britse en de Ierse nationaliteit die de 18 jarige leeftijd bereikt hebben en die ingeschreven zijn in het kiesregister van het kiesdistrict. Voor de Europese verkiezingen verkrijgen ook de wereldlijke leden van het Hogerhuis (« Peers ») het stemrecht indien ze op die dag gerechtigd zijn om hun stem uit te brengen bij verkiezingen voor een lokaal bestuursorgaan gelegen in het kiesdistrict. Zoals voor de nationale verkiezingen kunnen van de buiten het Verenigd Koninkrijk wonende Britten enkel zij, die in overheidsdienst werken, lid van de strijdkrachten zijn of zij die om dienstredenen tijdelijk in het buitenland verblijven evenals hun echtgenoten aan de verkiezingen deelnemen. Passief kiesrecht bezitten personen met de Britse nationaliteit die de 21 jarige leeftijd bereikt hebben. In tegenstelling met de nationale verkiezingen zijn Peers en geestelijken verkiesbaar.

De kandidaatstelling kan individueel gebeuren. Ingediende kandidaturen moeten door 30 kiesgerechtigde personen van het kiesdistrict worden gesteund. Voor de nationale verkiezingen zijn enkel 10 handtekeningen van hetzelfde kiesdistrict vereist. Voor de Europese verkiezingen dient bij een kandidaatsstelling tevens een waarborgsom van 600 pond te worden gestort. Dit bedrag is 150 pond voor nationale verkiezingen. Deze waarborgsom wordt slechts terugbetaald indien de kandidaat 1/8 van de in het kiesdistrict uitgebrachte stemmen heeft behaald.

Voor het stemmen per brief of bij volmacht gelden dezelfde bepalingen als voor de nationale verkiezingen. Dit wil zeggen dat personen die wegens ziekte of om beroepsredenen niet persoonlijk hun stem kunnen uitbrengen per brief kunnen stemmen. Het stemmen bij volmacht geldt

veeleer voor personen die zich in het buitenland bevinden en ook voor de blinden.

Wanneer een zetel van een afgevaardigde vacant wordt, wordt zoals voor de nationale verkiezingen tot een tussentijdse verkiezing overgegaan. Inzake de voorwaarden tot verkiesbaarheid kan door eenieder een bezwaar worden ingediend bij de hoogste civiele rechtbank de High Court in Engeland en Wales, de Court of Session in Schotland of de High Court of Justice in Noord-Ierland. Tegen de uitspraak van de rechtbank is geen beroep mogelijk.

De Europese verkiezingen worden in het Verenigd Koninkrijk op 7 juni 1979 gehouden.

SLOTBESCHOUWINGEN.

Nu in alle Lid-Staten van de Europese Gemeenschap de kieswet voor de Europese verkiezingen is van kracht geworden en de nodige uitvoeringsbesluiten zijn vastgelegd geworden is het woord aan de politieke partijen en aan de kandidaten zelf. Zij zullen er de kiezers moeten trachten van te overtuigen dat deze verkiezingen wereldlijk een stap in de richting van de democratisering van de Europese Gemeenschap betekenen en dat ze meer betekenen dan een loutere cosmetische ingreep. Zij zullen moeten aantonen dat het tot stand komen van een Europese democratie noodzakelijk is om wereldproblemen zoals de inflatie, de werkloosheid, de ontwikkelingssamenwerking, het behoud en de versterking van de vrede in de wereld op een doeltreffende wijze te kunnen aanpakken.

Net in deze fase van de ontwikkeling van de Gemeenschap, die een noodzakelijke aanpassing van nationale denkpatronen vereist, is de steun van de basis onontbeerlijk. Maar opdat de Europese verkiezingen een brugfunctie tussen de burgers en de Gemeenschap zou kunnen vervullen is het zeer belangrijk dat de kiezers aanvoelen dat ze door het uitbrengen van hun stem zelf bij deze ontwikkeling worden betrokken en er zelf iets kunnen aan veranderen.

Dit is nu echt niet zo duidelijk en vanzelfsprekend. De Europese verkiezingen worden gehouden op het nationale vlak, volgens een nationale verkiezingsprocedure en met nationale kandidaten. De kennis van de instellingen van de Europese Gemeenschap en hun werking is bij het grote publiek zeer gering. Er bestaat ook het gevaar dat deze verkiezingen zullen gebruikt worden als een soort tussentijdse verkiezing om de populariteit van de huidige regeringsploegen te meten of als een krachtmeting tussen de verschillende tendensen binnen de politieke partijen zelf met als enige bedoeling een versterken van hun invloed in nationaal perspectief.

Men kan ook stellen dat, met uitzondering van wat het aantal leden betreft, het Europese Parlement er na de verkiezingen niet zo heel anders zal uitzien dan voordien. Een verband tussen de Europese verkiezingen en het vormen van een Europese regering kan niet gelegd worden. De speciale clausules die Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk in hun kieswet voor de Europese verkiezingen hebben ingelast, maken een uitbreiding van de bevoegdheden van het Europese Parlement, die een verandering van de Verdragen vergt uiterst moeilijk. Er kan natuurlijk geargumenteed worden dat er reeds heel wat mogelijk is binnen de bestaande Verdragen, maar om dit aan de kiezers duidelijk te maken zal een subtiële aanpak en een klare redeneringswijze noodzakelijk zijn. Gebeurt dit niet, dan zal het bewustwordingsproces op niets uitlopen en zullen de Europese verkiezingen een holle klank krijgen.

Men kan de hoop uitspreken dat de vertegenwoordiging in het Europese Parlement binnen het door de akte van 20 september 1976, in verband met de definitieve zetelverdeling getekende kader er een zal zijn die een zo getrouw mogelijke weergave geeft van de verschillende opvattingen, ja zelfs met al zijn tegenstellingen, die in de Gemeenschap aanwezig zijn. Langs de andere kant, bestaat echter de noodzaak om in het Europese Parlement uit de verschillende politieke stromingen een meerderheid te distilleren die beslissingen kan treffen.

Neemt men de kieswetten die zullen gelden voor de eerste Europese verkiezingen in ogenschouw en tracht men er enkele grote lijnen in terug te vinden, dan kunnen volgende opmerkingen gemaakt worden. Wat opvalt is het overgangskarakter van de kieswetten, maar hoe lang juist die overgangperiode zal duren blijft in het donker. Meestal, maar niet overal worden de bepalingen die gelden voor de nationale verkiezingen zo dicht mogelijk benaderd, aangevuld met wegens de aard van deze verkiezingen noodzakelijk geachte bepalingen. In verband met de verkiezingsdatum hebben de Lid-Staten zich in twee groepen verdeeld. De ene groep bestaande uit Denemarken, Ierland, Nederland en het Verenigd Koninkrijk stemmen op donderdag 7 juni 1979. De andere groep bestaande uit België, de Bondsrepubliek Duitsland, Frankrijk, Italië en Luxemburg stemmen op zondag 10 juni 1979. In België en Luxemburg hebben de kiezers stemplicht. In de andere Lid-Staten wordt het stemmen enkel als een recht beschouwd. Een cynicus zou allicht kunnen stellen dat deze twee landen hierdoor het probleem van een lage opkomst van de kiezers niet zo erg moeten vrezen. Positief is dat alle Lid-Staten de kiesgerechtigde leeftijd op 18 jaar hebben gebracht. Op zichzelf is ook het feit dat heel wat Lid-Staten voor de Europese verkiezingen hun onderdanen het die in andere Lid-Staten van de Europese Gemeenschap wonen het stemrecht verlenen, meer nog zelfs onderdanen van andere

TABEL

Overzicht van de voornaamste bepalingen uit de nationale

Verkiezings- datum in juni 1979	Staat	Aantal zetels	Stelsel voor zeteltoewijzing (a)		Kiesindeling	Lijsten- of kandidatenvoordracht
			Soort	Type		
10	België	24	EV	D'Hondt	2 gemeenschappen (3 kieskringen)	5 parlementsleden of 1000 handtekeningen per provincie
7	Denemarken	16	EV	D'Hondt	één + 1 verkozene in Groenland	politieke partijen of 2 % geldige stemmen bij Jongste Folketingverkiezing
10	BR Duitsland	81	EV	D'Hondt	land of bond + 3 onrechtstreeks verkozenen in Berlijn	politieke partijen met mini- mum 5 zetels in Bondsdag, zoniet 4.000 handtekeningen voor Bondslijst en 2.000 voor Landlijst
10	Frankrijk	81	EV	D'Hondt	één	waarborgsom : 100.000 FF
7	Ierland	15	EV	STV	vier	waarborgsom : 1.000 Ierse ponden
10	Italië	81	EV	(nationale kiesdeler + grootste rest)	vijf	politieke partijen of 30.000 handtekeningen per kiesgebied
10	Luxemburg	6	EV	D'Hondt	één	100 handtekeningen
7	Nederland	25	EV	D'Hondt	één	politieke partijen ; indien niet in Tweede Kamer of Europees Parlement waar- borgsom van 18.000 gulden
7	Verenigd Koninkrijk	81		Betrekkelijke meerderheid EV in Noord- Ierland : STV	Engeland : 66 kies- districten Schotland : 8 kies- districten Wales : 4 kiesdis- tricten Noord-Ierland : 3 zetels	30 handtekeningen per kiesdistrict + 600 Ponden

(a) EV : Evenredige Vertegenwoordiging ; STV : single transferable vote = één enkele overdraagbare stem.

(b) H : Hoofdvakstem ; V : Voorkeurstem.

(c) Europees : Aangezien de Europese nationaliteit nog niet bestaat wordt hiermede de nationaliteit van de andere Lid-Staten van de Europese Gemeenschappen bedoeld.

(d) Bepakter Europees dan in Ierland : stemrecht wordt enkel gegeven aan de onderdanen van andere Lid-Staten die in hun land geen stemrecht hebben.

II
kieswetten voor de verkiezing van het Europees Parlement

Stemwijze (b)	Bij wet voorziene kiesdrempel	Nationaliteit van kiezers	Kiesgerechtigde leeftijd	Stemplicht	Stemrecht landgenoten in andere Lid-Staten	Stemrecht landgenoten in derde landen	Nationaliteit van kandidaten	Verkiezingsbaarheidsleeftijd	Aanduiding van opvolgers
H + V		Belgische	18	plicht + sanctie	neen	neen	Belgische	21	afzonderlijke lijst
H + V		Deense	18	vrij	ja	neen	Deense	18	eerstvolgende
H	5 %	Duitse	18	vrij	ja	neen	Duitse	18	afzonderlijke lijst
H	5 %	Franse	18	vrij	ja	ja	Franse	23	eerstvolgende
één enkele overdraagbare stem		Ierse + Europees (c)	18	vrij	neen	neen	Ierse	21	Dall Eireann
H + V		Italiaanse	18	morele plicht	ja	ja	Italiaanse	25	eerstvolgende
H + V + panacheren		Luxemburgse	18	plicht + sanctie	ja	neen	Luxemburgse	21	eerstvolgende
H + V		Nederlandse + beperkt Europees (d)	18	vrij	ja	neen	Nederlandse	25	eerstvolgende
meerderheidsstem op naam. Eén enkele overdraagbare stem in Noord-Ierland.		Britse + Ierse	18	vrij	neen	neen	Britse	21	tussentijdse verkiezing

Lid-Staten de mogelijkheid geven te stemmen voor de afgevaardigden van het gastland. Het is echter duidelijk dat dit complexe probleem in de toekomst een betere oplossing moet krijgen. De huidige bepalingen sluiten immers nog heelwat onderdanen van de een of andere Lid-Staat, die normaal stemgerechtigd zouden moeten zijn, uit van deelname aan de Europese verkiezingen, terwijl terzelfder tijd bepaalde Lid-Staten aan hun onderdanen die buiten het grondgebied van de Gemeenschap wonen het stemrecht blijven verlenen.

Het passief kiesrecht blijft in alle Lid-Staten beperkt tot de eigen onderdanen. De leeftijdsverschillen blijven bestaan. De minimumleeftijd voor het verwerven van het passief kiesrecht bedraagt 18 jaar in Denemarken en in de Bondsrepubliek Duitsland, 21 jaar in België, Ierland, Luxemburg en in het Verenigd Koninkrijk, 23 jaar in Frankrijk en 25 jaar in Italië en Nederland.

Met uitzonderring van het Verenigd Koninkrijk passen alle Lid-Staten het stelsel van evenredige vertegenwoordiging toe. Nu Frankrijk ook dit stelsel zal toepassen zal met belangstelling uitgekeken worden of er ook voor nationale verkiezingen een verandering van stelsel zal optreden. Het meerderheidsstelsel dat in het Verenigd Koninkrijk wordt behouden heeft als gevolg dat een belangrijk gedeelte van het kiezerspubliek van dat land niet zal zijn vertegenwoordigd in het Europese Parlement.

In Denemarken, Frankrijk, Luxemburg en Nederland vormt het gehele land voor de Europese verkiezingen één kiesgebied. In België, Ierland, Italië en het Verenigd Koninkrijk hebben hun land in verschillende kiesgebieden verdeeld. In de Bondsrepubliek Duitsland kunnen de politieke partijen zelf beslissen of ze lijsten met kandidaten zullen indienen die enkel gelden voor Länder dan wel voor het gehele grondgebied. De eigen vertegenwoordiging van bepaalde regionen in het Europese Parlement als onderdeel van de nationale vertegenwoordigingen is zeker een ontwikkeling die met het oog op de toekomst met belangstelling zal moeten gevolgd worden.

De meeste landen die het stelsel van evenredige vertegenwoordiging kennen zullen voor de berekening en de toewijzing van de zetels de methode d'Hondt toepassen. Deze methode die systematisch de grotere partijen ten opzichte van de kleinere partijen bevoordeligt, wordt niet gevolgd in Italië, dat het systeem van de natuurlijke quotiënten met volledige benutting van de resten gebruikt. Ook Ierland behoudt zijn traditioneel stelsel van de overdraagbare stem.

De invloed die de politieke partijen hebben op de voordracht van kandidaten is ook iets wat niet uit het oog mag verloren worden. Het

indienen van lijsten is in Denemarken, in de Bondsrepubliek Duitsland en Nederland voorbehouden aan politieke partijen en groeperingen. In de andere Lid-Staten kunnen lijsten of individuele kandidaturen eveneens ingediend worden indien ze de steun hebben van een bepaald aantal kiezers en indien bovendien een bepaalde waarborgsom wordt betaald. Politieke partijen die reeds in het parlement zijn vertegenwoordigd worden meestal van deze bepalingen vrijgesteld. In Ierland kan een kandidaat zichzelf voordragen.

De kiezers kunnen de volgorde van de kandidaten op een lijst niet wijzigen in de Bondsrepubliek Duitsland en Frankrijk. Een voorkeurstem kan wel uitgebracht worden in België, Denemarken en Nederland. In Italië kan men in bepaalde kiesgebieden tot drie voorkeurstemmen geven. In Luxemburg heeft de kiezer zes stemmen die hij over de kandidaten van één enkele lijst kan verdelen of anders aan individuele kandidaten van verschillende lijsten kan geven. Ierland en het Verenigd Koninkrijk kennen het lijststelsel niet. De stemmen worden er individueel gegeven.

In Denemarken, Frankrijk, Italië, Luxemburg en Nederland wordt een vrijgekomen zetel in het Europese Parlement bezet door de eerstvolgende kandidaat van dezelfde lijst. In België en de Bondsrepubliek Duitsland wordt een vacante zetel door een vervangende kandidaat bezet. Is er geen vervangende kandidaat beschikbaar dan gaat in de Bondsrepubliek Duitsland de zetel naar diegene die de volgende staat op de lijst. In Ierland stelt de Dáil Eireann een vervanger aan terwijl in het Verenigd Koninkrijk een tussentijdse verkiezing wordt gehouden, om een vervanger aan te duiden.

De kieswetten zijn klaar. De kiezers eerst, de verkozenen nadien, krijgen de democratische legitimatie van de Europese opbouw in handen.

Summary : National electoral laws for European elections.

Between 7 June and 10 June 1979, the first elections of the representatives of the European Parliament by direct universal suffrage will be held in all the Member States of the European Community.

Within that period, the elections shall be held on a date fixed by each Member State. The electoral procedure, except for the common provisions of the annexed Act to the Council Decision on direct elections of 20 September 1976, shall be governed in each Member State by its national procedures. There will be nine parallel national elections.

The Council Decision and the annexed Act of 20 September 1976 are considered in retrospect and then analysed, as are the national electoral

laws, which will be used for the European elections in the different Member States. Their mutual differences and contradictions are discussed. Changes from the electoral procedure in use for national elections are traced.

Broadly speaking, one of the aims of the article is to show that the potential influence of an individual vote of a « European citizen » on the composition of the European Parliament will differ considerably from one Member State to another.

In the closing remarks, the European elections are put into the perspective of furthering the democratisation of the European Communities.

L'impact du Parti Populaire Européen dans la première élection du Parlement Européen au suffrage universel

---

par Joseph M. JAMAR,

Assistant au Collège d'Europe à Bruges.

★

Fondé à Bruxelles le 29 avril 1976, le Parti Populaire Européen s'est doté en deux ans d'une organisation solide. Ayant à sa tête Leo Tindemans, et après avoir tenu à Bruxelles deux Congrès importants — l'un pour l'approbation de son programme politique, l'autre pour l'élaboration de sa plate-forme électorale —, le PPE se présentera aux élections avec une cohésion et une structure auxquelles ne peut prétendre une des deux autres familles politiques européennes, à savoir l'Union des Partis Socialistes et que la troisième famille politique européenne, la Fédération des Partis Libéraux et Démocratiques de la Communauté Européenne, atteint par un autre biais.

L'élection du 10 juin 1979 représente pour le PPE un phénomène particulier : alors que le règlement de l'Union des Partis Socialistes a été constitué en 1974, soit avant toute décision définitive concernant la tenue des élections, la participation à ces dernières est considérée par les statuts du PPE comme l'un des objectifs du Parti et l'article 7 donne au Bureau Politique, entre autres fonctions, le soin d'organiser et de coordonner la campagne électorale.

Quel sera l'impact du PPE au sein du nouveau Parlement ? Quelles sont ses options de bases et quelles lignes de conduite sera-t-il amené à développer ? Telles sont les questions auxquelles notre article s'efforcera de répondre.

I. Formation et composition.

Dès l'abord, il convient d'observer que des trois familles importantes qui formeront la base de la nouvelle assemblée, le PPE est la seule qui

ait, depuis sa création, exprimé sa volonté de s'instaurer en « parti » européen (1). Un de ses traits originaux est qu'il se déclare ouvert aux adhésions individuelles. En effet, après avoir stipulé que : « le Parti est composé des partis et équipes démocrates-chrétiennes qui répondent aux trois conditions suivantes :

- être constitué au sein des pays membres de la Communauté,
- souscrire au programme politique du Parti,
- accepter les présents statuts » (2),

il précise que « le Parti est ouvert à tous ceux qui adhèrent à ses conceptions politiques fondamentales et souscrivent à son programme politique », conformément aux conditions énumérées ci-dessus (3).

A l'heure actuelle, le PPE compte 11 membres, provenant de 7 pays. Le tableau I donne un aperçu de leur situation respective.

TABLEAU I
Situation comparée des partis membres du PPE

Pays	Sigle	Pourcentage National (4)	Ordre de grandeur	Situation
Allemagne	CDU/CSU	48,6	1 ^e	Opp.
Italie	DC	38,7	1 ^e	Gt. min.
Pays-Bas	CDA	31,9	2 ^e	Gt. coal.
Belgique	PSC/CVP	37,7	1 ^e	Gt. coal.
France (5)	CDS	± 7,0	5 ^e	Maj. Gt.
Irlande	Fine Gael	30,5	2 ^e	Opp.
Luxembourg	PCS	27,9	2 ^e	Opp.

Source : Sidjanski, *Europe Elections*, p. 265.

Au total, le PPE regroupe, d'après les résultats obtenus aux dernières élections législatives dans les différents pays concernés, quelque 39.800.000 voix, soit 28 % des suffrages exprimés (6). Nous voyons

(1) Déjà, comme le rappellent fort justement P.-H. Claeys et N. Loeb-Mayer, la création, en 1972, d'un « Comité Politique des Partis Démocrates-Chrétiens de la Communauté », sous les auspices de l'Union Européenne des Démocrates Chrétiens, fut un signe de la volonté de dépasser le stade de la simple coopération pour s'orienter vers la création d'un parti véritable. (P.-H. Claeys et Nicole Loeb-Mayer, *Les groupements politiques dans la perspective de l'élection du Parlement Européen*, Université Libre de Bruxelles, Institut de Sociologie, p. 26.)

(2) Art. 4a) des Statuts (adoptés le 8 juillet 1976).

(3) Art. 4 c)

(4) Les pourcentages exprimés sont ceux qui correspondent aux dernières élections législatives.

(5) Estimation d'après la place du CDS dans l'UDF.

(6) Pour une analyse plus détaillée, voir D. Sidjanski, *Europe Elections / de la démocratie en Europe*, Stanké, Montreal/Paris, 1979, pp. 264-265.

que les partis membres se situent en première position dans trois pays, et en deuxième dans trois autres, qu'ils sont présents dans quatre gouvernements, et qu'ils représentent plus de 30 % du corps électoral dans tous les pays concernés, à l'exception de la France et du Luxembourg. D'après les chiffres ainsi exprimés, le PPE occuperait actuellement, en nombre de suffrages, la deuxième place dans la Communauté, derrière les Socialistes ($\pm 32\%$), mais loin devant les Libéraux (13 %), les Communistes ($\pm 12,5\%$), les Conservateurs (7,5 %) et les Démocrates Européens de Progrès ($\pm 6\%$).

L'évolution de chacun des partis membres au cours des dernières élections législatives est reflétée dans le tableau II.

TABLEAU II
Evolution des partis du PPE d'après les dernières élections législatives
(pourcentage des votes obtenus)

Pays	Sigle	Pourcentage des votes obtenus	Tend. gén.
Allemagne	CDU/CSU	1961 : 45,3 / 1965 : 47,6 / 1969 : 46,1 / 1972 : 44,9 / 1976 : 48,6	Hausse
Italie	DC	1963 : 38,3 / 1968 : 39,1 / 1972 : 38,7 / 1976 : 38,7	Stabilité
Pays-Bas	CDA (7)	1963 : 49,1 / 1967 : 44,5 / 1971 : 36,8 / 1972 : 31,4 / 1977 : 31,9	Baisse puis stabilité après regroupement
Belgique	CVP/PSC	1961 : 41,4 / 1965 : 34,4 / 1968 : 31,7 / 1971 : 30,7 / 1974 : 32,3 / 1977 : 35,9 / 1978 : 37,7	Hausse
France	CDS (8)	1962 : 8,2 / 1967 : 12,6 / 1968 : 10,3 / 1973 : ± 8 / 1978 : $\pm 6,75$	Recul
Irlande	Fine Gael	1961 : 32 / 1965 : 33,9 / 1969 : 34,1 / 1973 : 35 / 1977 : 30,5	Recul
Luxembourg	PCS	1964 : 33,5 / 1968 : 35,3 / 1974 : 27,9	Recul

L'on peut en conclure que la Démocratie Chrétienne donne, dans la Communauté, une image générale de stabilité, qui se reflète dans les

(7) Résultats combinés de la KVP, de l'ARP et de la CHU. La CDA, qui regroupe les trois partis confessionnels, existe depuis décembre 1976.

(8) Résultats estimés pour le CDS depuis son insertion dans les mouvements de coalition.

bastions traditionnels, en Allemagne, en Italie, en Belgique, et même aux Pays-Bas, où l'opération de regroupement tentée en 1976, afin de compenser l'échec important de 1971, semble avoir réussi.

Il convient d'ajouter que les partis qui composent le PPE sont les mêmes que ceux qui forment le groupe démocrate-chrétien dans l'assemblée parlementaire. Ce groupe a par ailleurs joué un rôle essentiel aussi bien dans la création du Parti (9), que dans l'élaboration de son programme politique. Le groupe parlementaire est membre de l'Union Européenne des Démocrates-Chrétiens et le Secrétaire Général du PPE est également Secrétaire Général du groupe parlementaire. Il est, dans ces conditions, tout à fait possible, comme le prétendent P.-H. Claeys et N. Loeb-Mayer, que les partis membres aient précisément vu dans la création du PPE « une occasion de mettre fin à l'isolement des travaux du groupe parlementaire démocrate-chrétien du Parlement Européen par rapport aux intérêts des appareils de partis et des groupes parlementaires nationaux » (10), et qu'il se présente ainsi comme un « développement historique naturel » desdits groupes (11). Ainsi peut-on dire à juste titre que si la création de l'Union des Partis Socialistes de la Communauté Européenne est l'émanation essentiellement des appareils des partis membres, l'origine du PPE est d'ordre parlementaire (12).

La composition du Parti appelle cependant quelques observations. Il se présente, tout d'abord comme une fédération incomplète de partis : deux pays sont absents — la Grande-Bretagne et le Danemark, alors que la famille socialiste regroupe des partis des 9 pays de la Communauté et que la famille libérale n'est absente qu'en Irlande. Quant au CDS français, il n'occupe aujourd'hui qu'une place mineure accentuée par son appartenance à une formation dont les autres composantes sont membres de la famille libérale (13).

Cette situation est fonction cependant de la structure assez particulière du PPE et de l'élément qui le caractérise : son hétérogénéité.

(9) Le groupe a joué un rôle particulièrement important au sein de la Conférence Permanente, créée en avril 1970, qui donna naissance au PPE.

(10) P.-H. Claeys et N. Loeb-Mayer, *op. cit.*, p. 25.

(11) P.-H. Claeys et N. Loeb-Mayer, « Les groupements européens de partis politiques », *Res Publica*, Vol. XIX, 1977, n° 4, p. 561.

(12) En ce sens, D. Sidjanski, *op. cit.*, p. 324.

(13) Il convient enfin d'ajouter que le CDS Portugais et les Démocrates-Chrétiens espagnols ont été admis comme observateurs au PPE, en 1978.

II. La structure du PPE : facteurs hétérogènes.

Une analyse des éléments composant le PPE donne, dès l'abord, l'image d'une grande diversité. D. Seiler (14) fait en effet observer, à juste titre, que, du point de vue de sa structure interne, il se compose de quatre groupes différents, à savoir :

1. La démocratie-chrétienne proprement dite, qui forme le noyau du Parti. Elle est représentée par la DC italienne, le CVP/PSC en Belgique, le KVP aux Pays-Bas et le PCS luxembourgeois ;

2. Certaines formations dites « périphéristes », qui, par leurs options et leur base sociologique, gravitent naturellement autour des partis du premier groupe. Il s'agit du *Südtiroler Volkspartei* en Italie, ainsi que des deux autres partis confessionnels aux Pays-Bas, l'ARP et la CHU, lesquels nous l'avons vu, ont constitué depuis 1976 une alliance avec le KVP, sous le nom de *Christen Democratisch Appel (CDA)*.

3. Un parti typiquement « centraliste », selon la terminologie de D. Seiler (15), à savoir le *Fine Gael* irlandais, beaucoup moins axé sur l'impact confessionnel des Chrétiens-Démocrates et beaucoup plus conservateur.

4. Enfin, trois partis de ce qu'il convient d'appeler la « droite classique » (16), à savoir les deux partis allemands (CDU/CSU), et le CDS français. Ces partis, qui ont appartenu autrefois à la Démocratie-Chrétienne traditionnelle, ont défendu, depuis, des positions nettement plus libérales. Seiler les enlève même de la famille démocrate-chrétienne, pour les inclure parmi les Conservateurs (17).

Cette classification appelle également certains commentaires :

a) La Démocratie-Chrétienne, en tant que telle, présente un message électoral qui s'adresse à l'ensemble des classes sociales (18), d'où son appellation de parti interclassiste. Son recrutement s'opère cependant à l'intérieur d'un électorat essentiellement catholique, ce qui permet à

(14) Daniel Seiler, *Les Partis Politiques en Europe*, Paris, PUF, 1978, pp. 118-120.

(15) *ibid.*, p. 120.

(16) *ibid.*, pp. 80-81.

(17) *ibid.*, pp. 44-45.

(18) Telle est la manière dont le PPE se présente lui-même dans sa plate-forme électorale. CH.-F. Nothomb avait déjà dit à ce sujet, à Luxembourg, le 8 juillet 1976 : « Créer un Parti Populaire Européen revient à créer une force politique qui cherche à regrouper des hommes de toutes les classes sociales... ».

D. Seiler (19) et D. Sidjanski (20) de lui réfuter le caractère de « catch-all party », qui lui est parfois prêté. On peut se demander cependant si cette observation est encore d'actualité pour le PPE lui-même, lorsque l'on considère la transformation de certains de ses membres, et l'adjonction de certaines formations dont les options politiques, économiques ou même religieuses n'ont que peu ou prou à voir avec les valeurs traditionnelles de la Démocratie-Chrétienne (21).

b) Le caractère hétérogène du groupe parlementaire et, partant, du PPE lui-même, tend à s'être renforcé au moment du premier élargissement de la Communauté, en 1973. Celui-ci a en effet contribué à augmenter considérablement le poids des partis socialistes au sein de la CEE, par l'adjonction de trois nouveaux partis. Des contacts furent noués entre la CDU/CSU, d'une part, et les Conservateurs britanniques et danois, de l'autre, afin de promouvoir tout à la fois la consolidation d'un groupement démocrate-chrétien qui occuperait à nouveau la position de premier parti de la Communauté, et la constitution d'un vaste front capable de s'opposer à l'impact de la gauche. Cette initiative connut cependant une fin de non-recevoir des partis belges, néerlandais et italien qui, en raison du « label » conservateur, craignaient d'indisposer leur branche syndicale.

La réaction vis-à-vis des partis irlandais fut toute différente. Soucieux de renforcer sa position, le groupe démocrate-chrétien entendait obtenir l'adhésion des deux partis non socialistes, la *Fianna Fail* et le *Fine Gael*, deux partis qui ne correspondaient pas, cependant, au modèle de la DC continentale. Comme le disait fort justement à l'époque G. Fitzgerald, « *as all parties in Ireland are Christian in their membership and their inspiration, a specific alignment with Christian Democracy seems unnecessary to many Irish Politicians — and in any event, the two main parties, with a tradition of 50 years of mutual opposition, would find some embarrassment in linking themselves with the same group in the European Parliament* » (22). Le hasard voulut que ce fut le parti le plus éloigné idéologiquement de la DC, le *Fine Gael*, qui accepta le premier l'offre de siéger dans un groupe important (23).

Le groupe démocrate-chrétien et, partant, le PPE lui-même, s'adjoignirent ainsi un groupe très différent en nature de ceux qui le composaient

(19) D. Seiler, op. cit., p. 57.

(20) D. Sidjanski, op. cit., p. 254.

(21) Voir à ce sujet les commentaires de Jean-Paul Marthoz, « Le Parti Populaire Européen », *La Relève*, Vol 32, n° 18, du 8 mai 1976, p. 8.

(22) Garret Fitzgerald, « Ireland and the European Parliament », *Lo Spettatore Internazionale*, vol. VII, n° 3-4, 1972, p. 155.

(23) Le *Fianna Fail*, par tradition partisane, refusa de siéger dans le même groupe que le *Fine Gael*, et se regroupa finalement avec les Gaullistes.

jusqu'alors. Des manœuvres similaires furent entreprises auprès du SNP écossais. Ici cependant, le groupe DC essuya un refus catégorique.

L'élargissement de 1973 fut, en conclusion, une mauvaise affaire pour la DC européenne. Non seulement le groupe perdit la première place au Parlement — ayant totalisé entre 45 et 50 % entre 1953 et 1969, elle retomba après l'élargissement à 27 %, après une phase intermédiaire autour de 37 % entre 1969 et 1973 (24). Mais l'élargissement signifiait également une certaine nécessité de rechercher des ouvertures non traditionnelles. Si ces manœuvres n'altèrent pas en soi, de manière sensible, la cohésion du groupe parlementaire lui-même, en raison de la relative faiblesse de la portée politique des actes du Parlement de l'époque, cette situation risque d'évoluer sensiblement, par la constitution de partis proprement dits au niveau européen, avec comme conséquence une certaine politisation, dans un climat électoraliste, de la vie politique européenne elle-même.

Cette configuration des partis membres du PPE permet de distinguer trois types de clivages, intimement liés, qui peuvent être source de tensions considérables. Il s'agit d'un clivage « éthico-religieux », d'un clivage « politique », et d'un clivage sur les options économiques.

1. *Le clivage éthico-religieux.*

Si le programme politique du PPE rappelle, tant dans son préambule que dans son chapitre premier, que la politique du parti est fondée « sur une image de l'homme qui s'inspire des valeurs chrétiennes fondamentales » (25), l'inspiration typiquement démocrate-chrétienne n'est présente que dans un certain nombre de partis membres seulement. Il en va ainsi de la DC italienne et des partis du Bénélux. Tous les quatre ont une longue tradition d'organisation et de structure particulières ; tous sont appuyés par une solide organisation syndicale. Et il est symptomatique de constater qu'en Flandre, par exemple, le CVP réussit toujours à l'emporter sur les Socialistes au sein de l'électorat ouvrier.

Des quatre partis mentionnés, il semble que ce soit le néerlandais qui mette le plus l'accent sur le message spécifiquement chrétien. Cette situation s'explique, d'après A.M. Oostlander, par le fait que dans les autres partis le terme « chrétien-démocrate » est considéré davantage dans un sens « culturel ». L'accent est mis beaucoup plus sur les traditions et les valeurs, que sur la force vivante de la Démocratie-Chrétienne (26). La CDA a certainement joué un rôle appréciable dans l'élaboration

---

(24) Ces chiffres correspondent à l'effritement, que nous avons relevé dans le tableau 2, de l'électorat DC à la fin des années 60.

(25) *Programme politique*, chap. I, point 1.1.

(26) *Trouw*, 24 novembre 1978, p. 17.

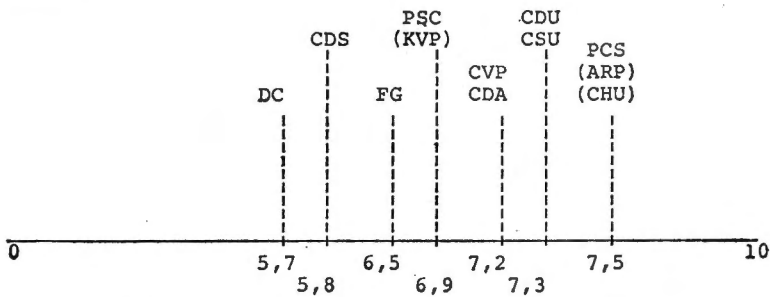
du programme politique, par son insistance sur l'identité confessionnelle du Parti.

La situation dans les autres partis membres est, nous l'avons vu, toute différente. Ainsi, en France, il faut bien le reconnaître, le déclin du MRP, joint à la scission de la CFTC, a fortement diminué l'impact de l'idéologie chrétienne, et le CDS, bien qu'actif au sein du PPE, ne représente guère plus de 6 ou 7 % du corps électoral français. En Irlande, c'est comme nous l'avons vu, le *Fianna Fail*, et non le *Fine Gael*, qui reprend le thème du militantisme chrétien (27). Quant à l'Allemagne, où la CDU/CSU ont contribué, dans les premiers temps de la Communauté, à la constitution du groupe démocrate-chrétien, ils ont formulé à l'heure actuelle des options beaucoup moins centrées sur les thèmes traditionnels de la famille. Ainsi, en Allemagne, comme en France et en Grande-Bretagne, l'importance du facteur religieux dans la vie politique s'est graduellement estompée, et a cédé devant d'autres facteurs (clivages de classe, clivages sur les options économiques).

En conclusion, si la Communauté Européenne, au début de son fonctionnement, était avant tout démocrate-chrétienne, imprégnée des idées de Schuman, d'Adenauer et de De Gasperi, une fissure s'est bel et bien dessinée peu à peu entre le noyau traditionnel, en Italie et au Bénélux, et les autres partis membres. Il est symptomatique de constater à cet égard que le PPE lui-même ne fait plus référence directe à ses origines démocrates-chrétiennes, sinon à titre d'appoint, en tant que « Fédération des partis démocrates-chrétiens de la Communauté ».

2. Clivage politique.

Si l'on en croit les chiffres présentés par l'Eurobaromètre (28) sur la position gauche-droite des partis composant le PPE, la situation serait la suivante :

Source : D. Sidjanski, *Europe Elections*, p. 359.

(27) De toute façon, comme le rappelle G. Fitzgerald, « The Irish politics have traditionally been pragmatic rather than ideological » (op. cit., p. 155).

(28) Eurobaromètre combiné n° 5 et 6 repris par D. Sidjanski, op. cit. p. 359.

Cette répartition nous paraît quelque peu contestable : il ressort en effet de cette analyse, d'une part, que le PPE en général serait un parti de « droite », car se situant, pour la plupart des partis qui le composent, à droite des partis libéraux correspondants. Ceci vaudrait, pour la CDU/CSU (7,3 pour 5,9 au FDP), pour le PCS (7,5 pour 5,7 au Parti Démocratique); pour le CVP et le PSC (respectivement 7,3 et 6,9 pour 6,5 au PVV/PRLW/PL); pour la CDA, et tout particulièrement deux de ses composantes, le CHU et l'ARP (7,5 pour 5,3 au D' 66 et 7,3 au VVD); enfin, pour la DC italienne (5,7 pour 5 au Parti Républicain, alors que le Parti Libéral Italien se situe à 6,8). Seul le CDS français — et ce n'est pas moins étonnant — se situe « à gauche » du parti libéral correspondant (5,8 pour 6,6 au PR, l'ensemble de l'UDF se situant à 6,2).

Ces données paraissent quelque peu étonnantes, notamment pour le cas belge et néerlandais (29). Ainsi, tant le CVP que l'ARP se situeraient à droite, non seulement des Conservateurs britanniques (7,1) et danois (6,5), mais aussi de l'ensemble des partis britanniques, irlandais, danois et français (dans ce dernier cas l'UDF se situe à 6,2 et le RPR à 7,0).

Ces mêmes indications pourraient également induire en erreur, car la répartition du PPE d'après le tableau, semble précisément permettre de dégager deux pôles d'attraction : la DC italienne, d'une part, de laquelle se rapprocherait le CDS, et la CDU/CSU, de l'autre, autour de laquelle graviteraient les partis du Bénélux. Ainsi, conclut D. Sidjanski de cette analyse, « la concentration des électeurs des partis démocrates-chrétiens n'a pas lieu au centre de l'espace qu'ils occupent, mais aux extrêmes, avec une nette prédominance du côté droit » (30).

Il semble pourtant, qu'en réalité, nous pouvons tracer, concernant la répartition politique des partis membres, le même type de distinction que nous avons relevée à propos du clivage éthique, à savoir entre le noyau traditionnel démocrate-chrétien, où l'influence des branches syndicales reste importante, et les autres partis membres. Cette analyse semble correspondre à la classification de D. Seiler (31).

Ainsi s'expliquerait, par exemple, le refus manifesté par les partis du premier groupe de participer à la création de l'Union Démocratique Européenne, et les fins de non-recevoir adressées par Leo Tindemans aux

(29) Par contre, les positions relevées pour l'Allemagne et l'Italie sont conformes à la réalité.

(30) D. Sidjanski, *op. cit.*, p. 359.

(31) Voir *supra*, p. 6. Sidjanski nuance d'ailleurs sa position en ajoutant : « Ce déséquilibre est partiellement compensé par le fait que les partis socio-chrétiens belges et la CDA néerlandaise se sentent, en raison de leurs liens avec les syndicats chrétiens, plus proches de la DC italienne que de la CDU/CSU. » (*ibid.*, p. 359.)

demandes répétées de rapprochement, formulées par Margaret Thatcher, entre le PPE et les Conservateurs britanniques (32). La CDU/CSU a, par contre, joué un rôle essentiel dans la création de l'UDE, le 24 avril 1978, à Salzbourg, dont l'objectif principal est de créer « un groupe de travail des partis démocrates-chrétiens, conservateurs et autres partis du centre modéré », afin de faire face à l'influence grandissante de la gauche européenne (33). C'est ainsi qu'y ont adhéré, entre autres, le RPR et les Conservateurs britanniques et danois, et que le Parti Républicain en France et le *Südtiroler Volkspartei* y siègent en tant qu'observateurs.

En réalité, comme l'observent fort justement P.-H. Claeys et N. Loeb-Mayer, la création de l'UDE a surtout servi à permettre aux Conservateurs britanniques « de s'insérer dans un contexte politique européen » (34). Elle a également contribué, par le fait même, à accroître la bipolarité aussi bien au sein de la Démocratie-Chrétienne, que dans la vie politique européenne elle-même, ce que précisément les partis DC en Italie et dans le Bénélux ont toujours entendu éviter, par leurs appels en faveur de la création d'un grand parti du centre.

3. Clivage dans les options économiques.

Il va de soi que les divergences que nous avons relevées trouveront des implications dans le domaine des choix économiques. Ici, c'est l'expérience du pouvoir des différents partis, jointe à la diversité des formules gouvernementales et du choix des interlocuteurs, qui permet d'en-trevoir certaines controverses.

Les trois partis du Bénélux, ainsi que la Démocratie-Chrétienne italienne ont participé, dans leurs pays respectifs, à la plupart des gouvernements depuis la guerre et, presque toujours, sous forme de coalitions. Leurs expériences de gouvernement, et les contacts qu'ils ont noués avec les partis de gauche, les ont amenés à promouvoir, dans une cer-

(32) Sur les circonstances de ce refus, voir *The Guardian* du 10 mars 1978. De nouvelles tentatives ont été faites en 1979 (*The Daily Telegraph* du 5 mars 1979). Voir enfin les remarques de David Coombes, « The implications of British entry to the Communities for the party groups in the European Parliament », *Lo Spettatore Internazionale*, vol. VII, 1972, n° 3-4, p. 140.

(33) Dans une résolution sur l'Europe du 13 juin 1977, adoptée par le Comité Fédéral de la CDU, il est dit notamment que « pour s'emparer du pouvoir en Europe, et pour réaliser une Europe socialiste, une partie des Socialistes en Europe est prête, comme en France, à s'engager dans des alliances de front populaire avec les Partis Communistes. L'Internationale Socialiste n'est plus capable de résister aux Communistes Ouest-Européens ». CDU, *Documentation sur l'élection européenne au suffrage universel*, loc. cit.

A. ce sujet, voir encore J. Fitzmaurice, *The European Parliament*, Saxon House, Farnborough, 1978, p. 113 ; *La Relève*, 3 juillet 1976 ; *La Libre Belgique*, du 3 juillet 1976.

(34) P.-H. Claeys et N. Loeb-Mayer « Les groupements politiques... », op. cit. p. 43.

taine mesure, la programmation, un contrôle des activités privées et, partant, un certain interventionnisme de l'Etat dans l'économie nationale (35). Ils se heurtent ainsi à la position allemande, qui préconise toujours une économie spécifique de marché. Nous remarquons à ce propos que la formulation de la plate-forme électorale semble pencher plutôt en faveur du premier groupe : il est prévu en effet que « ce système ... encourage l'évolution progressive vers une communauté humaine de participation et de solidarité, impliquant la coresponsabilité, la cogestion et la participation des travailleurs dans les entreprises nationales et multinationales ».

Considérant ces deux tendances, il est à craindre qu'au fur et à mesure que le Parlement Européen s'affirmera et développera une action plus incisive et plus concrète, la cohésion du groupe soit mise en question par le jeu des alliances. Alors qu'il est peu probable que des partis engagés, de près ou de loin, dans un dialogue avec des Socialistes ou des Communistes sur le plan national, adoptent des attitudes différentes au niveau européen — ce qui ne manquerait pas de susciter certaines craintes chez leurs autres partenaires, surtout allemands —, ceux-ci ne seraient-ils pas tentés à leur tour de conduire des alliances avec le RPR ou les Conservateurs ?

En résumé, nous voyons se dessiner une triple source de tensions entre deux catégories de partis membres du PPE. Est-ce à dire cependant que le PPE lui-même soit menacé de dislocation ? Tel n'est pas notre propos. Car il est assez remarquable de constater que, malgré les tensions qui les divisent, les partis membres du PPE ont réussi, au cours de leurs deux congrès, à forger un ensemble de positions communes. Un élément permet d'expliquer ce phénomène, à savoir l'attitude de ces partis face à l'intégration européenne.

III. Les options européennes, ciment du PPE.

Il est clair que pour pouvoir faire entendre sa voix dans le forum européen et pour pouvoir prétendre retrouver un jour sa position de premier parti de la Communauté, la Démocratie-Chrétienne ne peut se présenter que sous la forme d'un groupe uni. Et précisément, force nous est de le reconnaître, malgré leurs tendances divergentes, les différents partis membres ont atteint des résultats très appréciables. Même si leur programme peut être qualifié de « minimaliste », il n'en est pas moins cohérent et clairement formulé.

---

(35) Observons à ce sujet que deux partis au moins du PPE connaissent une branche, très active, qui défend des positions fort proches de celles adoptées par la gauche socialiste : Il s'agit de l'aile syndicale du PSC wallon, et de la gauche de la DC italienne (le groupe « base »).

Ainsi en va-t-il, par exemple, du rôle de l'Europe dans la Communauté mondiale et, surtout, de l'évolution prévue des institutions : alors que l'Union des Partis Socialistes n'a pu se mettre d'accord que pour affirmer que « l'Assemblée élue au suffrage universel évoluera dans le cadre des traités existants », le PPE, lui, se prononce clairement pour une fédération européenne, tout en reprenant les étapes intermédiaires formulées dans le Rapport Tindemans. Il préconise un accroissement des pouvoirs du Parlement et l'intensification de l'usage du vote majoritaire au Conseil. Enfin — il s'agit là d'une de ses propositions les plus originales —, le Parlement doit obtenir, selon lui, « le droit de prendre une décision à la place du Conseil lorsque celui-ci, après avoir terminé la procédure de concertation, n'a pu, par deux fois, dans un délai fixé, prendre une décision dans une matière qui relève des traités » (36).

Il convient de préciser tout de suite que la structure même du Parti, où prédomine le vote majoritaire, a permis d'écarter les réserves — parfois très nettes — du CDS français (37).

Ainsi peut-on dire que c'est autour des convictions européennes de ses membres que le programme politique du PPE a pu être établi (il en va d'ailleurs de même, quoique dans une mesure différente, chez les Libéraux) (38). Et l'on peut dire que cette vocation européenne constitue en quelque sorte, pour le Parti, selon l'expression de Claeys et Loeb, sa fonction « constituante » (39).

Pour le reste, le programme politique, tout comme la plate-forme électorale, sont avant tout le résultat de compromis (40). Ainsi, afin de concilier les deux tendances que nous avons relevées plus haut dans le domaine économique, le programme ne précise rien concernant les limites de l'intervention de l'Etat, lorsqu'il définit ses options économiques et sociales.

Le fait que, malgré tout, deux textes cohérents aient pu être rédigés tient probablement au fait que les partis membres du PPE sont, comme

(36) *Programme Politique*, Chapitre 4, point 2.1.

(37) Wijsenbeek estime qu'il y a à cet égard une contradiction entre l'article 2 des Statuts, d'après lequel « les partis membres maintiennent leur dénomination, leur identité et leur liberté d'action dans le cadre de leurs responsabilités nationales », et le fait qu'aussi bien le Congrès que le Bureau Politique permanent peuvent prendre des résolutions à la majorité simple. (Florus Wijsenbeek, « Europese partijvorming met het oog op de directe verkiezingen », *Nieuw Europa*, 1976, n° 3, p. 122.

(38) En effet, alors que le PPE se contente de se fixer comme objectif de « faire l'Europe », le programme libéral précise que l'Europe à construire est celle « qui incarne les valeurs libérales ». Pour une comparaison, voir P.H. Claeys et N. Loeb-Mayer, « Les groupements politiques... », p. 72.

(39) P.H. Claeys et N. Loeb-Mayer, *ibid.* p. 39.

(40) A ce sujet, voir R. Morgan et D. Allen, « The European Parliament : direct elections in national and Community perspective », *The World Today*, vol. 34, 1978, n° 8, p. 302.

nous l'avons vu, eux-mêmes traversés de tendances diverses. Habitué en outre à participer à des coalitions gouvernementales, ils se sont forgé peu à peu une réputation dans l'art du compromis (41).

Tels sont donc les éléments qui ont permis de maintenir une cohésion lors des deux Congrès de Bruxelles. En cela, le PPE entrevoit sans aucun doute des chances de succès.

Conclusion.

En guise de conclusion, l'on peut dire que le PPE se présentera aux élections de juin comme un ensemble quelque peu paradoxal, étant sans doute la formation la plus hétérogène, mais présentant par ailleurs la structure la plus solide, la mieux organisée et, comme le rappelle Fitzmaurice, la plus « fédéraliste » (42). Fondée autour des principes traditionnels de la Démocratie-Chrétienne, laquelle a joué un rôle moteur dans le démarrage de l'intégration européenne, c'est encore ce même noyau qui maintient aujourd'hui la cohésion du Parti.

Il est évidemment difficile, voire impossible, de prévoir l'évolution des grandes familles politiques et leur rôle respectif au sein du nouveau Parlement. Le développement de ce dernier est lui-même trop incertain. Mais il est néanmoins clair qu'au fur et à mesure de son évolution, des difficultés ne manqueront pas d'éclater au sein des formations politiques qui le composent, notamment au sujet des alliances à développer. Et dans ce domaine, nous l'avons vu, le PPE présente des risques incontestables de scission. Il est possible qu'en fin de compte une telle solution ne semble guère opportune à ceux qui seraient tentés de la provoquer, car elle accentuerait encore les tendances atomisatrices qui caractérisent le centre et la droite européenne, en face d'une gauche, pas très unie certes, mais qui, idéologiquement, n'en paraît pas moins structurée. Deuxième formation de la Communauté, ses partis membres jouant, pour la plupart, un rôle moteur dans les pays où ils sont représentés, le PPE trouvera peut-être là les raisons de poursuivre, voire développer, une coopération entreprise depuis près de trente ans.

Bibliographie.

BORELLA, François : *Les partis politiques dans l'Europe des Neuf*, Paris, Seuil, 1979, 242 p.

---

(41) Cette vocation est présente également dans l'appellation « populaire », qui caractérise le PPE.

(42) J. Fitzmaurice, op. cit., p. 114.

- CLAEYS, Paul-H. et LOEB-MAYER, Nicole : *Les groupements politiques dans la perspective de l'élection du Parlement Européen*, Université Libre de Bruxelles, Institut de Sociologie, 1978, 146 p.
- CLAEYS, Paul-H. et LOEB-MAYER, Nicole : « Les groupements européens de partis politiques », *Res Publica*, vol. XIX, 1977, n° 4, pp. 559-577.
- COOMBES, David : « The Implications of British Entry to the European Community for the Party Groups in the European Parliament », *Lo Spettatore Internazionale*, vol. VII, 1972 n° 3-4, pp. 135-146.
- FITZGERALD, Garret : « Ireland and the European Parliament », *Lo Spettatore Internazionale*, vol. VII, 1972, n° 3-4, pp. 147-160.
- FITZMAURICE, John : *The Party Groups in the European Parliament*, Saxon House, Farnborough, 1975, 228 p.
- FITZMAURICE, John : *The European Parliament*, Saxon House, Farnborough, 1978, 182 p.
- MORGAN, Roger et ALLEN, David : « The European Parliament : Direct Elections in National and Community Perspective », *The World Today*, vol. 34, 1978, n° 8, pp. 296-302.
- PRIDHAM, Geoffrey et PRIDHAM, Pippa : « The New European Party Federations and Direct Elections », *The World Today*, vol. 35, 1979, n° 2, pp. 62-70.
- SEILER, Daniel : *Les partis politiques en Europe*, Paris, P.U.F., 1978, 127 p.
- SIDJANSKI, Dusan : *Europe élections / De la démocratie européenne*, Stanké, Montreal / Paris, 1979, 381 p.
- WIJSENBEEK, Florus A. : « Europese partijvorming met het oog op de directe verkiezingen », *Nieuw Europa*, 1976, n° 3, pp. 114-124.

Summary : The European People's Party entering the direct election for the European Parliament.

The European People's Party — with its 11 Members in 7 countries — represents, according to the latest legislative elections in the member countries of the EEC, about 40 million voters, and 28 % of the total EEC electorate.

Presenting itself as multi-classist and open to individual adhesions, it refers also directly to the traditional values of Christian Democracy. Signs of heterogeneity can be seen, however, on three main levels — « ideological », political and economical —, which give the EPP a bipolar aspect : on the one hand, the traditional Christian-Democrat Parties of Italy and the Benelux, all playing a major role in their respective countries, and all backed by strong trade-unions ; on the other hand, the German CDU/CSU and the French CDS, less concentrated on confessional options, and more « right-wing ». Between the two, the Fine Gail, only party to have joined the Christian-Democrat Group after the first enlargement.

This heterogeneity is, however, compensated by strong pro-European options, which make the EPP the best organized political family on the European level, and enable its leaders to express strong hopes for the election in June.

L'Union des Partis Socialistes de la Communauté Européenne

---

par Paul CLAEYS et Nicole LOEB-MAYER,

Institut de Sociologie de l'Université Libre de Bruxelles.

A. Origine du groupement.

L'Union des Partis Socialistes de la Communauté a succédé en 1974 au Bureau des Partis Socialistes de la Communauté, lui-même issu d'une réforme du Bureau de liaison qui fonctionnait à l'Assemblée parlementaire européenne depuis 1957.

L'attitude des dirigeants socialistes est fortement marquée par l'importance traditionnelle qu'a pour eux l'Internationale, à la fois symbole d'un idéal et instrument de contact et de dialogue. Cette situation a certainement favorisé la création du Bureau de liaison et l'instauration d'une coopération entre partis. Mais elle a aussi pour effet de restreindre l'importance de l'Union (1) : celle-ci apparaît comme une organisation régionale de l'Internationale Socialiste parmi d'autres, et tient à se défendre d'être un « club de riches » au sein d'une organisation qui tend ces dernières années à vouloir accroître son action extra-européenne. Il y a chez les socialistes une volonté constante de ne pas isoler les partis de l'Europe des Communautés par rapport à la famille socialiste internationale. Seule famille politique dont l'internationalisme s'est affirmé comme un choix délibéré dès la naissance des partis (2), elle a conservé un grand attachement à ce symbole d'unité idéologique. En outre, la tradition de

---

(1) Le choix des personnalités appelées à présider l'Union — d'abord en 1974 Wilhelm Dröscher, siégeant depuis cinq ans au Parlement européen et coutumier, à ce titre, des contacts avec les partis frères ; puis, lors du décès de W. Dröscher, Robert Pontillon — montre que l'on ne s'est pas adressé, comme c'est le cas dans les deux autres groupements, à des hommes politiques occupant une position clé dans leur propre parti en même temps qu'ils sont « Européens » convaincus.

(2) Rappelons que la première Association Internationale des Travailleurs fut créée à Londres en 1864.

l'Internationale — qui « vise à coordonner et n'ordonne jamais » et dont les résolutions sont « des avis et des vœux, plus que des directives » (3) — privilégie les rencontres entre dirigeants au gré des affinités ou des problèmes à examiner en commun, dans le respect de l'autonomie d'action que tiennent à conserver les partis nationaux. Pour cette raison, à côté du fonctionnement régulier de l'Union, les socialistes ont mis en œuvre une autre forme de coopération : les réunions de dirigeants au plus haut niveau.

Deux traits caractéristiques liés à l'origine du groupement socialiste européen nous paraissent importants :

- l'implication croissante des appareils de partis ;
- l'importance des contacts inter-personnels, des contacts bilatéraux et des rencontres de dirigeants.

B. Statuts.

Le groupement européen des partis socialistes n'a pas à proprement parler de statuts, mais un simple « règlement », bref document qui détermine le cadre de la collaboration entre ces partis. Cette distinction n'est pas d'ordre purement sémantique, mais reflète le désir actuellement affirmé par tous les partis-membres de ne pas conférer à l'Union les caractéristiques d'un parti politique au plein sens du terme. La dénomination même du groupement est variée (*Union* en français, *Bund* en allemand, *Confederation* en anglais, *Federatie* en néerlandais, *Federazione* en italien, *Sammenslutningen* en danois) : une telle souplesse d'interprétation permet de surmonter les réticences mutuelles.

D'après son règlement, l'Union a pour objet la collaboration entre les partis de la Communauté qui sont membres de l'Internationale Socialiste, dans le cadre des dispositions de l'Internationale relatives à la coopération régionale des partis affiliés. Cette collaboration se fixe des objectifs peu ambitieux : renforcer les liens entre les partis-membres et établir de commun accord des avis concernant en particulier (il semble donc que ceci ne soit pas limitatif) les problèmes résultant de l'existence des Communautés européennes.

Les partis fondateurs sont évidemment les partis socialistes ou sociaux-démocrates de la Communauté européenne. Il est utile de souligner que l'Union est ainsi le seul groupement européen de partis qui couvre tout le territoire de l'Europe des 9 à raison, en principe, d'un parti par pays

---

(3) V. LAROCK, *Le Peuple*, 16 septembre 1963.

sauf en Italie où le PSI et le PSDI se partagent l'électorat socialiste. Depuis février 1977 cependant, un parti social-démocrate d'Irlande du Nord est venu s'ajouter à la liste des membres ; en 1978, la scission de l'ancien Parti Socialiste Belge en deux nouveaux partis, l'un flamand et l'autre francophone, a apporté une difficulté supplémentaire (4). Une solution formelle devra être apportée à ce problème de la multiplication des membres lors de l'adoption des structures définitives de l'Union, qui est prévue pour le prochain Congrès. En attendant, la souplesse prévaut : au Congrès de janvier 1979, les socialistes belges se partageaient leurs mandats par moitié et le Labour Party (GB) avait laissé 6 mandats (sur 40) à la disposition du SDLP.

Il n'est rien prévu de spécifique dans le règlement de l'Union au sujet du financement de l'organisation.

Les organes de l'Union des Partis Socialistes de la Communauté Européenne sont le Congrès et le Bureau. Il est bien spécifié qu'ils ne sont pas exclusifs d'autres chenaux de collaboration entre les partis-membres. Leur composition répond à des critères différents : au Congrès, la proportionnalité sera de rigueur ; la parité prévaudra au Bureau. D'un côté comme de l'autre, les voix délibératives seront réservées aux délégués des partis-membres, auxquels vient s'ajouter le Président du Groupe socialiste au Parlement européen.

Le Congrès rassemble environ 180 personnes avec voix délibérative, qui sont :

- les membres délibérants du Bureau,
- les délégués des partis-membres selon une double répartition :
  - un nombre déterminé de délégués par pays,
  - autant de délégués de chaque parti que son nombre de députés au Parlement européen.

Sur cette triple base, il y avait, lors du Xe Congrès de l'Union en janvier 1979 :

- 35 délégués avec voix délibérative pour l'Allemagne fédérale,
- 16 délégués avec voix délibérative pour la Belgique,
- 11 délégués avec voix délibérative pour le Danemark,
- 28 délégués avec voix délibérative pour la France,
- 8 délégués avec voix délibérative pour l'Irlande,

---

(4) Nous désignerons dorénavant sous le sigle PSB le parti à structure unitaire et paritaire tel qu'il a existé jusque fin octobre 1978 ; les partis francophone et néerlandophone issus de la scission seront désignés respectivement sous les sigles PS et BSP.

- 27 délégués avec voix délibérative pour l'Italie (15 PSI et 12 PSDI),
- 7 délégués avec voix délibérative pour le Luxembourg,
- 15 délégués avec voix délibérative pour les Pays-Bas,
- 40 délégués avec voix délibérative pour le Royaume-Uni.

Le Congrès accueille en outre, à titre consultatif, les membres du Groupe socialiste au Parlement européen, les délégués du PSOE (Espagne) et du PSP (Portugal) qui font dès à présent partie de l'Union en qualité d'observateurs, des représentants des partis affiliés à l'Internationale Socialiste et des représentants du Groupe socialiste de l'Assemblée consultative du Conseil de l'Europe. D'autres représentants d'organisations ou d'autres personnes peuvent être ajoutées par le Bureau à la liste des invités.

Aucune fréquence n'est prévue pour les réunions du Congrès. Le VIIIe Congrès s'est tenu à Bruxelles, en juin 1971, le IXe à Bonn en avril 1973 et le Xe vient d'avoir lieu à Bruxelles en janvier 1979. Outre l'élection du Président de l'Union, les fonctions du Congrès se limitent à réagir aux initiatives du Bureau en adoptant les projets de recommandations ou de décisions que celui-ci lui propose :

- les recommandations adressées aux partis-membres sont votées à la majorité simple ; lorsqu'un parti se voit dans l'incapacité d'appliquer une recommandation, il doit en indiquer les raisons au Bureau ;
- les décisions qui lient les partis affiliés sont votées à la majorité des $\frac{2}{3}$ (après avoir reçu l'approbation unanime du Bureau) ; lorsqu'une proposition de décision n'obtient pas la majorité des $\frac{2}{3}$, elle devient une recommandation.

Le Bureau de l'Union comprend, pour sa part :

- deux membres de chaque parti affilié ; chaque parti dispose d'une seule voix délibérative ; les partis désignent leurs délégués et fixent la durée de leurs mandats (5) ;
- le Président du Groupe socialiste au Parlement européen ;
- plusieurs invités, mais à titre consultatif seulement.

Le Bureau se réunit au moins quatre fois par an. Il peut être convoqué à la demande d'un parti-membre, du Bureau du Groupe au Parlement

---

(5) En ce qui concerne à ce jour la représentation belge au Bureau : K. Van Miert, président du BSP, est un des 4 vice-présidents ; les 2 partis belges ne disposent ensemble que d'une voix délibérative ; en cas de désaccord entre eux, le vote est une abstention.

européen ou du Bureau de l'Internationale Socialiste. Il prend ses décisions à la majorité simple sauf deux cas particuliers : pour les modifications aux règlements, il faut une majorité des $\frac{2}{3}$; pour présenter au Congrès un projet de décision, il faut l'unanimité. Le Bureau :

- propose le Président au vote du Congrès, nomme en son sein de un à quatre vice-présidents, et désigne un Secrétaire général et deux vérificateurs aux comptes ;
- examine les problèmes découlant de l'activité de la Communauté européenne ;
- convoque le Congrès, en fixe l'ordre du jour, en exécute les décisions ;
- transmet aux partis-membres ses avis sur des problèmes d'actualité avant de les publier, sans que ces avis lient les partis-membres sauf approbation de leur part.

On ne peut s'empêcher d'être étonné devant les paradoxes que révèle le « règlement » de l'Union des Partis Socialistes de la Communauté Européenne. D'une part, on a déjà signalé la réticence des fondateurs de l'Union devant l'idée de créer une organisation politique socialiste propre à l'Europe des 9. Les traditions internationalistes, le désir de ne pas se couper des partis socialistes européens qui ne font pas partie de la Communauté, la crainte d'apparaître aux yeux des autres partis de l'Internationale comme un « club de nantis » pousse l'Union à se présenter seulement comme l'un des multiples moyens de collaboration entre partis socialistes européens. Elle ne décide même pas elle-même quels membres elle accepte en son sein. Elle affirme son souci permanent de rester en contact étroit avec l'Internationale, le Conseil de l'Europe, etc. D'autre part, elle est l'unique groupement européen de partis à ne pas limiter son domaine de réflexion et ses possibilités d'intervention (par voie d'avis tout au moins) à la seule Communauté européenne. De même, les partis-membres estiment que les pouvoirs du Parlement européen sont trop faibles pour justifier la mise en place d'un véritable Parti Socialiste Européen. Les moyens d'accès au pouvoir restent les partis nationaux et l'Union n'est qu'un organe de coordination. En même temps, elle est de nouveau le seul des groupements européens de partis à pouvoir statutairement imposer des décisions aux partis affiliés.

En tout état de cause, et malgré l'attachement socialiste à l'idée démocratique, la structure de l'Union et l'attribution du pouvoir au sein de ses organes dirigeants y assure la prépondérance absolue des appareils de partis, négociant entre eux sur un pied d'égalité (cf composition du Bureau) et parfaitement libres de négliger leur « aile parlementaire » au Parlement européen.

C. Buts et caractéristiques.

Paradoxalement, c'est sur ce que l'Union n'est *pas* que la situation est la plus claire et les options le plus unanimes : elle n'est pas, et ne veut pas être, un parti politique. « We are a mosaic, and not a monolith », remarquait Tony Benn au Congrès de janvier 1979. Tous les partis sont farouchement attachés à leur autonomie de décision, et ce que W. Brandt a dit au sujet de la réunion des dirigeants socialistes d'Elseigneur reste vrai pour toutes les instances de coopération : il s'agit de travailler en commun mais les groupes de travail ne sont pas des quartiers généraux où l'on décide ce qui se fera dans d'autres pays (6). Cette option n'est pas fondée seulement sur des difficultés momentanées rencontrées dans l'harmonisation des orientations et des stratégies. Elle repose aussi sur la conscience qu'ont les partis socialistes de poursuivre un but commun qui est, dans une mesure plus ou moins affirmée, la transformation des systèmes économiques et sociaux en vigueur dans les pays occidentaux ; mais de ne pouvoir le poursuivre que, chacun à sa façon, sur son terrain national.

Nous avons vu que le groupement socialiste s'est substitué à un bureau de liaison existant. Si la nécessité de se préparer à de probables élections européennes a été un élément déterminant de sa création, il ne s'inscrit pas moins dans la poursuite d'un effort destiné à répondre à d'autres impératifs. On peut dès lors se demander quelles sont les préoccupations auxquelles doit répondre, pour les socialistes, cette organisation de coopération à laquelle ils refusent la vocation de parti.

1. La préoccupation dominante que l'on retrouve dans les déclarations des hommes politiques est d'ordre *idéologique* : il s'agit de l'édification d'une société socialiste. Par la présentation d'un programme « résolument progressiste » (7), les partis de l'Union doivent offrir à l'Europe une alternative à la voie conservatrice. Nous verrons cependant que l'exercice d'une fonction programmatique par le groupement en tant que tel se heurte à des obstacles importants. Cela pourrait inciter les partis à privilégier l'activité de l'Union comme formation de rassemblement et comme machine électorale. Les obstacles qui ont empêché l'adoption d'une plateforme commune, l'acharnement mis par certains partis à faire prévaloir leur ligne idéologique propre, indiquent cependant que les partis ne sont pas disposés à renoncer, à quelque niveau que ce soit, à l'exercice de cette fonction programmatique qu'ils ont toujours jugée essentielle. Tout en refusant de voir l'Union se réduire à un parti « électoraliste » selon le

(6) *Der Spiegel*, 26 janvier 1976. Interview de Willy Brandt.

(7) A. COGLS, Les élections européennes et le PSB, *Le Soir*, 29 novembre 1977.

modèle américain, ils ne se résignent pas à fondre leurs particularités de programme en un ensemble obligatoirement édulcoré. A l'heure présente, la confrontation des points de vue au sein de l'Union tendrait à renforcer l'affirmation de la fonction idéologique de chacun des partis-membres.

Les partis conviennent que leur coopération n'implique pas un accord absolu sur les moyens de réaliser le socialisme ; cependant certains d'entre eux semblent vouloir, par la définition et la mise en application de leur politique au plan national, proposer un modèle susceptible d'entraîner les partis frères. Ainsi Michel Rocard (8) estimait que la construction d'une société socialiste en France conduirait les socialistes à envisager l'élargissement de leur lutte à l'échelle européenne ; Veenstra (9) considère que, sous le gouvernement De Uyl, les milieux du PvdA ont eu tendance à présenter les Pays-Bas comme exemple aux autres pays membres. Le SPD joue de son prestige de grand parti au pouvoir et de son poids au sein du groupe parlementaire européen pour s'efforcer de faire prévaloir ses options.

Il reste néanmoins que, sur le plan tactique, l'affirmation « l'Europe sera socialiste ou ne sera pas » exprime une vocation reconnue à l'Union de représenter et de défendre les intérêts des travailleurs et de modifier les finalités économiques et sociales de l'Europe. Les partis considèrent que l'Union, même si elle ne peut se réclamer d'une ligne programmatique précise, groupe des formations dont chacune représente le parti du changement et du progrès sur sa propre scène nationale.

2. *La conquête et l'exercice du pouvoir*, fonctions tout aussi essentielles pour les partis socialistes, sont envisagés au plan strictement *national*. Les partis sont conscients de la capacité d'influence accrue que peuvent leur assurer les succès remportés par les partis frères en Europe ; mais il est difficile de discerner à cet égard une différence qualitative entre le rôle de l'Union et celui de l'Internationale. On peut lire dans le Manifeste du PS français, sous le titre « Stratégie nationale et stratégie européenne » : « ... les centres de pouvoirs nationaux demeurent responsables en dernier ressort, et..., par conséquent, les rapports de force sociaux et politiques internes demeurent déterminants. Les socialistes estiment cependant que, si la conquête du pouvoir national sur la base des engagements qui sont les leurs reste aujourd'hui l'enjeu essentiel du combat politique, la réalisation de son programme par un gouvernement de la gauche au niveau de notre pays se heurtera à d'autant moins de difficultés que notre

---

(8) Michel ROCARD, *French Socialism and Europe*, *Foreign Affairs*, New York, April 1977, pp. 554-560.

(9) W.J. VEENSTRA, *De Partij van de Arbeid en Europa*, *Internationale Spectator*, Jaarg. 31, n° 4, april 1977, pp. 246-255.

environnement européen sera moins marqué par le libéralisme et l'atlantisme. » (10). Cependant, l'existence et le fonctionnement de l'Union peuvent interférer avec la stratégie de conquête du pouvoir national, que ce soit de façon positive ou négative. Positive lorsque le PS français envisageait le renforcement des liens au sein de l'Union, particulièrement avec le SPD, comme un moyen de s'assurer les soutiens extérieurs qui lui eussent été nécessaires en cas de victoire électorale. Négative lorsque le même PS, en réponse aux critiques du parti communiste portant justement sur les liens forgés entre lui et les sociaux-démocrates dans le cadre de l'Union et sur le projet de plate-forme électorale de celle-ci, se défendait d'être lié par ce projet et marquait son indépendance.

Le cas du PS français est exemplaire de l'estimation ambiguë des connexions partisans européennes pour l'exercice de la fonction gouvernante dans le cadre national : d'une part le parti doit assurer ses partenaires nationaux qu'il conserve une indépendance totale à l'égard de toute contrainte extérieure ; et d'autre part, l'appui des partis frères européens est soumis à « l'affirmation de la volonté du parti socialiste français de garder son identité dans l'union de la gauche » (11). Autre exemple, celui du SPD, attentif à ce que ses connexions européennes ne le fassent pas apparaître sur la scène politique allemande comme approuvant une politique de rapprochement avec les communistes, mais soucieux par ailleurs de préserver l'atout que représente pour lui, vis-à-vis de son aile gauche, la caution de partis socialistes plus radicaux.

3. La *construction européenne* en tant que telle n'occupe pas une place importante dans les objectifs assignés à l'Union. « Faire l'Europe » n'est pas un thème du discours socialiste, comme c'est le cas pour les démocrates-chrétiens et les libéraux. C'est de « changer » l'Europe qu'il s'agit plutôt. Nous avons souligné la prééminence des préoccupations idéologiques et des stratégies nationales. Un facteur supplémentaire bien connu, la méfiance de nombreux socialistes à l'égard de l'idée européenne elle-même telle qu'elle a été défendue et mise en œuvre, constitue un frein pour l'Union en matière européenne. Au sein des partis belges, qui sont pourtant considérés avec le parti luxembourgeois comme les partisans les plus inconditionnels de l'Europe, les réticences des internationalistes et la tiédeur attentiste des instances officielles du parti n'ont pas disparu ; de nombreux socialistes ont à l'égard de l'Europe du Marché Commun

---

(10) Manifeste du Parti Socialiste français pour l'élection européenne, adopté à la majorité par le Comité directeur du 21 octobre 1978.

(11) Michel LE TALLEC, Le groupe socialiste du Parlement européen soutient la politique du PS, *Le Monde*, 5-6 juin 1977.

une attitude critique, même si celle-ci ne se concrétise pas en une franche opposition comme c'est le cas ailleurs.

L'« européisme » du SPD depuis qu'il est au pouvoir tend à faire oublier sa tiédeur initiale. Le SPD se montre actuellement parmi les moins critiques de la Communauté. Dans un programme électoral européen très développé adopté en Congrès extraordinaire en décembre 1978, il réclame une Fédération européenne sur la base d'une constitution démocratique, dont une position renforcée du Parlement européen est la condition préliminaire.

Les socialistes français, d'autant plus européens jusqu'en 1965 que la politique du général de Gaulle apparaissait comme le principal obstacle aux progrès de l'intégration, se sont montrés plus réservés après leur rapprochement avec les communistes ; et ce n'est pas un hasard si les partisans d'un réexamen de la position du PS à l'égard du PC se montrent actuellement les plus convaincus de la nécessité d'une construction européenne plus solide. Certes la nécessité d'une dimension européenne pour faire triompher le socialisme est affirmée ; le premier chapitre du manifeste européen du parti est intitulé « Européens parce que socialistes ». Mais ce manifeste a été approuvé par la majorité du Comité directeur contre l'avis de la minorité du CERES, opposée à une Europe jusqu'à nouvel ordre néo-libérale.

Le PvdA, ces dernières années, est partagé entre la tendance « européenne » traditionnelle et une tendance nouvelle qui s'attache au contenu de l'Europe et refuse de la considérer comme un but en soi. Pour le PvdA (12), l'élargissement des tâches et l'accroissement des compétences des institutions européennes doivent être soumis à deux conditions : l'accord préalable explicite du Parlement néerlandais et la garantie de participation et de contrôle démocratique au sein de la Communauté. Le parti néerlandais souligne que certains problèmes — tels ceux relatifs au développement, à l'énergie, aux matières premières, aux questions monétaires et commerciales — ne peuvent être résolus que dans un cadre plus vaste que celui des Communautés. Il estime qu'il est souvent préférable de coopérer avec des pays ayant les mêmes orientations qu'avec des pays de la Communauté avec lesquels l'identité de vues n'existe pas *a priori*.

On connaît l'attitude franchement anti-européenne d'une partie importante du Labour britannique, attitude partagée par le parti danois ; ces deux formations ont d'ailleurs refusé de s'associer à la préparation de la plate-forme électorale commune.

---

(12) PvdA, *Beschrijvingsbrief voor het buitengewoon Congres*, 10 februari 1978.

En septembre 1977, le Congrès du parti social-démocrate danois s'est prononcé pour le maintien du droit de veto pour les matières que chaque pays tient pour essentielles ; l'élection directe du Parlement européen doit garantir et accroître le contrôle démocratique des décisions communautaires, mais « les Sociaux-démocrates demeurent convaincus que ce contrôle doit essentiellement être exercé dans le cadre du Folketing et de la Commission pour les affaires communautaires » (13). Il faut noter que 4 sociaux-démocrates figuraient parmi les 20 candidats désignés pour l'élection européenne par le « Mouvement du peuple anti-CEE » (avec 2 conservateurs, 2 radicaux, 2 communistes, 1 libéral, 1 georgiste, 1 socialiste, 7 non affiliés) (14).

Quant au Labour Party britannique, son Congrès de 1978 a recommandé notamment au Comité exécutif national, pour l'élaboration de sa plate-forme européenne, de réclamer un amendement du traité d'adhésion en vue de restituer à la Chambre des Communes le pouvoir de décider de l'applicabilité au Royaume-Uni de tout règlement, directive ou décision de la CEE (15). L'exécutif du parti fait sienne cette revendication dans le projet de manifeste pour les élections européennes approuvé le 24 janvier 1979, très critique de la Communauté et de son fonctionnement (16).

Le Labour Party irlandais porte sur le fonctionnement et les résultats atteints par les Communautés un jugement critique qui rejoint celui des autres partis socialistes. Mais il voit dans l'élection un espoir de voir changer l'équilibre institutionnel de la Communauté en faveur d'un Parlement à capacité d'influence accrue ; et il estime que de nombreux problèmes se posant à l'Irlande ne peuvent recevoir de solution que dans « le contexte international et supranational de la Communauté » (17).

La scission du parti socialiste belge en « Parti socialiste » francophone et « Vlaamse Socialisten » néerlandophone est trop récente — elle a eu lieu à la fin d'octobre 1978 — et les deux nouveaux partis ont été trop sollicités par des problèmes de politique intérieure pour que leurs positions respectives concernant l'Europe soient connues. Il paraît probable qu'ils ne s'éloigneront pas sensiblement du projet de programme électoral européen qui était issu en juillet 1978 des travaux d'une commission ouverte du PSB. On peut lire dans ce projet que les socialistes belges,

(13) Document du Xe Congrès de l'UPSCE, *La politique communautaire du parti social-démocrate danois*.

(14) Agence Europe, *Bulletin quotidien*, 15-16 janvier 1979.

(15) Labour Party, *Labour and Europe*, 11/1978.

(16) *Le Monde*, 26 janvier 1979.

(17) Labour Party, *Ireland and the European Community*, A Policy Statement adopted by the Administrative Council on 25th May 1978 for presentation to the Special National Conference of the Labour Party on 8, 9 December 1978.

en vue de la démocratisation des institutions communautaires, s'efforceront de développer les compétences et les prérogatives de l'Assemblée européenne. L'extension des pouvoirs de cette Assemblée « devra s'effectuer en accord avec les Parlements nationaux ». Cette position assez vague est nettement moins contraignante que celle des socialistes français, britanniques ou néerlandais. Les socialistes belges se prononçaient notamment pour un droit d'initiative du Parlement élu, pour son intervention dans la nomination des membres de la Commission et une procédure d'investiture de la Commission après approbation de son programme par le Parlement, pour l'extension de la concertation Parlement-Conseil à tous les actes communautaires, pour le respect de la règle de la majorité au Conseil.

La diversité des positions socialistes en matière européenne montre pourquoi il est inconcevable actuellement qu'une quelconque fonction constituante, c'est-à-dire une fonction d'élaboration des règles du jeu communautaire, soit reconnue à l'Union des partis socialistes par d'autres que par une poignée de militants européens convaincus. L'attitude générale des socialistes est opposée au « supranationalisme à tout prix » (18) : l'Europe, oui, mais pas n'importe laquelle ; il s'agit de la transformer plus que de la faire. Cette attitude permet de mieux comprendre leur préférence pour des modes de coopération traditionnels, conférences de dirigeants et coopération bilatérale entre appareils de partis, et aussi la prépondérance de ces derniers dans les organes de l'Union.

D. Cohésion du groupement.

Les profondes divergences des partis-membres de l'Union au sujet de l'Europe, engendrées par des situations nationales différentes et par des appréciations diverses des possibilités qu'offre l'Europe, se greffent sur d'autres divergences que nous esquisserons ci-après.

Remarquons d'abord avec D. Seiler (19) que les partis de la famille socialiste présentent des traits communs spécifiques par rapport aux autres familles : leur profond enracinement dans le mouvement ouvrier organisé et les liens entretenus avec les syndicats ; leur électorat qui se recrute principalement dans la classe ouvrière, les employés et les fonctionnaires ; leur souci d'affirmer la primauté du travail sur le capital et la défense des intérêts des travailleurs, la volonté d'intervenir dans le fonctionnement de l'économie et de corriger ses effets, celle de réaliser la démocratie

---

(18) *Le Peuple*, 27 janvier 1976.

(19) Daniel L. SEILER, En marge de l'élection du Parlement européen : le problème des familles politiques en Europe occidentale, *Revue d'Intégration européenne*, Montreal, vol. I, n° 2, janvier 1978, pp. 143-190.

dans l'entreprise. Ce sont ces traits communs qui, à travers l'appartenance à l'Internationale Socialiste, permettent aux partis de se reconnaître aisément et de se ranger sans difficulté comme membres de la « famille », ce qui n'est pas toujours le cas dans les autres groupements. On peut noter que les deux documents adoptés par l'Union pour la campagne électorale européenne sont basés sur ces traits communs qui en constituent les lignes de force.

Cependant les moyens préconisés pour atteindre ces objectifs globaux sont variés. Les partis de l'Union diffèrent notamment dans les domaines suivants :

- les moyens d'orienter l'économie, où s'affrontent les tenants de l'économie sociale de marché et ceux de la planification démocratique ;
- la démocratie économique, à réaliser par la cogestion, la nationalisation, l'autogestion ou le contrôle ouvrier ;
- la politique extérieure — en particulier les relations avec les grandes puissances — et la politique de défense : les atlantistes traditionnels se heurtent aux partisans d'un relâchement des liens privilégiés avec les Etats-Unis et d'une plus grande indépendance de l'Europe ;
- la coopération avec les partis communistes, les attitudes en ce qui concerne la collaboration active variant aussi bien que le jugement porté sur les actes posés dans ce domaine par des partis frères.

La variété des problèmes, et aussi celle des réponses socialistes à chacun d'entre eux, ne permet pas de distinguer nettement au sein de la famille socialiste une aile « social-démocrate nordique » et une aile « socialiste du Sud », quelque tentante que puisse être cette simplification.

En janvier 1976 le clivage avait paru se cristalliser, alors que les divergences s'affirmaient à l'occasion de la conférence des dirigeants socialistes d'Elseneur, immédiatement suivie d'une réunion des « partis socialistes d'Europe du Sud » à Paris. Cependant plutôt que d'une scission entre deux groupes, il s'agissait de l'expression de tendances avec le double objectif :

- de mener au plan national la politique conçue par chaque parti en s'assurant au maximum le soutien des partis frères ;
- d'influencer l'orientation de l'Internationale Socialiste sans provoquer de rupture.

Globalement, les partis de tendance social-démocrate sont, dans l'UPSCE, les partis danois, allemand, luxembourgeois, britannique, irlan-

dais (20) ainsi que le PSDI ; à la tendance socialiste appartiennent le PS français et le PSI ; le PvdA et, jusqu'à sa scission, le PSB ont occupé une position médiane à laquelle ils semblaient destinés par leur situation géographique et par les courants qui coexistent en leur sein ; et aussi par l'intérêt qu'ont des partis de petits pays, activistes de la coopération interpartisanne, à stimuler la compréhension entre leurs grands partenaires, détenteurs ou candidats au pouvoir. Le premier groupe est tourné vers le pôle scandinave avec les sociaux-démocrates autrichiens, le deuxième vers la Méditerranée. Cependant la variété des points de vue reste très grande. Après la conférence d'Elseneur, on a pu constater que l'attitude des sociaux-démocrates à l'égard de la politique du PS français de rupture avec le capitalisme et d'alliance avec les communistes n'était pas uniformément réprobatrice, le suédois Palme notamment faisant preuve d'une grande compréhension. Le SPD même, ainsi que le parti autrichien, ont adopté une attitude moins rigide à l'égard de l'« eurocommunisme », et les progrès du PS français jusqu'aux élections municipales de 1977 ont été un argument puissant en faveur de l'alliance avec les communistes dans des situations spécifiques ; ce qui a fait dire à Manuel Lucbert (21) que « le pragmatisme traditionnel des sociaux-démocrates bat en brèche l'une de leurs rares positions doctrinaires ». Il faut souligner également que les partis du Sud qui se trouvent confrontés à l'existence d'un parti communiste puissant sont loin d'avoir défini une stratégie commune ; les Portugais, notamment, sont divisés à ce sujet. On peut donc parler de diversité et de sympathies avec des pôles d'attraction extérieurs à la Communauté, sans formation de deux blocs pour autant (22).

Cette diversité, tout comme les préoccupations et caractéristiques évoquées précédemment, plaide en faveur d'une organisation souple qui laisse à chacun sa totale liberté de manœuvre.

L'action du PSB en matière de coopération avec les partis frères peut être comparée à celle du gouvernement belge en politique internationale : même mesure, même sens du compromis, même diplomatie de la relation

(20) Seiler distingue dans la « famille travailliste » des partis sociaux-démocrates, des partis socialistes et des partis travaillistes stricto sensu, « partis à vocation majoritaire qui acceptent en leur sein un compromis entre les deux tendances et reflètent le mieux la réalité politique et sociologique du monde du travail » ; il range dans cette dernière catégorie le Labour britannique, le Labour irlandais et le PvdA. Si ces trois partis présentent des caractéristiques internes qui les distinguent des autres partis de l'Union, il nous semble néanmoins que la prédominance en leur sein de la tendance social-démocrate permet de les ranger plutôt avec ces derniers lorsqu'on examine les affinités dans le cadre de l'UPSCE.

(21) *Le Monde*, 16 décembre 1976.

(22) La récente réorientation de l'Internationale vers les pays du Tiers-Monde — qui, au dire de W. BRANDT (*Le Monde*, 16 mars 1976), ne peut que se sentir mal à l'aise dans une organisation de sociaux-démocrates de pays industrialisés — aura sans doute pour effet de la rééquilibrer en diminuant la prépondérance germano-autrichienne.

et de la concertation. C'est ainsi que les Belges ont joué un rôle important dans la remise sur pied de l'Internationale en 1950-1951, dans sa restructuration et sa relance en 1976. Ils ont aussi été de fidèles soutiens du Bureau de liaison puis de l'Union. Ils ont participé activement — à un niveau élevé — aux 4 commissions de préparation du programme de l'Union.

La vocation de « parti de dialogue » au sein de l'Union s'est manifestée particulièrement ces dernières années par un refus implicite du PSB de se « ranger » derrière Mitterrand ou Schmidt. La voie médiane répond à la volonté de maintenir la cohésion d'organisations internationales auxquelles le parti attache un grand prix, et aussi à la nécessité de tenir compte de la diversité au sein même du parti. N'étant pas en situation de pouvoir gouverner seuls dans le cadre de l'Etat belge, les socialistes, dont les principaux partenaires lorsqu'ils sont au pouvoir sont d'habitude les partis chrétiens, adoptent en fait une ligne politique de tendance social-démocrate ; cependant la gauche du parti, en Flandre et surtout en Wallonie, défend des positions nettement plus radicales. Il ne faut donc pas s'étonner si lors du « sommet » socialiste d'Elseneur en janvier 1976, les socialistes belges — qui à l'époque étaient dans l'opposition — n'ont pas souscrit aux vues du chancelier Schmidt sur les vertus de l'économie sociale de marché comme moyen de surmonter la crise, et se sont montrés partisans de la planification et de l'interventionnisme d'Etat. Lorsque, immédiatement après Elseneur, eut lieu à Paris la « conférence des PS d'Europe du Sud », une importante délégation belge — menée par les deux co-présidents, et ne représentant pas seulement l'aile francophone du parti comme l'ont avancé certains journaux — y participa à côté des partis français, italien, espagnol et portugais (et non pas à titre d'observateurs comme les luxembourgeois, les allemands ou les hollandais). S'estimant les mieux placés, par tempérament et par situation géographique, pour faire fonction de charnière entre les thèses françaises et allemandes, les Belges se sont efforcés de promouvoir la compréhension, de mettre en garde contre les « modèles brevetés » de socialisme (A. Cools), de trouver une « troisième voie » d'un socialisme européen indépendant des grandes puissances.

Sur la question controversée de la collaboration avec les partis communistes, le PSB, pour qui la nécessité d'une telle alliance n'existe pas au plan national, a prôné une attitude compréhensive et pragmatique (23).

---

(23) Interviewé le 7 juillet 1977 par le journal catholique *La Libre Belgique*, le ministre socialiste H. Simonet déclarait : « Si j'étais Mitterrand j'aurais fait la même chose que lui. Le but d'un parti, c'est de réaliser un programme et, pour cela, d'arriver au pouvoir ».

E. Plate-forme électorale.

L'« Appel aux électeurs », qui tiendra lieu de plate-forme électorale des partis socialistes pour les élections de juin 1979, est le dernier d'une série d'avatars dont nous allons brièvement retracer l'historique.

a) *Le « Projet de programme électorale ».*

Au moment où il apparaît, avant le sommet des chefs d'Etat et de gouvernements à Paris en décembre 1974, qu'une décision pourrait être prise concernant la tenue d'élections européennes, les dirigeants socialistes se mettent d'accord sur le principe d'un « programme commun » à l'échelle européenne.

L'étude est confiée d'abord à Sicco Mansholt au sein du Bureau de l'Union ; il s'agit de proposer, sur base d'une synthèse des programmes existants, des solutions aux grands problèmes concrets se posant au niveau européen. Au début de 1976, devant les réticences de certains partis à l'égard des options préconisées par Mansholt, une autre procédure est adoptée : la constitution de 4 groupes de travail inter-partis (tous les partis y étant représentés), chargés d'élaborer des propositions dans les domaines des institutions, de la politique économique, de la politique sociale, de la politique extérieure. Il ne s'agit pas de rédiger un programme politique fondamental, mais de dégager, dans quelques domaines qui sont de la compétence des Communautés, un dénominateur commun aux positions des divers partis. Le président de l'Union, W. Dröschner, insiste sur le fait qu'il faut arriver à une plate-forme commune, non pas à un programme.

Ce sont des personnalités importantes et des experts des diverses formations qui siègent aux groupes de travail. Il faut remarquer que les partis britannique et danois n'y participent pas. Cependant ils sont présents aux réunions du Bureau de l'Union, auquel sont communiqués les projets et documents des groupes de travail. Il sera donc tenu compte de leurs positions, et notamment de leur minimalisme en matière institutionnelle ; le but poursuivi est d'aboutir à un document acceptable pour tous les partis, y compris ceux qui ne prennent pas une part active à son élaboration. Un consensus suffisant paraissant s'être dégagé sur chacun des 4 projets, ceux-ci sont fusionnés par les soins des secrétaires et des présidents des groupes de travail en un « projet de programme électorale » qui est adopté par le Bureau de l'Union le 6 juin 1977 et transmis aux partis. Ceux-ci sont priés de faire connaître leurs amendements éventuels pour la fin du mois de novembre afin qu'un Congrès européen puisse adopter la plate-forme au début de 1978.

Dans les mois qui suivent il apparaît que ces prévisions ne pourront être respectées. Le PS français décide de ne pas entamer la discussion du programme avant les élections législatives nationales de mars 1978. Le Comité international du Labour Party britannique rejette le projet de l'Union, jugé trop fédéraliste malgré les efforts de conciliation des partis frères. Le parti social-démocrate danois, lui aussi, rejette un projet qu'il juge trop ambitieux et rempli de « phrases creuses sur l'intégration ». Pour le SPD, la plate-forme commune résulte de longues tractations et toute modification lui serait fatale ; cependant le parti serait favorable à un texte plus court ou à une déclaration commune sur quelques thèmes précis. Un congrès du PvdA vote un très grand nombre d'amendements au projet de l'Union, qu'il considère comme trop peu socialiste, et trop peu européen ; il constate en même temps que l'Union ne peut adopter qu'une plate-forme commune et non un programme, car les parlementaires restent liés chacun par le programme de leur propre parti. Le PSB partage les appréhensions allemandes quant à la difficulté d'amender le projet ; il commence la préparation de son propre programme, à utiliser soit comme base pour la discussion d'amendements, soit comme programme national complémentaire à un manifeste commun. Le projet de programme de l'Union est jugé insatisfaisant, mais les dirigeants du parti belge estiment dangereux de vouloir amender un texte qui résulte de compromis laborieux. Après le congrès du PvdA du 10 février 1978 cependant, le PSB constate que le programme néerlandais devient difficilement négociable avec les autres partis. C'est une des raisons qu'il invoque, dans le souci constant de préserver le maximum de chances de cohésion à l'Union, pour ne pas discuter le programme en Congrès. Le minimalisme institutionnel est regretté par le Bureau du parti belge, qui estime exagérées les concessions faites aux travaillistes britanniques.

b) *La « Déclaration politique » et l'« Appel aux électeurs ».*

Il apparaît au début de 1978 que le projet de programme doit être abandonné ; mais la plupart des Bureaux de partis souhaitent l'adoption d'un manifeste commun plus succinct.

Les 23 et 24 juin 1978 se tient à Bruxelles une Conférence des dirigeants des partis socialistes de la Communauté. Dans son discours de bienvenue, André Cools, co-président à l'époque du Parti Socialiste belge, insiste sur l'importance capitale de cette réunion au sommet, et attire l'attention sur plusieurs caractéristiques spécifiques à l'Union :

- les responsables des différents partis-membres ont trop rarement senti le besoin d'analyser et de confronter leurs conceptions de l'action politique, persuadés sans doute que la convergence des

buts et des volontés permettait d'ignorer le désaccord sur les moyens ;

- au-delà des dirigeants, les socialistes de chaque pays de la Communauté doivent encore prendre conscience, non seulement de leur idéal commun de progressisme, mais également de la force que représente leurs poids politiques conjugués ;
- chacun a une conscience souvent trop aiguë des réalités et des difficultés auxquelles il doit faire face au plan national mais, paradoxalement peut-être, c'est la préparation de programmes spécifiques (24) qui a conduit au cours des derniers mois précédant la réunion à comprendre et à faire admettre l'impérieuse nécessité d'une plate-forme politique commune ;
- les socialistes sont mieux organisés et mieux armés que les autres familles politiques, aussi bien sur le plan idéologique que structurel. Les autres sont partis en campagne plus tôt, et ont élaboré des documents plus vite parce qu'ils devaient créer de toutes pièces un échafaudage politique de circonstances destiné à effacer, dans une perspective purement électorale, leurs profondes divergences et leurs graves disparités ;
- la campagne électorale européenne permettra, mieux qu'au niveau national, de découvrir les coalitions d'intérêt et les concordances troublantes entre les adversaires du socialisme, et fera apparaître d'autant mieux la cohérence, la justesse et la réelle dimension du socialisme européen, toutes trois basées sur l'unicité de l'intérêt des travailleurs.

Au lieu de chercher à reconstruire un programme qui couvre tous les domaines de l'imagination politique et qui provoque inévitablement les désaccords ou les ambiguïtés, les socialistes choisissent donc de mettre en évidence un certain nombre de problèmes qui concernent spécifiquement le monde du travail, la démocratie économique, la réduction des disparités, la paix.

Une Déclaration politique est adoptée et diffusée à l'issue de la Conférence, le 24 juin 1978. On peut y discerner deux parties principales, précédées d'un rappel du fait que les partis-membres de l'Union sont les héritiers d'expériences historiques différentes, qu'ils sont à l'œuvre dans des pays aux traditions et aux formes de développement diversifiées mais qu'ils partagent l'objectif commun de créer une Europe plus humaine et plus égalitaire. La première partie est consacrée aux problèmes du chômage,

---

(24) Préparation qui a été souvent le résultat d'une réaction contre le projet de programme commun.

des disparités économiques, de l'épuisement des ressources et de la pollution ; une politique de l'emploi est exigée, qui devrait être commune aux principales nations industrielles, et doit être décidée en coopération avec les organisations syndicales ; l'accession des travailleurs aux responsabilités dans l'entreprise, le contrôle des concentrations économiques, l'aide aux régions défavorisées et l'économie des matières premières et de l'énergie constituent les principaux autres points de cette première partie. La seconde partie est consacrée au rôle de l'Europe comme facteur de paix dans le monde : y sont évoqués successivement la politique de détente, le contrôle des armements, la coopération avec l'Europe de l'Est, la solidarité avec le Tiers-monde qui implique l'acceptation par les pays riches d'une augmentation plus faible de leur bien-être matériel, le respect des droits de l'homme dans la Communauté et dans le monde.

Sous la pression de Fr. Mitterrand et pour tenir compte des appréhensions de l'électorat français, la déclaration garantit que l'action de l'Assemblée élue (25) s'inscrira dans le cadre des Traités existants. Aucun transfert de pouvoirs ne pourra s'effectuer sans le consentement des gouvernements et des parlements nationaux ; pour les mêmes raisons, le soutien à l'adhésion des pays candidats est conditionné par un « échancier de périodes transitoires appropriées afin de respecter les intérêts légitimes de tous ».

L'Union décide d'organiser un Congrès en janvier 1979 sur base de thèses concrètes. Pour le préparer, des groupes de travail et des conférences spécialisées se réunissent pendant le second semestre de 1978 : femmes, élargissement, emploi, liberté et droits démocratiques.

L'« Appel aux électeurs » qui est finalement adopté à l'unanimité à l'issue du Congrès des 10-11-12 janvier 1979 réaffirme la position que nous avons évoquée comme caractéristique des socialistes : l'Europe n'est pas un but en soi, les élections sont un moyen supplémentaire de libérer la société de l'oppression et de l'exploitation. Après un rappel des spécificités nationales dues à des expériences historiques différentes, le document formule des propositions communes articulées autour de 7 thèmes :

Le droit au travail.

Comme dans la Déclaration politique, les socialistes réclament une politique active de l'emploi et une planification économique afin de réaliser le plein et le meilleur emploi. L'exigence vague d'une réduction de la vie de travail et d'une diminution du temps de travail hebdomadaire fait place à celle, plus précise et plus conforme aux revendications féminines, d'une

---

(25) Dans les deux documents socialistes il s'agit de l'« Assemblée européenne » et non du « Parlement européen ».

diminution de la durée de la journée de travail et d'une durée hebdomadaire de travail de 35 heures.

Plus remarquable est l'acceptation par tous les partis de certaines affirmations d'un socialisme plus radical que celui de la Déclaration politique : « l'économie de marché ne conduit pas spontanément à la justice sociale », « il faut rejeter la subordination du travail au capital », et « la lutte contre le chômage exige des réformes structurelles à plus long terme et une planification de l'économie au sein de laquelle les entreprises publiques devront, dans certains secteurs choisis, jouer un rôle essentiel ».

Le contrôle démocratique du développement économique et social.

Réformes de structures, planification, contrôle public des grandes concentrations industrielles et commerciales et des sociétés multinationales, développement des coopératives de travailleurs et autres organismes d'utilité publique, stimulation des petites et moyennes entreprises : l'appel exprime l'option commune des partis socialistes pour ce type d'action. Mais en matière de « démocratisation de l'entreprise à tous les niveaux », les différences de conception entre partis-membres n'ont permis aucune précision, sauf celle de la coopération nécessaire avec les organisations syndicales : cette démocratisation devra se faire « d'une manière adaptée aux circonstances particulières de chaque pays ».

Lutte contre la pollution.

Seules des mesures adoptées et appliquées d'un commun accord peuvent apporter la protection nécessaire aux populations. En matière d'énergie, la Communauté européenne doit établir un programme d'économies et de développement des sources de remplacement. Un contrôle et une gestion publics et des mesures de protection efficaces sont les conditions mises à tout nouveau développement et à toute nouvelle utilisation de l'énergie nucléaire.

Suppression des discriminations.

Ce passage de l'Appel est plus développé que dans la Déclaration politique, et fait place plus largement aux préoccupations des femmes.

L'« exclusion de la fonction publique motivée exclusivement par les convictions politiques » est explicitement condamnée. Il faut sans doute voir là un exemple d'influence due à la coopération au sein de l'Union sur un des partis-membres — en l'occurrence le SPD.

Protection du consommateur.

Nouveau par rapport à la Déclaration politique, ce passage propose de favoriser l'objectivité de l'information et le droit de défense contre la publicité trompeuse, l'encouragement et le renforcement des droits d'action

en justice des associations de consommateurs, l'élargissement de la responsabilité des producteurs.

Promotion de la paix, de la sécurité et de la coopération.

Les principes énoncés dans la Déclaration politique sont complétés par la proposition de placer les ventes d'armes sous contrôle international, l'opposition à la livraison d'armes aux régimes fascistes et racistes, et un passage important consacré à l'aide au développement dont les points forts sont : priorité aux pays les plus pauvres et à ceux dont la politique sociale améliore la condition des couches les plus défavorisées ; aide publique au développement portée à 1 % du PNB de la Communauté ; extension de l'aide financière aux pays en voie de développement non associés.

Extension et défense des droits de l'homme et des libertés civiles.

La Convention Européenne des Droits de l'Homme doit être pleinement appliquée dans tous les Etats membres ; la Communauté doit être « à la pointe du combat » pour le respect des droits de l'homme dans le monde entier.

Les droits économiques et sociaux fondamentaux, y compris le droit au travail, doivent faire partie des droits communautaires. Toute discrimination exercée à l'encontre d'étrangers doit être supprimée.

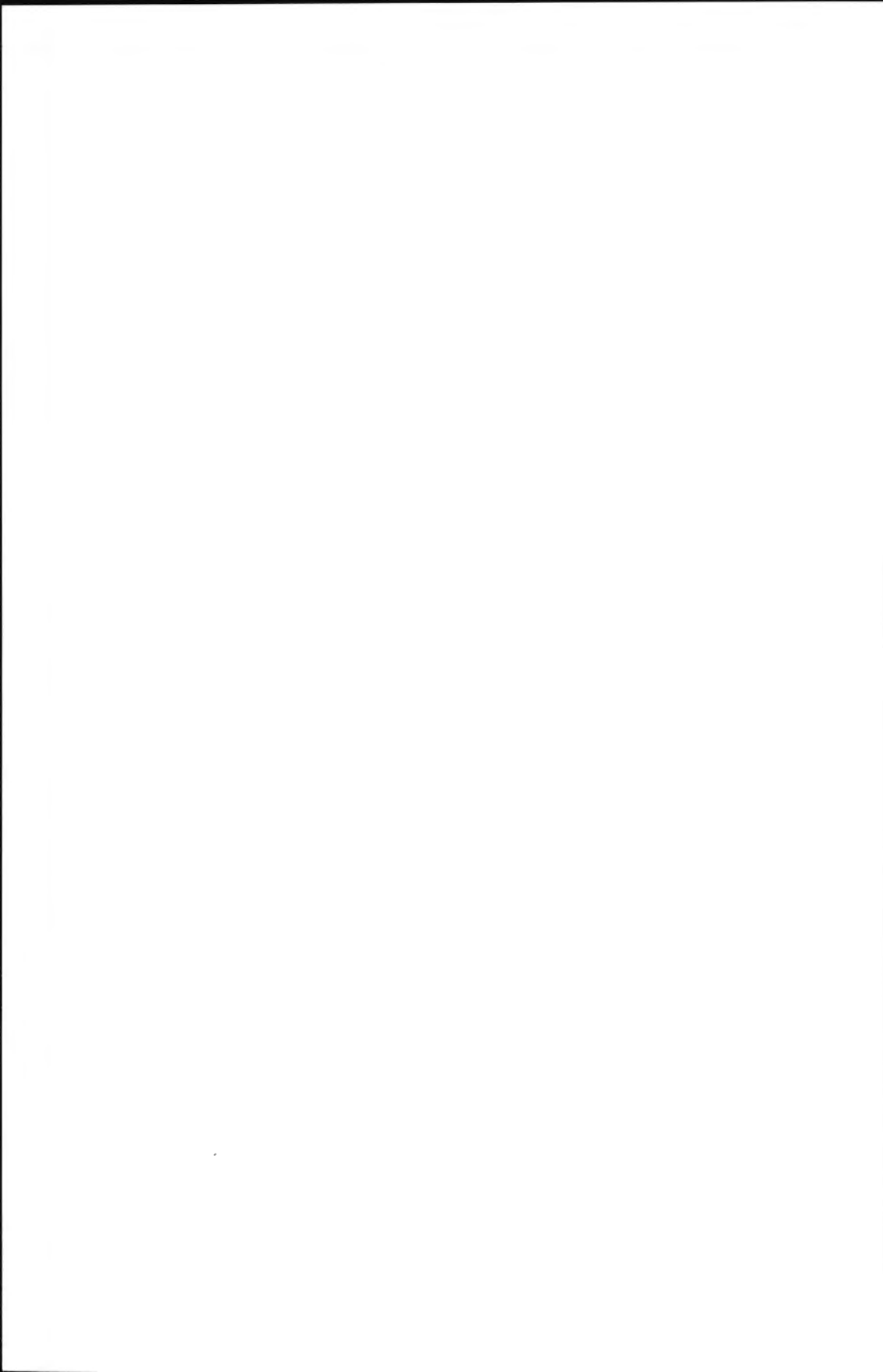
Enfin l'Appel reprend les positions de la Déclaration politique quant à l'adhésion des pays candidats et à ses modalités, et quant au strict respect des Traités. Il précise en outre que la Communauté Européenne n'est pas une fin en soi : elle ne constitue pas « toute » l'Europe, et la lutte pour le socialisme international dépasse les limites de la Communauté.

Bibliographie.

- BURBAN, J-L., Les socialistes et l'élection du Parlement européen au suffrage universel, *Revue du Marché Commun*, n° 204, février 1977, pp. 87-96.
- CLAEYS, P-H, et LOEB-MAYER, N., *Les groupements politiques dans la perspective de l'élection du Parlement européen, Rapport au 15 juin 1978*, Institut de Sociologie de l'Université libre de Bruxelles, 1978, 146 p.
- COHEN, R., De Samenwerking van de socialistische partijen in de Europese Gemeenschap, *Internationale Spectator*, Den Haag, jaarg. 29, n° 11, nov. 1975, pp. 670-679.
- Documents d'information du Bureau de liaison des partis socialistes de la Communauté européenne, Luxembourg.
- DROUIN, P., Les possibilités de l'eurosocialisme, *Le Monde*, 9 décembre 1976.
- HRBEK, R., Parteibünde in der Europäischen Gemeinschaft auf dem Weg zu programmatischen Profil, *Europa-Archiv*, Folge 10/1978.
- KOHNEN, H., *La coopération entre les partis socialistes de la Communauté européenne*, reproduit comme document d'information par l'Union des Partis socialistes de la Communauté européenne, 25 octobre 1976.

- MARCHAL-VAN BELLE, G., *Les socialistes belges et l'intégration européenne*, Bruxelles, Editions de l'Institut de Sociologie, 1968, 190 p.
- MICHEL, M., Euro-socialistische strategie, *Socialistische Standpunten*, 1978/1.
- NANCY, J., Le regroupement des partis politiques de la Communauté, *Trente jours d'Europe*, Paris. n° 238, mai 1978, pp. 7-9.
- SEILER, D.L., En marge de l'élection du Parlement européen : le problème des familles politiques en Europe occidentale, *Revue d'intégration européenne*, Montreal, vol. I, n° 2, janvier 1978, pp. 143-190.
- SPELKENS, E., *Les élections européennes*, Bruxelles, Institut Emile Vandervelde, Note de documentation F7/78/NS2, 146 p.
- VEENSTRA, W.J., De partij van de Arbeid en Europa, *Internationale Spectator*, Den Haag, jaarg. 31, n° 4, April 1977, pp. 246-255.
- WIJSENBEEK, F., Europese partijvorming met het oog op de directe verkiezing, *Nieuw Europa*, 1976, n° 3, pp. 114-124.

Het ontstaan en de ontwikkeling van de Liberale partijvorming op Europees vlak

---

door Jan ENGELS

Secretaris van de PVV-PRLW-PL-Kamerfractie.

★

Internationaal contact onder Liberalen werd meer dan vijftig jaar geleden op gang gebracht. Tot bij de oprichting van de Volkenbond was er inderdaad weinig reden om, op basis van de liberale ideologie, tot onderlinge samenwerking te komen. Meestal bleven de liberale doelstellingen gericht op louter nationale problemen en ten hoogste op het in stand houden van de vrije handelsuitwisselingen in de wereld. De eerste poging om een nauwere internationale politieke samenwerking te vestigen was niettemin volledig in overeenstemming met de liberale opvattingen. Uit die contacten te Genève ontstond in 1924 de *Liberale Wereldunie*.

Toch duurde het tot na de Tweede Wereldoorlog alvorens een werkelijke structuur voor geregelde ontmoetingen zou instaan. In 1947 zal de *Liberale Internationale* als opvolger van de Wereldunie aantreden.

Die nieuwe organisatie pakte onmiddellijk uit met het *Manifest van Oxford* (12 april 1947) waarin het opgeven van de liberale beginselen de schuld werd gegeven voor de heersende wanorde, armoede, hongersnood en vrees in de wereld. Meteen werden de liberale beginselen opnieuw bevestigd inzake eerbied voor de rechten van het individu, het vrijwaren van de vrije markteconomie, menselijke solidariteit en internationale samenwerking in een geest van gelijkheid, van verdraagzaamheid, van de vrije uitwisseling van informatie en ideeën, van de ontwikkeling van achtergebleven gebieden.

Aan de oprichting van de Liberale Internationale namen liberalen uit negentien landen deel, evenwel ten individuele titel. Zij hadden aldus gehoor gegeven aan de oproep van de uitgeweken Spaanse filosoof Salvador de Madariaga. Sommigen waren afkomstig uit landen waar het voor de liberalen niet meer mogelijk was openlijk voor hun politieke overtuiging

uit te komen, meer bepaald deze uit Oost- en Zuidwest-Europa. Partijen waren bij de oprichting van de Liberale Internationale niet betrokken. De Belgische afvaardiging op dit eerste belangrijk naoorlogs liberaal congres stond onder leiding van Roger Motz, voorzitter van de Liberale partij (1).

In de daaropvolgende jaren werd nochtans contacten gelegd met partijen of met officiële groepen en in de verschillende landen werd een organisatiestructuur opgebouwd.

Eerste voorzitter werd Salvador de Madariaga (1947-1952) en daarna volgden Roger Motz (België, 1952 - 1958), Giovanni Malagodi (Italië, 1958 - 1966), Edzo Toxopeus (Nederland, 1966 - 1970) en Gaston Thorn (Luxemburg, 1970, heden).

Op de jaarlijkse congressen werden de contacten uitgediept en de banden tussen de verschillende partijen en organisaties, via hun vertegenwoordigers, nauwer toegehaald. Zo groeide het wederzijds begrip voor de problemen waarmee de liberalen in hun land geconfronteerd waren. Op deze bijeenkomsten kwam ook de Europese integratie ter sprake. Tevens werd aanzienlijke voorbereidende arbeid verricht met het oog op de verruiming van de Gemeenschap tot de « Negen », de verdediging van de belangen van Europese staten die niet wensten of konden toetreden tot de Gemeenschap, en ten slotte de organisatie van de rechtstreekse verkiezingen.

Hoewel misschien minder bekend kan een andere liberale bijdrage tot de samenwerking op Europees vlak niet onbesproken gelaten worden; we bedoelen de *Liberale Beweging voor een verenigd Europa* (Mouvement libéral pour une Europe unie = MLEU) waarvan Roger Motz de grondlegger was. Deze beweging werd in 1952 opgericht en beoogde vooral ruimere liberale kringen bewust te doen worden van de noodzaak van nauwe samenwerking in Europa. Van de Europese Gemeenschap, zoals wij die thans kennen, was immers nog geen sprake en daarom beijverden zich een aantal politieke figuren om die samenwerking te bevorderen. Gemakkelijk was het zeker niet om de liberale partijen en vooral hun invloedrijkste vertegenwoordigers hiervoor warm te maken. Toch is de Liberale Beweging voor een verenigd Europa een belangrijke factor geweest bij het aanwakken van de eenmakingsgedachte, ook onder de liberale partijen. Zij kon vooral rekenen op de toewijding van enkele pro-Europese liberalen. Na Roger Motz werd het voorzitterschap nog waargenomen door Jean Rey, gewezen minister van Economische Zaken en gewezen Voorzitter van de EEG-commissie.

---

(1) Verder omvatte de afvaardiging Robert Godding, gewezen minister van Koloniën, Ad. Buisseret, gewezen Minister van Binnenlandse Zaken, Mevr. Georgette Ciselet, voorzitter van de liberale vrouwen, alsmede Henri Heuse, Alfred Leuridan, Willy Koninckx en Gaston Vande Wiele.

Verder moet ook verwezen worden naar de rol die de *Liberale en Democratische fractie van het Europees Parlement* gespeeld heeft (2).

Op 16 juni 1953 werd door de Vergadering, ingesteld conform de bepalingen van art. 22 van het Verdrag houdende oprichting van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal, een resolutie goedgekeurd in verband met een reglementswijziging die betrekking had op de samenstelling van de politieke fracties. In aansluiting daarop kwam op 20 juni 1953 de *Liberale fractie en geestverwanten* tot stand (drie dagen vóór de oprichting van de christen-democratische en socialistische fracties) waarvan Yvon Delbos Voorzitter werd en Roger Motz Ondervoorzitter. Door de toetreding van een groot aantal onafhankelijke niet-partijgebonden leden werd de Liberale fractie de tweede in aantal. Hierbij bevonden zich de Franse Gaullisten die in 1963 een eigen fractie zouden vormen.

De fractie kreeg het voorzitterschap toegewezen van twee voorname Commissies, deze voor Ontwikkelingssamenwerking en deze voor Landbouw. Naast Roger Motz behoorden gewezen minister van Binnenlandse Zaken en van Landbouw René Lefèbvre, gewezen minister van Justitie Laurent Merchiers, gewezen minister van Economische Zaken Jacques Van Offelen en gewezen senator Hougardy tot de Belgische liberale vertegenwoordigers. Thans zijn het gewezen senator Paul De Clercq (PVV) en André Damseaux (PRLW), Voorzitter, die namens de Belgische liberalen in het Parlement zetelen. Onder de voornaamste andere liberalen, ooit lid van de fractie vallen te vermelden, de Westduitse Bondsprezident Walter Scheel, de gewezen Franse eerste-minister René Pleven en de huidige Luxemburgse Eerste-minister Gaston Thorn.

Sedert 1974 werden geregeld ongeveer twee *vergaderingen* per jaar belegd *onder de liberale partijleiders*, informele vergaderingen weliswaar en meestal naar aanleiding van bijeenkomsten van de Liberale Internationale. Uitgenodigd op die bijeenkomsten waren ook de Voorzitter van de Liberale fractie in het Europees Parlement alsmede de liberale leden van de Europese Commissie. Dit waren dan gelegenheden voor gedachtenwisselingen over de internationale situatie en de door de liberale partijen in de verschillende landen ingenomen standpunten. Onder de meest voorkomende onderwerpen : de Europese eenmaking.

---

(2) In de brochure gerealiseerd in samenwerking met het Voorlichtingsbureau van de Commissie van de Europese Gemeenschappen voor België en de Informatiedienst van het Europees Parlement getiteld « *Waarom een Europees Parlement ?* » wordt o.m. gezegd dat « het disparate karakter van deze beweging benadrukt wordt door het feit dat deze groepering leden heeft die in sommige landen uiteenlopende ideologische opvattingen en tegengestelde allianties ». Meer bepaald wordt verwezen naar de moeilijkheden die geleid hebben tot het ontslag van de Deense Radikale Venstre en het Franse Mouvement des Radicaux de Gauche (MRG), alsmede naar de houding van de Britse Liberal Party. We komen hier op terug.

De idee van de oprichting van een Federatie van Liberale partijen van de Europese Gemeenschap met een vast secretariaat werd voor het eerst gelanceerd in 1972 op het jaarlijks congres van de Liberale Internationale. Geleidelijk was immers de noodzaak aangevoeld van een degelijk uitgebouwde structuur, die vooral met het oog op de organisatie van rechtstreekse verkiezingen voor het Europees Parlement onvermijdelijk leek. Op een bijeenkomst van partijleiders te Stockholm, in mei 1973, werd Gaston Thorn, Voorzitter van de Luxemburgse Parti Démocratique ermee belast een dergelijke Federatie op de been te brengen. Op een latere bijeenkomst, op 9 februari 1975 in Berlijn, werd besloten dat de Federatie officieel van start zou gaan in juni 1976. Aangezien inmiddels alles liet voorzien dat de eerste rechtstreekse verkiezingen niet lang meer op zich zouden laten wachten werd besloten dat een gemeenschappelijk kiesplatform in 1977 zou moeten klaar zijn.

Op 26 en 27 maart 1976, dus nog voor de vastgestelde datum, werd op een congres te Stuttgart overgegaan tot de officiële oprichting van de Federatie van Liberale en Democratische Partijen van de Europese Gemeenschap (3). De Federatie staat open voor alle liberale partijen die op grond van de liberale ideologie willen bijdragen tot de oprichting van een Europese Unie. Om toe te treden dient de partij het statuut en het politiek actieprogramma, goedgekeurd op de congressen van de Federatie, te aanvaarden. Op voorstel van de Britse Liberal Party werd evenwel op het eerste congres van de Federatie in Den Haag (op 6 november 1976) aanvaard dat er onverenigbaarheid bestaat tussen lidmaatschap van de Federatie en welkdanige banden ook met andere politieke groeperingen die de Federatie of haar leden vijandig gezind zijn. Nochtans worden geen strikte dogma's inzake de keuze van de leden opgelegd, hetgeen trouwens ondenkbaar zou zijn voor een Federatie van Liberalen die als een van haar grondbeginselen verdraagzaamheid huldigt.

Veertien partijen toonden belangstelling voor de Federatie. Negen traden onmiddellijk toe, namelijk :

- de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie (VVD, Nederland),
- de Parti Démocratique (Luxemburg),
- de Partij voor Vrijheid en Vooruitgang (PVV, België),
- de Parti de la Liberté et du Progrès (PLP, België) (4),

(3) Niet alle aangesloten partijen bestempelen zichzelf als « liberaal ». In feite komt het adjectief slechts voor in de naam van de Britse, Italiaanse en Brusselse liberalen. Het woord « vrijheid » komt voor in de naam van de PVV, de VVD en de FDP, terwijl ook de Nederlandse en Westduitse liberalen, alsmede de Luxemburgse, naar « democratie » verwijzen. Daarom werd « ... en democratische partijen » toegevoegd aan de benaming van de federatie, terwijl de fractie meteen de naam overnam.

(4) Thans « Parti des Réformes et de la Liberté de Wallonie » (PRLW).

- de Parti libéral (België),
- de Parti radical socialiste (PRS, Frankrijk),
- de Venstres Landsorganisation (Denemarken),
- de Partito Liberale Italiano (PLI, Italië),
- de Freie Demokratische Partei (FDP, West-Duitsland).

Vier andere partijen sloten zich daarna nog aan :

- Det Radikale Venstres Landsforbund (Denemarken),
- de Liberal Party Organisation (Groot-Brittannië),
- de Partito Repubblicano Italiano (PRI, Italië),
- de Mouvement des radicaux de gauche (MRG, Frankrijk).

Op het congres van Den Haag lieten de « Républicains indépendants » (nu Parti républicain) weten dat zij zich bij de Federatie aansloten.

Det Radikale Venstre trok zich evenwel terug nadat op een congres in september 1977 een meerderheid besliste een anti-Europese campagne te gaan voeren, terwijl voor de Mouvement des radicaux de gauche de aanwezigheid in de Federatie van de « Républicains indépendants » een reden was om het Deens voorbeeld te volgen.

Uiteraard is de Federatie in het Europees Parlement vertegenwoordigd door de Liberale en Democratische fractie. Tussen beide organisaties bestaat inderdaad een nauwe band en zo kan het congres van de Federatie aanbevelingen doen aan en verslagen horen van deze fractie.

De Federatie telt twee beslissingsorganen : het Congres en het Uitvoerend Comité.

In het *Congres* hebben zitting :

- de leden van de Liberale en Democratische fractie,
- de liberale leden van de EEG-Commissie (thans enkel de Westduitse Guido Brunner, verantwoordelijk voor het energiebeleid van de Gemeenschap),
- zes afgevaardigden per land,
- een aantal afgevaardigden op basis van de verkiezingsuitslagen,
- tien afgevaardigden van de liberale jeugdorganisaties uit de Europese Gemeenschap.

In totaal 197 leden. Het liberalisme in België is vertegenwoordigd door 15 leden : 8 voor de PVV, 5 voor de PRLW en 2 voor de PL.

Het *Uitvoerend Comité* omvat :

- de Voorzitter van de Federatie, thans Gaston Thorn ;
- 12 leden aangeduid door de nationale partijen ;
- 12 leden verkozen door het Congres ;

- de voorzitter van de Liberale en democratische fractie in het Europees Parlement ;
- de liberale leden in de EEG-Commissie ;
- een lid van de liberale jeugdorganisaties.

Terwijl de organisatie van één congres per jaar is voorzien, moet het Uitvoerend Comité vier maal 's jaars vergaderen. In het Congres is de Britse afvaardiging, in weerwil van de zwakke vertegenwoordiging in het Europees Parlement (één man, nl. Russell Johnston) toch de sterkste groep en dit wegens de bij de laatste verkiezingen in 1974 behaalde stemmen (5,3 miljoen), zodat de Liberal Party met 45 leden deelnam aan het Congres van Den Haag, gevolgd door de FDP met 37 afgevaardigden.

Het Congres kan met een tweederde meerderheid, en op voorwaarde dat 100 leden aanwezig zijn, beslissingen treffen in verband met materies die ressorteren onder de bevoegdheid van de Gemeenschap. Bij eenparigheid van stemmen kan het Congres beslissen zich met specifieke problemen in te laten, zoals o.m. de toetreding of de uitsluiting van een partij. Verder ook met louter nationale aangelegenheden en zo werd op het stichtingscongres te Stuttgart op verzoek van de Britse liberalen een motie goedgekeurd ten gunste van een billijker kiesstelsel in het Verenigd Koninkrijk (5).

De *Verklaring van Stuttgart* goedgekeurd op het stichtingscongres geeft de grote lijnen van een actieprogramma voor de Federatie, omvattende ideeën over de oprichting van de Europese unie, de rechten van de mens en van de burger, de individuele vrijheid en de gelijkheid van kansen voor iedereen, de wenselijk geachte economische ontwikkeling, en het buitenlands beleid.

Tussen het congres van Stuttgart en de oorspronkelijk vooropgestelde datum van de Europese verkiezingen lagen nauwelijks 25 maanden. Er mocht wat betreft het gemeenschappelijk verkiezingsprogramma niet getreuzeld worden. Het Congres van Den Haag van 5 november 1976 vormde de eerste aanloop tot dit gemeenschappelijk verkiezingsplatform. Werkgroepen stelden de basisdocumenten op uitgaande uiteraard van de Verklaring van Stuttgart. Een redactiecomité onder leiding van Dr. Martin

---

(5) Het toepassen van het meerderheidsstelsel voor de Europese verkiezingen, zo werd in de motie gezegd, zou voor gevolg hebben dat de samenstelling van de Britse afvaardiging in het Parlement nog minder de Britse openbare opinie zou weerspiegelen dan dit thans het geval is. Hierdoor zou het evenwicht in de politieke krachten binnen de Gemeenschap worden verstoord, hetgeen nadelig zou zijn voor de Europese democratie.

Bangemann, lid van de Bundestag en van het Europees Parlement (6), werd met het opstellen van het verkiezingsprogramma belast. Met instemming van het Uitvoerend Comité werd het door het Congres van Den Haag aangegeven kader verruimd met hoofdstukken i.v.m. de KMO's, het energiebeleid en de ontwikkelingssamenwerking. In het redactiecomité waren alle partijen vertegenwoordigd. Begin april 1977 was het ontwerp-programma klaar om aan de diverse partijen voor goedkeuring of amendering te worden voorgelegd. Hoewel niet alle dezelfde procedure toepasten kan toch worden gezegd dat het ontwerp-programma in elk geval aan een grondig onderzoek werd onderworpen hetzij door speciaal opgerichte commissies, hetzij zelfs door de basis-militanten. Men kan dus stellen dat de basis inspraak had en daarvan trouwens ruimschoots gebruik maakte. Sommige hoofdstukken werden grondig geamendeerd.

Het laatste woord bleef evenwel aan het *Congres* dat op 18, 19 en 20 november 1977 te Brussel werd gehouden en waarop dan alle aanwezigen zich over de ingediende amendementen uitspraken. Het resultaat was dat de uiteindelijke goedgekeurde teksten in sommige opzichten wel verschilden van hetgeen het redactiecomité had voorgesteld.

De Federatie van Liberale en Democratische Partijen van de Gemeenschap was dus gewapend om naar de verkiezingen te gaan.

In het definitief programma staan onder de verschillende hoofdstukken een aantal stellingen, telkens gevolgd door een toelichting. De stellingen zijn voor alle partijen bindend, de toelichtingen kunnen eventueel worden aangepast (7).

Van « het disparate karakter » van de Federatie, benadrukt in de brochure van de Studiegroep voor Economische Politiek, « Waarom een Europees Parlement », gerealiseerd in samenwerking met het Voorlichtingsbureau van de Commissie van de Europese Gemeenschappen, was op het Congres van Brussel weinig te merken. Nochtans hadden hier de « uiteenlopende ideologische opvattingen » aan het licht moeten treden. Evenmin hadden de « tegengestelde allianties » enige invloed op de houding van de verschillende partijdelegaties. In feite waren de punten van overeenstemming veel talrijker dan de verschilpunten. (Dit was trouwens veelal ook het geval in de Liberale Internationale). Bij de stemmingen op het Congres, waar voor de goedkeuring van amendementen een tweederde meerderheid was vereist, stond de als « conservatief » beschouwde VVD (Nederland) meestal naast de Britse Liberalen en de FDP. Merk-

---

(6) Dr. Bangemann is ondervoorzitter van de fractie in het Europees Parlement en ook van de Federatie. Door het FDP werd hij als lijststaanvoerder voor de komende Europese verkiezingen aangeduid.

(7) De « Freiburger Thesen » van de FDP ook zo opgevat dienden als voorbeeld.

waardig was eerder dat de scheidingslijn bij sommige stemmingen dwars doorheen de verschillende afvaardigingen liep en dat, bij de eindstemming, slechts een paar onthoudingen genoteerd werden vanwege enkele leden van de jongerenorganisatie LYMEC.

Terecht kon de Federatievoorzitter Gaston Thorn onderstrepen dat de Liberalen de eerste politieke groepering in Europa was om, op grond van hun politieke beginselen, een programma te hebben opgesteld, een programma dat het resultaat was van een ware democratische procedure.

Zeer uitvoerig behandelt het programma de voor de Liberalen geldende opvattingen en ideeën inzake het Europa van morgen.

Deze basisideeën zijn verwerkt in een document van 55 blz., onderverdeeld, na het vastleggen van de Grondbeginselen, in volgende hoofdstukken :

A. *Naar een democratisch Europa :*

1. Rechten van de mens en van de burger.
2. De instellingen van de Europese Unie.

B. *Naar een liberale maatschappij :*

3. Sociaal beleid.
4. Cultureel beleid.
5. Milieubeleid.
6. Regionaal beleid.

C. *Naar een liberale economie :*

7. Beginselen van het economisch beleid.
8. Economische en Monetaire Unie.
9. Energiebeleid.
10. Kleine en middelgrote ondernemingen.
11. Vervoerbeleid.
12. Landbouwbeleid.

D. *Europa en de wereld :*

13. Buitenlands beleid.
14. Beleid inzake samenwerking en ontwikkeling.

Dit programma gaat uit van enkele krachtlijnen : de *Europese instellingen* moeten op een democratische basis berusten, m.a.w. Europa is niet louter een zaak van bureaucraten of technocraten, maar van de burgers die moeten kunnen deelnemen aan de opbouw van Europa via hun parlementen maar ook rechtstreeks. De liberalen verzetten zich tegen pogingen om Europa ten dienste te stellen van een of andere ideologie.

Verontrustend worden daarom de pogingen beschouwd om de rol van de burger in de maatschappij te beperken en de neiging van grote organisaties om in zijn naam te spreken. De Liberalen willen daarom *de burger beschermen tegen elk misbruik van sociale, economische of politieke macht*.

Gekant zijn de Liberalen *tegen het egalitarisme*. In dit verband wordt onderstreept dat een sociaal beleid geen gecentraliseerde maatschappelijke structuur moet beogen. De maatschappij moet evenwel zorg dragen voor degenen die daartoe zelf niet meer in staat zijn, zonder de individuele vrijheid en rechten in het gedrang te brengen. De individuele verantwoordelijkheid moet in eer hersteld worden. Er moet een einde komen aan de overdracht van macht van het individu naar de regeringen of de sociale organisaties.

Het dirigisme in de economie wordt verworpen en de principes van de sociaal georiënteerde markteconomie moeten worden gewaarborgd. Naast *het dynamisme van de particuliere vrije onderneming* aanvaarden zij een democratische algemene planning van de economie.

Van het Europees Parlement, een liberale en democratische instelling bij uitstek, wordt verwacht dat, eens rechtstreeks verkozen, het de belangen van de volkeren zal stellen boven de vooroordelen van de groepen en klassen binnen de maatschappij.

De inbreng van de Belgische liberalen situeert zich vooral in de schoot van het redactiecomité, doch alleszins als zeer belangrijk te beschouwen was het goedkeuren van een PVV amendement inzake het gebruik van de kernenergie, waarin de kernsplitsing als een tijdelijk alternatief wordt aanvaard en meteen wordt aangedrongen op een uitgebreid onderzoekprogramma. Gekoppeld aan een FDP amendement vormt dit de thesis 7 van het hoofdstuk «Energiebeleid», waarvan het meteen de kern is.

Een diepgaande ontleding van alle in het programma vervatte punten kan niet geleverd worden binnen het bestek van dit artikel. Zeer vele actuele of toekomstige problemen worden aangesneden en liberale oplossingen gesuggereerd. Sommige hebben reeds aanleiding gegeven tot initiatieven op het vlak van de «Negen», zoals meer bepaald de in het hoofdstuk «Economische en Monetaire Unie» voorgestelde invoering van een «parallele valuta».

Het programma van de Liberalen en Democraten heeft evenwel een betekenis die veel verder reikt dan de komende Europese verkiezingen. In menig opzicht wordt immers ingespeeld op problemen die voorlopig nog op nationaal vlak worden behandeld doch uiteindelijk wellicht zullen gaan behoren tot materies die binnen de bevoegdheid zullen vallen van de Europese Gemeenschap.

Ofschoon het programma reeds diep ingaat op de voornaamste aspecten van de toekomstige Europese Unie, hebben de Europese Liberalen en Democraten het wenselijk geoordeeld hun standpunten op hun *Congres van Londen* van begin december 1978 nader toe te lichten inzake het monetair beleid van de Gemeenschap, inzake het transportbeleid (beknopt behandeld in het programma en op verzoek van enkele partijen grondig uitgewerkt) en ten slotte inzake de verruiming van de Europese Gemeenschap (eveneens reeds kort aangehaald in het programma).

Intussen had het Uitvoerend Comité van de Federatie besloten dat de verkiezingscampagne zou gevoerd worden onder de initialen ELD - LDE, die feitelijk door alle aangesloten partijen in de diverse talen kunnen gebruikt worden. In het Nederlands wordt dit dan Europese Liberaal-Democraten.

Bleef evenwel een voornaam aspect : het concreet bewijs voorleggen van dit gemeenschappelijk streven van 12 partijen om met één gezamenlijk programma de kiezers op 10 juni 1979 tegemoet te treden. Onder impuls van het Secretariaat-generaal van de ELD-Federatie werd ervoor gezorgd dat het volledige programma onder een identiek schutblad in de verschillende talen werd gepubliceerd, waarna ook nog een verkorte versie van de pers kwam en een gemeenschappelijke affiche. Via het Secretariaat-generaal wordt de coördinatie verzekerd van de voornaamste manifestaties georganiseerd door de verschillende partijen, vooral met het oog op de deelneming of het optreden van vooraanstaande liberale figuren. De bedoeling is te tonen dat deze samenwerking onder de bij de ELD aangesloten partijen reëel is.

Die samenwerking vlot doen verlopen is zeker niet de gemakkelijkste opdracht geweest die aan het Secretariaat-generaal van de Federatie werd toevertrouwd. Dat dit mogelijk was werd bewezen door het redactie-comité dat erin slaagde in een zeer korte tijd een document te produceren waarvan de inhoud toch in grote lijnen de onderscheiden partijen kon bevredigen. Daarnaast verloopt de werking van een paar andere commissies van de Federatie zonder al te grote problemen.

Toch blijft het moeilijk de spontane doorstroming van informatie van de diverse partijen naar de Federatie te verzekeren en op die manier een uitwisseling op gang te brengen die zou kunnen bijdragen tot een betere kennis van de wederzijdse problemen. Wellicht houdt dit verband met het feit dat alle partijen zich vooral bekommeren om nationale vraagstukken en de noodzaak niet aanvoelen om zich op de hoogte te stellen van hetgeen zich afspeelt binnen de andere liberale partijen of van de problemen waarmee zij geconfronteerd zijn. De politieke horizon reikt overigens in het algemeen zelden verder dan de nationale grenzen. Zo de taalkennis geen onoverkomelijke hinderpaal is voor contacten is het niet

altijd mogelijk inzage te nemen van informatie zo die vertaald is : het Deens bv. is voor weinige liberale lezers in andere lidstaten toegankelijk.

Zelfs zo de leidende figuren elkaar geregeld ontmoeten (8) tijdens bijeenkomsten van de Raad van Ministers draagt dit niet bij tot contacten op een bredere basis. Nochtans bestaan bij een aantal partijen reeds commissies voor buitenlandse betrekkingen doch hun belangstelling gaat meer uit naar de politieke gebeurtenissen dan naar de contacten of de samenwerking met ideologisch bevriende partijen. Toch wordt geprobeerd daar iets aan te doen door uitnodigingen voor congressen te zenden aan de andere aangesloten partijen. Hier kan worden aangestipt dat het statutair tot de taak behoort van de Secretaris-generaal van de Federatie om de jaarlijkse congressen bij te wonen van de bij de ELD aangesloten partijen en hierop verslag uit te brengen van de werkzaamheden van de Federatie.

Gebrek aan tijd is er wellicht verantwoordelijk voor dat het vestigen van nauwe contacten tussen de diverse liberale partijen (althans zij zich die scharen achter het Manifest van Oxford van 1947) zo moeizaam is verlopen en dat die meestal gebeurden via de Liberale en Democratische fractie in het Europees Parlement en de Liberale Internationale. In beide gevallen waren de leden veelal geen lid van het partijbestuur en werd zeer weinig over de activiteit van deze groepering vernomen.

Ten slotte dient nog gezegd dat het Bestuur van de ELD-Federatie werd waargenomen tot begin 1979 door de Luxemburgse Eerste minister Gaston Thorn, als Voorzitter en met als ondervoorzitters de Westduitse Minister van Buitenlandse Zaken en tevens partijvoorzitter van de FDP Hans-Dietrich Genscher, en H. J. de Koster, van 1972 tot 1978 ondervoorzitter van de Liberale Internationale en thans Voorzitter van de Raad van Europa. Voor de eerste twee liet hun intense politieke activiteit (de h. Thorn beheert vier departementen in het Groothertogdom) nog weinig tijd om « de partijen van de landen van de Gemeenschap te verenigen die overeenkomstig de liberale idealen een bijdrage wensen te leveren aan de oprichting van een Europese Unie » (art. 1 van de statuten van de ELD-Federatie). Werd Voorzitter Thorn in zijn functie bevestigd door het Congres van Londen, dan heeft het Uitvoerend Comité als ondervoorzitters thans Willy De Clercq, Voorzitter van de PVV, en Martin Bangemann aangesteld. Aangezien geen van beiden momenteel regeringsverantwoordelijkheid draagt moet men deze keuze zien als een aanwijzing dat men van hen verwacht dat zij zich meer actief zullen gaan bezig houden met het functioneren van de Federatie.

---

(8) Momenteel zijn vijf van de negen Ministers van Buitenlandse Zaken van de Europese Gemeenschap lid van een bij de ELD aangesloten partij, nl. deze van Frankrijk, West-Duitsland, Nederland, Denemarken en Luxemburg.

Toch heeft de samenwerking onder de diverse partij-organisaties een andere zeer concrete vorm gekregen door de publicatie in de Bijlagen van het Belgisch Staatsblad van 8 februari 1979 van de statuten van de « *Jean Rey Stichting* », een vereniging zonder winstoogmerk volgens Belgisch recht (9). In feite gaat het om een initiatief van de in de landen van de Europese Gemeenschap bestaande studiecentra en stichtingen, aanleunend bij partijen aangesloten bij de ELD-Federatie. Reeds in december 1977 werd tijdens een bijeenkomst van directeurs van de liberale en democratische parapolitieke instellingen de oprichting onder ogen genomen van een gemeenschappelijk Europees studiecentrum dat nauw met de Federatie zou samenwerken en met de fractie in het Europees Parlement. Een ontwerp van statuten werd door het Paul Hymanscentrum (België) opgesteld en vrij vlug werd men het eens om met een dergelijk studiecentrum van wal te steken. Het zou de naam worden gegeven van de vroegere Belgische Minister van Economische Zaken en lange tijd voorzitter van de Liberale Beweging voor een verenigd Europa. Jean Rey is tot nog toe de enige liberaal die Voorzitter was van de EEG-Commissie.

Op het ELD Congres te Londen werden de laatste handtekeningen op de oprichtingsakte aangebracht.

Het doel van de Stichting is drievoudig :

- de studie van de liberaal-democratische doctrine, conform het Liberaal Manifest van Oxford van april 1947, de Verklaring van Oxford van 1967 en de Verklaring van Stuttgart van 29 maart 1976 ;
- de verspreiding en het bevorderen van deze doctrine door middel van publicaties, colloquia en dies meer ;
- het verlenen van materiële en intellectuele assistentie aan de ELD-Federatie en aan haar representatieve Europese parlementaire fractie.

Daarom zal de Jean Rey Stichting pas vanaf juni 1979 operationeel zijn.

Inmiddels werd echter reeds als inzet van haar activiteiten een colloquium georganiseerd te Brussel (28 februari 1979) gewijd aan het probleem van de werkloosheid in de Europese Gemeenschap.

Er lijkt dus wel een wil aanwezig te zijn om de samenwerking uit te diepen en de cohesie onder de liberale krachten in Europa te verstevigen, hetgeen de Federatie zou in staat stellen bij haar optreden een grote homogeniteit te vertonen. Het feit dat geen enkele partij een uitgesproken overwicht in de Federatie aan de dag kan leggen om reden van de getalsterkte van haar afvaardiging draagt hier wellicht toe bij. De

---

(9) De zetel van de Jean Rey Stichting is gevestigd Napelsstraat 39 te 1050 Brussel, waar zich het Paul Hymanscentrum bevindt.

credibiliteit van de partijen, aangesloten bij de Federatie kan ook niet in opspraak komen door enige incoherentie tussen hun houding op nationaal en op Europees vlak. Daar waar de Liberalen aan het bewind deelnemen (in vijf van de negen lidstaten) moeten zij wel sommige compromissen aanvaarden die toch niet tot diepe ideologische tegenstellingen aanleiding kunnen geven.

Voor de Federatie blijft het Britse kiesstelsel evenwel een steen des aanstoets omdat hierdoor de vertegenwoordiging in het Europees Parlement niet werkelijk beantwoordt aan hetgeen men normaal zou kunnen verwachten indien de verkiezingen overal werden georganiseerd op basis van het proportioneel kiesstelsel. De liberale invloed wordt hierdoor onvermijdelijk beperkter in het rechtstreeks verkozen Europees Parlement. Het belet de vertegenwoordigers van de Liberal Party evenwel niet een aanwezigheidspolitiek te voeren in de diverse organen van de Federatie en dit ondanks aanvankelijke bezwaren tegen de opneming van de « Giscardiens », uitgedrukt te Stuttgart bij monde van Jeremy Thorpe, toenmalig partijvoorzitter.

De onzekerheid over de houding van de Parti Républicain werd weggenomen en haar vertegenwoordigers speelden ook een actieve rol zowel bij het opmaken van het programma als op het Congres van Brussel. Toch heeft de oprichting van de UDF een bepaalde dubbelzinnigheid doen rijzen die duidelijk verband houdt met de specifieke toestand in Frankrijk en die wellicht zal blijven bestaan tot na de verkiezingen.

De ELD-Federatie heeft tegen de verwachtingen van velen in en ondanks haar ondersteld dispaaraat karakter blijk gegeven van een onbetwistbare operationele doeltreffendheid. Zij was de eerste Europese politieke groepering die gevormd werd, zij kwam het eerst klaar met een uitgebreid programma dat onderworpen werd aan de democratische uitspraak van een congres, en zij overweegt thans de motor te zijn bij het definiëren van een vernieuwd liberalisme. Dit kan misschien een verklaring vinden in de grotere zelfstandigheid van de partijen ten overstaan van sociale organisaties en in de plaats die zij op het politieke schakbord in hun onderscheiden landen bezetten. Het programma is zeker geenszins beïnvloed geworden door de deelneming van sommige partijen aan een coalitie-regering. Het samenleven met andere partijen heeft nooit spanningen veroorzaakt of problemen doen ontstaan (behalve voor de MRG en Det Radikale Venstre die reeds vlug uit de Federatie traden).

Pas na 10 juni zal men kunnen zeggen hoe de Federatie verder zal evolueren. Toch lijken de grondvesten vrij stevig en zullen zij aan de ELD en haar vertegenwoordigers in het Europees Parlement toelaten zich bij de verdere opbouw van Europa te doen gelden. Prioritair zal evenwel zeker zijn de toepassing te verkrijgen van artikel 138, derde lid,

van het Verdrag van Rome dat voor de Liberalen een meer dan gewone betekenis heeft.

Summary : Emergence and development of the European cooperation at liberal party level.

First international contacts between Liberals date back to just after the First World War with the creation of the Liberal World Union in 1924. Regular meetings among Liberals began in 1947 within the Liberal International, which at once published the « Oxford Manifesto » reaffirming basic liberal principles. Among the subjects discussed : the European integration. Another contribution to the European cooperation was made by the Liberal Movement for a United Europe, created by the Belgian liberal leader Roger Motz.

At a congress in Stuttgart in March 1976 a Federation of Liberals and Democrats was officially created. Fourteen parties initially joined the Federation, two however dropped out.

In November 1976 at a Congress in The Hague, first preparations were made for a European election programme, which was approved in Brussels in November 1977, at the conclusion of a democratic consultation of all parties.

This programme maps out a number of liberal ideas on the future cooperation in Europe in various fields of activity. There were no major divergencies between the various member-parties of the Federation. It is identical in its contents for all ELD parties.

Eurocommunism : a brief political-historical portrait *

---

by Lawrence GRAY,

Professor at the Johns Hopkins University Center, Bologna, Italy.

★

Polycentrism : a methodological premise.

Not so many years ago « international communism » was commonly regarded as a uniform and uncomplicated entity. Little or no attention was paid to differences between the several communist states or the many communist parties. The symbol for the totality of communist systems was an undifferentiated piece of rock — the monolith (1).

In recent years, however, the study of communist parties and communist polities has tended to concentrate more on the differences between them and the processes of interaction within them. As observers become more aware of the different elements within these complex structures communist parties are increasingly seen as « systems », thereby implying recognition of divergencies within — and differences between — parties once considered homogeneous and immutable elements of an « international communism ». The questions surrounding the nature of the Eurocommunist phenomenon reflect only the most recent example of the difficulty in determining what communism really is, or what persons, parties or polities should be called communist. This confusion in the West, of course, only mirrors the plural reality of the communist world.

---

* De Nederlandse en aangepaste versie van deze bijdrage zal eerlang verschijnen in het verzamelwerk : Eurocommunisme en Westers Marxisme (Nederlandsche Boekhandel te Antwerpen) uitgegeven onder redactie van Prof. B.J. DE CLERCQ.

(1) This tendency was prevalent among many communist leaders as well, since, « each communist party was the child of the marriage of two ill-assorted partners, a national left and the October Revolution. That marriage was based both on love and convenience... The decision of revolutionaries to adopt the Bolshevik model was due to the evident failure of all other forms of organization, strategy, and tactics... Lenin had succeeded. It seemed sensible to follow the recipe of success, » E.J. Hobsbawm, *Revolutionaries* (London : Weidenfeld and Nicolson, 1973), p. 3.

The fortunes of non-ruling communist parties have widely fluctuated. Since the end of World War II few have significantly expanded their domestic base. The Italian Communist Party (PCI) is, however, widely recognized as the most successful non-ruling communist party in the Western world. And the post-war experience and strategy of the PCI may be considered as something of an inspirational forerunner of the contemporary Eurocommunist phenomenon.

Not only has the PCI's electoral success been exceptional, but it is, moreover, generally acknowledged as one of the pathbreakers in the evolution since 1956 of the international communist movement itself. From the outset of that metamorphosis in inter-party relations set in motion by the Twentieth Congress of the CPSU and the Soviet-Yugoslav rapprochement, the PCI has consistently opposed any form of centralized control over the communist movement and advocated autonomy in the search for national paths to socialism. The coining of the term « polycentrism » by the party's Secretary-General, Palmiro Togliatti, in June 1956 reflected this stance. Furthermore, in plotting its own path to socialism, the PCI sought to legitimize in contemporary international communist strategy the long disputed notion of a « transitional stage » between the decline of capitalism and the coming of socialism. The Italian Communists' post-1956 call for « structural reforms » of Italian society through parliamentary action was, accordingly, viewed as a means not only of attracting allies among political moderates but of advancing in concrete, immediate terms the cause of socialism. Indeed, this acceptance of a seemingly open-ended democratic transitional phase during which Italian society would gradually evolve in a socialist direction placed the PCI dangerously close to the brink of revisionist heresy. From the point of view, then, of both inter-party relations and domestic strategy, the Italian Communist Party rapidly moved to a more independent position along the international communist political spectrum (2).

Over the past few years, of course, such a posture has ceased to be unique. With the advent of Eurocommunism, the Spanish Communist Party (PCE) and the far larger but more orthodox French Communist

---

(2) In early 1962 Togliatti noted, during a press conference, that the Italian Communist Party had grown into a « communist giraffe ». He was trying to convince non-believers that the PCI was a democratic party in spite of its being Marxist. Those who deny it, Togliatti claimed, are « like those ignoramuses who could not believe that a giraffe was real when they first saw it because it was just too different from all other animals ». The quotation is paraphrased by Arrigo Levi, « The Giraffe », *Encounter*, 13, July 19, 1971, p. 84.

Party (PCF) have modified their policies in a similar direction (3). Nevertheless, the PCI was the first West European Communist Party to pursue this path, and its innovating efforts were doubtless at least partially responsible for prodding the more conservative parties into adopting a similar line.

Why this situation has come about is a question of more than historical interest. Non-communist scholars have frequently failed to anticipate developments in international communist affairs. The Soviet-Yugoslav break, the Hungarian Revolution, the public outbreak of the Sino-Soviet rift, the Rumanian and Czechoslovakian bids for autonomy, to cite the more striking cases, took Western observers by surprise and found them ill-prepared to offer any comprehensive explanation for these events. Similarly, the accelerating shifts and splits among the non-ruling communist parties were primarily the objects of contemporary journalistic observation rather than subjects of timely prediction or theoretical analysis among scholars. This record of failure can be partially explained by the methodological approach long prevalent in comparative communist studies whereby the common denominators are stressed and the « national peculiarities » of the parties or states are neglected. Western students of communism were, in effect, like the Stalinist policy-makers, concerned more with model-building than with reality. Monolithic unity was viewed as something intrinsically fundamental to the international communist movement rather than as an external uniformity imposed by Soviet power. Hence, the individuality of men and parties was obscured in the search for evidence of similarity. Western students of communism tended to adopt a general and poorly defined « model ». Like the Stalinists, they regarded actual variations from the model as aberrations. Thus, individuals and parties were seen as communist when they conformed to the model, and non-communist insofar as they differed from it. However, the general model was in fact not general at all but an actual or idealized representation of the Soviet Union. Any ideological and political creativity was generally interpreted as a defection from the communist cause when it differed from Soviet practices or wishes.

This preoccupation with Soviet precedents is particularly distorting in studying the Eurocommunist parties. Far it draws attention away from rich national traditions, intellectual as well as political. In the political atmosphere of the Cold War and Stalinist oppression of Eastern Europe,

---

(3) For many years the British Communist Party has closely maintained a « Eurocommunist » position as well.

such an orientation for Western studies was somewhat understandable. Nevertheless, as a prevailing assumption, this view of communism as a « monolith » blocked the perception of national distinctions, led to the neglect of significant facets of the movement's history, and, most importantly, all but precluded the expectation of change.

The road to Madrid.

The official, public acceptance of the term Eurocommunism was won at the Madrid Conference (March 1977) of the Spanish, French, and Italian Communist Parties. Yet, not only the nature of the phenomenon but its ultimate definition remained subject to controversy. The broadest definition would include Yugoslavia, Romania and logically, any form of Communism expressing independence from the Soviet Union. The narrowest definition would restrict the concept to those parties working to create a Socialist Western Europe, who believe in a link between the struggles for democratic socialism and for a united Europe, or in the priority of the European over the national and the universal dimensions: this would include the Italian and Spanish parties but exclude the French. Finally, an intermediate definition — the one used here and the one which seems to be best since the Madrid meeting — insists on a pluralistic version of Communism; it is supposed to suit developed societies and pledges to maintain their complex social structure and liberal traditions and institutions not only on the road towards socialism but in socialist society itself. It is based on the convergence of the three Communist parties represented in Madrid (4).

The Italian Communist Party has, of course, long recognized that the Soviet Union could not be a « model » for change in Italian society. Other Communist parties in advanced industrial societies have also realized that the Soviet record in democratic practices, especially in relation to individual freedoms and a plurality of parties, falls short of what is acceptable in the West and is consequently a strategic liability.

Having set out after 1945 to achieve power through the ballot box, the most important Western Communist parties, those of Italy, France and Spain, have tried to present a responsible image while retaining

---

(4) However, by its emphasis on programmes and principles, rather than opposition to Moscow or a geographical framework as such, this definition would logically include other Communist parties of similar persuasion — for example, the Japanese Communist Party, the British Communist Party, the Belgian Communist Party and, more recently, the Mexican Communist Party. This definition, of course, excludes the Communist Parties of Romania and Yugoslavia, not to mention those of China and Albania.

revolutionary characteristics to avoid being outflanked on the Left (5). Within recent years, these three parties have emphasized their compatibility with the European liberal-democratic tradition. At the same time they have stressed that they do not wish to set a pattern for one another or anyone else or create a new « center » of Communism.

Since January 1974, West European Communist leaders have exchanged views and co-ordinated approaches mainly through bilateral meetings. When it became known that the leaders of the Spanish, Italian and French parties — Santiago Carrillo, Enrico Berlinguer and Georges Marchais, respectively — were to meet in Madrid on March 2 and 3, 1977, references were immediately made to a « Eurocommunist summit ». But in mid-February 1977, PCE sources were quoted as saying that the meeting would only be an act of solidarity with the Spanish party in its efforts to gain legalisation (6). In any event, the Madrid meeting issued a joint declaration which went slightly further than earlier bilateral party statements in spelling out the basic features of the Eurocommunist road (7).

The three-party declaration in Madrid said nothing about relations with the Soviet Union and Eastern Europe ; it became clear before the meeting that there would be no joint attack on the Soviet Union over human rights issues. And the three parties' foreign policy, flowing from their vision of « building socialism within democracy and freedom », remained sketchy. Avoiding on this occasion any specific mention of the American presence in Europe, and NATO or the Warsaw Pact, they outlined the goal of a « peaceful, democratic and independent Europe, without foreign bases and with no arms race ». To reach this objective, they urged new steps on the path of detente and peaceful coexistence, full application of the Helsinki Final Act and the ending of military blocs in Europe.

The Madrid declaration's outstanding feature, therefore, was its internal section with the three parties' pledge to « work within the framework of the pluralism of political and social forces, and to respect, guarantee

---

(5) Smaller parties with practically no hope of winning power — such as the British (CPGB) and Belgian (PCB) Communist Parties — have also moved towards stressing the national character of their roads to Communism.

(6) *Mundo Obrero*, February 20, 1977.

(7) Statements by the three leaders at a Press Conference, however, revealed some of the persisting differences of view, particularly between Marchais and the other two. Marchais reiterated the need for class warfare and for international solidarity among Communists — points glossed over by Berlinguer and Carrillo. See *L'Humanité*, March 3, 1977 and *L'Unita*, March 3, 1977.

and develop all individual and collective freedoms » (8). These included freedom of the press, the independence of trade unions, the right to strike, inviolability of privacy, free movement of people within the country and abroad, and the right to change the government by the democratic vote of a majority. The references to a plurality of parties, without the usual accompanying warning that the Communist Party must assume a « vanguard » or leading role, and the right to strike and the democratic alternation of power constituted a move away from normal Communist Party programs.

Deriving from « national roads to socialism » and from Togliatti's concept of polycentrism, the term « Eurocommunism » came into use, mainly among journalists, during the preparations for the 1976 Conference of European Communist Parties in East Berlin (9). The search for a common approach by those parties operating within a democratic tradition had already brought the West European parties together on a number of occasions. By the time the West European Communist Parties met in Brussels in January 1974, the EEC had been accepted as a fact of life, at least by the PCI and the PCF, criticism of NATO was muted and the calls for united action with Leftist and Christian forces were accompanied by protestations of the Communists' belief in personal liberties, a plurality of parties, free institutions and religious and cultural freedom — even after the transition to a Socialist government (10).

One reason for the change of tone was Allende's overthrow in Chile four months earlier, which had particularly impressed Berlinguer, as a warning of what could happen when Socialists and Communists tried to rule without a consensus of support in the country as a whole. During September and October 1973, three articles by Berlinguer appeared in the PCI party journal, *Rinascita*, analysing the situation in Italy and advocating an « historic compromise » to include Christian Democrats alongside Communists and Socialists in a broad alliance. In Brussels, Berlinguer declared that the achievement of socialism in Western Europe called for « new ways different from those followed in other countries » which must take national conditions and traditions fully

---

(8) *L'Unità*, March 3, 1977.

(9) Several well-known journalists and politicians have alternatively been accused of and claimed credit for inventing the term « Eurocommunism » — among them Zbigniew Brzezinski, Arrigo Levi, William Griffith and Milovan Djilas. But it is probably Frane Barbieri, a Yugoslav journalist, who coined it.

(10) *L'Unità*, January 22, 1974.

into account (11). For the Spanish Communist Party, Carrillo said that the path must be « consistently democratic » with a multi-party system and the involvement of Christians as well as Socialists in a progressive front (12). Compared with the earlier West European Communist meetings, there were fewer declarations of support for the Soviet party and its policies — and Moscow's reaction was correspondingly cool. A joint statement by the PCI and PCE after their meeting in Livorno in July 1975 specifically endorsed democratic freedoms and rights after the transition to socialism (13).

As the final preparations went ahead for the Conference of European Communist Parties at the end of June 1976, the Italian and French Communists, anxious to stress their parties' freedom from Soviet tutelage, had taken the lead (among the non-ruling parties) in opposing any steps towards a reassertion of Soviet hegemony over the Communist movement. Berlinguer was the first Communist leader to use the word « Eurocommunism » in discussions with foreign colleagues, when he met the PCF leaders in Paris on June 3, 1976. Noting that it had been coined by the Press and not by the parties themselves, he remarked that its wide currency and the hopes and questions raised by it pointed to a general interest in the Western Communist Parties and their view of the path to socialism. Finally, at the 1976 Conference, Berlinguer added that the PCI and « some other » communist parties had « independently » come to similar conclusions about policy and that it was their new searching for the right road which had been referred to as « Eurocommunism » (14).

Thus, the road to the Madrid Conference was paved with the accumulated political history of each of the parties' need to cautiously assert their identity as Eurocommunist forces. That need also reflected the peculiarities of and differences between each parties' own history and present strategy.

---

(11) Enrico Berlinguer, *La politica internazionale dei comunisti italiani* (Editori Riuniti, Rome, 1976), p. 203.

(12) *Mundo Obrero*, January 15, 1974.

(13) *L'Unità*, July 23, 1975.

(14) Berlinguer, *La politica internazionale dei comunisti italiani*, p. 205. In a television interview in Paris on February 7, 1977, and again after his meeting with Carrillo and Berlinguer in Madrid on March 3, Marchais for the first time specifically linked the three Eurocommunist parties together by noting their « common basic problems ». The Eurocommunist parties were evolving a « socialist perspective strongly marked by the same democratic concern », he said on television, and it did not « bother » him if this was called Eurocommunism, though the Communists had not invented the word. See *L'Humanité*, February 8 and March 5, 1977.

A profile of the eurocommunist parties.

The Italian Communist Party.

By the late 1970's the PCI was in a category by itself among communist parties. Not a ruling party, it nevertheless could no longer be thought of as a party without state power. It took part directly in the government of six of the country's twenty regions, and indirectly in four more. Without counting the instances where it exercises indirect influence, by 1975 the PCI ruled in 2,715 of the country's 7,900 municipalities. Among these are 40 out of 93 provincial or regional capitals, including Rome (15). Thus, the party holds some official power over about half of Italy's population. Moreover, it controls a network of « mass organizations », labor unions, and cooperatives which are in themselves political and economic forces in Italian life. From the neighborhood to the factory, the Parliament, the board room, the judicial chambers or the diplomatic conference room, the PCI's representatives make their influence felt. Since the PCI has been financially independent for several years, it does little good any more to ask what the party's budget is.

The PCI's climb to its present position began during the period 1931-1943 when its then Secretary General, Palmiro Togliatti, served in the Moscow offices of the Comintern. The pragmatic, gradualist path of the PCI throughout the post-war period was to be a natural consequence of the strategic outlook of Togliatti who was Secretary General from the late 1930s until his death in 1964. And the political outlook of Togliatti developed as part of an Italian Marxist tradition whose principal creative expression was the career and writings of party founder Antonio Gramsci. From Gramsci the PCI acquired an identity of its own which enabled it to play an important part in the political and intellectual life of the country since the overthrow of the Fascist dictatorship in 1944. Indeed, Gramsci became something of an apostolic figure in the post-1945 history of Italian Communism, vitally important to the party when it set out to invent an «Italian road to socialism ». And the *via italiana al socialismo* became the pillar of a Eurocommunist

---

(15) For additional electoral data, see Howard R. Penniman, ed., *Italy at the Polls* (American Enterprise Institute, Washington, DC, 1977). Founded in 1921, the PCI has come a long way in its post-war parliamentary struggle. Over the past thirty years, the PCI has improved its electoral position by moving steadily upward from 18.9 % of the vote. In the 1976 general elections the PCI received 34.4 % of the vote and 228 out of 639 seats in the Chamber of Deputies, and 116 out of 315 in the Senate. In 1977, the party numbered 1 806 000 members. The Central Committee numbers 177 members, the *Direzione* 36, and the *Segreteria* 9 members.

strategy, respected and admired, if not always faithfully emulated, by other West European Communist parties.

Since the end of the Second World War, the domestic strategy of the PCI has been based on a very few cardinal rules. First of all, state power cannot be conquered with a classical Leninist strategy. Second, Communist forces can legally take power only by avoiding a frontal clash with the Christian Democratic Party (DC), the largest party in the country. Third, in favorable circumstances the PCI may present itself to the country as a « governing party » available for national responsibilities. The strategy of the PCI today is an elaborated and evolving version of these fundamental rules, the guideposts of the *via italiana*, which have guided PCI advances throughout the post war period.

Elaborated by the present Secretary General of the PCI, Enrico Berlinguer, and known as the « historical compromise », Italian Communist domestic strategy is attuned to the social and economic weaknesses of modern Italy. It is based on an ideological and strategic premise that is not new in the history of post-war Italian politics: the tendency for accommodation, in this case among Communists, Socialists and Catholics, in order to iron out a program of gradual transformation of Italian society within a democratic framework. Such a strategy is global and long-term in view. It is designed not to tolerate impatience, rather it bets on gradual advances. The aim is to mold together in the largest possible consensus, without violent disruptions, the aspirations of the working class with the demands of the middle classes. The political design, even urgency, of PCI strategy is new and well defined, however. It is a response to the acute crisis in Italian society owing to the suffocating weight of a parasitical state bureaucracy and the immobile state of affairs within the Christian Democratic controlled government. This largely explains the widespread interest the « communist question » has aroused in Italy and abroad during recent years.

Today, the PCI's immediate aim, whether expressed in the formula « historic compromise » or, more recently, a « government of national unity », is to exert pressure and « condition » the government policy choices taken by others. The party is less interested in cabinet posts than in two objectives: the acquisition of key posts in the bureaucracy and the economy, and the « conditioning » of the major non-communist parties.

The party's greatest difficulties stem from its being perceived by many Italians as dangerous. Hence, it has spared no effort to convince Italians and foreigners alike that it would not institute a Soviet-type regime, that it is not antireligious, and that its greater influence would not alter Italy's status as protege and beneficiary of the USA. Indeed, the

PCI currently claims that its aims are quite compatible with those of the most up-to-date elements of the Catholic Church and of the USA. It has eagerly cited any hint that either the Church or the US government might agree with it, and deplored manifestations of the contrary.

The PCI is well aware that the party's quest for power must be gradual and tenuous. Mindful of what befell the Allende government in Chile, the PCI wants to advance so that each step does not raise more opposition, but rather makes opposition less likely. Hence it is wary of taking governmental responsibility except as part of the broadest possible coalition of parties, even if this involves a « programmatic agreement » among the parties in Parliament to support a minority DC government — the kind of arrangement that governed Italy from mid-1977 until January 1979. The PCI trusts that each of its own advances will be accompanied by changes within the other potential coalition partners. Also, while it must continue to keep on good terms with the labor unions, especially the large party-dominated CGIL, the PCI aims to prevent the unions from plunging the nation into economic chaos.

But in order to be successful the historical compromise demands a stable political context on both an international and internal level. And, clearly, such a political context has not evolved in a way favorable to the strategic preferences of the PCI leadership, since the party provoked a crisis in January 1979 by withdrawing from the « programmatic agreement » that supported the minority Christian Democratic government.

Indeed, nearly three years after the PCI's advance in the June 1976 general elections and the subsequent admission of the party in the government majority, a process of reorientation is underway. At the domestic policy level after the 1976 elections, the PCI leadership seemed convinced that the accommodation and conciliation among heterogeneous political forces would allow the party to exert a real influence on the restructuring of Italian society. This strategy of self-legitimation by means of the historical compromise was weakened by the stalemate produced by the PCI's incapacity both to condition the DC's policy and to be accepted as a government partner. In this way the « image » of the PCI has undergone a process of gradual deterioration and, while not renouncing its strategic aim of « national unity », the party has embarked on a tactical reorientation and has recently begun to take its distance from the Christian Democratic party.

The French Communist Party.

The PCF was founded in December 1920. Except for a short period the party has operated publicly and legally, a record unique among major

non-ruling Communist parties (16). The PCF membership remains by far the largest and the most militant of all French parties, and probably is larger than the membership of all other French parties combined.

The PCF electorate today continues its post-1958 stability at more or less a fifth of the total vote. Since 1972 the PCF has been allied both electorally and programmatically with the Socialist Party (PS) and the small Movement of Left Wing Radicals (MRG). Until the parliamentary elections of March 1978 the PCF was committed to a « Union of the Left » strategy with the PS and the MRG. This strategy was to follow the « Common Program » signed in 1972, the aim of which was to move France towards socialism. But rising tensions between socialist and communists in mid-1977, owing to the strong advance of the PS in 1977 local elections and the displacement of the PCF as the dominant partner in the Union of the Left alliance, contributed in no small way to the defeat of the French Left in the parliamentary elections of March 1978. Since that point the « Common Program » has been « temporarily » suspended and relations between the communists and socialists have deteriorated. However, the PCF, which was last a governmental partner in the Tripartite governments of 1944-1947, still refuses to consider any other possibility of national governmental participation other than that of a Left-wing alliance with the Socialists.

PCF membership has grown significantly in absolute terms in the past few years. After stagnating around 300,000 in the 1960s, the total at the end of 1977 was approximately 800,000 (17). The intensification of PCF recruitment has been essentially a process of increasing membership within the Left Wing « world » itself: that is, mainly it involves getting voters and sympathizers to take out a party card. The counterpart of this is no doubt a reduced level of militant activities on a relative scale and serious problems of organizational integration — both of which are indicated by numerous articles in the party press and a certain level of intellectual dissidence (18). As to social composition, the PCF still insists on the absolute priority of workers in all party activities, although there has been for the past few years an attempt to shed the most dogmatic aspects of the party's traditional *ouvrieriste* ideology in order to attract more electoral and organizational support from other classes and groups. In 1966-1967 the PCF

---

(16) The PCF endured a period of illegality in 1939-1940 following its support of the Nazi-Soviet pact and also during the clandestine period (1941-1944) of the Resistance.

(17) *L'Humanité*, December 1, 1977.

(18) For example, the barrage of articles by communist intellectuals appearing in the non-communist press, especially *Le Monde*, after the 1978 electoral defeat.

claimed to be about 60 % working class in its membership, including housewives of workers and retired workers without which the figure was closer to 40 %. No global statistics have been given since 1966-1967, although the party's social composition has changed considerably. In 1977 it was estimated that new recruits were about 40 % workers (19).

The present national leadership of the PCF was elected at the party's 22nd Congress, 4-8 February 1976. The Central Committee numbers 97 full and 24 candidate members. The Politburo numbers 21 members. The Secretariat, which is the main directing organ of the party, consists of 7 members. The cell structure of the PCF has continued to show significant development along with the rise in membership. In January 1977 there were over 24,000 cells in the 97 party federations. A strong emphasis in the past few years on increasing the number and relative percentage of workplace cells has continued — partly to overwhelm the rather minor efforts of the Socialists in this direction, partly to foster the membership increase, and partly to reinforce PCF mobilization capacities.

The major mass movement controlled by the PCF continues to be the General Confederation of Labor (CGT). Still by far the largest union organization in France (approximately 2 million members), the CGT is, according to the results of professional elections and its mobilization capacities, the dominant union in all three sectors of the French economy — private, nationalized, and public.

The PCF Congress in February 1976 adopted the slogan « Socialism in French colors », a new wording of the older slogan, « the French road to socialism ». In general, the Congress marked a consolidation of the left-wing alliance option and an elaboration of the French Communist version of the peaceful, pluralist, and democratic strategy for a transition to socialism and for socialism itself. Therein, the Congress also marked a personal triumph for the party leadership of Georges Marchais. Most of the party leaders today appear on the whole unified in the belief that the PCF has no interesting alternative to a strategy of broadened political and social alliances, and a parliamentary conquest of power, although, to be sure, differences may arise over tactical questions. After the 1976 party congress, socialist electoral superiority was accepted as the necessary price for alliance with the PS, the only likely PCF access to national government. But during the months preceding the 1978 parliamentary elections, it became clear that

---

(19) Statement by Andre Vieuquet in *L'Humanité*, February 8, 1978.

the PCF was less interested in playing the role of junior partner of a possible left-wing government. Thus, the PCF began an ideological campaign to « re-dimension » the balance of power between the two left wing parties producing, as a consequence, what most observers considered to be a deliberate electoral loss.

In recent years the PCF has elaborated its doctrinal commitment to a pluralist and democratic form of socialism and has extended its explicit and implicit criticism of the Soviet Union. In particular, the party voted at its 1976 Congress to drop the « dictatorship of the proletariat » doctrine, saying it no longer expressed the French Communist conception of political and social power in either the transition phase of « advanced democracy » or in socialism itself. Moreover, the party has also become more united and reconciled, especially since 1976, with a foreign policy of critical relations with the Soviet Union.

The Spanish Communist Party.

The PCE is the third largest communist party in Western Europe. Founded in 1920, the party remained illegal between 1939 and 1977, the years of the Franco regime (20). Current membership of the party numbers approximately 200,000. The PCE is headed by a 17 member Permanent Commission of the Executive Committee, a 45 member Executive Committee, and a 160 member Central Committee. The President of the party is Dolores Ibarruri (« La Passionaria »), whose position is largely honorary. The politics of the PCE bears the strong personal imprint of the party's Secretary General, Santiago Carrillo. The main pillars of support for the party are the semi-autonomous Catalan Unified Socialist Party (PSUC) and the workers affiliated with or sympathetic to the powerful Communist labor union, the *Comisiones Obreras* (CC.OO.). The CC.OO. claims a membership of nearly two million after their first national congress, held in June 1978. The popular Marcelino Camacho is the leader of the CC.OO.

The results of the June 1977 elections for the first Spanish post-Franco Constituent Assembly gave the PCE 9 % of the popular vote. These results were strongly bolstered by the PSUC showing in Catalunya : 19 %, which helped to bring up the PCE national average.

A major concern of Carrillo is the projection of an image of a democratic, nationalist PCE, independent of the Soviet Union. The PCE has emphasized its alignment with the PCI and PCF in opposition to Mos-

---

(20) A rival group that splintered from the PCE in 1970 is known as the Spanish Communist Workers' Party (PCOE). Led by Enrique Lister, and heavily funded by the Soviet Union, it favored continued close alignment with the policies of the Soviet Union. As a political party, the PCOE has been ineffectual and not very active.

cow's repeated calls for « international solidarity ». Carrillo has compared the Eurocommunists' resistance to Moscow's dominance to the heretic Martin Luther's rejection of Rome : « We also had our pope, our Vatican... But as we mature and become less of a church, we must become more rational, closer to reality » (21).

A major drama for the PCE was its April 1978 Congress where the party was redefined as a « Marxist revolutionary » party, dropping the Leninist label. This was accomplished not without a considerable amount of infighting, bargaining, and high-handed authoritarian methods used by Carrillo. The issue of « Leninism » presented a special problem for the PCE in Catalunya, the most wealthy and industrially progressive region in Spain. Moreover, the CC.OO. is strong in Catalunya and the union is influenced by traditional Leninist sentiment, which led the PSUC to adopt a pro-Leninist stance at the PCE Congress. Spanish Communism in Catalunya is represented by the PSUC, which is not just the Catalan section of the PCE but an independent « equal » of the PCE. (Leaders of the PSUC also sit on leading organs of the PCE, but the PSUC is run only by Catalans.) The major problem confronting the PSUC leadership was to satisfy the Leninist base of their party while adopting the more moderate Eurocommunist policies of the PCE, policies favored by a majority of the leadership. The « Leninist position » of the PSUC was essentially a « warning » to Carrillo, a warning that he was proceeding too fast in his goal of Eurocommunizing the PCE. The PSUC Leninists are perhaps the realists of the party, not necessarily the guardians of orthodoxy. Thus, Leninism in the PSUC represents a kind of unnatural marriage between the exponents of Leninism and classical Leninist theory (22).

Under the astute leadership of Carrillo, the PCE — emerging from the years of clandestinity — is clearly writing its significant history today, as remnants of Franco's regime wither away, in the same way in which the PCI began writing their history with Togliatti's arrival in Italy in the distant spring of 1944. Otherwise said, the demise of authoritarian regimes (in Spain today, in Italy and France more than thirty years ago) offers Communist parties an unprecedented opportunity to ride the

---

(21) *El País*, June 29, 1977.

(22) The leaders of the PSUC and the CC.OO. tend to believe that without the doctrines of successful revolutions elsewhere there is the danger of apoliticization on the part of the workers, who were taught to nourish a vision of revolutionary change during the clandestine years. Now that this clandestine period is over there is a general problem of worker disenchantment with the moderate policies of the PCE. Many party members tended to identify the struggle against Franco with the struggle against capitalism ; the fall of the former was supposed to mean the eclipse of the latter.

wave of democratic hopes, to refurbish, if necessary, their often tarnished credentials, and to gain widespread acceptance among democratic parties. If the opportunity is well used, as seems to be the case with the PCE, the credit built may be invaluable currency for the harder times that almost unavoidably will come.

The PCE's most recent « legal » history begins at a very recent date, spring 1977. The preceding forty years is a rich, often moving, chapter of the history of the party from the tragedy of the Republic and the Civil War to recent times — through defeat, clandestinity, Russian exile, internal splits, realignments, frustrations, uncertain relations with other oppositions, and its prospective role in the post-Franco years. Many of the events that make up the clandestine period of the party, from the spring of 1939 to the spring of 1977, will probably be forgotten in a few years if Spain's evolution continues its democratic turn. There will remain on one side the indelible image of a party that was a protagonist in the eventful years of the besieged Republic. Those years symbolize the well-known mixture of collaboration and blackmail, moderation and bloody repression that guided the actions of the Spanish Communists and the Comintern representatives in the Republican government, in the army, and in their relation to bourgeois and radical parties. There will remain on the other side a more immediate attention to what the party is doing today to overcome that image and almost forty years of illegality.

Everything indicates that the PCE, coached by its Italian comrades, is embracing an Italian-inspired strategy to confront a set of domestic conditions in some ways similar to those of Italy at the end of the war. There are some differences. On the point of PCE disadvantages, the responsibilities of the PCE in the Civil War go way beyond Communist mistakes in the crucial years of Mussolini's takeover. Nor can the Spaniards, given the different circumstances of transition, whitewash memories of their earlier behavior by a patriotic record like the one accumulated by the PCI during the Resistance. Further, the fact that Franco died in his bed, should guarantee if not *continuismo* at least the survival of a strong and backward-looking Right closely tied to an entrenched and traditional state apparatus. On the point of the advantages, there is the fact that Cold War anticommunism is a thing of the past, that the tutelage of the Soviet Union over international communist parties is fading, and that the example of Eurocommunism can be a greater asset to the PCE than the more foreign and divisive example of the Soviet Union was to the Italian and French Communists at the end of the war. There is also the fact that a prolonged

period of peace, and the peculiar mixture of repression, indifference, and tolerance adopted by the Spanish authoritarian regime toward oppositions, have allowed some Communist cadres to operate to some extent in civil society and to obtain respectability. Italian Fascism, though not totally repressive, left lesser room for its enemies. Now that the party operates as a fully legalized political force, it seems that, like their Italian comrades, the Spanish Communists will become an opposition force — by no means insignificant — for years to come. They should continue to respond to the monopoly of government by the Center, in a country with strong religious and conservative traditions, strong regional imbalances, and a state not alien to clientelism, with the same strategy of *presence* and *compromesso* used by the PCI.

An observer of Spanish Communist politics can be unduly impressed (23) by the difficulties, the isolation, the internecine conflicts, and the bureaucratic narrowness of a party with forty years of experience in clandestine conditions. Though these are there, the present season of hope in the Iberian peninsula could do wonders to dispel their effects for a party that knows how to live it.

Thus, while the Eurocommunist parties may be facing towards power, power's face is different in all the countries concerned. But in most other ways, the similarities between the Eurocommunist parties are what distinguish them from *other* political movements. All were founded in the 'twenties, and so are much older than any European party of the Right. The fact that each of them was for a time illegal (PCF 1939-1944 ; PCI 1922-1943 ; PCE 1939-1977) gives them a common past. All were, between 1920 and 1930, the local sections of an international movement run from Moscow. All have, of course, once been in the governments of their respective countries (the PCE in 1936-1939, the PCF and PCI between 1944 and 1947). All have *gauchiste* opposition from movements who regard them as traitors, sold out to the petty bourgeoisie, interested in the extension of their grasp over the « good things of life ». All are opposed by far left feminist groups who accuse them of « male chauvinism ». All of them have new memberships : a majority of the members of the PCF and PCI joined since 1968, the vast majority of the PCE in 1977-1978. All have similar organizational structures — secretariats, political bureaux, central committees, congresses, party committees, front organizations, cells and sections. The organization is run in very much the same way and each

---

(23) As is the case with Guy Hermet, *Los comunistas en España* (Ruedo Iberico, Madrid, 1972).

party is now serviced by scores of full-time functionaries (there may be 80,000 on the PCI payroll, 15,000 on that of the PCF). All employ the method of « democratic centralism », the phrase invented by Lenin to ensure that a « party line » becomes the rule for all, even though discipline is far less rigid than it was in the pre- and early post-war years.

Indeed, these similarities distinguish the Eurocommunist parties from non-communist parties. Yet, having said that it must be noted that there is very little in common among the three Eurocommunist parties, except that they are communist parties. There are considerable differences in the Eurocommunist parties' relations to national power. The PCI does exercise considerable influence over the Italian government and a near hegemony over some sectors of society. The PCE simply has no realistic hope of soon participating in government, much less of conquering power. And the PCF managed to fail in its attempt to win power in the March 1978 elections. Furthermore, the international policies of the Eurocommunist parties are not only influenced by their respective degrees of proximity to power, but also by different historical traditions, both national and ideological, which guides them through different processes of legitimation.

The international dimension : what future eurocommunism ?

The Soviet Union as well as the Western interlocutors of the Eurocommunists' parties consider the Eurocommunists' evaluation of the policies of the Soviet Union and, even more, of its socialist nature, as the main test by which to judge their own domestic strategies and foreign policies. And it is on this point where the PCE, and only the PCE (to date), has clearly accepted the challenge. Carrillo has affirmed that socialism will have a chance in Western Europe only if it is free of all identification with the East European party-states and acknowledges that the Soviet Union is ruled not by the proletariat but by a bureaucratic elite (24).

Furthermore, the attitude of the PCE towards the Soviet Union reflects a different interpretation of Eurocommunism. For Carrillo Eurocommunism appears to represent a regional center of communist politics, which should propose an alternative version to the Soviet one. In Carrillo's view the Eurocommunists should elaborate a common strategy and work for a united Western Europe that is capable of defending itself

---

(24) Santiago Carrillo, *Eurocomunismo y lo estado* (Laia Editions, Barcelona, 1977).

against the attempts of both superpowers to suppress it. The PCF, while sharing some of the PCE's positions, emphatically rejects its regional side: the PCF does not want to be part of any « international », regional or otherwise. All the PCF admits is a *de facto* convergence and an *ad hoc* cooperation, which has been developing among Western Communist parties anyway since the Brussels Conference of 1974.

The PCI, as usual, refuses to take sides too clearly. Their original hopes seemed to go in the same direction as Carrillo's, i.e., that of a common West European strategy which would have them as inspirers and a united Europe, based on the European Community, as its political framework. But both PCF resistance and Soviet pressure have made the Italian Communists disavow these ambitions (25).

Before and after the March 1977 Madrid « summit », the three Eurocommunist leaders adopted different attitudes towards Soviet ceremonies and were treated differently by the Soviets. Berlinguer is always in the most friendly or least unfriendly terms of the three: he did not, unlike Marchais and Carrillo, boycott the 25th Soviet party Congress in 1977, and he was warmly received by Brezhnev at the October anniversary celebrations where Marchais was absent and Carrillo was not allowed to speak.

The reasons why the PCE and the Soviet Union can afford to attack each other while relations between Moscow and the PCF and, especially, the PCI are full of precautions are related to party linkages and the other dimensions of Communist politics. The very fact that the PCI and PCF are, at least conceivably, approaching governmental power (while the PCE is not) imposes restraints on the behavior of these two parties and on Moscow's behavior towards them. Carrillo's search for domestic legitimacy dictates separation from the Soviet Union and allows him the freedom of not fearing to be deprived by Soviet maneuvers of an electoral victory which is beyond his reach anyway. In Italy and France, the potential state-to-state relations of governments with communist participation are beginning to project their shadow over the actual party-to-party relations of the PCI and the PCF, particularly with the Soviet Union.

The traditional distinction between party-to-party and state-to-state relations is reproduced within the relations between the Soviet party and the Eurocommunist parties: the latter are regarded *both* as bad pupils with dangerous ideological heresies whose influence, particularly

---

(25) See Donald Sassoon, « Vers l'Eurocommunisme. La Stratégie Européenne du PCI », *Dialectiques*, 18-19, p. 40.

on Eastern Europe, has to be checked, *and* as powerful political forces, whose role in government could one day be favorable to Soviet foreign policy goals. Thus, the mixture of ideological polemics and political deference shown towards the PCI.

Logically, however, the need for legitimation in front of non-communist domestic political partners and Western allies should pull the Eurocommunists more clearly in the direction of Carrillo's path. The brakes on this process probably come both from intra-party considerations (rank and file discontent encouraged by Soviet maneuvers) and from considerations of inter-state balance which leads the Eurocommunists to look for both US and Soviet protection.

Despite common and national constraints, the differences in style do, then, point to different options, which can be seen as differing proportions of combinations of the same basic ingredients. All three Eurocommunist parties combine a Western situation, a desire of national independence, at least a residual link to the East, if only under the form of a commitment to *detente*, and a sympathy for the Third World. But the proportions of these ingredients are so different as to amount to distinct, sometimes conflicting policies.

The legitimation of the Eurocommunists must eventually imply their reevaluation of international politics and inter-state balance. The extent to which, domestically, the Eurocommunists no longer claim to be the vanguard of the proletariat, and the degree to which, internationally, they no longer recognize the vanguard role of the Soviet Union, will lead them to emphasize a broader domestic and international unity. As the Eurocommunists must keep some kind of communist identity, they feel the need to remain identified to some kind of global solidarity and historical process — which may increasingly tend to blur inter-party and inter-state borders.

This may be the key for considering the evolution of Eurocommunism, and it is much more important than that of their relations with the Soviet Union. The real issue, then, is whether the Eurocommunist parties can produce a workable synthesis between their solidarity with the underprivileged in the world and a lucid acknowledgment of social-political realities, in both domestic and international structures.

Summary : « Eurocommunism : A Brief Political-Historical Portrait ».

This study begins by briefly examining the methodological premises underlying many post-war studies of communist parties by Western scholars. The analysis proceeds to consider the phenomenon of Euro-

communism and how many traditional studies of European communism have not allowed for the rich national and political traditions in Italy, Spain and France. The brief history of Eurocommunism — culminating in the events leading up to the 1977 Madrid « summit » — is seen as the accumulated need of the Italian (PCI), Spanish (PCE), and French (PCF) Communist Parties to assert their national identities and adapt to the changing demands of their individual national political contexts. The analysis continues with a resumé of the current strategies of the PCI, PCE, and PCF in the late 1970s, comparing and contrasting similarities and differences on domestic levels. Lastly, the relations between the Eurocommunist parties and the Soviet Union are examined.

De Europese programma's van Fianna Fail, FDF-RW en Volksunie

*Een gemene noemer voor Ierse nationalististen
en Belgische federalisten ?*

---

door Joan HART en Bruno DE WITTE,

Europacollege, Brugge.

★

Inleiding.

De traditionele politieke families gaan, zoals bekend, de Europese verkiezingsstrijd in met een min of meer coherent gemeenschappelijk programma en met een gemeenschappelijke organisatie op Europees vlak.

Bestaat er iets dergelijks voor die partijen die geen grensoverschrijdende ideologie aanhangen, en wier doctrine juist gebaseerd is op het eigene van hun volksgemeenschap ? Vindt men m.a.w. een gemeenschappelijke Europese visie bij de (volks)nationalistische en autonomistische partijen ?

Wij zouden dit willen nagaan aan de hand van die vier partijen die de meest serieuze kans maken in het rechtstreeks verkozen Europees parlement vertegenwoordigd te zijn (1). Drie daarvan zijn Belgische partijen en vormen twee lijsten voor de verkiezingen van 10 juni : die van de Volksunie in het Nederlandstalig kiesdistrict, die van de coalitie FDF-Rassemblement Wallon in het Franstalig kiesdistrict. De vierde partij is de Ierse regeringspartij Fianna Fail, de politieke exponent van de radicale vleugel in de Ierse nationale beweging.

Het weze vooraf gezegd dat het hier om een vergelijking gaat tussen drie groepen die zelf niet het minste contact of samenwerking met elkaar hebben. Het vertrekpunt is dan ook een louter objectieve gelijkennis : dit zijn partijen die zich niet definiëren op basis van een religieus of klasseconflict, maar de gehele etnische gemeenschap willen vertegenwoordigen,

---

(1) Het Britse kiessysteem (districtenstelsel) maakt het de Schotse (SNP) en Welshe (Plaid Cymru) nationalistien zeer moeilijk een zetel te behalen.

op grond precies van de prioriteit die zij aan die gemeenschappelijke noemer — het tot een volk behoren-toekennen. Het zijn m.a.w. volks-nationalistische partijen, al wordt deze term door FDF en RW verworpen, om semantische redenen (2), maar ook om meer fundamentele redenen : er is geen besef, in Franstalig België, van het bestaan van een natie als resultante van het samenvallen van een sociaal-economische en een culturele realiteit ; het RW spreekt dan ook niet van Waalse natie, en het FDF voelt er zich zeker niet toe behoren.

Het praktisch belang van de studie is de eventuele vorming van een gemeenschappelijke fractie binnen het Europese parlement.

Zowel FDF-RW als VU staan op dit ogenblik erg eenzaam. Willen zij niet tot een vormeloze fractie van « niet-ingeschrevenen » gaan behoren, dan moeten zij contacten leggen met gelijkgezinden (federalisten) en min of meer gelijkgezinden. De eerste categorie zal waarschijnlijk onbestaande zijn, maar voor de tweede komt Fianna Fail, met haar 8 à 9 verhoopte zetels, theoretisch in aanmerking, ondanks haar huidig bondgenootschap met de gaullistische RPR in het kader van de fractie der « Europese Democraten voor Vooruitgang ».

Of er van enige verwantschap sprake kan zijn, zal blijken uit de nu volgende uiteenzetting over de grondhouding van deze partijen t.o.v. Europa en uit de daaropvolgende vergelijking van hun concrete programma's.

Fianna Fail en Europa.

De in 1926 opgerichte Fianna Fail (FF) is een nationalistische partij met als twee voornaamste doelstellingen de hereniging van Ierland en de herleving van de Ierse taal. Het probleem van Noord-Ierland blijft weliswaar onopgelost en neemt bijgevolg een belangrijke plaats in het beleid van de partij maar andere ontwikkelingen en factoren hebben gaandeweg een pragmatischer en minder doctrinaire benadering van de politiek noodzakelijk gemaakt. Eén van deze factoren is wel het feit dat sinds 1932 de FF steeds regeringspartij is geweest, met uitzondering van 10 jaar — zij kwam terug aan de macht in 1977 met meer dan 50 % van de stemmen en een recordmeerderheid van twintig zetels.

Zij wordt bestempeld als een « catch-all »-partij, daar zij kiezers aantrekt in alle sectoren van de bevolking. Traditioneel werd zij nochtans beschouwd als de verdedigster van de belangen van de kleine boer, wat begrijpelijk

---

(2) Het woord « nation » en « nationalisme » is in het Frans eng verbonden met het begrip « staatsnationalisme, dat juist door deze partijen zo verfoeid wordt.

is als men bedenkt dat tot midden in de jaren 60, meer dan de helft van de bevolking op het platteland leefde. De voortschrijdende verstedelijking van de Ierse maatschappij sindsdien wordt bijvoorbeeld aangetoond door de snelle groei van het vakbondslidmaatschap in de tien jaren tussen 1966 en 1976 : van 359.000 tot 465.000, of 22,5 % van het kiezerskorps. FF moest bijgevolg de landelijke en stedelijke belangen tegen elkaar gaan afwegen in de verkiezingsstrategie. Een belangrijk nieuw element van de partijorganisatie, tevens één van de verklaringen van haar verkiezingssucces in 1977, is de jongerenorganisatie, die nu 25.000 leden zou tellen.

Op dit ogenblik telt FF 6 zetels op 198 in het Europees parlement en vormt samen met de Franse gaullisten (RPR) en de Deense Vooruitgangspartij (de zgn. anti-belasting-partij) de fractie der « Europese Democraten voor Vooruitgang » (EDV). Deze groep wordt wel beschreven als een « alliance des circonstances » — een verwijzing naar de ideologische afstand tussen de samenstellende partijen.

Het verbond van FF met de gaullisten stuitte meer in het bijzonder op kritiek vanwege de twee andere Ierse partijen — Fine Gael (3) en Labour — maar Fianna Fail heeft de alliantie steeds verdedigd op grond van gelijkenissen « zowel van historische aard als op het (Europees) beleidsfront ».

De historische gelijkenis is een verwijzing naar de positie van dominerende nationale figuren van De Gaulle en De Valera, die tevens het succes van hun respektievelijke partijen tot gevolg had.

De gelijkenis qua beleid is een verwijzing naar de voorrang die zowel FF als RPR geven aan het behoud van de gemeenschappelijke landbouwpolitiek en de ontwikkeling van de regionale politiek. Deze prioriteiten werden opgenomen in het Gemeenschappelijk Programma van de EDV voor de rechtstreekse verkiezingen van 10 juni, dat werd gelanceerd te Cork in november 1978 in aanwezigheid van Chirac. Dit programma vormt als zodanig, zonder enige bijkomende toevoeging, het verkiezingsplatform van Fianna Fail. Het is nochtans onwaarschijnlijk dat leden van de RPR in Ierland campagne zouden voeren voor de EDV, daar de regering verveeld zit met Chiracs relatief anti-Europese houding.

Fianna Fail beschouwt de rechtstreekse verkiezingen voor het Europese parlement als « de belangrijkste ontwikkeling in de Europese politieke geschiedenis sinds de ondertekening van het Verdrag van Rome ». Hoewel

---

(3) Deze voornaamste oppositiepartij is al evenmin als de Fianna Fail in de gebruikelijke ideologische categorieën te vatten. Zij is echter toegetreden tot de Europese Volkspartij, en volgt sindsdien een globaal gezien meer pro-Europese koers dan haar rivaal.

zij een grotere invloed van het Europarlement wenst, is zij tegen een uitbreiding van zijn eigenlijke bevoegdheid — wat haar onderscheidt van zowel Fine Gael als Labour en waarmee ze aan de kant van de RPR staat hoewel ze op een veel minder luidruchtige wijze haar verzet tegen zulke bevoegdheidsuitbreiding te kennen geeft.

De reden van dit verzet is dubbel. De bevoegdheidsuitbreiding zou tegen de nationale belangen ingaan daar Ierland slechts 15 van de 410 zetels in het nieuwe parlement zal bezetten. De huidige concentratie van bevoegdheden bij de Raad van Ministers, waar de unanimiteitsregel een afdoende bescherming biedt, lijkt verkieslijker. Bovendien zou de bevoegdheidsuitbreiding een verminderde bevoegdheid voor het Ierse parlement tot gevolg hebben. Het rechtstreeks verkozen Parlement moet dan ook veeleer gezien worden als een « forum waar de verschillende souvereine belangen in een gemeenschappelijke Europese benadering samenkomen ».

Aan de ene kant beschouwt het Gemeenschappelijke Programma de Raad als de hoeksteen van de instellingen van de gemeenschap, maar tegelijk wenst het ook dat het Regionaal Fonds in belangrijke mate verhoogd wordt. Tegenover de actie zonder voorgaande van het Parlement, waarbij het de dotatie voor het Regionaal Fonds sterk verhoogde tegen de zin in van de Raad, was de houding van FF dan ook nogal dubbelzinnig. Zij deed geen duidelijke keus tussen haar twee doelstellingen : het Regionaal Fonds verhogen en de macht bij de Raad van Ministers bewaren.

Een gelijkaardige twijfel kenmerkte ook de Britse Labourpartij. Deze laatste verkoos ten slotte af te zien van de verhoging van de regionale uitgaven, door de nodige financiële bijdrage voor de nieuwe begroting te weigeren, en zo een verdere uitbreiding van de bevoegdheid van het Parlement tegen te gaan. De Fianna Fail maakte die keus niet en haar houding staat dan ook in duidelijk contrast met die van de RPR die deze actie van het Europarlement scherp veroordeelde, en op grond hiervan haar algemene houding aanmerkelijk verstrakte.

Zijn er dus wel degelijk verschillen in stijl tussen FF en de RPR sinds de publicatie van hun Gemeenschappelijk Programma in november 1978, dan moet men er toch bijvoegen dat hun grondhouding tegenover de Gemeenschap en de Europese integratie geen fundamentele verandering heeft gekend die het FF tot een breuk met de gaullisten zou leiden.

Beide partijen wensen een « Gemeenschap van souvereine staten » die de legitieme belangen van de verschillende lidstaten in aanmerking zou nemen.

Fianna Fail blijft zijn verbond met de RPR trouw en dit lijkt zo te zullen blijven ook na de verkiezingen — tenzij FF teveel als een anti-

Europese partij zou overkomen omwille van zijn band met de RPR. Dit etiket zou geen juiste weergave zijn van haar Europese politiek, die men best kan beschrijven als het zoeken naar het punt van evenwicht waar tegelijk de vooruitgang naar een Europese Unie en de bescherming van het nationaal belang verzekerd zijn.

De Volksunie en Europa (4).

De Volksunie is een federalistische partij op volksnationale grondslag en dit in een dubbele betekenis : op nationaal niveau betekent dit een autonome Vlaamse staat ; op Europees niveau, een federaal georganiseerd Europa met als bestanddelen niet de bestaande nationale staten maar de volkeren van Europa.

De Vlaamse ontvoogdingsstrijd werd door de VU traditioneel in Europees perspectief geplaatst. Van het ogenblik dat een onafhankelijke Vlaamse staat als onrealistisch werd afgewezen en het streven naar Grootnederlandse integratie afgestorven leek, was de Europese integratie de enige mogelijkheid om de Belgische voogdij af te schudden.

Deze specifiek Vlaamse situatie mondt uit in een algemene visie op een driedig gestructureerd Europa, opgebouwd volgens het federalistisch subsidiariteitsbeginsel (enkel de problemen die wegens hun aard niet door het lagere niveau kunnen geregeld worden, behoren tot de bevoegdheid van het hogere niveau) :

- de gemeente,
- de volksgemeenschap of regio. De ideale basis is de volksgemeenschap ; sommige zijn echter te klein om een autonome entiteit te vormen, andere vallen samen met een grote nationale staat en moeten dan ook vervangen worden door kleinere socio-economische regio's (zoals de *Länder* in Duitsland).
- Europa, met als hoogste gezagsorgaan een bicameraal parlement : een rechtstreeks verkozen kamer, en een kamer der regio's.

Het meest opvallende in deze structuur is dat er voor de nationale staat geen plaats overblijft ; hij wordt afgebouwd in twee richtingen, naar boven en naar onder toe. Dit model van « Europa der Volkeren » maakt daarom weinig kans in een afzienbare toekomst ; de nationale staten hebben de

---

(4) De beschrijving van VU en FDF-RW geschiedt onder voorbehoud, daar bij het schrijven van dit artikel enkel de ontwerpen van programma's van deze partijen bekend waren.

ontwikkeling van Europa immers nog stevig in handen. Is dit model dus een utopie? De Volksunie acht het de enige reële kans voor Europa en beschouwt het veeleer als een utopie om op basis van de bestaande gecentraliseerde staten een evenwichtig Europa te willen opbouwen. De ontwikkeling van de laatste jaren zou aantonen dat men met deze methode noodzakelijkerwijze in het slop geraakt.

Op grond van het voorgaande kan men een dubbele motivering vinden voor de positieve houding van de VU tegenover de Europese eenmaking. Een aantal problemen moeten wegens hun omvang of hun grensoverschrijdend karakter op Europees vlak opgelost worden (bv. monetaire politiek, energie- en buitenlands beleid). Tevens is Europa een hefboom voor de desintegratie van de Belgische staat, voor de politieke autonomie van Vlaanderen en de culturele integratie van de Nederlanden.

Deze Europese integratie mag echter in geen geval leiden tot de vorming van een nieuwe unitaire organisatie die zoveel mogelijk zaken aan zich zou trekken. Dit gaat in tegen het subsidiariteitsbeginsel.

Een eerste stap in de goede richting is de verdeling van België in twee kiesdistricten voor de verkiezingen van 10 juni, wat de VU als een overwinning van haar thesis beschouwt. België zal aldus, op het vlak van het Europees Parlement, het eerste land zijn dat etnisch vertegenwoordigd is. Deze regeling heeft echter niet alleen voordelen voor de partij, daar aldus het « Tindemans-effect » (en eventuele andere effecten) niet meer tot één kiesarrondissement beperkt, maar over het hele Vlaamse land voelbaar zal zijn. Bij de VU is er dan ook weinig hoop om de uitslagen van de laatste nationale verkiezingen in die mate te verbeteren, dat zij toch 2 zetels i.p.v. zou behalen op 10 juni, ook al kan men ditmaal campagne voeren vanuit de oppositie.

Eén zetel of twee zetels, het is in elk geval niet veel en het rechtstreeks verkozen Parlement wordt, hoewel principieel toegejuicht, slechts aarzelend tegemoetgetreden. Het kan mogelijk nieuwe beweging brengen in de Europese eenmaking, het kan een forum zijn voor de ideeën van een Europa der volkeren, maar de VU vreest dat de vraag naar de *structuur* van het toekomstig Europa overstemd zal worden door de dagelijkse *beleids*kwesties, de enige waar de meerderheid van traditionele partijen belangstelling voor zou hebben.

De VU heeft felle kritiek voor de grote politieke families die zich verenigd hebben tot « Europese superpartijen, kunstmatige konstrukties die verstarde blijven in unitaristische of staatsnationalistische denkpatronen ». Een deel van de kritiek is uit te leggen door het feit dat de Volksunie zelf geen deel kan uitmaken van dergelijke groepering. Zij maakt wel deel uit van een « vrije Europese Alliantie » van volksnationalistische en federalistische partijen die allen een zes-punten-akkoord hebben onder-

tekend waarin o.m. gepleit wordt voor het zelfbeschikkingsrecht en de culturele ontplooiing van alle volkeren, en voor het totstandkomen van een Europa der Volkeren. Dit akkoord is evenwel geen programma voor de aanstaande verkiezingen, waar de Volksunie met een volledig eigen programma meedingt. De alliantie is trouwens breder dan het Europa der 9. Zij omvat, naast een aantal onafhankelijke persoonlijkheden van federalistische huize, politieke partijen en organisaties van nationale minderheden : de Fryske Nasjonale Party (FNP) (Friesland), de Partei Deutschsprachigen Belgier (PDB) (Oostkantons), Plaid Cymru (Wales) (5), Convergencia Democrática de Catalunya (Catalonië), Unione di Populu Corsu (UPC) (Corsica), Elsass-Lothringischer Volksbund (ELV) (Elzas), Union Valdôtaine (Val d'Aoste) en de jongerenorganisatie van de Süd Tiroler Volkspartei (Zuid-Tyrol) (6).

FDF-RW en Europa.

Het *Front Démocratique des Francophones Bruxellois* en het *Rassemblement Wallon* trekken naar de Europese verkiezingen met éénzelfde lijst en éénzelfde programma.

Eénzelfde lijst : aangezien Brussel en Wallonië geen twee verschillende kiesdistricten vormen, ware het onlogisch en zelfvernietigend dat beide verwante partijen apart in het strijdperk zouden treden. Bovendien kunnen zij op grond van de laatste verkiezingsuitslagen rekenen op twee zetels, wat de verdeling van de verkiesbare plaatsen vergemakkelijkt.

Eénzelfde programma ook. Er zijn wel degelijk verschillen tussen de Europese programma's van beide partijen en het uiteindelijk resultaat geeft blijk van de matigende invloed van het FDF — die een beleidspartij is, zeker op hoofdstedelijk vlak — op de integraal-federalistische positie van het RW. Deze verschillen leiden op het vlak van de principes tot vrij vage en pragmatische opties ; op vlak van het sectorieel beleid kan men de belangen veel gemakkelijker naast elkaar plaatsen : dit deel van het programma krijgt bijgevolg de klemtoon, in tegenstelling met wat bij de VU gebeurt.

Het Europa dat deze partijen wensen is een Europa van de diversiteit, en wel een diversiteit van driedubbele aard : regionaal, cultureel en ideologisch.

---

(5) De Scottish Nationalist Party maakt er echter geen deel van uit : zij staat volkomen afzijdig tegenover de Europese integratie. Na de verkiezingen zou zij wel eventueel in dezelfde fractie kunnen zetelen.

(6) De moederorganisatie van haar kant, is waarnemend lid van de christen-democratische EVP.

De regio is daarbij wel de fundamentele factor. Het gemeenschappelijk programma spreekt niet van « l'Europe des régions » zoals het RW-programma, maar de federalistische leer treedt hier toch sterk naar voor. Eenmaking van Europa en opkomst van de regio's : deze dubbele beweging vindt haar oorsprong in een zelfde vaststelling, dat de bestaande staten tegelijk te klein en te groot zijn.

Wallonië en Brussel moeten een eigen gelaat krijgen, moeten « ingeschreven worden op de kaart van Europa ». Er moet een rechtstreekse relatie tot stand komen tussen Europa en de regio's. Dit betekent echter niet dat de staten tot verdwijnen gedoemd zijn ; hier domineert weer die pragmatische visie.

Het Europa van de toekomst moet gebaseerd zijn op genoemde diversiteit. Welk Europa dat nu precies wordt, is in het vage gelaten. De nadruk wordt gelegd op de verwezenlijkingen op middellange termijn die het gediversifieerd Europa naderbij moeten brengen, en waarbij men grotendeels binnen de bestaande structuren wil werken.

De rechtstreekse verkiezingen zijn een uitstekende gelegenheid om deze structuren, en met name het Parlement, nieuwe inhoud te geven. Het FDF-RW heeft daarbij echter niet het minste vertrouwen in de traditionele Europese politieke families. Zij zijn verantwoordelijk voor het vastlopen van de Europese gedachte. Hun zogenaamde gemeenschappelijke programma's zijn slechts samenraapsels van banaliteiten, dit omwille van de grote verschillen die er binnen elke groep bestaan. En tenslotte kan het Europa dat zij creëren niets anders zijn dan een soort unitaire superstaat. Voor het FDF-RW heeft het geen zin de Belgische centralistische staat te bekampen om een Europese jacobijnse staat in de plaats te krijgen, uit het zelfde hout gesneden.

De FDF-RW-coalitie trekt volledig alleen ter stembus. Door het feit dat de Volksunie aan de basis ligt van een Europese Alliantie, zijn contacten met alle andere leden van deze alliantie automatisch uitgesloten. De gevolgen van nationale tegenstellingen laten zich dus ook naar buiten toe voelen ! Traditionele contacten bestaan er wel met de Franstalige minderheden : de *Parti Québécois* in Canada, *Rassemblement Jurassien* in Zwitserland, *Union Valdôtaine* in Italië.

Zonder bondgenoten, wil de RW-FDF uitsluitend beoordeeld worden op haar eigen merites, als de beste verdediger van de Waalse en Brusselse belangen. Zij is dus niet uit op een fractievorming met gelijkgezinden in het Europese Parlement. Zij verkiest deel uit te maken van de groep der « niet-ingeschrevenen ». Allianties zijn mogelijk, maar dan op concrete beleidspunten. Vaste allianties zouden ingaan tegen het principe van een « gediversifieerd Europa ».

Vergelijking van de programma's der Volksnationale Partijen.

A. *Structuur van Europa.*

De vier volksnationale partijen zijn voorstander van Europese eenmaking. Maar dit begrip dekt een heel verschillende lading.

De Fianna Fail heeft geen klaaromlijnd beeld van de Europese Unie waar zij zegt naar te streven. De soevereiniteit van de staten moet in elk geval geëerbiedigd worden ; is Europese integratie op bepaalde deelgebieden wenselijk, dan gebeurt dit slechts in zoverre dit met de (Ierse) nationale belangen overeenstemt.

VU en FDF-RW zijn voor een federaal getint Europa « der volkeren » resp. « der diversiteit ». Beide groepen wensen daarbij een bevoegdheidsafstand van de nationale staten naar beneden (volksgemeenschap of regio) en naar boven (Europa) toe. Wat gebeurt daarbij met de nationale staten ? De VU wenst minstens impliciet hun verdwijning, daar er in haar drietrapsstructuur geen tussenschakel voorzien wordt tussen volksgemeenschap en Europa. De FDF-RW-alliantie blijft vager wat haar uiteindelijk doel betreft, maar erkent intussen dat « de Staten bestaan, en waarschijnlijk nog voor lang ». Europa moet wel de regionale dimensie in aanmerking nemen, maar dit kan er niet komen tegen de wil in van de staten.

Het belang dat de verschillende partijen aan dit probleem hechten is zeer verschillend. Voor de VU heeft het probleem van de structuur van Europa absolute voorrang op de vraag naar het beleid dat in de diverse sectoren moet gevoerd worden. Het ene is een voorwaarde om serieus aan het andere te kunnen werken. Voor het FDF-RW is de inzet van de verkiezingen niet de constructie van een theoretisch en weinig realistisch Europa ; wel de Europese eenmaking bevorderen met alle mogelijke methoden, van federale of ook van confederale aard. Voor de FF ten slotte stelt het probleem zich nauwelijks. Europese eenmaking moet in elk apart domein beoordeeld worden en kan geenszins tot doel hebben het scheppen van een met de nationale staat rivaliserend gezag.

B. *Instellingen.*

De voorrang die de Volksunie schenkt aan de toekomstige structuur van Europa, heeft voor gevolg dat de huidige instellingen geen enkele specifieke vermelding waard zijn ! Het nieuwe parlement moet, als een constituante, boven de huidige verdragen uitgaan, en de nieuwe structuren uitwerken. Er wordt niet bijgevoegd langs welke concrete weg men naar het toekomstige federale Europa, met zijn bicameraal parlement, moet evolueren.

Het RW-FDF wenst geen juridische controverse rond de instellingen. De Europese verkiezingen zijn wel een gelegenheid tot democratisering van die instellingen (en met name het Parlement) en tot de maximale toepassing van de bestaande teksten (« tout le traité »). Dit omvat : wederinvoering van de beslissing bij meerderheid van stemmen in de Raad, groter recht van initiatief en uitvoering voor de Commissie, rekening houden met de adviezen van het Parlement — de eigenlijke bevoegdheden van het Parlement zouden niet verder uitgebreid worden dan wat het Vedel-rapport voorzag : opschortend vetorecht voor alle materies, medebeslissing voor enkele levensbelangrijke materies.

FF ziet de Raad van Ministers (en de Europese Raad) als de hoeksteen ; hij wordt beschouwd als de beschermer van de nationale belangen, meer in het bijzonder die van de kleine landen. Die basisoptie is impliciet aanwezig in verschillende beleidsdomeinen. Een rechtstreeks verkozen Parlement is *in se* een goede zaak ; de Europarlementaire moeten hun bevoegdheid echter niet zien toenemen, zij worden eerder gezien als een rugsteun voor het standpunt dat hun regering inneemt in de Raad.

C. Economische en sociale politiek.

Dit misschien belangrijkste domein van het Europese beleid, is ook datgene waar de posities het meest gelijklopend zijn.

Allen steunen het nieuwe monetaire systeem, al wensen FDF-RW en VU de uiteindelijke invoering van één gemeenschappelijke munt.

Allen wensen een verdere ontwikkeling van de Gemeenschappelijke Landbouwpolitiek, en met name waarborgen voor het inkomen van de landbouwer, en gelijkheid tussen de landbouwers der verschillende landen. Vooral voor FF is landbouw een absoluut essentieel programmapunt.

De noodzaak van een gemeenschapsinitiatief inzake industrieel beleid, om de werkloosheid te bestrijden, wordt ook algemeen aanvaard. Het EDV-programma voorziet in een EEG-richtlijn, een soort Europese omkadering van nationale initiatieven. Het FDF-RW gaat een stap verder en wenst een eigen industrieel beleid van de Gemeenschap.

Voor het overige moeten we ons beperken tot het opnoemen van enkele typische programmapunten. Bij het RW-FDF : een Europees reconversie-programma voor de crisissetoren (het Waalse staal...), drastische beperking van het kernenergieprogramma, stopzetting van de wapenhandel door Europa. Bij de VU : het traditionele leitmotiv « werk in eigen streek » : het kapitaal moet zich naar de arbeiders verplaatsen en niet omgekeerd ; het sociaal-economisch beleid wordt dus in nauwe samenhang gedacht met het regionaal beleid.

D. Regionaal beleid.

Voor minstens 2 groepen (FF en RW-FDF) staat de regionale politiek bovenaan op het lijstje van prioriteiten. Zij zijn het er over eens dat die regionale politiek tot nog toe haar doel gemist heeft, daar de kloof tussen arme en rijke gebieden binnen de Gemeenschap steeds maar vergroot.

Fianna Fail wenst een belangrijke verhoging van de dotatie voor het Regionaal Fonds, hoewel dit nu reeds belangrijke sommen geld in Ierland doet toevloeien. De criteria die voor de verdeling van dit Fonds voorgesteld worden, gelden niet toevallig stuk voor stuk voor de Ierse situatie : laag per capita-inkomen, industriële onderontwikkeling, moeilijkheden in de landbouw, geografische nadelen en vervoerkost, afstand van de grote commerciële centra van de Gemeenschap, de speciale problemen van grensgebieden.

Een heel andere klok horen we luiden bij de RW (die natuurlijk veel meer dan het FDF, partij van de rijke metropool, in de regionale politiek geïnteresseerd is). Zij betwist de noden van de perifere gebieden zoals Ierland niet, maar oordeelt dat de meer centraal gelegen maar even hulp-behoevende gebieden van oude industrialisatie, zoals Wallonië, gediscrimineerd worden.

Beide groepen wensen een wijziging van het huidig subsidiesysteem op grond van nationale quota ; de hulp zou aldus werkelijk in de meest behoeftige streken kunnen geconcentreerd worden. De adviesraad bij het fonds zou daarbij, volgens het FDF-RW, uit vertegenwoordigers van de regio's moeten bestaan.

De VU heeft geen apart hoofdstuk over regionaal beleid, maar zoals gezegd staat haar hele socio-economisch programma in het teken van een streven naar een beter regionaal evenwicht. Voor het Regionaal Fonds als dusdanig bestaat er niet veel belangstelling, daar Vlaanderen hier weinig van te verwachten heeft.

E. Cultureel beleid.

Cultuur staat op de eerste plaats in het VU-programma. Het is weliswaar iets dat typisch tot de bevoegdheid van de volksgemeenschap of regio behoort, maar er is intussen een actief Europees cultuurbeleid nodig om alle volkskulturen aan te moedigen en aan de minderheden de ontplooiingskansen te geven die zij in het kader van hun nationale staat dikwijls moeten ontberen. Verder moet het Nederlands behouden blijven als één der officiële talen van de EEG.

Gelijkaardige bekommernissen vindt men bij het FDF-RW : decentralisering van het cultuurbeleid, bevordering van de minderheidskulturen, verdediging en bevordering van de Franse taal en cultuur. De culturele diversiteit die deze partijen voorstaan is verschillend van de regionale

diversiteit, terwijl er bij de Volksunie een logische band tussen beide bestaat ; dit omdat men Brussel-Wallonië wel ziet als een zelfde cultuurgemeenschap, maar als twee verschillende regio's. Zij wensen ten slotte de erkenning van de cultuurgemeenschappen in het Europese kader, naar Belgisch voorbeeld.

Geen woord over cultuur bij Fianna Fail. Niet dat deze partij hier niet gevoelig voor is : zij is de grote voorvechter van de herleving der Ierse taal. Maar dit behoort tot het interne beleid van de soevereine staten, en bemoeienissen vanwege de Europese instellingen zou zeker voor de gaullistische, jacobijnse bondgenoot als zeer ongepast overkomen.

F. Buitenlandse betrekkingen.

Het EDV-verkiezingsprogramma vermeldt alleen dat de Europese Gemeenschap een rol moet spelen in de wereldpolitiek, en dat is alles. Dit verzuim duidt niet op een tegenstelling tussen RPR en Fianna Fail. Ierland is als enige EEG-staat geen lid van de NAVO, en wil deze neutraliteitspolitiek verderzetten. De FF kan dus volledig akkoord gaan met de gaullistische stellingen : een onafhankelijk buitenlands beleid buiten de grote blokken, en bevordering van samenwerking en ontspanning.

Deze weglating is eerder een ontzeggen van alle legitimiteit aan de EEG om een eigen buitenlandse politiek te voeren. Reden hiervan is zoals bekend de trouw die de meerderheid der leden blijft betuigen aan een Atlantische koers, waar de gaullisten niet moeten van hebben.

Voor de VU moet Europa streven naar de afbraak van de machtsblokken, en in afwachting hiervan een eigen gelaat krijgen binnen de NAVO. In geen geval mag Europa een nieuwe supermacht worden.

Het FDF-RW-programma behandelt dit hoofdstuk zeer grondig. Op dit ogenblik zijn de lidstaten hopeloos verdeeld, en worden dus gedomineerd door de grootmachten. Wil Europa een eigen identiteit vinden, dan moet het een gezamenlijk en onafhankelijk buitenlands beleid voeren ; het moet een wereldrol spelen, maar dan als tegengewicht tegen de bestaande blokken. Het taboe-onderwerp van de Europese defensie wordt ook aangesneden ; wil Europa werkelijk autonoom optreden, dan moet het zijn eigen verdediging op zich nemen, zij het in een eerste stadium binnen de NAVO, maar dan op voet van gelijkheid met de VS.

Besluit.

Hoewel zij op nationaal vlak tegenstanders zijn die niets met elkaar te maken willen hebben, kunnen FDF-RW en VU niet verbergen dat zij grotendeels tot een zelfde, federalistische gedachtenwereld behoren. Hun Europees programma vertoont meer gelijkenissen dan verschillen, en het

verschil dat er is, is er één van graad : de VU staat op een radicaal, compromisloos, federaal standpunt ; het FDF-RW schijnt geen dergelijke klaaromlijnde doctrine te hebben, maar haar visie op de verschillende deelgebieden is beter gestoffeerd, en staat sterk onder invloed van het regionalistische ideeëngoed.

Tussen deze partijen en de Fianna Fail gaapt er echter een grote kloof. Een vergelijkbare historische achtergrond heeft dus tot twee heel verschillende evoluties geleid.

Waar liggen nu deze fundamentele verschillen ?

1. Een eerste verschil is dat de FF op sociaal-economisch gebied een conservatiever standpunt inneemt dan de VU, het FDF en *a fortiori* het RW. Dit is evenwel weinig relevant in het domein van de Europese integratie en de fundamentele houding die de partijen er tegenover aannemen.

2. Elk van de besproken groepen heeft de bedoeling een « catch-all » partij te zijn. Enkel de FF, als dominerende partij in de Ierse politiek, is daar een geslaagd voorbeeld van, terwijl noch het RW noch de VU er in gelukt zijn de traditionele zuilen beslissend te doorbreken. (Het FDF lijkt daar beter in gelukt, maar haar dominerende positie is tot een stad beperkt, en strekt zich niet uit over een hele volksgemeenschap.)

Als typische regeringspartij vertoont FF de klassieke neiging aan *pragmatische* overwegingen de voorrang te geven op ideologische. Op Europees vlak speelt zij ook een zekere rol : in het Parlement (via de EDV-groep), en vooral in de Raad, waar zij, via haar ministers, het Europees beleid werkelijk kan beïnvloeden. Het concrete sectorieel beleid is dan ook voor haar van groter belang dan discussies over de ideologische grondslag van het beleid en over de aard van de Europese integratie.

FDF-RW en VU daarentegen hebben weinig invloed in de dagelijkse Europese politiek, noch in de Raad, noch in het oude Parlement (waar zij niet vertegenwoordigd zijn), noch in het nieuwe Parlement, waar zij een kleine en marginale groep zullen vormen. Er is dus minder behoefte aan compromis en hun programma's zijn waarschijnlijk coherenter en met een duidelijker *ideologische* grondslag dan die van om het even welke partij voor de Europese verkiezingen — met als gevolg een, met name bij de VU, geringere aandacht voor de dagelijkse verwezenlijkingen.

3. Bovendien heeft de Fianna Fail het fundamenteel doel van de Ierse beweging — een onafhankelijke staat — reeds lang bereikt (grotendeels in 1921, volledig in 1948) en heeft zich gaandeweg ontwikkeld van een volksnationalistische bevrijdingsbeweging in een staatsnationalistische partij, die het gevestigd staatsbelang zo veel mogelijk wil beschermen en

bevorderen, en die daarom in Europa misschien wel een sociaal-economische steun, maar tegelijk een institutioneel-politieke rivaal ziet.

RW-FDF en VU daarentegen staan nog steeds in fundamentele oppositie tegen de bestaande staat die aan hun gemeenschap nog steeds de gewenste autonomie niet heeft verleend. Zij hebben bij een Europese eenmaking dan ook niets te verliezen; dat Europa is integendeel een potentiële bondgenoot.

In feite geldt dit laatste ten dele ook nog voor Fianna Fail. Niet de hele Ierse natie is omvat in de staat die zij bestuurt. De hereniging van Ierland — d.w.z. de afscheiding van Noord-Ierland van het Verenigd Koninkrijk — blijft een fundamenteel programmapunt van de partij. Zij ziet echter geen verband tussen die hereniging en de vestiging van een supranationaal Europa, in tegenstelling met de *Fine Gael*, die bij monde van haar leider Garret Fitzgerald in de Europese eenmaking een geslaagd voorbeeld ziet voor een vreedzame federatie van Noord-Ierland met de Ierse Republiek.

De afwezigheid van enig federaal getint denkschema bij de FF lijkt wel het meest typische verschil met de Belgische federalisten.

Een toenadering tussen deze partijen in het toekomstige Europees Parlement lijkt na dit alles zeer onwaarschijnlijk.

FDF-RW en VU zullen, zij het tegen heug en meug, in dezelfde fractie terecht komen. De Fianna Fail maakt van haar kant geen aanstalten om het gezelschap van de gaullisten te verlaten voor een nog marginaler « zevende fractie ». Een EDV-fractie zonder duidelijk ideologisch profiel, zoals die uit het verkiezingsprogramma maar voor komt, is voor hen ideaal en laat de FF-afgevaardigden toe zich volledig te wijden aan het verdedigen van de nationale belangen. Enkel wanneer de gaullisten een radicaal anti-Europese koers zouden varen, zou de FF aan afsplitsing kunnen denken. Maar het lijkt hoe dan ook onwaarschijnlijk dat zij daarbij aansluiting zoekt bij partijen als VU en RW-FDF.

Bestaat die wil trouwens aan de andere kant? De VU staat, mede op grond van de traditionele band tussen de militante vleugel van de Vlaamse en Ierse beweging (8), nogal positief, maar de FDF-RW staat volledig vreemd tegenover deze nationalistische partij, en wenst geen contact.

---

(7) Naast de socialistische, christen-democratische, liberale, communistische, conservatieve, en EDV-fracties.

(8) cf. de werken van pater Callewaert en A. De Bruyne over de periode voor en na de Ierse revolutie.

Summary : The European programmes of Fianna Fail, FDF-RW and Volksunie : a similarity between Irish nationalists and Belgian federalists ?

The article compares the attitude of the Irish Fianna Fail, the Flemish Volksunie, and the coalition of the Rassemblement Wallon and the Francophone Brussels' FDF, towards Europe and their programmes for the European elections.

These parties do not define themselves on a socio-economic or religious basis, as most of the other European political parties do, but give ideological priority to the ethnic or national factor. Does this imply a common and distinctive attitude to European integration ?

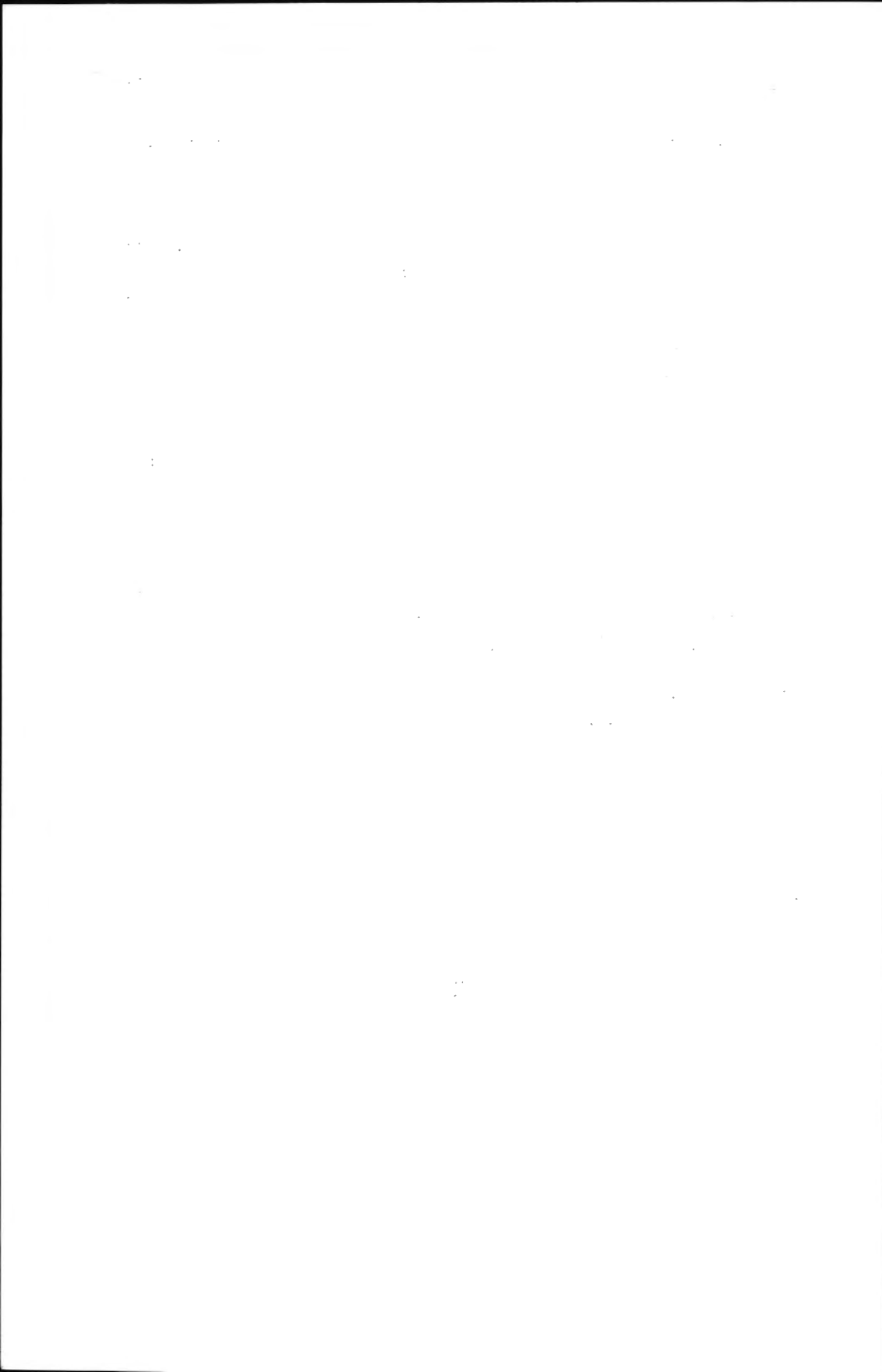
The answer must be no ; they disagree not only on sectoral policies, but their fundamental outlook is different.

FDF-RW and VU, on the one hand, though bitter opponents on the national level, both favour a federal Europe, in order to promote autonomy for their respective regions.

Fianna Fail on the other hand, while recognizing the political and economic importance of Europe, is sceptical on the institutional level. Fianna Fails approach is essentially pragmatic, being a government party identifying its interests with the national interest, whereas the Belgian federalists cannot identify themselves with the existing Belgian state.

Therefore it is unlikely at present that Fianna Fail will leave its European allies — the Gaullists — to join a hypothetical regionalist grouping in European Parliament.

Het verlies van het machtspotentieel van een zwak parlement

*Onderzoek aan de hand van de Belgische afgevaardigden
in het Europees Parlement (1952-1979)*

---

door Wilfried DEWACHTER,

Gewoon hoogleraar aan de Katholieke Universiteit te Leuven

en Lieven DE WINTER,

Medewerker aan de Afdeling Politologie
van de Katholieke Universiteit te Leuven.

★

I. De Wet van de zwakke parlementen.

Het Europees Parlement dat van 7 tot 10 juni 1979 voor het eerst rechtstreeks zal verkozen worden heeft slechts een zeer beperkte bevoegdheid.

Voor het wetgevend werk heeft het Europees Parlement slechts een adviserende bevoegdheid. De politieke controle slaat enkel op de Commissie, en slechts bij welwillendheid van de Raad van Ministers ook op deze instelling. De motie van wantrouwen tegen de Europees Commissie moet met $\frac{2}{3}$ der stemmen genomen worden bij een minimale aanwezigheid van de helft der leden. Buiten deze gekwalificeerde meerderheid, moet inzake beperking van het vertrouwensvotum bovendien rekening gehouden worden met de grote partijpolitieke verscheidenheid in de samenstelling van de Commissie, wat een oppositie vanuit de fractie duidelijk bemoeilijkt, maar vooral met het feit dat de Commissie niet de hoogste instantie is in de Europese Gemeenschappen maar overklast wordt door de Raad der Ministers en door de Europese Raad van Staatshoofden en Regeringsleiders, waaraan het wantrouwensvotum niet kan raken. Wat de begroting betreft, die in 1977 maar 1,94 % van de som der nationale begrotingen van de Lid-Staten vertegenwoordigde (1), heeft het Parlement enkel een amendingsrecht voor de niet-verplichte uitgaven die in 1977

---

(1) G. GEENS, De Europese Begroting. In : *Teksten en Documenten*, 1977, nr 312, blz. 32-35.

slechts 16 % van het EG budget bedroegen. Het globaal verwerpingsrecht van het Parlement m.b.t. de begroting is omwille van de globaliteit en de uiteenlopende belangen der lidstaten inzake het landbouwbeleid (goed voor bijna 75 % van de begroting) bijzonder moeilijk hanteerbaar. Pas sinds het Verdrag van Luxemburg van 22 april 1970 en het Verdrag van Brussel van 22 juli 1975 heeft het Europees Parlement de bovenvermelde budgettaire bevoegdheden gekregen. De Gemeenschappelijke Vergadering van de EGKS en het Europees Parlement tot 1970 hadden nog beperktere bevoegdheden. Het ontbreekt het Europees Parlement tenslotte volkomen aan een government-making power, wat precies in alle polyarchieën van het parlementaire type nog de belangrijkste basis vormt van de macht van het parlement. De nationale parlementen hebben meer regeringsvormende macht op Europees vlak dan het Europees Parlement zelf. Enigszins geschematiseerd dient men inderdaad te stellen dat sinds het einde der zestiger jaren, eerst de Europese toppen en dan de Europese Raad van Staatshoofden en Regeringsleiders de functie van Europese regering vervult. Deze Raad is in werkelijkheid een conglomeraat van nationale regeringsleiders die ofwel in hun nationaal parlement ofwel rechtstreeks bij hun nationale kiezers het vertrouwen hebben gekregen ; vertrouwen waaraan het Europees Parlement niets kan wijzigen noch toevoegen. Het Europees Parlement is derhalve een zwak parlement. Een zwak parlement heeft slechts weinig of geen verdragende bevoegdheden in het geheel van de politieke besluitvorming : noch wetgevend, noch controlerend, noch budgettair, noch inzake regeringsvorming.

De vraag die in dit artikel gesteld wordt is de vraag naar de politieke kwaliteit van de kandidaten die een zwak parlement aantrekt. Trekt een zwak parlement sterke kandidaten aan, politiek gewichtige figuren, of is het veeleer een verzameling van backbenchers, uitgerangeerde personen, fin de carrière mensen, *would be's*, tweede rangsfiguren ? En is het zo dat zwakke parlementen uitsluitend of hoofdzakelijk zwakke kandidaten aantrekt, waardoor de zwakte van deze parlementen nog toeneemt, wat dan op zijn beurt leidt tot nog zwakkere rekrutering. Met andere woorden zit een zwak parlement niet in een spiraal naar beneden, naar steeds verdergaande verzwakking ? Is het, analoog aan de wet van Gresham dat *bad money drives out good money*, zo dat « zwakke parlementen stoten goede kandidaten af, en door de zwakte van de rekrutering verzwakten deze parlementen nog verder » ?

Historisch lijkt men aanduidingen hiervan te vinden in de *Reichstag* van het Duitse Keizerrijk vanaf 1871. Minder duidelijk is de toetsing aan het Frankfurter Parlement van 1848 en de Doema in de periode 1906-1917, doch bij een ruimere interpretatie wordt bovenvermelde stelling enigszins bevestigd.

II. Operationalisering.

Het onderzoek naar de « wet van de zwakke parlementen » wordt doorgevoerd aan de hand van de Belgische afgevaardigden in de Gemeenschappelijke Vergadering van de EGKS en in het Europees Parlement, van 1952 tot 1979.

De Belgische afgevaardigden in deze Parlementen werden verkozen door de Kamer van Volksvertegenwoordigers en door de Senaat, meestal bij de aanvang van elke parlementaire zitting. Het is derhalve een verkiezing op een tamelijk hoog niveau van participatie. Gezien de beperktheid van de kiescolleges en de partijdiscipline bij de stemming was het aantal verkozenen per partij betrouwbaar te voorspellen. Zelden waren er meer kandidaten dan verkozenen. Bijgevolg zou men, bij onderzoek, gesteund op de kandidaten, in feite werken met twee categorieën : een zeer omvangrijke groep van de afgevaardigden en een beperkte groep van de niet-verkozen kandidaten. Dit onderzoek weerhoudt enkel de eerste groep. Deze groep omvat 342 verkozenen, de meesten meermaals herkozen : in werkelijkheid werden 60 verschillende personen afgevaardigd. De selectie van de verkozenen schaadt niet aan het onderzoek. Integendeel : de kwaliteit van de verkozen afgevaardigden moet toch hoger zijn dan de kwaliteit van de niet-verkozen kandidaten, zeker bij twee gekwalificeerde kiescolleges als Kamer en Senaat. Wat opgaat voor de verkozenen wordt op stuk van zwakte ongetwijfeld nog versterkt in de totale groep van de kandidaten.

De politieke kwaliteit van de kandidaten wordt geoperationaliseerd, niet op hun strikt parlementair werk, maar op de macht waarover zij in het geheel van het politiek bestel beschikken. Afgezien van de problemen bij de operationalisering van de kwaliteit van het parlementair werk (2) is het aangewezen de macht in het ganse politiek bestel te gebruiken omdat dit ongetwijfeld meer werkelijkheidsgetrouw is.

In geen enkele hedendaagse polyarchie is het parlement het hoogste machtsplatform. Overal overschaduwde de regering deze instelling.

Bovendien is met de uitgebreidheid en omvangrijkheid van de overheidsfuncties in de verzorgingsstaat het parlement in zijn typische functionaliteit als wetgeving, begroting, controle en regeringsvorming, moeilijk nog te isoleren. Een benadering van het globaal politiek gebeuren is duidelijk meer aangewezen.

---

(2) M. DEWEERDT, De parlementaire werkzaamheden van de Belgische parlementsleden tijdens de zitting 1977-1978. In : *Res Publica*, 1978, nr 4, blz. 647-683.

De betekenis in het globaal Belgisch politiek bestel wordt positioneel gemeten. Het meest betrouwbaar onderzoeksinstrument daartoe is het onderzoek naar de machtshierarchie van de posities in België (3). Dit instrument laat kwantificering toe doordat het de 12 topposities in de Belgische politiek rangschikt naar de mate van macht van elke positie.

A. De beschouwde machtsposities en de toegekende gewichten.

Door omkering van de schaal der samengevoegde positie- en personen-vraag werden aan de respectievelijke posities de volgende gewichten toegekend.

TABEL I

Het gewicht der machtsposities

<i>Positie</i>	<i>Gewicht</i>
a) Parlementaire en regeringsposities	
1. Volksvertegenwoordiger en senator	3,06
2. Fractie leider in Kamer of Senaat	5,89
3. Voorzitter of ondervoorzitter in Kamer of Senaat	4,76
4. Kabinetschef	4,78
5. Minister of staatssecretaris	8,26
6. Eerste-minister	12,95
b) Partijposities	
7. Partijvoorzitter	11,76
8. Partijsecretaris	5,89
9. Voorzitter van taalvleugel in CVP-PSC	8,83
c) Socio-economische machtsposities	
10. Syndicaal leider	8,90
11. Leider van een financiële of industriële groepering	6,09
12. Dagbladdirecteur	5,49
d) Supranationale posities	
13. Voorzitter van een Internationale	5,89
14. Voorzitter of ondervoorzitter van het Europees Parlement	4,76
e) Posities in lagere besturen	
15. Burgemeester van een grote gemeente*	4,76

D.w.z. gemeenten met meer dan 50.000 inwoners vóór de fusie, 80.000 inwoners na de fusie van gemeenten.

Deze schaal kan enigszins bekritiseerd worden. Enkele van de door ons onderzochte posities komen niet voor in de machtshierarchieschaal uit voormeld onderzoek, nl. de fractie leiders, de voorzitters van Kamer en Senaat, de partijsecretaris, de dagbladdirecteur, de burgemeester en de

(3) W. DEWACHTER, De machtshierarchie in de Belgische politiek. In : *Res Publica*, 1971, nr 3-4, blz. 533-550.

supranationale posities. Zij kregen het gewicht van qua macht vergelijkbare posities uit het machts hiërarchieonderzoek. Zo kreeg de dagbladdirecteur het gewicht van de politieke redacteur, de fractieleider het gewicht van het parlamentslid-verslaggever, enz. Deze toekenning is enigszins arbitrair.

Ook dient de vraag gesteld of de machts hiërarchie tijdens de periode 1952-1979 ongewijzigd gebleven is. De rangorde der machtigste posities bleef waarschijnlijk dezelfde, doch de machtsverhouding tussen de hoogste posities onderling en de rangorde der lagere posities zijn mogelijk in de loop der jaren veranderd (4). Men heeft de machts hiërarchieschaal evenwel samengesteld op basis van beleidsmateries uit de jaren zestig (d.w.z. in het midden van de periode 1952-1979), zodat deze schaal tenminste een gemiddeld beeld biedt van de machts hiërarchie voor de beschouwde periode.

Een en ander laat toe te besluiten dat de door ons aangepaste schaal best bruikbaar is voor het voorgenomen onderzoek, doch dat men eerder voorzichtig moeten zijn bij de interpretatie van kleine verschuivingen in de kwaliteit van de Belgische afvaardiging, welke ook door de gebruikte operationalisering kunnen veroorzaakt zijn.

B. *Uitwerking.*

Bij de individuele weg van de door de Belgische vertegenwoordigers gecumuleerde posities rijzen nog enkele problemen.

Vooreerst stelt zich het probleem der vervangers. Sommige afgevaardigden werden in de loop van het parlementair jaar vervangen door een partijgenoot, die meestal niet dezelfde machtsposities bekleedde (5).

In deze gevallen werd het gemiddelde van het gewicht van de vertegenwoordiger en van zijn vervanger berekend, met inachtname van de duur van hun mandaat in dat jaar.

Het wegen van de afgevaardigden die een belangrijke functie hebben uitgeoefend in de periode vóór ze in het Europees Parlement zetelden, vormt een bijkomende moeilijkheid. Het is evident dat een pas verkozen parlementariër, die nog geen belangrijke regerings- of partijfuncties heeft vervuld, niet evenveel macht heeft als bvb. een Paul-Henri Spaak, die jaren minister en eerste-minister is geweest, vooraleer hij het Europees Parlement betrad. Daarom werd besloten om de invloed van destijds beklede posities door te rekenen in de huidige gecumuleerde machtsposities, en dit in dalende lijn naarmate de tijd vordert en voor een periode

---

(4) Zo lijkt in de politieke wereld aangenomen te worden dat in de zeventiger jaren de partijvoorzitters de eerste-minister in macht bijna evenaren.

(5) Het Europese parlementair jaar begint op de derde dinsdag van oktober voor de periode 1952-1965, en de tweede dinsdag van maart voor de periode 1965-1979.

TABEL II

Kwaliteit van de Belgische afvaardiging in het Europees Parlement (1952-1979)

	Socialisten			Christen-democraten			Liberalen			FDF/RW			Totaal voor de Belgische afvaardiging		
	n	totaal	$\bar{x}$	n	totaal	$\bar{x}$	n	totaal	$\bar{x}$	n	totaal	$\bar{x}$	n	totaal	$\bar{x}$
1952/1953	4	33,48	8,37	3	20,94	6,98	1	20,71	20,71				8	75,13	9,39
1953/1954	4	32,30	8,08	3	20,94	6,98	1	22,53	22,53				8	75,77	9,47
1954/1955	4	28,45	7,11	3	20,94	6,98	1	19,59	19,59				8	68,98	8,62
1955/1956	4	22,18	5,55	3	20,94	6,98	1	16,65	16,65				8	60,04	7,51
1956/1957	4	22,18	5,55	3	20,94	6,98	1	13,71	13,71				8	56,83	7,10
1957/1958	4	28,07	7,02	3	20,94	6,98	1	17,84	17,84				8	66,85	8,36
1958/1959	6	43,09	7,18	6	48,07	8,01	2	20,53	10,27				14	111,69	7,98
1959/1960	6	42,18	7,03	6	48,07	8,01	2	41,33	20,67				14	131,58	9,40
1960/1961	6	41,26	6,88	6	48,07	8,01	2	40,34	20,17				14	129,67	9,26
1961/1962	6	26,08	4,35	6	33,14	5,52	2	30,36	15,18				14	89,58	6,40
1962/1963	6	19,28	3,21	6	24,25	4,04	2	20,14	10,07				14	72,41	5,17
1963/1964	6	18,36	3,06	6	24,25	4,04	2	10,86	5,43				14	53,47	3,82
1964/1965	6	18,36	3,06	6	34,96	5,82	2	10,88	5,44				14	64,20	4,59
1965/1966	6	21,12	3,52	6	26,63	4,44	2	9,87	4,93				14	57,62	4,12
1966/1967	4	16,37	4,09	6	24,25	4,04	4	16,58	4,14				14	57,20	4,09
1967/1968	4	12,24	3,06	6	24,25	4,04	4	18,19	4,55				14	54,68	3,91
1968/1969	4	12,24	3,06	6	47,33	7,89	4	27,27	6,82				14	86,84	6,20
1969/1970	4	12,24	3,06	6	48,32	8,05	4	19,74	4,94				14	80,30	5,73
1970/1971	4	12,24	3,06	6	40,22	6,70	4	17,00	4,25				14	78,10	5,58
1971/1972	4	12,24	3,06	6	42,97	7,16	4	19,94	4,99				14	75,15	5,37
1972/1973	4	25,33	6,33	6	39,65	6,61	2	12,01	6,01	2	6,12	3,06	14	83,11	5,94
1973/1974	4	27,39	6,85	6	32,52	5,42	2	12,01	6,01	2	6,12	3,06	14	78,04	5,57
1974/1975	4	22,57	5,64	6	27,69	4,62	2	6,12	3,06	2	6,12	3,06	14	63,5	4,54
1975/1976	4	12,24	3,06	6	19,73	3,29	2	6,12	3,06	2	6,12	3,06	14	44,21	3,16
1976/1977	4	12,24	3,06	6	16,36	3,06	2	6,12	3,06	2	14,38	7,19	14	51,10	3,65
1977/1978	5	18,13	4,53	7	18,36	3,06	2	17,88	8,94				14	60,49	4,32
1978/1979	5	18,13	4,53	7	18,36	3,06	2	17,88	8,94				14	60,49	4,32

die slechts half zo lang is als de periode waarin de afgevaardigde een bepaalde functie heeft uitgeoefend (6).

De lijst der posities, bekleed door de Belgische vertegenwoordigers in het Europees Parlement, werd opgesteld aan de hand van diverse bronnen (7). Vervolgens werden de diverse machtsposities van elk parlamentslid geïndiceerd en opgeteld. Per parlementair jaar werden deze gecumuleerde scores van alle parlamentsleden samengeteld en gedeeld door het aantal Belgische afgevaardigden (8). Men bekomt alzo de gemiddelde gecumuleerde machtspositie van de Belgische vertegenwoordiging in het Europees Parlement per parlementair jaar, voor de periode 1952-1953 tot 1978-1979. Zie tabel II die uitgekend is in grafiek I.

III. De dalende kwaliteit van het zwakke Europees Parlement.

Uit grafiek I blijkt duidelijk dat de gemiddelde machtspositie van de Belgische afvaardiging door de jaren heen is afgenomen (zie de negatieve richtingscoëfficiënt van de regressielijn).

Bij de start van de Gemeenschappelijke Vergadering in 1952 staat de Belgische afvaardiging op een kwalitatief hoog niveau : drie partijvoorzitters en vier oud-ministers op een totaal van acht ; vijf van die acht zullen later nog minister of eerste minister worden.

Gedurende de eerste twee jaren blijft de kwaliteit van deze groep zeer hoog. Dan komt een eerste daling in de jaren 1955-1958, maar het niveau blijft toch nog hoger dan in gans de periode 1962-1979. Na de mislukking van de Europese Defensie Gemeenschap (1954) is de Conferentie van Messina (1955) terug een eerste stap naar verdere integratie, bevestigd in de Verdragen van Rome (1957), van kracht geworden op 1 januari 1958.

Ook heeft de golf van kortstondige opstandigheid van de Gemeenschappelijke Vergadering op haar bijeenkomst op 19 maart 1956 te Straatsburg, bij de politieke partijen de verwachting gewekt dat het Europees Parlement van groot belang zou worden bij de verdere integratie

---

(6) Bvb. : als een parlementair vier jaar na elkaar minister is geweest en daarna naar het Europees Parlement wordt afgevaardigd, krijgt hij voor het eerste jaar $\frac{2}{3}$ van de macht van zijn oudministerschap en het tweede jaar $\frac{1}{3}$ van die score toegekend. Er wordt verondersteld dat in het derde jaar de invloed van zijn destijds beklede functie is uitgewerkt, zodat hij daar niets meer voor bij krijgt. Bij een anciënniteit van 10 jaar bij voorbeeld, zijn de relatieve gewichten achtereenvolgens $\frac{5}{6}$, $\frac{4}{6}$, $\frac{3}{6}$, $\frac{2}{6}$ en $\frac{1}{6}$.

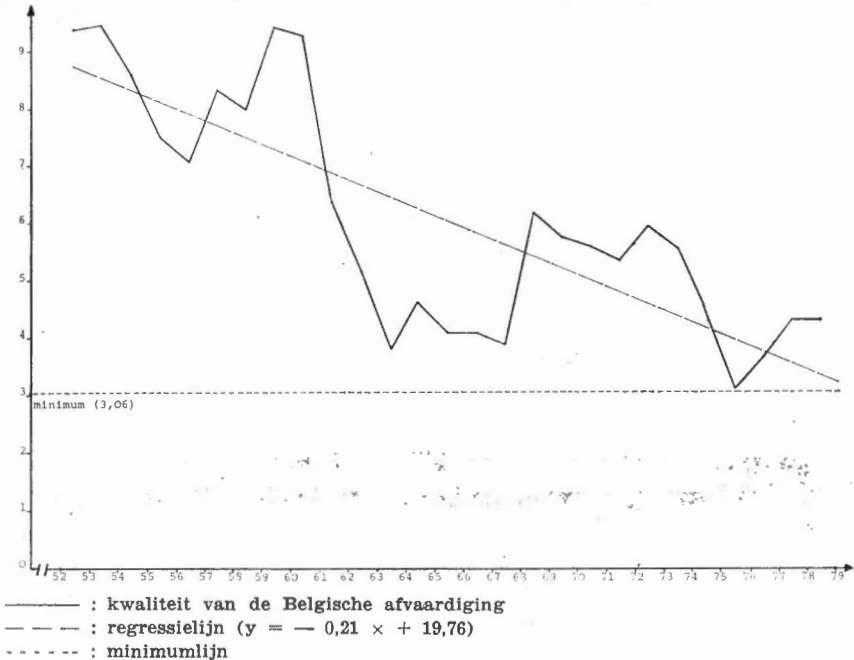
(7) — Kamer van Volksvertegenwoordigers, *Levensberichten*, van de jaren 1965, 1968, 1975, 1977. — Belgische Senaat, *Biografisch Handboek*. — VAN MOLLE P., *Het Belgisch Parlement 1894-1978*, Antwerpen, SWU, 1972, 445 blz. — CAMMAER, H., *Circulatietafel van de Belgische elite*, Afdeling Politologie, Leuven, 1977, 332 blz.

(8) In de Raadgevende Vergadering van de EGKS (1952-1958) had België acht afgevaardigden, in het Europees Parlement (1958-1978) veertien.

van Europa (9). Vanaf deze heropleving van het Europees integratiestreven in 1957-1958 stijgt de kwaliteit van de afvaardiging tot een zeer hoog niveau bereikt wordt in de periode 1959-1960 — 1960-1961.

Vanaf 1962 daalt de kwaliteit bijzonder snel en diep. De Europese politiek van president de Gaulle streefde naar een confederaal Europa,

GRAFIEK I
De kwaliteit van de Belgische Afvaardiging in het Europees Parlement

waarin de nationale staten (via de ministerraad), i.p.v. de supranationale instellingen (de Commissie en het Europees Parlement) het laatste woord zouden hebben (plan Fouchet). Door het veto van president de Gaulle tegen de toetreding van het Verenigd Koninkrijk (14 januari 1963) en de politiek van de lege stoel (1965-1966) bereikt de institutionele crisis van de Europese Gemeenschappen haar hoogtepunt, waarvoor de samenvoeging van de instellingen op 1 juli 1967 slechts een zwak tegengewicht vormde. Wel stijgt vanaf 1968 de kwaliteit van de afgevaardigden, wat in den beginne meer met de operationalisatie te maken heeft maar langzaam meer ondersteuning van een vernieuwde integratiestimulans krijgt

(9) P. VAN DE MEERSSCHE, *Europese integratie en desintegratie 1945-heden*. Antwerpen, 1978, blz. 98-99.

(nieuwe aanvraag van de kandidaat-landen Verenigd Koninkrijk, Ierland, Denemarken en Noorwegen, effectief toegetreden, op Noorwegen na, per 1 januari 1973).

De oliecrisis en de economische crisis waarin de Europese Gemeenschappen de zwakheid van hun beleidsmogelijkheden en crisismanagement aantonen, geven weer aanleiding tot een nieuwe daling van de kwaliteit, nu zelfs tot het minimumpunt : nl. de score van het louter parlementslid.

Twee vaststellingen dienen bij het verloop van de kwaliteit van de Belgische afgevaardigden in het Europees Parlement gemaakt. De kwaliteit van deze afvaardiging daalt zeer sterk van in het begin der zestiger jaren tot in 1979. De « wet van het zwakke parlement » wordt bevestigd in zijn verloop ; niet in zijn startpositie. Een zwak parlement heeft in den beginne sterke kandidaten aangetrokken. Dit heeft te maken, zoals de tweede vaststelling het uitwijst, met de aantrekkingskracht en de uitdaging van de Europese eenheidsbeweging. De tweede vaststelling die gemaakt moet worden wijst precies op het verband van het verloop van de lijn met de intensiteit en de opwaartse beweging van de Europese integratie : van 1952 tot 1961 zeer intens, met uitzondering van de ontgoocheling van de Europese Defensie Gemeenschap in 1954, lauwe intensiteit in de periode van president de Gaulle 1961-1968, heropleving in de periode 1969-1973, met weer een duidelijke afzwakking vanaf de crisis van 1973-1974 en volgende jaren. Dit verband met de intensiteit van de Europese integratie wijst op een kracht die het Europees Parlement overstijgt.

Dit zwakke parlement wordt opgetild door een bredere beweging die op zijn minst in potentie aanzienlijke politieke betekenis heeft. Net zoals de Doema in het Russisch *ancien régime* van Nicolaas II, een instrument en platform was van de oppositiebewegingen en daardoor boven zijn beperkte bevoegdheden en mogelijkheden uitsteeg.

Wat het Europees Parlement betreft moet de « wet der zwakke parlementen » bevestigd worden, maar in de mate dat het Europees Parlement ingebed ligt in een omvattende integratiebeweging, ook genuanceerd worden in de zin dat de schommelingen in die integratie zich ook in de samenstelling laten voelen.

Vanuit de waarneming van de Belgische afvaardiging in het Europees Parlement moet de wet der zwakke parlementen dan ook als volgt aangepast worden : « zwakke parlementen stoten goede kandidaten af, en door de zwakte van de rekrutering verzwakken deze parlementen nog verder tenzij en in zover deze parlementen platformen zijn van een intense sociale beweging in opgang ».

Tenslotte blijkt uit tabel II dat deze wet gespecificeerd kan worden naar de drie grote politieke families in België.

De kwaliteit van de socialistische afvaardiging ligt over bijna de ganse periode onder de kwaliteit van de gehele Belgische vertegenwoordiging. Zij volgt wel vrij regelmatig de fluctuaties van de nationale kwaliteit. Dit laatste geldt ook voor de kwaliteit van de christen-democratische delegatie, zij het dan dat ze de eerste tien jaar onder, en de daaropvolgende periode meestal boven de kwaliteit van de ganse Belgische afvaardiging ligt. Het niveau van de liberale vertegenwoordigers ligt voor nagenoeg de ganse periode boven het Belgische niveau, en in de eerste tien jaar zelfs meer dan dubbel zo hoog. Ook blijkt dat de daling van de kwaliteit bij de liberale afvaardiging veel meer uitgesproken is dan bij de socialisten en de christen-democraten (10).

Blijkbaar speelt de wet der zwakke parlementen sterker voor de liberale dan voor de socialistische en christen-democratische vertegenwoordiging.

Besluit.

Op basis van het onderzoek van de machtspositie van de 342 Belgische verkozenen in het Europees Parlement is vastgesteld dat in een zwak parlement gaandeweg de capaciteit van de leden afneemt. Slechts in de mate dat het Parlement een manifestatie en een deel is van een sociale beweging, hier van integratie, komen hierop uitzonderingen voor. Dit is voor het Europees Parlement vastgesteld in 1952-1954 en 1959-1961 en in enigermate nog in 1972-1973.

Dit onderzoek zou vervolledigd moeten worden met een onderzoek naar de kwaliteit van de afgevaardigden van de andere staten in de Europese Gemeenschap. Dit is tot nog toe niet doorgevoerd. Onze besluiten kunnen dan enkel ten voorlopige titel gelden.

Het rechtstreeks verkozen Europees Parlement van 1979 start in soortgelijke omstandigheden. De bevoegdheden van het Europees Parlement blijven beperkt. De rechtstreekse verkiezing geeft een nieuwe impuls aan de beweging. Voor zover de kandidatenlijsten bekend zijn, stijgt inderdaad ook de kwaliteit van de kandidaten. Als het onderzoek over de Belgische afgevaardigden mag uitgebreid worden, dan komt het Europees Parlement in de eerste jaren van zijn rechtstreeks verkozen zijn in een kritische fase : de fase waarin het Parlement nog de impuls van een herleving van het integratiestreven draagt en derhalve bekwame kandidaten in zich verza-

---

(10) De richtingscoëfficiënt van de regressielijn van de dalende kwaliteit van de liberale parlementairen is in absolute waarde veel groter dan die van de christen-democraten en socialisten (respectievelijk — 0,66 ; — 0,13 ; — 0,13).

melt. Die periode is eerder van korte duur. De tweede rechtstreekse verkiezingen in 1984 lijken een uiterste grens te zijn.

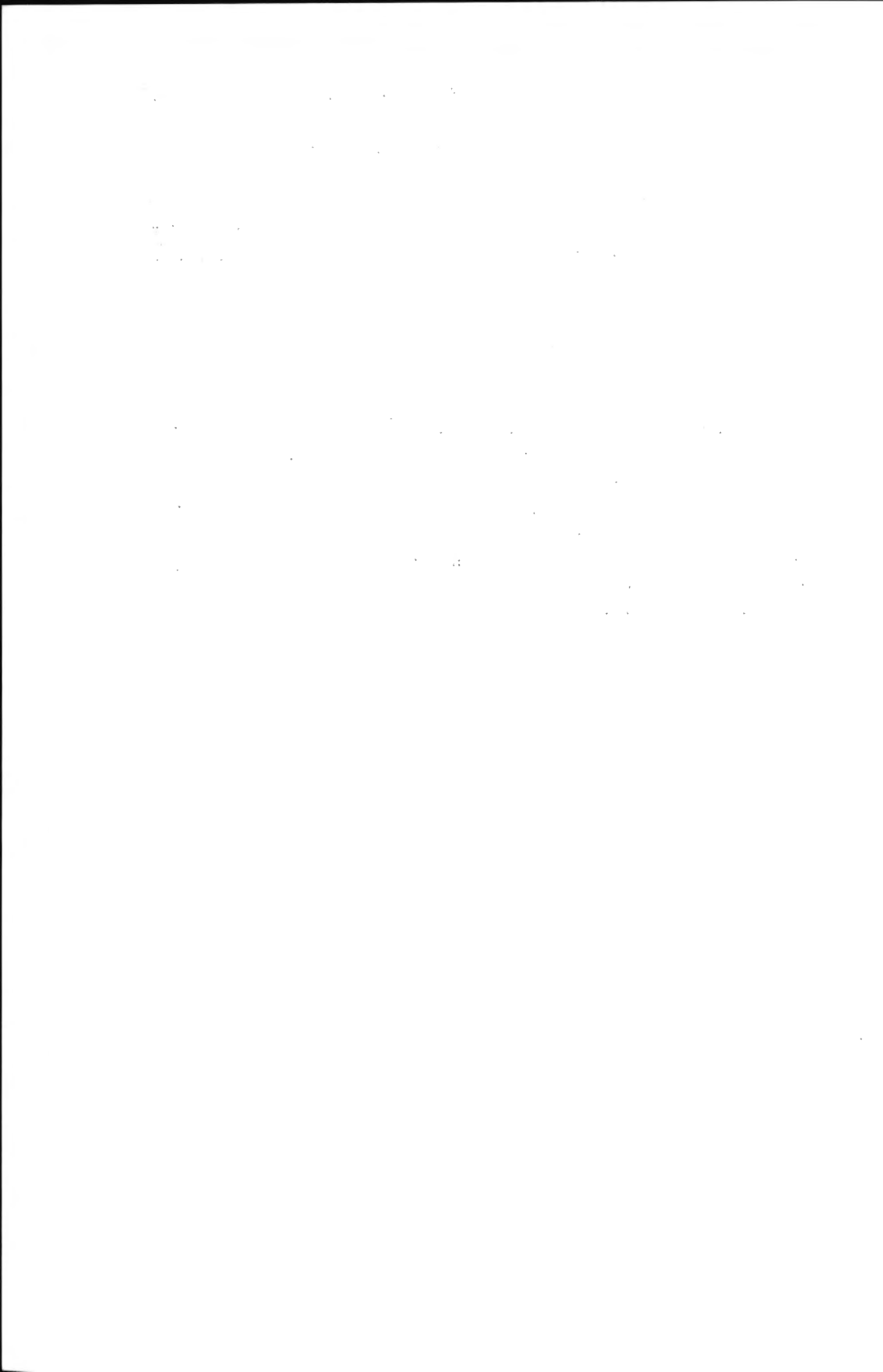
Heeft het Europees Parlement dan zijn macht en zijn gezag aanzienlijk uitgebreid kan het verder bekwame kandidaten blijven aantrekken, zoniet komt het terecht in de spiraalgang van verzwakking. De « wet der zwakke parlementen » gaat dan onverbiddeijk spelen.

Summary : The « law of weak parliaments » tested for the European Parliament.

The « law of weak parliaments » states that parliaments with small competences only attract weak candidates, which in turn weakens the parliament even more.

Research concerning the Belgian delegates to the European Parliament from 1952 to 1979, confirmed this law, but also qualified it by showing that the downward trend can be crosscut when the parliament gains importance as an institutional platform for a social movement, in this case for the European integration.

Le Parlement Européen et l'environnement

---

par Jean-Pierre HANNEQUART

Assistant au Centre d'études européennes de l'UCL
et à l'Institut pour une Politique Européenne de l'Environnement.

L'étude de la fonction parlementaire européenne en corrélation avec la politique de l'environnement se justifie à un double titre.

Tout d'abord, l'environnement est caractéristique d'un domaine d'action que les Traités communautaires n'avaient pas prévu comme tel mais où une politique de la Communauté européenne a néanmoins réussi à prendre forme. Il est évidemment très intéressant de s'interroger sur le degré de participation de l'Institution parlementaire européenne à de semblables développements.

Par ailleurs, la problématique de l'environnement revêt par nature un caractère global : elle conduit à appréhender la réalité dans la complexité de toutes ses interactions et peut même déboucher sur la remise en cause de tout le système socio-économique. La politique de l'environnement se range donc nécessairement parmi les questions les plus importantes débattues à l'échelon européen et il est primordial de s'intéresser au rôle du Parlement Européen en la matière.

Nous évoquerons successivement :

- Le rôle joué jusqu'à présent par le Parlement Européen dans la politique de l'environnement,
- les perspectives concernant son rôle futur par rapport à cette politique.

I. Le rôle joué par le Parlement européen dans la mise en place d'une politique.

A) *Participation à l'élaboration de programmes d'action.*

L'existence d'une politique de l'environnement au niveau de la Communauté européenne résulte essentiellement de l'approbation de deux pro-

grammes d'action par le Conseil des Communautés et les représentants des gouvernements des Etats membres réunis au sein du Conseil :

- déclaration du Conseil des Communautés européennes et des représentants des gouvernements des Etats membres, réunis au sein du Conseil, le 22 novembre 1973, concernant un programme d'action des Communautés européennes en matière d'environnement (1) ;
- résolution du Conseil des Communautés européennes et des représentants des gouvernements des Etats membres, réunis au sein du Conseil, du 17 mai 1977, concernant la poursuite et la réalisation d'une politique et d'un programme d'action des Communautés européennes en matière d'environnement (2).

Dans quelle mesure le Parlement européen a-t-il participé à l'élaboration de ces programmes d'action ?

L'idée d'un programme communautaire relatif à l'environnement a été avancée pour la première fois par la Commission dans une communication du 22 juillet 1971 (3).

Cependant, antérieurement même à cette initiative, le Parlement européen s'était déjà prononcé sur la nécessité d'actions communautaires en matière d'environnement. Ainsi, dans sa résolution sur le rapport de la Commission sur l'évolution sociale dans la Communauté en 1968, il demandait que soit dressé « un bilan de l'actuelle législation ainsi que des initiatives prises ou envisagées dans les Etats membres dans le cadre de la lutte contre la pollution des eaux et de l'air, et contre le bruit » et que soient examinées « les possibilités et les moyens d'action communautaires visant à enrayer ces fléaux ». En 1970 et 1971, le Parlement se déclarait nettement favorable, sur la base de deux rapports d'initiative, à une action commune et énergique dans le domaine de la lutte contre la pollution des eaux fluviales, et notamment des eaux du Rhin, ainsi que dans le domaine de la lutte contre la pollution de l'air (4).

Consulté sur la première communication de la Commission en matière d'environnement, le Parlement européen approuva les lignes directrices de la nouvelle politique esquissée.

Dans son avis du 18 avril 1972 (5), il insista surtout sur l'urgence d'élaborer des mesures d'actions concrètes en fonction des orientations

(1) JOCE n° C 112 du 20-12-1973

(2) JOCE n° C 139 du 13-6-1977.

(3) SEC (71) 2616 final.

(4) Voy. PE doc. 9/72 p. 10 ; rapport de M. BOERSMA sur la lutte contre la pollution des eaux fluviales et notamment des eaux du Rhin (doc. 161/70) ; rapport de M. Jahn sur la nécessité d'une action communautaire dans le domaine de la lutte contre la pollution de l'air (doc. 18/71).

(5) JOCE n° C 46/72.

politiques générales développées par la Commission. Il mit en outre l'accent sur certains principes qui seraient retenus ultérieurement comme fondements de la politique communautaire : le principe d'une sensibilisation de l'opinion publique, le principe du respect du niveau d'action le plus approprié, le principe pollueur-payeur...

Quant aux bases juridiques et aux moyens juridiques d'une politique communautaire de l'environnement, le Parlement apporta une importante contribution à la clarification des idées par un rapport spécifique de sa commission juridique (6). A la suite de ce rapport, il invitait instamment la Commission et le Conseil à recourir à l'art. 235 du Traité de Rome pour introduire un pouvoir de réglementation directe dans la Communauté en matière de politique de l'environnement. Il attirait toutefois l'attention sur le fait que pareille disposition permettrait de régler des problèmes « aussi actuels et aussi complexes que les problèmes d'environnement » sans que les parlements nationaux et le parlement européen puissent imposer leurs vues. En conséquence, le Parlement européen demandait que soient envisagées des possibilités, au besoin une révision des traités, permettant à long terme de donner une meilleure assise à la politique européenne de l'environnement.

Le 24 mars 1972, la Commission présenta une nouvelle communication conçue comme « un ensemble de propositions de procédure ou de fond ayant pour objet la protection et l'amélioration de l'environnement » (7). Ces propositions correspondant largement aux vœux qu'il avait émis précédemment, le Parlement européen s'en déclara satisfait le 6 juillet 1972 (8).

L'incertitude politique qui planait encore sur l'engagement définitif de la Communauté dans la voie d'une politique de l'environnement fut levée lors du Sommet des chefs d'Etats et de gouvernements des Etats membres tenu à Paris les 19 et 20 octobre 1972. La déclaration finale de ce sommet stipule en effet : « Les chefs d'Etats et de gouvernements soulignent l'importance d'une politique de l'environnement dans la Communauté. A cette fin, ils invitent les institutions de la Communauté à établir, avant le 31 juillet 1973, un programme d'action assorti d'un calendrier précis » (9).

A la suite de cette invitation, la Commission rédigea une nouvelle mouture de son programme d'action, et, le Parlement européen fut une

---

(6) Rapport de M. ARMENGAUD sur les possibilités qu'offrent les traités communautaires en matière de lutte contre la pollution du milieu, et les modifications qu'il faut éventuellement proposer d'y apporter (doc. 15/72).

(7) JOCE n° C 52 du 26-5-1972.

(8) JOCE n° C 82/72 ; PE doc. 74/72.

(9) Pour plus de détails : Agence Europe, éd. spéciale du 22 octobre 1972.

nouvelle fois consulté mais avec retard et à titre non obligatoire sur l'ensemble du programme (10).

Dans sa résolution du 3 juillet 1973, le Parlement européen s'éleva d'abord avec vigueur contre la procédure suivie par le Conseil (11). Avec quelques réserves, il réitéra ensuite son appui aux propositions de la Commission, lesquelles étaient pratiquement identiques à celles formulées en mars 1972. Il fit notamment observer qu'il s'imposait de prévoir des délais plus stricts pour l'adoption d'un certain nombre de mesures juridiques efficaces. Il insista également sur la nécessité de prévoir certaines actions à titre complémentaire : structures communautaires pour le stockage définitif des résidus radioactifs, label d'environnement pour les produits de longue durée, développement d'industries spécialisées dans la mise au point de produits non polluants, information systématique de la jeunesse...

Si le programme d'action définitivement adopté le 22 novembre 1973 correspond bien au souhait général de l'Assemblée, on remarquera qu'il ne donne pas de réponse à tous ces vœux particuliers du Parlement européen.

Dans quelle mesure les orientations de la politique de l'environnement redéfinies le 17 mai 1977 ont-elles à nouveau reçu ou non l'appui du Parlement européen ?

Par lettre du 9 avril 1976, le Président du Conseil des Communautés consultait le Parlement sur la proposition de la Commission concernant « une résolution sur la poursuite et la réalisation d'une politique et d'un programme d'action des Communautés européennes en matière d'environnement » (12). Le Parlement européen formula son avis fin juillet 1976 (13).

Regrettant tout d'abord les retards apportés à la mise en œuvre du premier Programme « environnement », il invita le Conseil à intensifier son activité en la matière et à doter la Commission d'un matériel et d'un personnel suffisant. Il se déclara ensuite très favorable à l'accent mis par le Programme sur le caractère préventif de la politique de l'environnement, sur la nécessité d'une action communautaire contre les nuisances acoustiques, et sur le besoin de gérer rationnellement l'espace, le milieu et les ressources naturelles.

---

(10) Proposition de la Commission : Bull. CE. Suppl. 3/73 ; Avis du Parlement européen : JOCE n° C 62/73 (PE doc. 106/73).

(11) Le Conseil justifia son attitude dans la réponse qu'il donna à la question écrite n° 165/73 de M. JAHN : JO n° C 97/6 du 15-11-1973.

(12) JOCE n° C 115 du 24-5-1976.

(13) JOCE n° C 178/44 du 2-8-1976.

Il souligna toutefois l'urgence de formuler des propositions de mesures efficaces et précises plutôt que des déclarations d'intention en ce qui concerne de nombreux sujets, et en particulier :

- a) l'utilisation des pesticides chimiques ;
- b) les méthodes d'exploitation agricole ;
- c) l'absorption de substances nutritives par les eaux souterraines et de ruissellement ;
- d) la réutilisation des déchets.

Il releva également qu'il s'imposait de prévoir :

- un renforcement de l'action pour la protection du Rhin contre la pollution,
- une action concernant les gaz contenus dans les bombes aérosols,
- une politique d'utilisation rationnelle de l'énergie,
- une politique commune pour le choix des sites de centrales nucléaires ainsi que pour le transport, le stockage et l'élimination des déchets radioactifs,
- la création d'un label de qualité de l'environnement pour les produits « clean and recycling »,
- une accentuation de l'action éducative en matière d'environnement,
- un programme communautaire concret relatif à la sécurité, à l'hygiène du travail et à la protection sanitaire sur le lieu de travail,
- la publication annuelle d'un résumé facilement compréhensible des activités déployées par la Communauté en matière d'environnement,
- etc...

Finalement, le Parlement pria la Commission « eu égard aux exigences, observations et recommandations qui précèdent » de présenter au Conseil une proposition de deuxième programme de protection de l'environnement modifiée et complétée en conséquence.

Mais ce dernier vœu du Parlement européen ne fut pas exaucé ; et ce sont les propositions de la Commission telles que formulées en mars 1976 qui ont été approuvées, pratiquement sans aucun changement, le 17 mai 1977.

B) *Participation à l'élaboration de règles de droit.*

Les programmes communautaires d'action relatifs à l'environnement se sont traduits par la mise en vigueur d'un certain nombre d'actes juridiques particuliers et spécialement de directives. Le Parlement européen a été appelé à donner son avis sur la plupart de ces mesures d'actions concrètes.

L'influence qu'il a exercée de la sorte apparaît variable mais toujours limitée.

Conduits à formuler leur avis dans un laps de temps généralement court, les parlementaires européens n'ont guère eu l'occasion d'approfondir beaucoup les propositions de réglementation qui leur ont été soumises. S'ils se sont cependant efforcés de jouer un rôle constructif en suggérant certains amendements, leurs vœux sont loin d'avoir toujours été pris en considération.

Généralement, le Parlement européen a approuvé l'ensemble de la proposition de la Commission qui lui était présentée tout en invitant la Commission et/ou les Etats membres à renforcer le dispositif prévu par des actions complémentaires (14). Dans un certain nombre de cas, il a toutefois demandé à la Commission de modifier ses propositions sur des points précis compte tenu d'une série d'observations (15). Parfois, il a assorti sa résolution du texte modifié de la directive qu'il souhaitait voir adopter (16).

En réponse aux demandes parlementaires les plus pressantes, la Commission a souvent réagi positivement sans pour autant y satisfaire automatiquement : la plupart du temps, elle a transmis au Conseil une version modifiée de ses propositions originales tout en justifiant son refus d'accéder à certains vœux des parlementaires (17).

---

(14) A titre d'exemple, Voy.

— Avis du PE sur la proposition de la Commission relative à une décision concernant la réduction de la pollution par certaines substances dangereuses déversées dans le milieu aquatique de la Communauté : JO n° C 5/62 du 8-1-1975.

— Avis du PE sur la proposition de la Commission relative à une directive concernant la pollution de l'eau de mer et de l'eau douce pour la baignade : JO n° C 128/13 du 9-6-1975.

— Avis du PE sur la proposition de la Commission relative à un programme pluriannuel en matière de recyclage des papiers et cartons : JO n° C 36/48 du 13-2-1978.

(15) Exemple :

— Avis du PE sur la proposition de la Commission concernant la qualité des eaux superficielles destinées à la production d'eau potable dans les membres : JO n° C 62/7 du 30-5-1974.

— Avis du PE sur la proposition de la Commission relative à une directive concernant le déversement de déchets en mer : JO n° C 293/60 du 13-12-1976.

(16) Exemple :

— Avis du PE sur la proposition de la Commission concernant une décision instituant une procédure commune d'échange d'information relative à la qualité des eaux douces superficielles dans la Communauté : JO n° C 178/48 du 2-8-1976.

— Avis du PE sur la proposition de la Commission relative à une directive concernant l'élimination des huiles usagées : JO n° C 8516 du 18-4-1974.

(17) Exemple :

— En ce qui concerne une procédure commune d'échanges d'informations relatives à la qualité des eaux douces superficielles dans la Communauté : COM (76) 118 final modifié par COM (76) 566.

— En ce qui concerne une directive relative à l'élimination des huiles usagées : COM (74) 334 final modifié par COM (74) 334.

Il ne s'en est pas suivi pour cela que certains avis du Parlement européen ont eu beaucoup d'impact sur les règles communautaires arrêtées par le Conseil. A ce dernier stade, un laps de temps très long s'est souvent écoulé (18) et les actes communautaires ont subi certains changements, les écartant parfois largement de la version souhaitée que ce soit par la Commission ou par le Parlement.

A titre d'exemple, évoquons le cheminement de la directive relative aux déchets approuvée par le Conseil du 15 juillet 1975 (19).

L'initiative de proposer une directive sur ce sujet a été prise par la Commission le 10 septembre 1974 (20) ; encore convient-il de préciser que cette initiative était la suite de la communication par le gouvernement d'un Etat membre d'un avant-projet de loi concernant les déchets.

Consulté sur cette proposition, le Parlement européen l'approuva largement le 17 janvier 1975 (21). Il invita toutefois la Commission à présenter d'autres directives concernant la gestion des déchets en même temps qu'il lui demanda d'apporter quelques modifications précises.

Retenons qu'il souhaitait notamment :

a) que soient plus limitées les catégories particulières de déchets exclus du champ d'application de la directive ;

b) que soient renforcée la fréquence des obligations d'assurer le contrôle ou la surveillance des entreprises procédant à l'élimination des déchets ;

c) que soit donné un caractère contraignant aux plans d'élimination des déchets à établir par les autorités compétentes ;

d) que soit prévue la présentation d'un rapport national sur l'état de l'élimination des déchets tous les ans.

Reprenant notamment ces deux dernières suggestions du Parlement européen, mais non les deux autres précitées, la Commission transmet au Conseil une proposition de directive modifiée en avril 1975 (22). Le Conseil marqua son accord sur la directive en juillet 1975 ; en vertu du texte définitif :

- les catégories de déchets exclus du champ d'application de la directive sont plus nombreuses que celles retenues dans les propositions même de la Commission ;

---

(18) Voy. Rép. QE n° 826/78 de M. JAHN, Annexe.

(19) JOCE n° L 194/39 du 26-7-1975.

(20) COM (74) 1297 final.

(21) JOCE n° C 32/36 du 11-2-1975.

(22) COM (75) 154 final.

- l'obligation des Etats membres de transmettre un rapport concernant l'état de l'élimination des déchets sur leur territoire est fixée à 3 ans ;
- aucun caractère contraignant n'est imposé pour les plans nationaux d'élimination de déchets ;
- etc...

Il n'est pas besoin de plus amples commentaires pour souligner que le rôle du Parlement européen dans la mise en place de la réglementation communautaire de l'environnement n'a pas toujours été très important.

C) *Initiatives propres.*

Le Parlement européen ne s'est pas contenté d'attendre passivement qu'on lui demande son avis ; il est intervenu de lui-même dans la politique européenne de l'environnement par le biais des principaux moyens dont il dispose : questions écrites ou orales et résolutions.

Les questions parlementaires écrites en matière d'environnement.

Depuis 1972, la technique des questions écrites a été amplement utilisée par les Parlementaires européens en ce qui concerne les problèmes d'environnement : plusieurs centaines de questions ont été posées à la Commission dans ce domaine, et de nombreuses demandes d'explication ont aussi été adressées au Conseil.

Outre le fait qu'elles témoignent de l'intérêt porté par les parlementaires au thème de l'environnement, ces questions ont conduit la Commission et le Conseil à préciser leur position sur certains points et parfois même à prendre certains engagements. La plupart du temps, cependant, cette procédure n'a contribué qu'à rendre publiques certaines informations.

Au titre des sujets qui ont fait l'objet d'un grand nombre de questions, on relève :

- les résidus de pesticides (23) ;
- les agents conservateurs, colorants, additifs,... (24) ;
- la protection des forêts (25) ;
- la conservation des oiseaux (26) ;
- le transport de substances dangereuses (27) ;
- la pollution du Rhin (28) ;

(23) Voy. QE 35/77, 515/77, 516/77, 518/77, 519/77, 520/77, 521/77, 996/77, 639/78.

(24) Voy. QE 785/75, 522/77, 814/77, 902/77, 904/77, 907/77, 961/77, 1000/77, 1099/77, 1169/77, 10/78.

(25) Voy. QE 78/75, 468/75, 816/75, 192/76, 110/77, 1014/77.

(26) Voy. QE 620/72, 321/73, 322/73, 401/74, 412/74, 634/74, 29/75, 599/75, 1286/77, 286/78, 387/78, 393/78.

(27) Voy. QE 366/72, 678/72, 240/78, 509/78, 652/78.

(28) Voy. QE 474/74, 475/74, 591/74, 693/76, 351/77, 6/78, 149/78, 277/78, 685/78.

- la pollution marine (29) ;
- l'élimination des déchets radioactifs (30) ;
- le gaspillage d'énergie et de matières premières (31) ;
- l'énergie nucléaire (32) ;
- les dangers de l'amiante (33) ;
- les gaz d'échappement des voitures (34) ;
- l'évolution des structures agricoles (35) ;

Cette liste n'a rien d'exhaustif ; il nous paraît néanmoins possible d'en dégager l'idée que les questions parlementaires écrites reflètent des problèmes délicats de la politique européenne de l'environnement. Il convient d'ajouter d'ailleurs que la plupart des questions sont basées sur des faits d'actualité : découvertes techniques, accidents industriels, catastrophes maritimes, conférences internationales... La Commission ou le Conseil sont incités à réagir face à ces événements et à engager des actions qui s'imposent de manière urgente.

Si la procédure des questions écrites a abouti à donner une audience publique à certains problèmes et s'est avérée un stimulant pour certaines actions, elle a aussi révélé ses limites dans de nombreux cas. Les réponses données ont souvent déçu l'attente des parlementaires soit par leur manque de précisions, soit par le refus d'engagement réel. Parfois même, le laps de temps qui s'est écoulé avant que ne vienne cette réponse a vidé la question de son intérêt.

Les questions orales et les résolutions parlementaires relatives à l'environnement.

La procédure des questions orales spécialement avec débat a aussi été utilisée par les Parlementaires en matière d'environnement.

Le Conseil a été contraint de la sorte à plusieurs reprises de s'expliquer sur les raisons de ses carences. Au cours des sessions parlementaires d'avril et de décembre 1976 notamment, il a été sévèrement critiqué sur les retards apportés à la mise en application du Programme d'action et il a dû se justifier (36). Durant l'année 1977, il a été conduit à donner des explications sur le renvoi, au Comité des représentants permanents,

(29) Voy. QE 24/73, 183/73, 405/73, 193/74, 506/75, 482/76, 567/76, 918/76, 561/77, 789/77, 188/78, 366/78, 461/78, 563/78.

(30) Voy. QE 144/75, 499/75, 507/75, 652/76, 153/77, 476/77, 1344/77, 594/78.

(31) Voy. QE 581/73, 646/73, 761/73, 184/74, 561/74, 611/75, 648/77, 804/77, 815/77, 1016/77, 1066/77, 1111/77, 1124/77, 1298/77, 468/78.

(32) Voy. QE 164/75, 214/74, 736/75, 163/76, 937/76, 44/77, 59/77, 112/77, 158/77, 341/77, 425/77, 541/77, 588/77, 700/77, 1058/77, 98/78, 100/78, 175/78, 307/78, 448/78, 696/78.

(33) Voy. QE 653/73, 440/76, 642/76, 625/76, 813/77, 140/78.

(34) Voy. QE 301/73, 651/73, 314/75, 779/75, 141/76, 862/76.

(35) Voy. QE 833/75, 150/77, 381/77, 638/77, 671/77, 698/78.

(36) Voy. PE doc. 30/76 et 383/76.

de la directive relative aux déchets de l'industrie du dioxyde de titane (37). En novembre 1978, il a été à nouveau appelé à donner les motifs de la non-adoption d'une série de mesures (38).

D'autre part, par le biais des questions orales, un certain nombre de débats très intéressants se sont rapprochés de l'avant-scène politique ainsi sur :

- le problème de la teneur en plomb de l'essence (novembre 1973),
- la protection des animaux sauvages (avril 1974),
- le recyclage et la réutilisation des déchets (avril 1974),
- l'information concernant les centrales nucléaires (juin 1975),
- la catastrophe écologique de Sévésco (septembre 1976),
- la conservation des oiseaux (octobre 1976),
- les dangers de l'amiante (mars et décembre 1977),
- le problème des « boues rouges » (avril 1977),
- la sécurité en mer (janvier 1978).

La plupart des thèmes abordés de la sorte ainsi que d'autres sujets considérés comme particulièrement importants par le Parlement européen ont fait l'objet de résolutions.

Sans doute, ces résolutions parlementaires sont-elles dépourvues de tout effet contraignant, mais il n'empêche qu'elles donnent un éclat tout particulier aux vœux des membres de l'Assemblée. La liste des principales résolutions adoptées en dehors de toute procédure de consultation et qui est donc éloquente sur les orientations les plus fondamentales que le Parlement européen s'est efforcé d'imprimer à la politique européenne de l'environnement, s'établit comme suit :

- résolution du 19 novembre 1970 (et du 16 décembre 1971) sur la lutte contre la pollution des eaux fluviales et notamment des eaux du Rhin (39) ;
- résolution du 10 février 1972 sur la nécessité d'une action communautaire dans le domaine de la lutte contre la pollution de l'air (40) ;
- résolution du 6 juillet 1972 concernant une première mesure visant à la réduction de la teneur en plomb de l'essence destinée aux véhicules à moteur (41) ;

---

(37) Voy. P.E. doc. 542/76 et 571/76.

(38) Bull. C.E. 11/78 point 2.3.8.

(39) JOCE n° C 143/30 du 3-12-1970 et n° C 2/22 du 11-1-1972.

(40) JOCE n° C 19/29 du 28-2-1972.

(41) JOCE n° C 82/45 du 26-7-1972.

- résolution du 17 janvier 1973 sur la création de structures communautaires pour le stockage définitif des résidus radio-actifs (42) ;
- résolution du 13 juin 1974 sur la nécessité de mesures communautaires en matière de désulfuration des combustibles (43) ;
- résolution du 13 décembre 1974 sur les résultats de la 3e conférence parlementaire internationale sur l'environnement réunie à Nairobi du 8 au 10 avril 1974 (44) ;
- résolution du 21 février 1975 sur la pétition n° 8/74 concernant la nécessité de sauver les oiseaux migrateurs (45) ;
- résolution du 10 mars 1975 sur la pétition n° 3/74 de M. Barel, relative à la sauvegarde de la Méditerranée (46) ;
- résolution du 20 juin 1975 sur la pollution du Rhin (47) ;
- résolution du 13 janvier 1976 sur les conditions d'une politique communautaire en matière d'implantation de centrales nucléaires compte tenu des effets prévisibles sur la population (48) ;
- résolution du 11 mai 1976 sur la nécessité d'une politique communautaire pour le retraitement des combustibles et des matériaux irradiés (49) ;
- résolution du 18 avril 1977 sur les résultats de la 4e conférence parlementaire internationale sur l'environnement qui s'est déroulée à Kingston (Jamaïque) du 12 au 14 avril 1976 (50) ;
- résolution du 13 mai 1977 sur la conférence sur le droit de la mer et les conséquences pour la Communauté européenne (51) ;
- résolution du 13 décembre 1977 sur les risques sanitaires de l'amiante (52) ;

En conclusion de ce rapide tour d'horizon consacré au rôle joué jusqu'à présent par le Parlement européen dans la politique de l'environnement, retenons :

- que l'Assemblée s'est efforcée d'imprimer une série d'orientations originales à la politique de l'environnement,

---

(42) JOCE n° C 4/10 du 14-2-1973.

(43) JOCE n° C 76/44 du 3-7-1974.

(44) JOCE n° C 5/59 du 8-1-1975.

(45) JOCE n° C 60/51 du 13-3-1975.

(46) JOCE n° C 76/7 du 7-4-1975.

(47) JOCE n° C 157/91 du 14-7-1975.

(48) JOCE n° C 28/12 du 9-2-1976.

(49) JOCE n° C 125/14 du 8-6-1976.

(50) JOCE n° C 118/10 du 16-5-1977.

(51) JOCE n° C 133/50 du 6-6-1977.

(52) JOCE n° C 6/138 du 9-1-1978.

- qu'elle est intervenue très activement tant au niveau de la définition des orientations générales de cette politique qu'au niveau de la définition des actions particulières à mettre en œuvre,
- qu'elle a généralement renforcé le poids des initiatives de la Commission mais a aussi mis en évidence certaines lacunes de la politique européenne,
- que les interventions du Parlement européen en matière d'environnement ont néanmoins toujours révélé leurs limites, manquant en l'absence d'effet obligatoire, d'une autorité politique suffisante.

II. Les perspectives concernant le rôle futur du Parlement en matière d'environnement.

La matière de l'environnement est sans nul doute caractéristique d'un domaine où la nécessité de renforcer le rôle du Parlement européen est généralement admise (53).

Les problèmes d'environnement requièrent en effet par essence des solutions à l'échelle internationale, et, la prise de décision à ce niveau affaiblit les pouvoirs parlementaires nationaux. Dans la mesure où l'environnement concerne très directement l'ensemble des individus, toute atteinte à la forme de participation démocratique que représente l'instance parlementaire n'est pas tolérable (54).

Les propositions de modification des procédures communautaires existantes afin d'accroître les pouvoirs du Parlement européen en matière d'environnement, sont nombreuses et diverses. Cependant, une orientation nouvelle est assurée et domine l'ensemble des perspectives d'avenir : l'élection de l'Assemblée au suffrage universel direct.

Election au suffrage universel direct.

Que peut-on espérer du fait même de l'élection directe du futur Parlement européen sur le plan de la politique de l'environnement ?

Assurément, cette procédure électorale est de nature à renforcer le poids parlementaire dans l'équilibre institutionnel de la Communauté et elle devrait donner au Parlement européen l'autorité politique qui lui a largement fait défaut jusqu'à présent, notamment dans la politique de l'environnement.

---

(53) Cette opinion a notamment prévalu lors du colloque « Vers les élections européennes » organisé à Paris les 29 et 30 septembre 1977 par l'AFEUR, le centre culturel allemand — Goethe Institut de Paris et le centre universitaire d'études des Communautés Européennes de Paris I.

(54) Pour un développement de ces idées : Konrad von MOLTKE, *The Legal Basis for Environmental Policy*, EPL vol. 3 number 3/4 December 1977 p. 139.

Cette procédure nouvelle conduit l'ensemble de la population des Etats membres à réenvisager l'option européenne dans ses diverses orientations. Les futurs parlementaires seront davantage les porte-paroles des grands courants d'opinion traversant la société actuelle en ce qui concerne tous les domaines importants, tel l'environnement.

Même cantonné dans un rôle purement consultatif, le Parlement européen devrait exercer une influence considérablement accrue sur la politique communautaire. Ses avis apparaîtront plus clairement comme le reflet de l'opinion publique laquelle sera davantage mobilisée par les problèmes débattus au niveau européen. Par le fait même, il sera plus difficile pour la Commission et le Conseil de ne pas tenir compte des résolutions Parlementaires. Et la politique européenne de l'environnement pourrait bien connaître un nouveau souffle sinon s'orienter vers de nouvelles directions.

La volonté du futur Parlement d'affirmer son autorité tout spécialement en matière d'environnement pourrait se traduire par l'adoption d'une résolution spécifique. En adoptant une résolution définissant par exemple une série d'actions qu'il souhaiterait voir prioritairement proposées par la Commission et adoptées par le Conseil en matière d'environnement, le Parlement européen manifesterait qu'il entend donner une impulsion nouvelle, originale et/ou complémentaire par rapport à la politique de l'environnement suivie jusqu'à présent.

Cette dernière perspective nous rapproche de bien d'autres suggestions que l'on peut formuler en relation avec l'élection prochaine du Parlement européen ou indépendamment même de cette évolution, et qui sont de nature à accroître l'influence parlementaire dans la politique de l'environnement.

Renforcement de la procédure de consultation.

Outre les cas de consultation obligatoire prévus par les Traités se sont développées les consultations facultatives : la Commission a depuis longtemps pris l'engagement de proposer la consultation du Parlement pour toutes ses propositions sauf si elles sont d'une importance mineure, d'une urgence particulière ou d'un caractère confidentiel (55). Cependant, le Conseil n'a pas toujours suivi cette voie ; pour éviter la consultation, il a même parfois changé la base juridique d'un acte ou utilisé la procédure de la décision des représentants des Gouvernements des Etats membres réunis au sein du Conseil. D'autre part, la consultation a perdu toute

---

(55) A ce propos, Voy. not. C. SASSE, Le renforcement des pouvoirs du Parlement, et spécialement ses nouveaux pouvoirs budgétaires in *Le Parlement Européen, Actes du huitième colloque de l'IEJE, Liège 1976*, pp. 28-29.

signification dans un certain nombre d'hypothèses parce que le texte sur lequel le Parlement européen s'était prononcé s'est trouvé fondamentalement modifié en cours de procédure.

Il conviendrait donc à l'avenir que le Conseil lui-même s'engage à consulter les Parlementaires sur tout texte important et que soit garantie la reconsultation en cas de modification substantielle d'un premier texte (56). Il conviendrait en outre que la prise de décision par le Conseil soit soumise à un certain délai dont le non-respect entraîne le retransfert de toute la procédure au Parlement européen.

Développement du pouvoir d'initiative.

Dans le cadre du pouvoir d'initiative au sens large dont le Parlement dispose, nombreuses sont les évolutions qui sont déjà intervenues et qui pourraient encore intervenir.

Le Parlement européen a déjà réussi, au-delà du champ d'application prévu par les Traités, à faire accepter tant par la Commission que par le Conseil la procédure des questions écrites et orales (57). Ces modalités du contrôle parlementaire gagneront en importance par le fait même qu'elles seront bientôt entre les mains d'une Assemblée élue au suffrage universel. En particulier, la procédure des questions orales avec débat pourrait devenir plus fréquente et se rapprocher d'une véritable procédure d'interpellation.

Par ailleurs le Parlement européen a déjà consacré une bonne partie de son activité dans le domaine de l'environnement à des rapports élaborés en dehors de toute procédure de consultation. On peut imaginer qu'il persévèrera dans ce sens et que les résolutions se feront plus incisives.

Une évolution majeure serait qu'une suite procédurale s'attache automatiquement aux résolutions parlementaires. Dans cette perspective, le rapport « Tindemans » notamment suggère que le Conseil s'engage « dès maintenant » à délibérer sur les résolutions que le Parlement lui adressera « afin de permettre à l'Assemblée d'apporter une contribution effective à la définition des politiques communes » (58).

D'autre part, il importerait que le Parlement européen définisse mieux ses relations avec « les Sommets » vers lesquels se déplace le niveau de la prise de décision concernant la Communauté. Le Président du Conseil

---

(56) On peut trouver un point d'appui juridique à cette dernière prétention dans l'arrêt de la Cour de justice des Communautés du 15 juillet 1970 « ACF Chemiefarma NV c. Commission », Rec. XVI, p. 661.

(57) Rapport C. SASSE, précit pp. 47-49.

(58) L'Union européenne ; Rapport de M. Léo TINDEMANS au Conseil européen, Bull. CE. Suppl. 1/76, p. 31.

européen devrait par exemple répondre en séance plénière du Parlement aux questions posées à propos des délibérations et des travaux de ce Conseil (59).

L'initiative d'organiser des auditions publiques s'avère aussi particulièrement intéressante et devrait se développer à l'avenir.

Par le biais de cette procédure, les Commissions parlementaires non seulement augmenteraient leur propre information en matière d'environnement mais pourraient aussi contribuer à sensibiliser l'opinion publique de la Communauté (60).

Pour garantir au Parlement européen, une action à la fois plus soutenue et plus autonome dans le domaine de la politique de l'environnement, il serait aussi utile que soit créée une Commission parlementaire spécialisée dans ces questions. On pourrait aussi envisager que soit créé un Conseil européen d'experts pour l'environnement. Ce dernier comité serait chargé de prêter aux parlementaires l'assistance technique nécessaire à l'exercice plénier et indépendant de leurs fonctions de délibération et de contrôle.

Utilisation du pouvoir budgétaire.

En 1970 et 1975, le Parlement européen s'est vu reconnaître d'importants pouvoirs en matière budgétaire : droit du dernier mot en ce qui concerne les dépenses non obligatoires, droit de refuser globalement le budget pour des motifs importants... (61). A défaut de véritables pouvoirs normatifs, ces pouvoirs sont essentiels ; dans un certain nombre de cas, leur utilisation à des fins quasi-législatives par la future Assemblée européenne est parfaitement imaginable (62). Il pourrait en être ainsi en matière d'environnement.

Cependant plutôt que de voir le vote du budget se transformer en épreuve de force, on peut espérer un recours de plus en plus fréquent à la procédure de concertation introduite dans le système communautaire par l'accord interinstitutionnel du 4 mars 1975.

Extension de la procédure de concertation.

La « déclaration commune de l'Assemblée du Conseil et de la Commission » en date du 4 mars 1975, prévoit qu'une procédure de concertation est applicable aux « actes communautaires de portée générale qui

---

(59) A ce propos : Rapport « Lord Reay », PE doc. 148/78.

(60) Sur ce sujet, outre le rapport de « Lord Reay » précit. p. 28, Voy : Dusan SIDJANSKI. Auditions publiques dans la Communauté européenne. Etudes et Recherches n° 7, Genève, 1976.

(61) Pour des développements sur ces pouvoirs : Rapport « SASSE » précit. ; J.F. PICARD. Les pouvoirs du Parlement européen in Pouvoirs n° 2 - 1977 p. 39 et suiv. ; J.P. JACQUE. Le rôle du Parlement européen et ses compétences, Actes du Colloque « Vers les élections européennes ».

(62) Voy. J.P. JACQUE précit. pp. 53-54.

ont des implications financières notables et dont l'adoption n'est pas imposée par des actes pré-existants ». La concertation s'ouvre à la demande du Conseil ou de l'Assemblée lorsque le Conseil désire s'écarter de l'avis de l'Assemblée ; elle prend fin lorsque les points de vue se sont rapprochés par un nouvel avis du Parlement suivi d'une décision du Conseil (63).

Cette procédure reste floue dans son déclenchement comme dans son déroulement mais elle rapproche assurément le Parlement européen de la fonction législative. Entre les mains d'une Assemblée issue du suffrage universel direct, elle pourrait acquérir un poids considérable.

Et le futur Parlement européen pourrait s'efforcer tout spécialement d'affermir le champ d'application de la concertation dans le domaine de la protection et de l'amélioration de l'environnement.

Autres perspectives.

Bien d'autres idées ont été avancées en ce qui concerne le renforcement des pouvoirs du Parlement européen (64).

Il ne relève pas de notre propos d'en dresser la liste exhaustive et de les appliquer au domaine particulier de la politique de l'environnement : simplement, notre objectif est d'indiquer quelques grandes directions suivant lesquelles le rôle du Parlement en matière d'environnement pourrait à l'avenir se modifier.

Ainsi, une direction originale et non encore mentionnée est sans doute sa participation possible à des procédures d'impact qui seraient organisées pour des travaux importants concernant plusieurs Etats membres.

Une direction importante qui mérite encore d'être signalée est évidemment celle du transfert de pouvoirs normatifs réels aux parlementaires. A cet égard, la voie de la révision même des traités paraît s'imposer.

Pareille révision a été suggérée lors de la naissance même de la politique communautaire relative à l'environnement, en corrélation avec la proposition de consolider les bases juridiques de la compétence de la Communauté en la matière (65).

Sans doute, la pratique politique qui s'est développée depuis lors tend-elle à accréditer l'idée que la protection et l'amélioration de l'environnement font partie intégrante des objectifs de la Communauté (66), mais

(63) Concernant cette procédure : voy. not. J.F. PICARD précit. p. 51 ; J.P. JACQUE précit. p. 57 et suiv.

(64) Le rapport « Furler » présenté au Parlement en juin 1963 au nom de la commission politique (doc. 31/63) a offert un premier catalogue de suggestions ; il a été suivi de bien d'autres travaux parlementaires comme non parlementaires : voy. R. LEGRAND-LANE, En quoi l'influence du Parlement peut-elle s'accroître ? Objectif Europe n° 3 décembre 1978 p. 13 et suiv.

(65) Rapport « Armengaud » précit.

(66) Voy. Rep. Commission QE n° 584/77 de M. JAHN, JO n° C 311/8 du 27-12-1977.

il n'empêche que la compétence communautaire concernant l'environnement reste juridiquement fragile et que le débat risque de renaître, surtout sur l'étendue de cette compétence, à défaut de précisions formellement insérées dans les Traités (67). En tout cas, le débat concernant la participation parlementaire à la décision normative n'a pas été résolu par la pratique et ne paraît pas susceptible de l'être.

Des hommes politiques et des associations écologiques ont récemment ranimé le débat sur l'attribution d'un rôle normatif au Parlement européen. En particulier, M. Edgard Faure a souligné le besoin de réviser le Traité de Rome pour réaliser le transfert de compétences législatives relatives à la protection de l'environnement au premier Parlement Européen élu directement (68).

Summary : The European Parliament and the environment.

It is unquestionable that the European Parliament has contributed to the creation of a community policy in environmental matters and has given all its support to the first initiatives of the Community in this respect. Furthermore, it has adopted a series of specific resolutions. The European Parliament has not had a decisive influence, however, in the implementation of the Action Programme of the Community by the adoption of directives. Although the Commission generally approved suggestions made by parliamentarians, the Council hardly ever followed them through. Through the procedure of parliamentary questions, possibly followed by the adoption of a resolution, the Parliament has nevertheless contributed to making a number of problems known.

In future, strengthening of the moral « authority » of the European Parliament by the very fact of its being directly elected seems to be of crucial importance. On the other hand it is conceivable that a great number of procedural changes in the Community can and must further the development of the European Parliament's role in environmental policies.

---

(67) Konrad von MOLTKE, *The Legal Basis for Environmental Policy*, précit, p. 138.

(68) Voy. Pour une Politique européenne de l'environnement. Bruxelles : Fonds européen de Coopération, 1977 ; Voy. aussi Heinhard STEIGER, *Competence of the European Parliament for Environmental Policy* (Beiträge zur Umweltgestaltung A 63) Berlin : E. Schmidt-Verlag, 1977.

De zetelverdeling voor het Europese Parlement : een extrapolatie en een simulatie

---

door Luc HOLVOET,

Onderzoeker aan de Afdeling Politologie
van de Katholieke Universiteit te Leuven.

★

Inleiding.

Op zondag 10 juni 1979 moeten de Belgische stemgerechtigde staatsburgers voor de eerste maal in de geschiedenis naar de stembus om via rechtstreekse Europese verkiezingen vierentwintig vertegenwoordigers voor het Europese Parlement aan te duiden.

Gezien het voor de eerste keer is dat die verkiezingen worden georganiseerd betekent dit dat er nog geen verkiezingen voorhanden zijn met dezelfde inzet als doel. Er zijn bijgevolg geen verkiezingsuitslagen beschikbaar die als eenduidig referentiepunt kunnen fungeren om na de tiende juni de winst- en verliesrekening van de partijen inzake zetels en stemmenpercentages, op te maken. In politieke en wetenschappelijke middens wordt niettemin geprobeerd prognoses te maken ten aanzien van het aantal zetels dat de diverse partijen mogelijks zullen behalen. Om bij voorbaat een inzicht te verwerven in de aard der zetelverdeling staan er voor de onderzoeker twee wegen open : namelijk een rechtstreekse bevraging van een steekproefpopulatie — het zogenaamde publieke opinie-onderzoek —, ofwel een omrekening van reeds gekende verkiezingsuitslagen naar het kiessysteem toe dat geldt voor de Europese verkiezingen. Om tot een zo nauwkeurig mogelijke prognose van de stembusuitslag en de toekomstige zetelverdeling te komen is een goed uitgevoerd publieke opinie-onderzoek theoretisch ongetwijfeld de beste methode. In dit artikel wordt evenwel de andere weg gekozen, namelijk deze die steunt op voorbije verkiezingsuitslagen. Deze keuze wordt niet gedaan omdat het vlugger en goedkoper te realiseren is maar omdat het doel van deze studie méér is dan alleen een prognose

te verstrekken. Deze prognose moet de mogelijkheid bieden om het keuzegedrag van de kiezer op 10 juni mee te helpen verklaren. Hiervoor vormt de projectie van de uitslagen van de verkiezingen van de Kamer van Volksvertegenwoordigers naar het Europese niveau toe, een interessante vertrekbasis.

Bij de interpretatie van de verkiezingsuitslag de tiende juni kan deze extrapolatie zeker haar diensten bewijzen. Het al dan niet samenvallen van de verkiezingsuitslag met de projectie zal zijn betekenis hebben t.a.v. het isoleren van die factoren die het kiesgedrag mee hebben bepaald.

In een simulatie van verkiezingsuitslagen gesteund op alternatieve kies-systemen, wordt daarnaast aangetoond dat bij een interpretatie van de stembusuitslag op basis van de zetelverdeling alleen, omzichtigheid geboden is.

Het wettelijk kader.

De kieswet vormt het wettelijk kader waarbinnen de verkiezingen verlopen. Het kiessysteem dat in de kieswet is vastgelegd heeft belangrijke consequenties m.b.t. de zetelverdeling tussen de diverse partijen (1).

Voor de Europese verkiezingen is in België een systeem uitgewerkt dat een aantal verschillen vertoont met dit dat gangbaar is voor de parlementsverkiezingen. Het systeem van de evenredige vertegenwoordiging, dat in zich het meest democratische systeem is, blijft als basis gelden. De geografische grenzen waarbinnen die evenredigheid speelt werden opnieuw afgebakend. Een nieuwe afbakening was noodzakelijk omdat het aantal te verdelen zetels veel lager ligt dan bij de parlementsverkiezingen. Bij de parlementsverkiezingen zijn het de kiesarrondissementen, die samenvallen met één of meerdere administratieve arrondissementen, die als territoriale basis dienen voor de zetelverdeling (2); bij de Europese verkiezingen is dit de kieskring. Daar waar alle kiezers van het kiesarrondissement bij de parlementsverkiezingen één kiescollege vormen zal dit bij de Europese verkiezingen niet het geval zijn. In de kieswet op de Europese verkiezingen is vastgelegd dat er twee kiescolleges — een Nederlandstalig en een Franstalig — en drie kieskringen — de Vlaamse, de Waalse en de Brusselse — zijn (3). De

(1) D.W. RAE, *The political consequences of electoral laws*, New Haven, 1971, blz. 19.

(2) In een later stadium, bij apperentering, functioneert ook de provincie als territoriale basis voor de zetelverdeling.

(3) *Wet betreffende de verkiezingen van het Europese Parlement*, art. 4 en 5, B.S. van 23 december 1978.

Brusselse kieskring neemt een speciale positie in. Aan de inwoners uit die kring wordt de keuze gelaten te opteren voor het Nederlandstalig of het Franstalig kiescollege. De territoriale begrenzing van de Brusselse kieskring valt samen met die van het kiesarrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde.

Juist de begrenzing van deze kieskring is de grootste te overwinnen hinderpaal geweest om het Wetsontwerp Nr. 195 dat aan het parlement werd voorgelegd in december 1977 op 16 december 1978 wet te laten worden. De wrijvingen omtrent deze begrenzing waren vooral van communautaire aard. Van Vlaamse zijde werd bezwaar aangetekend tegen het feit dat deze kieskring ook het arrondissement Halle-Vilvoorde dat tot het Nederlandse taalgebied behoort, omvat.

Ieder van de twee kiescolleges krijgt een vast aantal toegewezen zetels te verdelen. Bij de parlementsverkiezingen wordt het aantal te verdelen zetels per kiesarrondissement vastgelegd op basis van het aantal inwoners van dit arrondissement. Op deze wijze wordt een zekere gelijkwaardigheid tussen de stem van de afzonderlijke kiezers bereikt (4). In de kieswet op de Europese verkiezingen werd afgestapt van het aantal inwoners per kieskring of kiescollege als basis voor het aantal te verdelen zetels binnen deze eenheden. Op grond van het politiek akkoord dat eind mei 1977 bij regeringsonderhandelingen die geleid hebben tot de regering Tindemans II tot stand kwam, werd beslist aan het Nederlandstalige kiescollege dertien zetels toe te kennen en aan het Franstalige elf.

De gevolgde werkwijze.

Bij het opstellen van deze extrapolatie wordt gebruik gemaakt van de uitslagen van de parlementsverkiezingen voor de Kamer van 17 december 1978 en van 17 april 1977.

Het kiezerskorps voor de Europese verkiezingen is niet volledig identiek aan dat van de parlementsverkiezingen; de jongeren van 18 tot 21 jaar mogen mee Europees stemmen. In deze projectie wordt van de hypothese vertrokken dat het stemgedrag van deze groep identiek is aan het stemgedrag van de rest van het kiezerskorps. Immers er zijn geen bewijzen of aanduidingen voorhanden dat deze groep kiezers belangrijke afwijkingen in stemgedrag zou vertonen in vergelijking met de rest van het kiezerskorps.

Het feit dat de Brusselse kieskring samenvalt met het kiesarrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde neemt met betrekking tot deze projectie

---

(4) Er is geen volledige gelijkwaardigheid omdat in het inwonersaantal ook het aantal jongeren en vreemdelingen begrepen is die geen stemrecht hebben.

een aantal hinderpalen weg die wel zouden bestaan hebben mocht het kiesarrondissement gesplitst geweest zijn. Om uit te maken hoeveel stemmen werden uitgebracht door Nederlandstaligen en hoeveel door Franstaligen bestaan geen grote moeilijkheden meer omdat de lijsten der grote partijen sinds de verkiezingen van 11 maart 1974 allemaal eentalig-Franstalig of eentalig-Nederlandstalig zijn. De enige moeilijkheid schuilt in het uit mekaar halen van de stemmen van enkele kleinere tweetalige lijsten zoals KPB-PCB en RAD-UDRT. Hierbij werden de stemmen in de Vlaamse kieskantons van het kiesarrondissement als Nederlandstalig gecatalogeerd; in de Brusselse kieskantons werden 20 % der stemmen als Nederlandstalig aangerekend en 80 % als Franstalig. Indien bij dit uit elkaar halen der stemmen een foute toerekening van zelfs enkele duizenden stemmen is gebeurd t.a.v. de ene of de andere taalgemeenschap, dan kan dit onmogelijk invloed hebben op de zetelverdeling aangezien het stemmenaantal van deze lijsten te beperkt is.

De uiteindelijke zetelverdeling in de prognose wordt bekomen door in ieder kiescollege de stemmen door de verschillende partijen behaald samen te tellen, en door hierop het verdelingssysteem D'Hondt toe te passen zoals in de kieswet is vastgelegd (5). Het is hetzelfde verdelingssysteem dat geldt voor de parlamentsverkiezingen.

De resultaten en hun bespreking.

a) *Het Nederlandstalige kiescollege.*

Binnen het Nederlandstalige kiescollege zijn dertien zetels te verdelen. Gezien het gering aantal te verdelen zetels komen slechts vier partijen hiervoor in aanmerking. Uit tabel I en tabel II blijkt dat zowel op basis van de verkiezingsuitslagen van 1978 als op basis van deze van 1977 de zetels naar de CVP, BSP, PVV en VU gaan. Uit een vergelijking van tabel I met tabel II kan worden vastgesteld dat zich van 1977 op 1978 een lichte zetelverschuiving heeft voorgedaan; de CVP wint één zetel bij, de VU verliest er één. Op basis van de stembusuitslag van 17 december 1978 zou de CVP zeven zetels behalen waardoor ze in Vlaanderen de absolute meerderheid der zetels verwerft en dit terwijl het stemmenpercentage dat ze in 1978 behaalde lichtjes lager ligt dan dat van 1977. De laatste te verdelen zetel die aan de CVP wordt toegekend, en haar zevende wordt, maakt dat die partij via het gangbare verdelingssysteem, in zetelpercentages uitgedrukt, meer dan één zetel nl. met 10,1 %,

---

(5) Zie voor de berekening artikel 167 van het *Kieswetboek*.

oververtegenwoordigd is. Indien ze zes zetels had bekomen dan zou dit reeds een oververtegenwoordiging van 2,4 % hebben gegeven. De mogelijkheid tot de sterke over- of ondervertegenwoordiging van zetelpercentages t.o.v. stemmenpercentages die de Europese verkiezingen kunnen te zien geven, vloeit niet alleen voort uit het toegepast verdelings-systeem voor de zetels dat in het voordeel speelt van de grootste

TABEL I

**De zetelverdeling voor het Europese Parlement
op basis van de uitslag van de parlementsverkiezingen van 17 december 1978
voor de Kamer van Volksvertegenwoordigers**

<i>Partijen</i>	<i>Stemmen</i>	<i>Zetels</i>	<i>% stemmen</i>	<i>% zetels</i>
CVP	1.447.131	7	43.69	53.85
BSP	684.961	3	20.68	23.08
PVV	572.558	2	17.28	15.38
VU	387.988	1	11.71	7.69
KP	66.086	0	2.00	0.0
Vlaams Blok	75.864	0	2.29	0.0
Andere	78.343	0	2.37	0.0
Totaal	3.312.535	13	100.00	100.00

TABEL II

**De zetelverdeling voor het Europese Parlement
op basis van de uitslag van de parlementsverkiezingen van 17 april 1977
voor de Kamer van Volksvertegenwoordigers**

<i>Partijen</i>	<i>Stemmen</i>	<i>Zetels</i>	<i>% stemmen</i>	<i>% zetels</i>
CVP	1.460.757	6	44.18	46.15
BSP	725.513	3	21.94	23.08
PVV	475.917	2	14.39	15.38
VU	559.567	2	16.92	15.38
KP	41.006	0	1.24	0.0
Andere	43.516	0	1.32	0.0
Totaal	3.306.276	13	100.00	100.00

partijen, maar ook uit het feit dat er slechts een gering aantal zetels te verdelen valt zodat één zetel meer of minder direct een verschil maakt van 7,7 % in het zetelpercentage. Dit alles brengt met zich mee dat een partij die bij de komende Europese verkiezingen een zetel wil verwerven nagenoeg 200.000 stemmen zal moeten behalen.

Aangezien een aanzienlijk aantal stemmen werden uitgebracht op een reeks kleinere partijen die niet voor een zetel in aanmerking komen heeft dit het gemiddeld aantal stemmen per zetel dat de grote

partijen nodig hebben, verlaagd. Naarmate de stemmen meer versnipperd zijn over kleinere partijen die minder dan $\pm 7\%$ der stemmen halen worden de zetels voor de grotere partijen « goedkoper ». Zo behalen de kleinere partijen in 1978, zoals blijkt uit tabel I, een kleine 220.000 stemmen, wat gezamenlijk zeker voldoende is voor één zetel.

Bij de zetelverdeling berekend op basis van de laatste parlementsverkiezingen, wordt vooral de VU benadeeld; een groot aantal van haar stemmen wordt niet gevaloriseerd. De dertiende en laatste toe te kennen zetel valt de CVP toe, terwijl 16.000 stemmen meer voor de VU voldoende waren geweest om die te bemachtigen en alzo twee zetels in de wacht te slepen.

De beslissing van een aantal kleinere partijen om al dan niet lijsten in te dienen kan alleszins voor een bepaalde partij eerder gunstig of eerder ongunstig zijn. Het deelnemen aan de verkiezingen van het Vlaams Blok of de VNP of VVP, kan het zetelaantal dat de CVP en VU behaalt met een eenheid doen stijgen of met een eenheid doen dalen. Een verschuiving van bijvoorbeeld nog geen 20.000 stemmen van het Vlaams Blok naar de VU kan de VU twee zetels bezorgen terwijl de CVP van zeven op zes komt. Voor de BSP en de PVV is de laatste zetel betrekkelijk veilig en moeten ze elk een groot aantal stemmen bijwinnen of verliezen om een zetel meer of minder te behalen. Voor de BSP bijvoorbeeld zouden de ± 66.000 stemmen van de KP onvoldoende zijn om haar een zetel meer op te leveren.

Het uiteindelijke resultaat van de zetelverdeling voor de Europese verkiezingen zal waarschijnlijk overeenstemmen met de berekende cijfers voor 1977 of 1978. De zetelverdeling voor 1978 is evenwel betrekkelijk wankel. Een kleine winst voor de VU is reeds voldoende om hetzelfde resultaat te bekomen als dat dat geëxtrapoleerd werd op basis van de verkiezingen van 1977.

b) *Het Franstalige kiescollege.*

Het Franstalige kiescollege moet beslissen over de verdeling van elf zetels. In dit kiescollege zijn er evenveel zo niet nog meer partijen dan in het Nederlandstalige college die in aanmerking komen voor de zetelverdeling. Vijf partijen zitten hier in een comfortabele positie om een of meerdere zetels in de wacht te slepen.

Tabel III a + b en tabel IV a + b tonen aan dat ook in dit college de houding van een aantal kleinere partijen invloed kan hebben op de zetelverdeling. Hier is het vooral de wijze van deelname die de zetelverdeling kan beïnvloeden.

Wanneer er van uitgegaan wordt dat alle partijen als afzonderlijke eenheden aan de verkiezingen deelnemen dan geeft een extrapolatie die

steunt op de uitslag van de parlementsverkiezingen van 17 december 1978, het resultaat dat in tabel III a wordt weergegeven.

De PS zou vijf zetels behalen, de PSC drie en PRLW, FDF en RW elk één. Er kan vastgesteld worden dat de PS met vijf zetels in zetelpercentages uitgedrukt t.o.v. haar stemmenpercentage sterk oververtegenwoordigd is nl. met 13.0 %. Als er geen coalitievorming optreedt onder de Franstalige partijen verkeert de PS in dezelfde situatie als de CVP in

TABEL III

**De zetelverdeling voor het Europese Parlement
op basis van de uitslag van de parlementsverkiezingen van 17 december 1978
voor de Kamer van Volksvertegenwoordigers**

Partijen	Stemmen	Zetels	% stemmen	% zetels
<i>a) geen coalitievorming</i>				
PS	720.030	5	32.40	45.45
PSC	560.540	3	25.21	27.27
PRLW	287.947	1	12.95	9.09
FDF	231.197	1	10.40	9.09
RW	158.602	1	7.13	9.09
KP	114.147	0	5.13	0.0
UDRT	36.701	0	1.65	0.0
PL	41.458	0	1.86	0.0
Andere	72.611	0	3.27	0.0
	2.223.233	11	100.00	100.00
<i>b) coalitievorming</i>				
PS	720.030	4	32.40	36.36
PSC	560.540	3	25.21	27.27
PRLW/PL	329.405	2	14.81	18.18
FDF/RW	389.799	2	17.53	18.18
KP	114.147	0	5.13	0.0
UDRT	36.701	0	1.65	0.0
Andere	72.611	0	3.27	0.0
	2.223.233	11	100.00	100.00

Vlaanderen ; beide zijn meer dan één zetel oververtegenwoordigd. Die oververtegenwoordiging is vooral toe te schrijven aan de versnippering van het aantal stemmen over een aantal minder grote partijen. Als alle partijen afzonderlijk aantreden en de stembusuitslag op 10 juni is identiek aan die van 17 december 1978 dan haalt vooral de PS daar profijt uit, terwijl de PRLW van de partijen die één zetel behalen, de meest benadeelde partij wordt. Ook de KP die een vrij aanzienlijk aantal stemmen haalt ziet die verloren gaan omdat de drempel voor het verwerven van een zetel voor haar te hoog ligt. Een lijst die in het Franstalige college een Europese parlementszetel wil in de wacht

slepen zal immers ongeveer 150.000 stemmen voor de lijst moeten zien te mobiliseren.

Bij coalitievorming tussen een aantal partijen van gelijke ideologische strekking kan de vrij grote vertekening tussen stemmenpercentage en zetelpercentage worden gemilderd. Enkele specifiek Brusselse lijsten kunnen slechts tot een maximalisering van hun mogelijkheden komen indien ze een lijstverbinding aangaan met gelijkgezinden in Wallonië. Een der-

TABEL IV
De zetelverdeling voor het Europese Parlement
op basis van de uitslag van de parlementsverkiezingen van 17 april 1977
voor de Kamer van Volksvertegenwoordigers

Partijen	Stemmen	Zetels	% stemmen	% zetels
<i>a) geen coalitievorming</i>				
PS*	764.888	4	33.97	36.36
PSC	545.055	3	24.21	27.27
PRLW	327.348	2	14.54	18.18
FDF	233.517	1	10.37	9.09
RW*	156.590	1	6.95	9.09
KP	109.164	0	4.85	0.0
PL	62.418	0	2.77	0.0
Andere	52.647	0	2.34	0.0
	2.251.627	11	100.00	100.00
<i>b) coalitievorming</i>				
PS*	764.888	4	33.97	36.36
PSC	545.055	3	24.21	27.27
PRLW/PL	389.766	2	17.31	18.18
FDF/RW*	390.107	2	17.33	18.18
KP	109.164	0	4.85	0.0
Andere	52.647	0	2.34	0.0
	2.251.627	11	100.00	100.00

* De stemmen behaald door het PSB/RW kartel in de provincie Luxemburg werden uit elkaar gehaald. Als verdeelsleutel werd het stemmenpercentage dat elk der partijen in 1978 heeft behaald gehanteerd.

gelijke lijstverbinding maximaliseert ook de kansen van de betrokken Waalse partijen. Het resultaat van een coalitievorming tussen enerzijds PRLW en PL en anderzijds FDF en RW is terug te vinden in tabel III b. In dit geval verliest de PS haar vijfde zetel ten voordele van de PRLW/PL-coalitie. Het samengaan van FDF en RW geeft deze twee lijsten niet direct een zichtbaar voordeel; gezamenlijk bekomen ze eenzelfde aantal zetels als wanneer ze geen coalitie vormen. De samengevoegde resten maken het deze lijstverbinding nu wel mogelijk om bij stemmenwinst vlugger een zetel bij te winnen.

De PL en de PLRW kunnen bijgevolg het meeste profijt halen uit een lijstverbinding. Het stemmenaantal van de Brusselse liberalen — die met $\pm$ 41.000 stemmen volledig kansloos zijn om een zetel te verwerven — gevoegd bij het stemmenoverschot van de Waalse liberalen, verdubbelt het aantal zetels voor die combinatie. Voor de Franstalige liberalen lijkt coalitievorming aangewezen. De samenstelling van de kandidatenlijst kan misschien wel de coalitievorming bemoeilijken. Moeten er op de eerste twee plaatsen twee Walen of een Brusselaar en een Waal staan? Uit tabel IV a en b blijkt namelijk dat in 1977 de PRLW voldoende stemmen haalde om op haar eentje twee zetels te verwerven. Door het stemmenverlies op 17 december 1978 ontglipt haar de tweede zetel die maakt dat de PS er vijf behaalt. Had de PRLW 2.000 stemmen minder verloren dan had ze de tweede zetel kunnen behouden. Een kleine vooruitgang van de PRLW in verhouding tot haar grootste concurrenten de PS en de PSC, is voor die partij voldoende om alleen twee zetels te behalen, zonder dat ze met de PL moet rekening houden. Coalitievorming maakt wel de kans groter om twee zetels te behalen maar dan bestaat tevens de mogelijkheid dat één van de zetels naar een PL-kandidaat zal moeten gaan.

Wanneer geen coalitievorming plaatsvindt dan kunnen op basis van de uitslag van december 1978 lichte stemmenverschuivingen de laatste toe te kennen zetel gemakkelijk van partij doen veranderen. Indien de PRLW bijvoorbeeld 2.000 stemmen wint of de PS er 5.000 verliest dan gaat de laatste zetel naar de PRLW, indien de PSC 17.000 stemmen bijwint dan bekommt zij die zetel. Een stemmenverlies van 15.000 stemmen kan ook het RW zijn zetel kosten. Voor het Franstalige kiescollege is het dus vrij moeilijk de meest waarschijnlijke zetelverdeling aan te duiden indien er geen coalitievorming plaatsvindt; indien er wel coalitievorming plaatsvindt dan is de zetelverdeling zoals weergegeven in tabel III a en tabel IV a en b de kansrijkste. Tot slot is ook nog onderzocht wat een coalitie tussen de « progressieve krachten » nl. de PS en de KP, in Wallonië zou opleveren. Als in dit geval de andere partijen geen coalitie vormen blijft deze combinatie de vijf zetels van de PS behouden, indien de andere partijen (nl. FDF/RW en PRLW/PL) ook een coalitie vormen verliest de PRLW/PL één zetel aan de PS/KP. Er dient evenwel opgemerkt te worden dat de hier behandelde coalitie hypothese heel onwaarschijnlijk is.

De vertekening van de zetelverdeling als gevolg van het kiessysteem.

Boven werd reeds aangestipt dat een lijst die zich aanbiedt aan het Vlaamse kiescollege circa 200.000 stemmen nodig zal hebben om een

zetel te behalen, terwijl een lijst die zich aanbiedt aan het Franstalige kiescollege reeds genoeg zal hebben aan ongeveer 150.000 stemmen. In tabel V en VI is berekend hoe de zetelverdeling er zou uitzien

TABEL V

De zetelverdeling binnen een nationale kieskring zonder ideologische coalitievorming tussen de lijsten der gemeenschappen, op basis van de uitslagen van de parlementsverkiezingen van 17 december 1978 voor de Kamer van Volksvertegenwoordigers

Partijen	Stemmen Zetels	a) geen coalitievorming binnen de Franstalige gemeenschap	b) coalitievorming binnen de Franstalige gemeenschap
CVP	1.447.131	8	7
PSC	560.540	3	3
BSP	684.961	3	3
PS	720.030	3	3
PVV	573.275	3	3
PRLW	287.947	1	—
PRLW/PL	330.103	—	1
FDF	235.108	1	—
RW	158.602	0	—
FDF/RW	293.710	—	2
VU	388.783	2	2
KP	180.233	0	0
		24	24

TABEL VI

De zetelverdeling binnen een nationale kieskring bij coalitievorming tussen ideologisch gelijkgezinden over de grenzen van de taalgemeenschappen heen

a) Zetelverdeling			b) Aantal zetels voor elk der coalitiepartners	
Partijen	Stemmen	Zetels	Partijen	Zetels
CVP/PSC	2.007.671	9	CVP	6
BSP/PS	1.404.991	7	PSC	3
PVV/PRLW/PL	903.378	4	BSP	3
FDF/RW	293.710	2	PS	4
VU	388.783	2	PVV	3
KP	180.233	0	PRLW/PL	1
	5.178.766	24	FDF/RW	2
			VU	2

indien alle lijsten in het gehele land theoretisch ieder even gemakkelijk of even moeilijk aan een eerste zetel zouden kunnen geraken. Hiervoor werd van de veronderstelling uitgegaan dat de kieswet in één enkele nationale kieskring en één enkel nationaal kiescollege voorziet.

Ook in dit geval kunnen zich bepaalde coalitievormingen voordoen : enerzijds tussen lijsten met een gelijkaardige ideologische strekking die behoren tot dezelfde taalgroep en anderzijds coalitievorming over de taalgroepen heen tussen lijsten van dezelfde ideologische strekking.

Hier zijn drie gevallen gesimuleerd :

1° geen coalitievorming noch binnen noch tussen de taalgroepen,

2° coalitievorming tussen gelijkgezinden binnen de taalgroepen,

3° coalitievorming tussen gelijkgezinden over de grenzen van de taalgemeenschappen heen.

In de praktijk zouden in het hier voorgestelde kiessysteem ook mengvormen kunnen optreden, bijvoorbeeld coalitievorming tussen de Nederlandstalige en Franstalige socialisten maar niet tussen de Nederlandstalige en Franstalige katholieken. Er moet ook voor ogen worden gehouden dat bij dit kiessysteem inwoners uit Vlaanderen op Franstalige lijsten of voor Franstalige kandidaten kunnen stemmen en omgekeerd inwoners uit Wallonië of Franstalige Brusselaars op Vlaamse lijsten of voor Vlaamse kandidaten kunnen stemmen. Bij de verkiezingen die hier als basis worden genomen voor de simulatie was dit grotendeels onmogelijk.

De resultaten van tabel V tonen aan dat een afzonderlijk optreden van Franstalige lijsten binnen de nationale kieskring de Vlaamse lijsten een groter aantal zetels zou opleveren dan nu het geval is. Wordt er geen coalitie gevormd binnen het Franstalige kamp dan behalen de Vlamingen liefst zestien van de vierentwintig zetels ; wordt wel coalitie gevormd tussen gelijkgezinde Franstalige lijsten dan behalen de Vlaamse lijsten vijftien zetels of twee meer dan hen nu werd toegevozen. Als wordt aangenomen dat 20 % der Brusselse inwoners Nederlandstalig is dan behoren op basis van de volkstelling van 1970 58,35 % van de inwoners in dit land tot de Nederlandstalige taalgemeenschap. Met zestien zetels, wat gelijk is aan 66,60 %, zou de Vlaamse gemeenschap aanzienlijk oververtegenwoordigd zijn ; ook met vijftien zetels of 62,5 % is dit het geval maar wel in veel mindere mate. De ondervertegenwoordiging van de Franstalige lijsten vindt haar oorzaak in het feit dat er voor minder kiezers dan in Vlaanderen evenveel of zelfs meer lijsten aantreden.

Wordt tabel V(a) vergeleken met tabel I en tabel III a dan kan worden geconstateerd dat de CVP, PVV en VU elk een zetel bijwinnen, dat de PS twee zetels en het RW zijn ene zetel verliest. Een vergelijking van tabel V(b) met tabel I en tabel III b, toont aan dat bij

dit gesimuleerde geval de PS en PRLW/PL elk één zetel moeten afstaan aan de PVV en de VU die er elk één bijwinnen.

In tabel VI tenslotte wordt onderzocht hoe de zetels zich zouden verdelen over de verschillende lijsten en partijen indien een lijstverbinding tussen de partijen met dezelfde ideologie tot stand komt over de grenzen der taalgemeenschappen heen. Hierbij wordt verondersteld dat deze gemeenschappelijke ideologische presentatie gebeurt op taalgesplitste lijsten. Voor de verdeling van de zetels over de lijsten wordt het ook in de kieswet op de Europese verkiezingen gebruikte verdelingssysteem D'Hondt toegepast. Binnen de lijsten zelf worden de laatste zetel(s) toegekend op basis van het principe van de grootste rest.

Bij dit laatste gesimuleerde geval kan vastgesteld worden dat de Vlaamse partijen veertien zetels en de Franstalige tien zetels behalen. Er treedt geen noemenswaardige vertekening op ten voordele van de ene of andere taalgemeenschap: 58,33 % der zetels gaan naar Nederlandstalige partijen die 58,35 % der bevolking vertegenwoordigen. De veertien-tien verhouding is bijgevolg de gunstigste die de Franstalige gemeenschap had kunnen behalen rekening houdende met de huidige bestaande partijconstellatie, indien de kieswet op de Europese verkiezingen in één nationaal kiesdistrict met de mogelijkheid tot taalgesplitste lijsten, had voorzien.

Bij deze drie gesimuleerde gevallen is het een constante dat op basis van de parlementsverkiezingen van 1978 de VU steeds twee en de PVV steeds drie zetels behalen daar waar ze met het in de kieswet vastgelegde systeem er respectievelijk één en twee behalen. Langs Franstalige zijde haalt de PS in de drie gevallen nooit meer dan vier zetels en de PRLW/PL nooit meer dan één. Er valt ook te signaleren dat de KP bij een nationale kieskring mits een winst van 20.000 stemmen in het bereik komt van een eerste zetel. Het bestaan van meerdere kiescolleges maakt het die partij nagenoeg onmogelijk om een zetel te verwerven.

Uit deze drie simulaties met één nationale kieskring kan geconcludeerd worden dat ook hierin de mogelijkheid schuilt dat een zetelverdeling tot stand komt die een gemeenschap benadeelt. In het geval van een nationale kieskring waarbij de partijen van de respectieve gemeenschappen afzonderlijk aantreden, lijkt bij eenzelfde ideologisch spectrum de zetelverdeling in het nadeel te werken van de minst talrijke gemeenschap. De veertien-tien verhouding is evenwel de meest evenwichtige. Een dertien-elf verhouding is voor de Vlamingen nadeliger dan een vijftien-negen verhouding voor de Franstaligen nadelig is, dit zeker als het aantal Belgische inwoners of ingeschreven kiezers per taalgebied als referentiepunt wordt genomen. Had de kieswet bij de instelling

van twee kiescolleges en drie kieskringen voorzien in een veertien-tien verhouding, dan zou op basis van de berekeningen in tabel I de VU één zetel meer behaald hebben en de PS één zetel minder indien bij de Franstaligen geen coalitievorming optreedt (tabel III a) ofwel de PRLW/PL één zetel minder indien er wel coalitievorming optreedt (tabel III b).

De betekenis van de extrapolatie en de simulatie.

De uitgevoerde extrapolatie is gesteund op de uitslagen van parlementsverkiezingen. Europese verkiezingen zijn evenwel geen parlementsverkiezingen waardoor een aantal factoren kunnen spelen die de uitslag kunnen doen afwijken van die van de parlementsverkiezingen. Daarnaast zijn er ook factoren die onafhankelijk zijn van de aard der verkiezingen en die in een niet geringe mate de verkiezingsuitslag mee bepalen.

Een belangrijke factor die maakt dat de geëxtrapolerde zetelverdeling niet totaal ondersteboven zal worden gegooid is te vinden in het feit dat veel kiezers een partijstem uitbrengen. Bij dit soort kiezer weegt de partijidentificatie sterker door dan de inhoud van het programma van de partijen. Sociale factoren als ideologie, geloofsovertuiging, sociale klasse en taaltoeberekeningen bepalen nu eenmaal in belangrijke mate het stemgedrag van de kiezers (6). Al deze elementen blijven onveranderd spelen bij de Europese verkiezingen.

Bij de komende verkiezingen zal ook het keuzespectrum nagenoeg hetzelfde zijn als dat van bij de parlementsverkiezingen. Het keuzespectrum bestaat uit de partijen die ook actief zijn op het nationale vlak. Er treedt geen partij aan die alleen het Europese niveau als inzet ziet van haar politieke activiteit. Een beïnvloeding van de stembusresultaten door een dergelijke Europese partij op de hierboven uitgevoerde extrapolatie is dan ook onmogelijk. Het is wel mogelijk dat een aantal kleinere partijen die hoofdzakelijk onder de rubriek « andere » zijn gecatalogeerd niet aan de verkiezingen deelnemen. De lichte verschuiving die hierdoor in de keuzebepaling kan optreden kan hoogstens een zetel doen verschuiven.

De kans bestaat dat bij deze Europese verkiezingen het « Europese » programma van de diverse partijen grotendeels aan de aandacht van de kiezer ontsnapt. Deze mogelijkheid is niet alleen terug te brengen tot het

---

(6) Voor een overzicht van deze keuzebepalende elementen zie o.a. W. DEWACHTER, *De wetgevende verkiezingen als proces van machtsverwerving in het Belgisch politiek bestel*, Antwerpen, 1967, blz. 227-342 en J.A.A. THOMASSEN, *Kiezers en gekozenen in een representatieve democratie*, Alphen a/d Rijn, 1976, 304 blz.

feit dat de bevoegdheden van het Europese Parlement relatief beperkt zijn en dus de mogelijkheden van de partijen om hun programma uit te voeren ook klein zijn, maar ook tot het feit dat de kiezer nog niet vertrouwd is met dit niveau en zich in zijn keuzegedrag niet kan laten bepalen door het beleid dat de betrokken partijen in het verleden op en t.a.v. dit niveau hebben gevoerd. Dit betekent dat voor een programmatorisch kiezer de al dan niet gerealiseerde programmapunten uit voorbije kiesplatforms niet als referentiepunt bij het keuzegedrag kunnen gelden.

Voor een aantal kiezers zal vooral het beleid dat de partijen voeren op het nationaal niveau van dominerend belang zijn bij de keuzebepaling. De mogelijkheid bestaat alleszins dat de kiezer de Europese verkiezingen gebruikt om de partijen te belonen of te straffen voor een beleid dat werd gevoerd op het nationale vlak. Een dergelijke reactie van de kiezer zou niet verwonderlijk zijn omdat de focus van de politieke belangstelling, niet alleen van de burger maar ook van de media, juist gericht is op dit nationale niveau.

Niet alleen bij de kiezers zal het nationale beleid van de partijen als referentiepunt fungeren voor de keuzebepaling. Er valt ook te verwachten dat de politieke formaties zelf een voor- of achteruitgang in stemmen-aantal zullen interpreteren als een goed- of afkeuring van het nationaal gevoerde beleid en niet in de eerste plaats als een goed- of afkeuring van hun Europees programma. Als de bevoegdheden van het Europese Parlement niet worden uitgebreid dan zullen de Europese verkiezingen zich op dezelfde wijze tot de parlementsverkiezingen verhouden als de gemeenteraadsverkiezingen (7). Zolang het nationale niveau zowel voor de burger als voor de partijen de hoofdfocus van belangstelling of van machtsuitoefening blijft zullen de verkiezingen op welk niveau dan ook gezien worden als een test voor het regeringsbeleid binnen de nationale staat.

De uitslag van de Europese verkiezingen kan veel meer dan bij parlementsverkiezingen de invloed ondergaan van de persoonlijke populariteit van de kandidaten. Indien de ene partij wel haar populairste politici als kandidaten aanduidt terwijl de andere dat niet doet dan zou dit een factor kunnen zijn die een zetelverschuiving t.a.v. de geëxtrapolerde uitslagen kan tot gevolg hebben. Bij de Europese verkie-

---

(7) Voor de verhouding nationale verkiezingen-gemeenteraadsverkiezingen, zie : B. DE BAKKER en M. CLAEYS-van HAEGENDOREN, « De invloed van de gemeenteraadsverkiezingen op de nationale politieke machtskonstellatie », in : W. DEWACHTER et al., *De politieke zeggingskracht van de gemeenteraadsverkiezingen*, Antwerpen, 1970, blz. 185-204.

zingen kan het effect van de persoonlijke uitstraling nu eenmaal spelen binnen het gehele kiescollege terwijl dat bij de parlementsverkiezingen beperkt blijft tot het veel kleinere kiesarrondissement. De verschuiving als gevolg hiervan kan moeilijk fenomenaal zijn omdat de kiezers doorgaans eerst een partijstem uitbrengen en dan pas een voorkeurstem (8).

Een toekomstige vergelijking van de uitslag der Europese verkiezingen met die van de parlementsverkiezingen wordt vergemakkelijkt doordat bij beide verkiezingen in België de stemplicht geldt. Indien de kiesgerechtigde burger niet de stemplicht was opgelegd dan zou een interpretatie achteraf van de uitslag naar het nationale beleid toe niet zo gemakkelijk te realiseren zijn als gevolg van de waarschijnlijk aanzienlijk lagere opkomst bij het kiezerskorps (9). De « thuisblijvers » zouden zich niet gelijkmatig verdelen over de verschillende partijen (10) en de mate waarin deze verdeling ongelijk is zou een onderzoek apart vergen.

Het bestaan van de stemplicht ontslaat de Belgische partijen voor een deel van de taak de kiezer te motiveren voor het probleem van de Europese eenmaking. De stemplicht verzekert de partijen een grote opkomst zodat het gevaar voor een gezichtsverlies dat voortvloeit uit een al te lage opkomst niet wordt gelopen (11). De stemplicht draagt er zeker niet toe bij om de Europese verkiezingen van het nationale politieke toneel weg te houden en een eigen gezicht te geven.

De aandacht zal in België zeker ook gaan naar het kiesgedrag van het kiezerskorps in de Brusselse kieskring. De afwezigheid van tweetalige lijsten maakt dat het kiezerskorps van dit « kiesarrondissement » voor het eerst in zijn totaliteit zal moeten kiezen voor de een of andere gemeenschap. Aangezien de populariteit van de politici speelt binnen het gehele kiescollege zal in de Brusselse kieskring kunnen vastgesteld worden of die de keuze van de kiezer voor de ene of de andere gemeenschap kan beïnvloeden. Doordat de Brusselse kieskring samenvalt met het kiesarrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde, kan binnen de grenzen van de Brusselse agglomeratie zelf geen telling van de gemeenschapskeuze die door de kiezers werd gedaan plaatsvinden die veel nauwkeuriger is dan deze die kan worden uitgevoerd op basis van de

---

(8) Zie : *Het nut van een miljoenenpropaganda*, Afdeling Politologie, Leuven, 1974, blz. 34.

(9) Zie o.a. : *Euro-barometer*, « Publieke opinie in de Europese Gemeenschap, n° 7, juli 1977, tabel 47, blz. 74.

(10) Zie de uitslag van de opiniepeiling in : *La Libre Belgique* van 2 december 1978.

(11) In Nederland waar geen stemplicht bestaat is een speciaal comité waarin alle partijen vertegenwoordigd zijn belast met de motivering der kiesgerechtigden. Zie Th. TIMMAN, « Niederlande : Wahlkampf in europafreundlichem Klima », in *Europa Archiv*, 1978, 33, 4, blz. 818.

uitslagen van de parlementsverkiezingen. Er blijven in deze kieskring immers kantons bestaan die zowel delen van het tweetalig gebied Brussel-Hoofdstad als delen van het Nederlandse taalgebied omvatten.

Uit de uitgevoerde simulaties i.v.m. een nationale kieskring blijkt ten slotte dat de machtsverhouding tussen de partijen in zetels uitgedrukt steeds binnen de grenzen van het respectieve kiescollege moet beoordeeld worden. Het aantal zetels dat een partij bekomt binnen het Nederlands-talige kiescollege vergelijken met dit dat een partij bekomt in het Franstalige kiescollege zonder hierbij rekening te houden met de vertekende elementen die in de kieswetgeving aanwezig zijn, is een foute vergelijking. Worden uit de stembusuitslag van de Europese verkiezingen conclusies getrokken naar de nationale politiek toe dan mag dit slechts gebeuren op basis van het absoluut aantal stemmen dat elke partij heeft behaald in verhouding tot de andere partijen, maar niet op basis van de behaalde zetels.

Besluit.

Uit de volgens de uitgevoerde extrapolatie meest waarschijnlijke zetelverdeling binnen het Vlaamse kiescollege blijkt dat de CVP zes of zeven zetels zal bekomen, de BSP drie, de PVV twee en de VU één of twee.

Ten aanzien van het Franstalige kiescollege is het iets moeilijker een prognose te maken daar het voorkomen van coalitievorming binnen dit college de zetelverdeling kan beïnvloeden (12). De PSC behaalt steeds drie zetels. Gaan PRLW en PL niet samen dan bestaat een redelijke kans dat de PRLW slechts één zetel behaalt, de PL geen enkele en de PS vijf. Gaat de PRLW evenwel lichtjes vooruit t.a.v. haar grootste concurrenten de PS en de PSC dan behaalt ze alleen twee zetels en de PS maar vier. Als alle partijen afzonderlijk optreden kan al naargelang de PS, PSC of PRLW een beperkt aantal stemmen bijwinnen of verliezen in vergelijking met de parlementsverkiezingen van 1978, de laatste zetel die nu de PS toevalt aan de PSC of de PRLW toekomen. Ook het RW zou in dit geval bij een betrekkelijk gering stemmenverlies zijn ene zetel kunnen kwijtspelen. Wanneer het FDF en het RW enerzijds en de PL en het PRLW anderzijds coalitie vormen, dan bestaat het meest kans dat de PS vier zetels verwerft, de PSC drie, het FDF/RW twee en PRLW/PL eveneens twee.

---

(12) Zowel de PRLW/PL als het FDF/RW hebben uiteindelijk beslist in coalitievorm aan de verkiezingen deel te nemen.

De uitgevoerde simulatie van de zetelverdeling die had kunnen ontstaan indien de kieswet in een nationale kieskring of nationaal kiescollege had voorzien toont aan dat de Vlaamse gemeenschap in het huidige systeem steeds ondervertegenwoordigd is in vergelijking met de resultaten van de simulatie. Het blijkt tevens dat een enkel nationaal college het gevaar zou inhouden dat de minst talrijke gemeenschap ondervertegenwoordigd wordt.

De hier uitgewerkte extrapolatie heeft vooral betekenis als hulpmiddel voor de interpretatie van de verkiezingsuitslag op 10 juni 1979. Deze extrapolatie die vóór de verkiezingen verschijnt als een prognose kan na de verkiezingen vooral dienstig zijn bij het opsporen van de factoren die het keuzegedrag van het kiezerskorps hebben bepaald. Ze kan bijvoorbeeld als hulpmiddel fungeren bij het vaststellen van de mate waarin het kiessysteem van invloed is geweest op de uitslag, in welke mate nationaal werd gestemd of in welke mate de Europese verkiezingen « Europees » zijn geweest.

Summary : The allocation of the Belgian seats in the European Parliament : an extrapolation and a simulation.

The distribution of the seats in European Parliament which is most probably to result from the European elections in Belgium, on June 10, 1979 is forecasted.

The extrapolation is based on the results of the general elections for the House of Representatives, which took place on April 17, 1977 and December 17, 1978.

The mode of allocation of seats among the different political formations is influenced not only by the options taken by the parties themselves, whether they form a coalition with a like-minded party or not, but also by some characteristics of the electoral systems.

Alternative systems lead to a different distribution than the one that is most likely to come out.

België en de Europese integratie, 1945 - 1955

Een overzicht van de onuitgegeven bronnen.

---

door Dr. M. VAN DEN WIJNGAERT,

Assistent aan de Universitaire Faculteiten Sint-Aloysius te Brussel

Prof. Dr. E. LAMBERTS

Hoogleraar aan de Katholieke Universiteit te Leuven

en Prof. Dr. P. VAN DE MEERSSCHE

Gewoon hoogleraar aan de Katholieke Universiteit te Leuven.

★

« Lorsque j'ai voulu raconter mes souvenirs sur l'histoire du Mouvement Européen en Belgique, j'ai constaté avec un grand étonnement, que pour une période encore si récente, les documents ont déjà en grande partie disparu ou sont du moins dispersés et difficiles à trouver. »

(E. de la Vallée Poussin) *

De onderzoeker van het hedendaagse tijdvak heeft het voorrecht, dat hij voor het meest recente verleden soms ook op mondelinge getuigenissen kan steunen. Dit kan evenwel slechts ten dele de problemen compenseren, die zich bij het onderzoek van de jongste gebeurtenissen stellen. Enerzijds dient veel tijd en energie te worden besteed aan de vaak moeizame speurtocht naar archieven. Anderzijds zijn de meeste officiële archieven betreffende de jongste vijftig jaar zelfs niet voor navorsers toegankelijk.

Inspelend op de bovenvermelde problemen en met de bedoeling de exploratie van het recente verleden te stimuleren, verzocht het Europees Universitair Instituut te Firenze alle landen van de Europese Gemeenschap

---

* *Libër Amicorum - Prof. Dr. O. De Raeymaeker. Het Belgische buitenlandse beleid en de internationale betrekkingen*, Leuven, 1978, blz. 255.

een inventaris van de onuitgegeven bronnen betreffende de Europese integratie, in een eerste fase voor de jaren 1945-1955, op te stellen. In dat raam werden de auteurs van dit artikel uitgenodigd de archieven betreffende de Belgische bijdrage tot de Europese integratie te beschrijven (1).

In een vrij korte tijdsspanne een volledig overzicht geven van de voornaamste archieven was uiteraard niet mogelijk (2). Overigens worden niet alleen navorsers met moeilijkheden omtrent het verzamelen van gegevens geconfronteerd. Ook grondleggers van de Europese beweging, zoals ere-senator E. de la Vallée Poussin, die zich over het recente verleden buigen, valt het op hoeveel documenten op zo korte tijd reeds verdwenen zijn of nog slechts met zeer grote moeite kunnen teruggevonden worden.

In de aanvangsfase van de Europese integratie hebben Belgische politici, zoals Paul-Henri Spaak, Paul Van Zeeland, Frans Van Cauwelaert, August De Schryver en Camille Huysmans een zeer belangrijke rol gespeeld (4). Wie zich over de eerste jaren van de Europese integratie wenst te initiëren en daarbij op archiefmateriaal wil steunen, kan uit het hierna volgend overzicht enig nut halen. Wij twijfelen er echter niet aan, dat de navorsers bij het exploreren van de Belgische bijdrage tot de Europese integratie een nog veel grotere rijkdom aan bronnenmateriaal zullen ontdekken.

1. Openbare en semi-openbare archieven

1.1. *Archieven bewaard in het Algemeen Rijksarchief.*

1.1.1. Een deel van archieven van de Diensten van de Eerste Minister (5), de archieven van de departementen van Economische Zaken, Nationale Opvoeding en Financiën werden op het Rijksarchief gedeponeerd. Die archieven zijn onvolledig en niet geklasseerd.

1.1.2. Het archief van de vroegere radio-omroep, NIR-INR, omvat de teksten van de gesproken uitzendingen vanaf september 1944, maar is niet geïnventarieerd. In het archief van de BRT-RTB wordt een copie van al deze documenten op microfichen bewaard. Daarvan bestaat een catalogus.

---

(1) De gegevens van dit artikel worden opgenomen in *Guide to Sources on the History of European Integration, 1945-1955. Holdings in public and private archives*, een publicatie van het Europees Universitair Instituut te Firenze, die in de loop van 1979 verschijnt.

(2) Voor publicaties betreffende officiële en private archieven in België verwijzen we naar P. GERIN, *Initiation à la documentation écrite contemporaine*, Luik, 1970, blz. 89 e.v.

(4) Van die prominenten heeft tot nog toe enkel P.H. Spaak zijn mémoires gepubliceerd. Cfr. *Combats inachevés*, Parijs, 1969, 2 delen.

(5) Zie verder onder 1.4.

1.1.3. Tussen de archieven van staatslieden vermelden we voor de aanvangsfase van de Europese integratie in het bijzonder die van Paul Van Zeeland en die van Paul Struye.

Alle bovenvermelde archieven kunnen niet door navorsers geraadpleegd worden, vermits zij onder de bepalingen van de archiefwet vallen.

1.2. *De archieven van het Belgisch Parlement.*

1.2.1. In het archief van het Parlement worden bescheiden bewaard in verband met de totstandkoming van de West-Europese Unie, de Raad van Europa en de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal, alsmede in verband met de voorbereiding van de oprichting van de Europese Defensiegemeenschap (6).

1.2.2. De bibliotheek van het Parlement bezit dossiers over alle belangrijke Europese kwesties uit de jaren 1945-1955, nl. het Marshall-plan, de West-Europese Unie, de Organisatie voor Europese Economische Samenwerking, de Raad van Europa, het plan-Monnet, de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal, het Groen Plan en de Europese Defensiegemeenschap. In die dossiers werd alle gedrukte en gepolycopieerde informatie daaromtrent verzameld. De dossiers kunnen in de leeszaal aangevraagd worden.

1.3. *Archieven van departementen die zelf hun archieven bewaren.*

1.3.1. Het departement van Buitenlandse Zaken heeft verslagen en studies bewaard die in verband staan met de uitwerking van de Europese samenwerking.

Het departement bewaart tevens de richtlijnen van de Belgische regering aan haar vertegenwoordigers bij onderhandelingen omtrent de Europese samenwerking alsmede bij de Europese instellingen. De antwoorden van die vertegenwoordigers en de briefwisseling tussen België en de andere leden van de Gemeenschap of kandidaat-leden worden eveneens in het archief van Buitenlandse Zaken bewaard.

1.3.2. Het departement van Landsverdediging is belast met de uitvoering van politieke beslissingen die buiten het departement werden geno-

---

(6) Betreffende de West-Europese Unie : Zittijd 1947-1948, *Senaat*, n^{rs} 238 en 249, *Kamer*, n^{rs} 323 en 423 ; Zittijd 1954-1955, *Kamer*, n^{rs} 164-1 en 164-2, *Senaat*, n^{rs} 95 en 188. Betreffende de Raad van Europa : Buitengewone Zittijd 1949, *Kamer*, n^{rs} 6 en 7 ; Zittijd 1949-1950, *Senaat*, n^r 39. Betreffende de EGKS : Zittijd 1950-1951, *Senaat*, n^{rs} 369, 84, 90, 93 en 107, *Kamer*, n^{rs} 361, 410, 457, 458 en 461. Betreffende de Europese Defensiegemeenschap : Zittijd 1952-1953, *Kamer*, n^{rs} 163 en 695 ; Zittijd 1953-1954, *Senaat*, n^r 204.

men. Om het verband tussen landsverdediging en Europese samenwerking te bestuderen zullen navorsers bijvoorbeeld van de archieven van Buitenlandse Zaken of van de bescheiden van het Parlement gebruik moeten maken.

1.4. *Archieven van de Diensten van de Eerste Minister.*

De Diensten van de Eerste Minister bewaren de notulen van de minister-raden alsmede die van de ministeriële comités. Een copie van deze documenten berust in het archief van het koninklijk paleis.

Er werd een repertorium van de documenten opgesteld. De archieven zijn niet te raadplegen.

1.5. *Het Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog.*

Het Centrum bezit het archief van Baron H. de Gruben, die van 1945 tot 1953 Secretaris-generaal van het departement van Buitenlandse Zaken was. Dit archief kan door navorsers geraadpleegd worden.

2. **Archieven van niet-gouvernementele organisaties, stichtingen, documentatiecentra, studiecentra van politieke partijen en van universitaire instellingen**

2.1. *Het Centrum voor Politieke, Economische en Sociale Studies.*

Het studiecentrum van de CVP bezit een uitgebreid archief over de *Nouvelles Equipes Internationales* betreffende de jaren 1951, 1952, 1953 en 1954, alsmede over de activiteit van de subcommissies *Europese Economische Integratie* en *Groen Plan* uit de jaren 1951 en 1952. Die archieven kunnen enkel met een schriftelijke toelating van de directie van het Cepess geraadpleegd worden.

2.2. *Het Centrum-Paul-Hymans.*

Het studiecentrum van de liberale partij verklaarde geen onuitgegeven bronnen betreffende de Belgische bijdrage tot de Europese integratie te bezitten.

2.3. *Het Instituut-Emile-Vandervelde.*

Het socialistisch studiecentrum bewaart o.a. de archieven van de BSP-PSB en van de Socialistische Beweging voor de Verenigde Staten van Europa. Wegens de reorganisatie van de bibliotheek van het Instituut zijn de archieven tijdelijk moeilijk toegankelijk voor de navorsers.

2.4. De archieven van de *Belgische Communistische Partij* zijn niet te raadplegen.

2.5. *Het Katholiek Documentatie- en Onderzoekscentrum te Leuven.*

Het Kadoc legt zich sinds maart 1977 in het raam van de Katholieke Universiteit te Leuven toe op het verzamelen en bestuderen van archieven van katholieke organisaties en prominenten uit Vlaanderen. Het Kadoc bezit o.a. het archief van het ACW en zal binnenkort ook het archief het ACV in bewaring krijgen. Deze archieven zijn toegankelijk voor navorsers.

2.6. *Het Europa-college te Brugge.*

Het Europa-college bezit een aantal documenten en brieven betreffende de Europese beweging, waarin de ere-rector van de instelling, de historicus H. Brugmans, een belangrijke rol heeft gespeeld.

2.7. *De stichting-Paul-Henri-Spaak.*

De stichting bewaart het archief van de Belgische staatsman die wellicht het meest heeft bijgedragen tot het opgangbrengen van de Europese integratie. Om het archief, dat in de Universitaire Stichting bewaard wordt, te raadplegen dient men zich te richten tot de voorzitter van de Stichting-Paul-Henri-Spaak.

2.8. *De Europese Liga voor Economische Samenwerking.*

Deze liga is een privé-organisatie, die in 1947 door Paul Van Zeeland werd opgericht en een aantal zakenlieden, economen en syndicalisten uit de voornaamste landen van Europa vergaderde. Aanvankelijk was de Liga er vooral op bedacht Europa voor een nieuwe golf van protectionisme te behoeden. Later droeg de Liga bij tot het ontwerpen van de grote lijnen van de Europese Gemeenschappelijke Markt en van de economische en monetaire unie.

Navorsers mogen de notulen van de vergaderingen, de verslagen alsmede de briefwisseling raadplegen.

2.9. *Het Europahuis Ryckevelde.*

De stichter en directeur van het Europahuis, Pater K. Verleyen, bezit een vrij volledige documentatie betreffende de stichting van het Europa-college te Brugge, een eerste verwezenlijking van de culturele Europese integratie.

3. **Archieven van politici**

3.1. De archieven van Paul Van Zeeland, Paul-Henri Spaak en Paul Struyve werden elders in dit overzicht reeds vermeld.

3.2. De archieven van Frans Van Cauwelaert en Camille Huysmans worden bewaard in het Archief en Museum voor Vlaams Cultuurleven

te Antwerpen. Van Cauwelaert nam van bij de aanvang deel aan de Europese integratie. Hij bewaarde zorgvuldig zijn briefwisseling, nota's, verslagen en documenten, zodat zijn archief bijzonder rijk is. Het werd chronologisch geordend en is toegankelijk voor navorsers.

Het archief van Camille Huysmans heeft in mindere mate betrekking op de Europese eenwording. Toelating tot het raadplegen van dit archief moet gegeven worden door de voorzitter van de Stichting-Camille-Huysmans.

3.3. Het persoonlijk archief van August De Schrijver, die o.a. voorzitter was van de Europese Unie van Christen-Democraten, is bijzonder rijk. Enkel gekwalificeerde navorsers kunnen het archief raadplegen.

3.4. Minister van Staat Gaston Eyskens acht het ogenblik nog niet gekomen om zijn persoonlijk archief voor het wetenschappelijk onderzoek open te stellen.

3.5 Baron J. Ch. Snoy et d'Oppuers, die als Secretaris-generaal van het departement van Economische Zaken een belangrijk aandeel had in Europese eenmaking, zal later zijn archief voor navorsers openstellen. In het raam van het Koninklijk Instituut voor Internationale Betrekkingen maakt hij een studie betreffende bepaalde stukken van zijn archief.

3.6. Ere-senator E. de la Vallée Poussin, die jarenlang voorzitter was van de Belgische afdeling van de Europese Beweging, zal later zijn zeer omvangrijk persoonlijk archief ter beschikking stellen van de *Université Catholique de Louvain*.

3.7. Baron L. Moyersoën heeft enige stukken bewaard betreffende de Raad van Europa. Zijn persoonlijk archief bevat vrij veel informatie over de West-Europese Unie, waarvan hij een tijd lang voorzitter was.

3.8 Het archief van Hendrik Heyman heeft voornamelijk betrekking op de Europese sociale politiek.

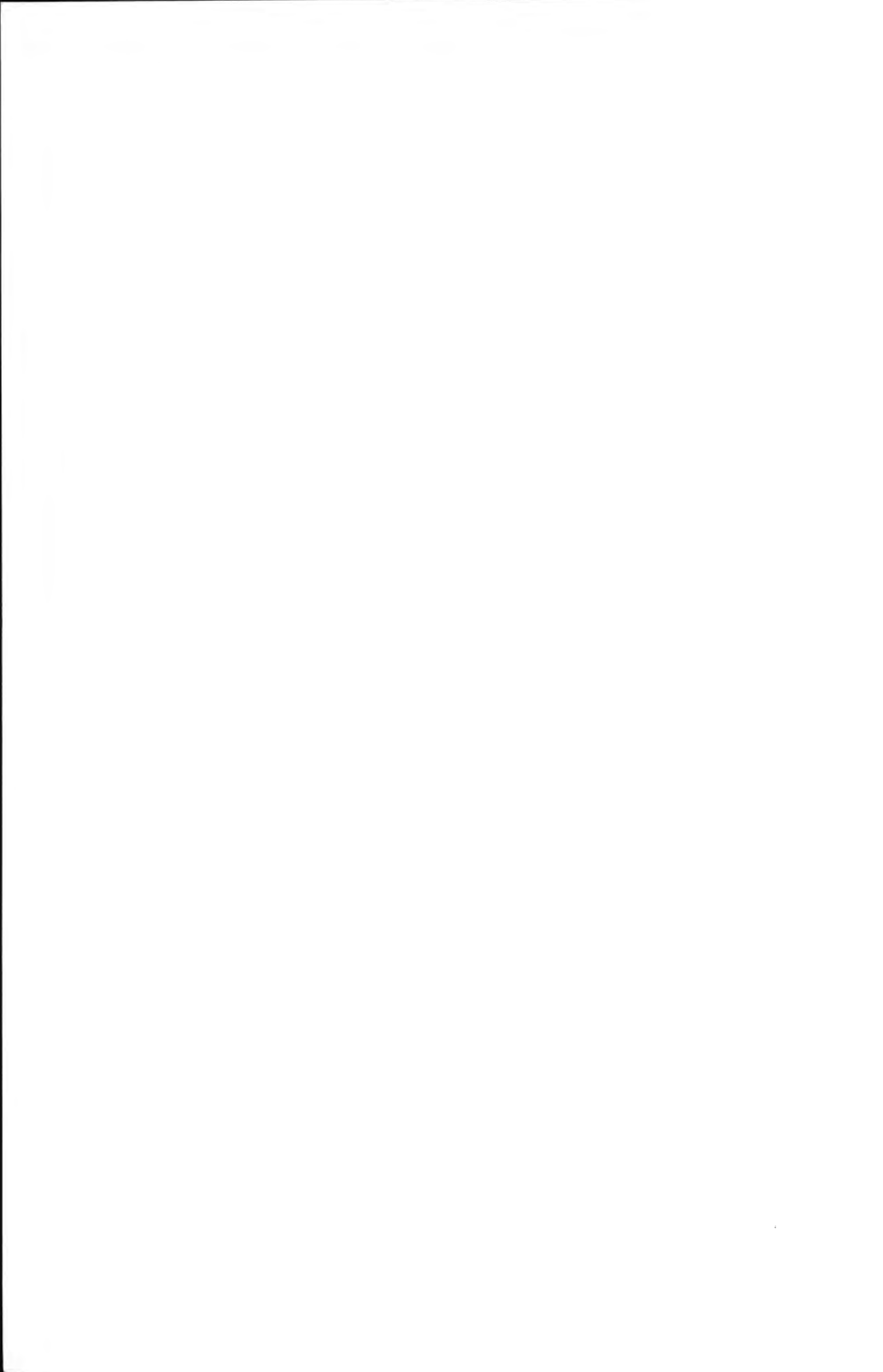
3.9 Wij vernamen dat de archieven van Jean Rey, Pierre Wigny, Albert Coppé, Pierre Harmel en Victor Leemans geen belangrijke stukken bevatten voor de periode 1945-1955.

Wij zijn ons ten zeerste bewust van de onvolledigheid van dit overzicht. Wij hopen dat reacties op dit artikel een aantal leemtes zullen opvullen.

Summary : Inedited sources on Belgian contribution to European integration.

The article gives a review of inedited sources dealing with the Belgian contribution to European integration in the years 1945-1955. Such sources are kept in the Algemeen Rijksarchief (the Belgian Central Archives), in the Parliament, various ministerial departments, the Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog (the Research- and Study Centre for the History of the Second World War), study centres of the major political parties, a number of non-governmental organizations as well as the private archives of a number of politicians.

Etudes universitaires sur le Parlement Européen

---

par Marlène DAUVEN-CATTELAÏN,

Assistante à l'Université Catholique de Louvain.

A la demande de la Commission des Communautés Européennes, le Centre d'Etudes Européennes de l'Université Catholique de Louvain a poursuivi en 1978 l'enquête sur les études et recherches en matière d'intégration européenne, enquête menée auparavant par l'Institut de la Communauté Européenne pour les Etudes Universitaires.

Le répertoire de travaux universitaires concernant le Parlement Européen est un extrait de la dixième enquête menée par le Centre d'Etudes Européennes, qui doit paraître prochainement sous le titre « Etudes universitaires sur l'intégration européenne — University studies on European integration — 10 — 1978 »*.

La publication reprend les thèses de doctorat (D) et les recherches universitaires (R) — terminées ou en préparation — classées d'après leur contenu dans une des rubriques du plan de classification. A l'intérieur de chaque rubrique, les travaux sont mentionnés par ordre alphabétique d'auteur. Outre les renseignements d'ordre technique (date du début de l'étude, université, faculté ou centre de recherche, date d'achèvement prévue ou définitive, références bibliographiques), une brève description du contenu est reprise dans la mesure où elle a été fournie par l'auteur. Cette partie bibliographique est complétée par deux index (des noms d'auteurs et de directeurs de recherches et des facultés ou centres universitaires) qui doivent permettre aux chercheurs de se mettre directement en rapport avec les auteurs ou directeurs de recherche par l'intermédiaire des institutions dont ceux-ci dépendent.

---

* Toute personne qui désire obtenir de plus amples renseignements ou qui désire signaler une recherche dans le cadre de la prochaine enquête est invitée à s'adresser au Centre d'Etudes Européennes, place de l'Université 1, 1348 Louvain-La-Neuve.

Etudes en préparation.

- 77-D. — Alban-Lenoble, C. *Le Parlement européen, son élection au suffrage universel*. Lyon. Université Jean Moulin (Lyon III) (Prof. M. Simonnet).
- 78-R. — Borre, O., Faubry, I., Siune, K. and Sørensen, C. *The Danish research projects related to the first direct election of the European Parliament*. Århus. University of Århus. Institute for Political Science (Prof. O. Borre). °1980.
- 77-R. — Claeys, P. et Loeb-Mayer, N. *Les regroupements politiques dans la perspective de l'élection du Parlement européen*. Bruxelles. Université Libre de Bruxelles. Institut de Sociologie. °1978.
 Etude des tentatives de regroupement des partis politiques :
 a) recherche théorique sur les fonctions des formations politiques, b) analyse des négociations entre partis, c) à partir du cas belge, étude des interactions fonctionnelles entre formations nationales et européennes.
 Méthode : confrontation de l'étude théorique des fonctions partisans avec la réalité politique ; dans une première phase, sur base des débats de ratification et de l'élaboration de plateformes communes.
- 78-R. — Crewe, I., Robertson, D. and Särilvik, B. *Data collection on the European elections in conjunction with a survey of the next general election in Britain*. Colchester. University of Essex. Department of Government (Prof. B. Särilvik) °1980.
- 77-R. — Fortmann, M. et Rajotte, J. *Analyse des structures et du fonctionnement du Parlement européen. Rôle du Parlement dans le processus d'intégration. Impact de l'élection au suffrage universel. Perspective d'avenir*. Montréal. Université de Montréal. Centre d'études et de Documentation Européennes (Prof. M. Soldatos).
- 78-R. — Georgel, J., Hand, G. und Sasse, Ch. *Einheitliches Wahlrecht für die Direktwahl des Europäischen Parlaments*. Florence. Hamburg. Universität Hamburg. Fachbereich Rechtswissenschaften. Seminar für Öffentliches Recht und Staatslehre (Prof. Ch. Sasse). °1979.
 Das Europäische Parlament ist aufgefordert, Vorschläge für die Ablösung der nationalen Wahlverfahren für die erste Direktwahl durch ein einheitliches Wahlrecht zu unterbreiten. Die

Forschungsarbeit zielt darauf ab, einen oder mehrere Modellentwürfe in Form von durchformulierten Wahlrechtstexten in die politische Diskussion einzubringen. Grundlage dafür ist eine vergleichende Analyse der Wahlsysteme und — verfahren in den Mitgliedstaaten und einigen Drittländern sowie eine kritische Untersuchung der staatlichen Durchführungsmaßnahmen über die Direktwahl.

- 78-R. — Gordon, I. and Whiteley, P. *British candidates for the European Parliament*. Kingston. Kingston Polytechnic. Department of Economics and Politics (Prof. I. Gordon). °1979.
- 77-R. — Grabitz, E. *Politologisch-juristisches Gutachten zu verschiedenen Formen nationaler Wahlgesetze zum Europäischen Parlament*. Bonn. Institut für Europäische Politik.
- Welche Auswirkungen haben verschiedene nationale Wahlgesetze auf die nationale und supranationale Parteienstruktur, auf die Auswahl der Kandidaten, auf Mobilisierungsgrad und Identifikation der Wähler, auf die Zusammensetzung des neuen Europäischen Parlaments, auf Formen und Inhalte des Wahlkampfes, auf Parteienfinanzierung ?
- 77-R. — Grabitz, E. und Läufer, T. *Handbuch zur Direktwahl zum Europäischen Parlament*. Bonn. Institut für Europäische Politik.
- 78-D. — Hadfield, B. *The working of the European Parliament*. Belfast. The Queen's University of Belfast. Faculty of Law (Prof. G. Hornsey).
- A study of the organization and methods of the European Parliament and of the likely consequences in these areas of direct legislation.
- 78-R. — Hagger, M., Herman, V., et al. *The legislation of direct elections to the European Parliament*. Kingston. Kingston Polytechnic. School of Economics and Politics. °1978.
- 78-R. — Handley, D. *Public attitudes and the direct elections of the European Parliament*. Genève. Université de Genève. Faculté des Sciences Economiques et Sociales. Département de Science Politique.
- 78-D. — Hannoun, M. *Le Président du Parlement européen*. Lyon. Université Jean Moulin. Faculté de Droit (Prof. G. Montagnier).
- 77-R. — Hayes, D. *The Committee systems of the European Parliament and the Irish National Parliament : an examination of the*

possible application of aspects of the European model in Ireland and effectiveness as an integrative political link. Dublin. University College. Faculty of Arts. Department of Politics (Prof. M. Manning).

A study of the possible links between the European Parliament Committee system and the Irish Parliament Committee system in order to assess the possibility of applying some features of the European model in Ireland. The overall aim would be to point out the presence of integrative political links through common institutional frameworks such as domestic and European Committee systems.

78-R. — Herman, V. and Lodge, J. *The direct election of the European Parliament. A European perspective.* Hull. University of Hull. Department of Politics. °1979.

78-R. — Herman, V. and Van Schendelen, M. *European Parliament and national Parliaments. Europees parlement en nationale parlementen.* Essex / Rotterdam. Essex University / Erasmus Universiteit. °1980.

Analysis of the changing relationships between the national Parliaments of the Nine and the European Parliament. Problems of national sovereignty, the single or dual mandate of members, the relationships between the financial, legislative and oversight powers of the national Parliaments and the European Parliaments, etc.

78-R. — Huber, Ch. *Politische Parteien und die Einführung der ersten Direktwahlen zum Europäischen Parlament.* Firenze. European University Institute (Prof. H. Daalder). °1978.

Analyse der Haltung der Parteien zur Direktwahl und ihrer Beteiligung am parlamentarischen Entscheidungs- und Gesetzgebungsprozess bei der Einführung der ersten Europawahlen. Welche Rolle und Funktion können die politischen Parteien in allen neun Mitgliedstaaten bei europapolitischen Fragen spielen? Welchen Einfluss haben sie auf intergouvernementale Entscheidungen, bzw. beschränken sie sich lediglich auf ihre Funktion der Legitimationsbeschaffung?

Methode : vergleichende Analyse der parlamentarischen Debatten zur Direktwahlfrage ; Interviews mit Abgeordneten.

78-R. — Inglehart, R. and Rabier, J. *Europe elects a parliament : a survey research on political attitudes and behaviors of the candidates*

to the first European elections. Michigan. University of Michigan, Ann Arbor. °1980.

- 78-D. — Leger, E. *L'élection au suffrage universel du Parlement européen et les partis politiques.* Paris. Université Panthéon Sorbonne. UER Etudes Européennes Internationales et Comparatives (Prof. P. Teitgen).

- 78-R. — Leich, J. *European Unification as a factor in political participation : direct elections for the European Parliament.* Louisiana. Louisiana Technical University, Ruston. Department of Social Sciences. °1979.

A study of the 1979 European elections to determine if possible the degree to which European questions and the European policies of the principal political parties have influenced the content of electoral campaigns, policies, and platforms.

- 78-D. — Le Son-Bonamici, O. *Le Parlement Européen et les relations extérieures de la CEE.* Rennes. Université de Rennes I. Faculté de Droit (Prof. J. Raux).

- 77-R. — Lismont, E. *De verkiezingen voor het Europees Parlement in België.* Leuven. Katholieke Universiteit Leuven. Faculteit der Sociale Wetenschappen (Prof. W. Dewachter). °1979.

Analyse van de besluitvorming inzake organisatie van de verkiezingen van het Europees Parlement en onderzoek naar het verkiezingsgedrag van partijen en kiezers in België. De besluitvormingsanalyse en het verkiezingsgedrag worden benaderd met de machtsmomentenanalyse.

- 78-R. — Menke, K. and Reif, K. *Die transnationalen Wahlplattformen der Parteiföderationen in der EG und ihre Rolle in den neuen nationalen Wahlkämpfen zur ersten Direktwahl des europäischen Parlaments.* Mannheim. Universität Mannheim. Institut für Sozialwissenschaften (Prof. W. Adrian - Prof. K. Reif). °1980.

Vergleichende Dokumentation und Analyse der programmatischen Texte der Parteien und Parteiföderationen. Pressdokumentation. Mündliche Interviews mit Parteiführungs-Vertretern.

- 77-D. — Munh, M. *Die Erweiterung der Befugnisse des Europäischen Parlaments und die direkte Wahl seiner Abgeordneten.* Göttingen. Georg-August-Universität. Juristische Fakultät (Prof. A. Sattler).

1. Die derzeitige Stellung des Europäischen Parlaments gegenüber den anderen Organen der EG ; seine Kontroll-, Konsultations- und Haushaltsbefugnisse. 2. Der Ausbau der Position des EP im Rahmen der weiteren Entwicklung der EG, Absichten, Pläne, Vorhaben. 3. Die Bemühungen um eine Direktwahl der Abgeordneten des EP auf nationaler sowie auf Gemeinschaftsebene.

- 78-R. — Perez Calvo, A. *El Parlamento europeo (Le Parlement européen)*. San Sebastian. Universidad de Bilbao. Facultad de Derecho (Prof. P. Lucas Verdú). °1978.

Etude juridique de la formation de l'organisation et des pouvoirs du Parlement européen ainsi que des conséquences politiques sur l'intégration européenne de sa situation institutionnelle au sein des Communautés.

- 78-D. — Phagaphasvivathana, S. *El grupo socialista en el Parlamento europeo (Le groupe socialiste au Parlement européen)*. Madrid. Universidad Complutense de Madrid. Facultad de Ciencias Políticas y Sociología (Prof. M. Medina Ortega). °1979.

Etudes de l'activité du groupe socialiste au Parlement européen ; description générale et analyse de certaines attitudes dans des cas déterminés.

- 78-R. — Pridham, G. *Political parties and direct elections to the European Parliament*. Bristol. University of Bristol. Department of Politics. °1979.

- 78-D. — Roblin, Ch. *L'élection du Parlement européen au suffrage universel direct : le débat français*. Paris. Université Panthéon Sorbonne. UER Etudes Européennes, Internationales et Comparatives (Prof. Luchaire).

- 77-D. — Samman, R. *The development of the European Parliament following the enlargement of the Community in 1973*. Belfast. Queen's University. Department of Political Science (Prof. E. Moxon-Browne).

Object : to describe the organization of the European Parliament after 1973 and, in particular, to assess what impact enlargement has had on the internal organization of the Parliament.

Method : Analysis of debates. Interviews with members of the European Parliament Secretariat in Luxembourg. Extraction of salient points from literature published by the political groups.

- 78-R. — Seibt, P. *Die Parteien im politischen Prozess zur Direktwahl des Europäischen Parlaments : FDP*. Bremen. Universität Bremen. Fachbereich 1. °1979.

Die Aktivitäten der FDP und der Föderation Europäischer Liberaler Demokraten (ELD) zu Wahlrecht, Kandidaturen, Programm, Strategie und Organisation des Wahlkampfes sollen mittels Interviews, der Auswertung interner und externer Kommunikationen sowie standardisierter Elitenbefragungen auf Initiative, Akteure, Handlungsperspektiven sowie Strategien und Konflikt Lösungsmodalitäten hin untersucht werden, wobei insbesondere nach dem Gewicht und der Verflechtung von individuellen, Organisations- und transnationalen Interessen und Bedingungen gefragt wird.

- 78-R. — Seidemann, R., *et al. Euro-Sozialismus. Die sozialdemokratischen und sozialistischen Parteien Europas und die Direktwahlen zum Europa-Parlament*. Giessen. Justus-Liebig-Universität. Institut für Politikwissenschaft. °1979.

Anhand der Wahlkampfplattform, ihrer Entwicklung und ihrer Veränderung wird die Position der europäischen Sozialdemokratie und insbesondere der SPD zu Europa diskutiert (Agrarpolitik, Wachstumspolitik, Regionalpolitik, Sicherheitspolitik, Wirtschaftspolitik, Aussenpolitik der EG usw.). In einem zweiten Teil wird der Wahlkampf und die Wahlkampf vorbereitungen zum Europäischen Parlament beschrieben. In einem dritten Teil wird allgemein auf Strukturen und Inhalte und die Organisation der Zusammenarbeit der europäischen sozialdemokratischen sozialistischen Parteien im Rahmen des Bundes der sozialdemokratischen Parteien in Europa eingegangen.

Der Band wird nicht nur eine Analyse der bestehenden Politiken enthalten, sondern wird auch mehr oder weniger ausgeprägt eigene konzeptionelle Vorschläge und Perspektiven erarbeiten.

- 78-R. — Seiler, D. *Sociologie électorale de la Communauté Européenne. Analyse écologique des élections au Parlement Européen*. Montréal. Université du Québec à Montréal. Département de Science Politique. °1980.

Le propos de la recherche est de réaliser une analyse écologique des prochaines élections européennes. Le cadre théorique est inspiré par le paradigme des quatre clivages établi par Stein Rokkan et retravaillé par l'auteur. Les aspects théoriques ont déjà fait l'objet de publications. Après les élections les résultats

seront analysés au moyen de techniques multivariées — spécialement des analyses factorielles et typologiques — et mis en relation avec diverses variables socio-économiques ainsi qu'avec les résultats des élections nationales. L'unité d'observation sera la plus petite possible, compte tenu des observations disponibles dans chacun des neuf pays. On pourra ainsi dégager et recomposer la structure de l'électorat européen.

78-R. — Sidjanski, D. *Parti politique, électorat et élection européenne*. Genève. Université de Genève. Faculté des Sciences Economiques et Sociales. Département de Science Politique.

77-D. — Ventujol, P. *La fonction du Parlement européen*. Strasbourg. Université des Sciences Juridiques, Politiques et Sociales (Strasbourg III). UER de Recherches Juridiques, Politiques et Sociales (Prof. R. Kovar).

78-R. — Voigt, R. *Das Wahlrecht für die Direktwahlen zum Europäischen Parlament*. Erlangen-Nürnberg. Friedrich-Alexander-Universität. Fachbereich Wirtschafts- und Sozialwissenschaften (Prof. W. Henke). 1978.

Die Arbeit soll als rechtsvergleichende Studie das Wahlrecht für die Direktwahlen nach den einzelnen nationalen Wahlgesetzen darstellen. Es soll versucht werden, gemeinsame und divergierende Merkmale herauszuarbeiten und damit Grundzüge eines einheitlichen Europa-Wahlrechts zu entwickeln. Am Rande befasst sie sich — soweit es nach dieser Zielsetzung erforderlich ist — auch mit dem Verfassungs-, Parlaments- und Parteienrecht der Mitgliedstaaten der EG.

77-R. — Wessels, W., et al. *Die Direktwahl zum Europäischen Parlament*. Bonn. Institut für Europäische Politik. 1978.

1. Auswirkungen des Vorhabens einer Direktwahl auf nationale und supranationale Parteienstrukturen, Auswahl der Kandidaten, Wahlkampf, Wahlprogrammatik, europäische Infrastruktur.

2. Überlegungen zu Kompetenzen und Aufgaben des direkt gewählten Parlaments in seiner ersten Legislaturperiode. 3. Konsequenzen aus der Direktwahl für das institutionelle Gleichgewicht der Gemeinschaftsorgane und die längerfristige Entwicklung der europäischen Infrastruktur.

Etudes terminées.

- 78-R. — Buck, K. *Die italienischen und französischen Sozialisten und Kommunisten und ihre Haltung zur Direktwahl des Europäischen Parlaments*. Tübingen. Eberhard - Karls - Universität Tübingen. Institut für Politikwissenschaft. 1978. 100 p.
- 78-R. — Coombes, D. *The future of the European Parliament*. London. Policy Studies Institute. European Centre for Studies in Democratic Politics. Ed. Policy Studies Institute. London. 1978.
- 78-R. — Herman, V and Lodge, J. *The European Parliament and the European Community*. Hull. University of Hull. Department of Politics. Ed. MacMillan. London. 1978.
Role, powers and functions of the European Parliament, and the impact of direct elections.
- 78-R. — Istituto di diritto pubblico generale. *Convegno sulle interrogazioni con risposta scritta al Parlamento europeo. Atti del convegno di Parma (17 dicembre 1977)*. Parma. Università degli Studi. Facoltà di Giurisprudenza. Ed. Giuffrè. Milano. 1978.
- 78-R. — Kanamaru, T. *Direct universal suffrage to the European Parliament*. Kyoto. Doshisha University. Department of Political Science. Ed. Japanese Association of International Law. 1977.
History of the action of the European Parliament to realize the direct election of its members. Study of political problems involved with the distribution of the seats and with the strengthening of the powers of the European Parliament.
- 78-R. — Läufer, T. *Europa-Wahl 78 — 22 Fragen zur Direktwahl*. Bonn. Institut für Europäische Politik. Europa Union Verlag. Bonn. 1977. 72 p.
- 78-R. — Oppermann, Th. *In welches Europa führen die Direktwahlen? — Perspektiven künftiger Verantwortung*. Tübingen. Eberhard-Karls-Universität. Juristische Fakultät. Duncker & Humblot Verlag. Berlin. 1978. 60 p.
Wortprotokoll des Tübinger Europa-Colloquiums vom 7.10.1977 aus Anlass des 500-jährigen Jubiläums der Eberhard-Karls-Universität.
- 78-D. — Perez-Calvo, A. *Control parlamentario y jurisdiccional en las Comunidades Europeas (Contrôle parlementaire et juridictionnel dans les Communautés Européennes)*. San Sebastian. Univer-

sidad de Bilbao. Facultad de Derecho (Prof. P. Lucas Verdú). 1975. 500 p.

Les rapports de l'ordre juridique communautaire avec les ordres juridiques nationaux entraînent une perte de pouvoir au niveau des instances législative et judiciaire des différents Etats membres. La thèse cherche à déterminer comment ces pouvoirs ont été attribués au niveau communautaire au Parlement et à la Cour de Justice et quelles en sont les conséquences politiques par rapport à l'intégration européenne.

- 78-R. — Sironi-Mariotti, M. *Il parlamento Europeo : la sua elezione, i suoi poteri*. Padova. Università degli Studi. Facoltà di Economia e Commercio. Ed. Pan. Milano. 1978. 191 p.

Il volume analizza l'elezione a suffragio diretto, soffermandosi sulle disposizioni dei trattati e sui diversi progetti che hanno cercato di concretizzare la pratica realizzazione della consultazione. All'esame dell'Atto del 1976 è dedicato ampio spazio, con l'esecuzione di un attento, compiuto e critico esame dei singoli articoli. Nella seconda parte del libro l'attenzione è volta ad uno studio approfondito dei poteri effettivi del Parlamento Europeo e del futuro ruolo che potrà sostenere.

